

17052

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM MEDENİYETLERİ VE SOSYAL BİLİMLER ANABİLİM DALI
(TÜRK DİN MÜSİKİSİ)

İSMAİL-İ ANKARAVİ'NİN
HÜCCETÜ'S-SEMA' ADLI ESERİNE GÖRE MÜSİKİ ANLAYIŞI

T-17052

(Yüksek Lisans Tezi)

T. C.
Yükseköğretim Kurulu,
Dokümantasyon Merkezi

Bayram AKDOĞAN

Danışman:
Yrd.Doç.Dr.Ruhi KALENDER

A N K A R A - 1 9 9 1

İ Ç İ N D E K İ L E R

Ö n s ö z	V
Kısaltmalar	VIII
Transkribe Alfabeti	IX

G İ R İ Ő

A-ESERİN ÖNEMİ VE İSLAM TOPIUMU AÇISINDAN DEĞERİ	2
B-MEVLEVİLİĞİN ANADOLU'DAKİ DURUMU	5

B İ R İ N C İ B Ö L Ü M

İSMAİL-İ ANKARAVİ'NİN HAYATI VE ESERLERİ

I- İSMAİL-İ ANKARAVİ'NİN HAYATI	8
A-Yaşadığı Devir ve Hayatı	8
1-Doğumu, İsim ve İâkabı	8
2-Tahsili ve Tarîkate İntisabı	8
3-Bayrâmî Şeyhliğinden Mevlevî Şeyhliğine Geçişi	..	9
4-Galata Mevlevîhânesindeki Şeyhliği ve Vefatı	9
5-Ankaravî'nin İlmî ve Edebî KiŐiligi	10
B-Anadolu Tasavvufunda İsmâil-i Ankaravî'nin Yeri	...	11
II-ESERLERİ	13
A-Tasavvuf, Edebiyat ve Tefsîrle İlgili Eserleri ve Şerhleri	13
B-Mûsikî ile İlgili Eserleri	14

İ K İ N C İ B Ö L Ü M

HÜCETÜ'S-SEMA' VE NÜSHALARI

I- HÜCETÜ'S-SEMA'IN ÖZELLİKLERİ	16
II-HÜCETÜ'S-SEMA'IN NÜSHALARI	17
A-Yazma Nüshaları	17
1-Süleymâniye Kütüphanesi Pertev Paşa Nüshası	17

III

2-Süleymâniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi Nüshası 1	18
3-Süleymâniye Kütüphanesi Nâfiz Paşa Nüshası	19
4-Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi Nüshası	20
B-Hüccetü's-Semâ'ın Baskıları	22
C-Hüccetü's-Semâ'ın Arapça Yazma Nüshası	22
D-Hüccetü's-Semâ'ın Sadelleştirilmiş Türkçe Metni	24
GİRİŞ	25
BİRİNCİ KISIM RAKSIN BEYANI HAKKINDADIR	27
İKİNCİ KISIM SEMÂ'IN MÜBAHLİĞİ HAKKINDADIR	44
ÜÇÜNCÜ KISIM DEF ÇALMAK HAKKINDADIR	56

Ü Ç Ü N C Ü B Ö L Ü M

İSMAİL-İ ANKARAVİ'NİN MÜSİKİ ANLAYIŞI

A-GENEL OLARAK İSLAM'DA MÜSİKİ'NİN YERİ	61
B-TASAVVUFTA MÜSİKİ'NİN YERİ	63
C-İSMAİL-İ ANKARAVİ VE MÜSİKİ	65
1-Semâ ve Raksın Anlamı	65
2-Ankaravî'nin Müsikî ile İlgisi	65
3-Ankaravî'ye Göre Semâ' ve Raks	66
4-Semâ ve Raks'ın İbadetle İlgisi	67
5-Ankaravî'ye Göre İstismâr Edilme Açısından Müsikî	68
6-Seslere ve Çalgı Âletlerine Bakışı	69
7-Semâ' ve Raks'da Niyet ve Muharrik (Yaptırıcı Kuvvet) in Önemi	71
8-Mevlevî Şeyhi Olarak Ankaravî'nin Müsikî Anlayışı	71
D-ANKARAVİ'NİN MÜSİKİ KONUSUNDA HÜCCETÜ'S-SEMÂ'DA GETİRDİĞİ DELİLLER	73
1-Kur'ânî Deliller	74
a)Aleyhte Olanların Delilleri	74
b)Lehinde Olanların Delilleri	75
2-Hadîsten Getirdiği Deliller	77
a)Aleyhte Olanların Delilleri	77
b)Lehinde Olanların Delilleri	81
3-Mezheb İmâmlarından Getirdiği Deliller	85
4-Ankaravî'nin Kendi Yorumu	86

IV

SONUÇ	88
HÜCCETÜ'S-SEMÂ'IN TRANSKRİBESİ	91
HÜCCETÜ'S-SEMÂ'IN TAHKİKİ ARAPÇA-TÜRKÇE METNİ	169
AYETLER ENDEKSİ	263
HADİSİLER ENDEKSİ	264
BİBLİYOGRAFYA	267

Ö N S Ö Z

Hüccetü's-Semâ' , İsmâîl b. Ahmed er-Rusûhî el-Mevlevî (v.1041/1631) nin mûsikîye dair bir risâlesidir.Bu eserde,mûsikînin lehinde ve aleyhinde olanların delillerini bir araya getirmiş,semâ,raks ve def çalmanın mübâh olduğunu âyet ve hadislerle,İslâm büyüklerinin hayatından örnekler vermek sûretiyle isbat etmeye çalışmıştır.

A.Ü. İlâhiyat Fakültesinde Araştırma Görevlisi olarak çalışmaya başladığım günden beri,mûsikî hakkında İslâmın görüşünü ortaya koyan bazı kitapları inceledim.Bunların bir çoğunun arapça;bir kısmının maksadı,çok dolaylı anlattığını,bir kısmının da gerçekçi olmaktan uzak olduğunu gördüm.Bu araştırmalarımnda Hüccetü's-Semâ'ın bir yazma nüshasını Fakültemiz Kütüphanesinde ele geçirdim.İçinde geçen konuları inceledim.Risâle hacim itibariyle küçük fakat,mûsikî konusunda çok öz ve yeterli bilgiyi hâiz bulunuyordu.Aslında bu risâlede geçen bazı hususlar,İmam Gazâli'nin İhyâu Ulûmi'd-Dîn adlı eserinde,mûsikî ve semâ' hakkında yazılanlara benziyordu fakat,Ankara-vî'nin anlatım tarzı dikkatimi celbetti.Yarı Arapça,yarı Türkçe olan bu eseri defalarca okudum.Eser yazma olduğu için,çok yazım hatası ve yer yer atlamalar vardı.Son yaprağının yarısı yırtılmış ve kaybolmuştu.Eserin müellifi hakkında etraflı bilgi aramaya başladım.Adı geçen risâlenin İstanbul Süleymâniye Kütüphanesinde dört ayrı yazma nüshasını buldum.Bu nüshalardan bir tanesi tamamen Arapça ve 9 varak,digerleri ise Arapça ve Türkçe karışık,yaklaşık 30 ar varak civarındaydılar.Bunlar yazı sitilleri değişik nüshalardı.Önce bu nüshaları birer birer,

defalarca okuyarak yazı şekillerine ve içindeki konulara hâkim olmaya çalıştım.Eserin Arapça-Türkçe dört nüshası elimde bulunuyordu.Çalışma plânında tahkik olmamasına rağmen,bazı hocalarımızla istişare neticesinde tahkikli bir metin ortaya çıkarmamın yararlı olacağı kanaatine vardım.Bu nüshaları inceleme neticesinde,yazma ailesi açısından bana göre en önemli ve en eski olanı Pertev Paşa 255 numaralı nüsha idi.Bunu esas aldım, onunla aynı aileye mensub olduğuna inandığım Hacı Mahmud 2638 nolu nüshayı ikinci derecede esas kabul ettim.Bunlardan sonra ayrı bir yazma ailesinden olan Nâfiz Paşa 469 nolu nüshayı üçüncü derecede esas aldım ve onunlahemen hemen aynı fakat,yazım hatası itibariyle biraz daha fazla olan Ankara Üniversitesi İlmîyat Fakültesi Kütüphanesi T. 7462 nolu nüshayı da dördüncü sırada esas kabul ederek,hepsinden ortak,sağlam bir metin çıkardım.Sadece Arapça olan nüshanın durumu farklı olduğu için ve çalışmamın boyutunu çok aşacağı için,onu metne dahil etmedim (Müellif bu eseri önce Arapça olarak kaleme almıştır. Sonra müridleri bunu daha açık ve net yazmasını talep etmişler. Ankaravî de bunu Arapça ve Türkçe olarak tekrar kaleme almıştır).

Eserin hazırlanmasında bir çok kaynaklara baş vurulmuştur.Biz bu kaynakları bulup,dipnotlarda belirtmeye çalıştık. Delil olarak gösterilen âyetlere verilen anlamların aslına uygunluğunu kontrol ettik,hadislerin kaynaklarını ve sıhhat durumlarını tesbit etmeye çalıştık,teknik itibariyle yapılması gereken şeyleri noksansız yapmaya çalıştık.

Çalışmamızı üç bölümde sıraladık.Girişten sonra birinci bölümde Ankaravî'nin hayatını,kişiliğini ve eserlerini kısaca ele aldık.İkinci bölümde Hücetü's-Semâ'ı tanıtmaya çalıştık.Çalışmamızın esasını teşkil eden üçüncü bölümde de İsmâil-i Ankaravî'nin mîsikî anlayışını ortaya koymaya çalıştık.Eseri,daha fazla okuyucunun istifade edebilmesi için Türkçe anlamını , kaynak ve dipnotlarıyla verdikten sonra,transkribesini ve tahkikli metnin fotokopisini son kısma yerleştirdik.

Bir kaç tarikatte şeyhlik derecesine ulaşmış ve en son Mevlevî şeyhliği yapmış olan Ankaravî'nin,İslâmı nasıl anladığını,İslâm'a göre mîsikîyi nasıl değerlendirdiğini,dolayısıyla

bağlı olduğu Mevlevilik tarikatının din ve dünya görüşünü açıklaması bakımından bu eserin önemi büyüktür. Müsiki konusunda böyle kıymetli bir eserin tanıtılması ve herkesin istifade edebileceği şekilde baskıya hazırlama şerefi bize nasip olduğu için çok mutluyuz.

Bayram Akdoğan

K I S A L T M A L A R

- s. : Sayfa
c. : Cilt
d. : Devamı
vd. : Ve devamı
rh. : Rahimehullah (Allah ona rahmet etsin)
R.A. : Radiya'llahu anh veya anha (Allah ondan razı olsun)
S.A.V. : Salla'llahu Aleyhi ve Selleme (Allah'ın salât ve se-
lâmı onun üzerine olsun)
a.g.e. : Adı geçen eser
Terc. : Tercüme eden
v. : Varak (Yaprak)
C.C. : Celle Celâlühu (Şanı yüce oldu,yücedir)
A : Hücetü's-Semâ'ın Ankara Üniversitesi İlähiyat Fakül-
tesi Kütüphanesi nüshası
H : Hücetü's-Semâ'ın Süleymâniye Kütüphanesi Hacı Mahmud
Efendi 2638 numarada kayıtlı nüshası.
N : Hücetü's-Semâ'ın Süleymâniye Kütüphanesi Nâfiz Paşa
469 numarada kayıtlı nüshası
P : Hücetü's-Semâ'ın Süleymâniye Kütüphanesi Pertev Paşa
255 numarada kayıtlı nüshası
Bkz. : Bakınız
Haz. : Hazırlayan
(v. /) : Vefatı
A.S. : Aleyhi's-Selâm (Ona selâm olsun,Allah'ın selâmı onun
üzerine olsun)
yk. : Yaprak
vs. : Vesaire
Had. : Hadis

T R A N S K R İ B E A L F A B E S İ

ا = A	ذ = Z	ع = c	ه = H
ب = B	ر = R	غ = Ğ	ی = Y
پ = P	ز = Z	ف = F	ء = ʾ
ت = T	ژ = J	ق = K	آ = Ā
ث = S	س = S	ك = K	إ = i
ج = C	ش = Ş	گ = G	ي = İ
چ = Ç	ص = S	ل = L	أ = O, U, Ü
ح = H	ض = D	م = M	أو = Ō, Ū, Ū
خ = H	ط = T	ن = N	ك = N
د = D	ظ = Z	و = V	

- + "....." :İlgili nüshada fazla olan kısım.
- - "....." :Metinde olup da,rumuzu verilen nüshada bulunmayan kısım.

/ : "P" Nüshasının sayfa başlangıç işaretidir.

// : "N" Nüshasının sayfa başlangıç işaretidir.

- Not: 1- Arapça-Türkçe metindeki sayfa kenarında ve dipnotta gösterilen sayfa numaralarında tırnak içindeki rakamlar, o nüshanın ilgili kütüphanede içinde bulunduğu mecmuaya göre verilmiş varak numarasını, tırnak dışındaki rakam da bizim o nüshaya verdiğimiz varak numarasını göstermektedir.
- 2- Sadeleştirilmiş metinde ve transkribe edilmiş metinde, sayfa kenarındaki varak numaraları da, çalışmalarımızda esas aldığımız ve "P" rumuzuyla gösterdiğimiz Süleymâniye Kütüphanesi Pertev Paşa Kitaplığı 255/2 nolu nüshanın varak numaralarını ve sayfa başlangıçlarını göstermektedir.
- 3- Hakkında fazla araştırma imkânımız olmayan bazı eser ve müellifleri dipnotlarda belirtmekle birlikte, bunların bulunmasının eser açısından fazla bir ehemmiyeti olacağı kanaatinde değiliz. Bu bakımdan verilen kaynaklar tatmin edici olup, her hangi bir şüphe ve tereddüde mahal kalmamaktadır.

G İ R İ Ő

A-ESERİN ÖNEMİ VE İSLAM TOPLUMU AÇISINDAN DEĞERİ

Güzel sanatların önemli bir dalı olan mûsikînin, diğer sanat dallarından çok fazla tesir ve büyüleyici bir özelliği vardır. İnsandaki doğuştan var olan bedîf zevk duygusunu, mûsikî kadar tesir altına alan ve onun ^{kadar} yaygın olan başka bir sanat dalı görülmemektedir. Eski çağlardan beri güzel sanatlar arasında önemli bir yer tutan mûsikînin, yüzyılımızda çok daha etkili, yaygın ve gönüller üzerinde taht kurduğunu görmekteyiz. Tarih boyunca bazı sanatsal faaliyetlerin izine dahi rastlanmayan ülkeler ve topluluklar vardır; ama, güzel ses unsurunun veya mûsikînin uygulanmadığı bir toplum veya ülke bulmak mümkün değildir.

Mûsikî, insanlık tarihi kadar uzun bir geçmişe sahiptir; insanlarda, fıtraten güzel sanatlara karşı bir ilgi vardır. Güzel sanatlar içerisinde mûsikînin, tartışma kabul etmeyen bir üstünlüğü ve etkisi açıkça görülmektedir. Mûsikînin ilgisi alanına girmediği bir insan düşünmek mümkün değildir. Belki böyle kimse, mûsikînin bazı çeşitlerinden hoşlanmayabilir. Dinlediği mûsikî, kendisini harekete geçirmiyorsa, o kişinin yaratılışında noksanlık olduğu hususunda şüphe edilmektedir.

Evreni sayısız nimet ve güzelliklerle donatan Rabbimiz, ondan asıl yararlanacak olan insanı da en hassas duyulara sahip olarak yaratmış, kâinattaki maddî ve mânevî letâfeti algılayacak özellikleri ona lütfetmiştir. Her organın güzel hisleri

yanında, kulağıyla da hoş sesleri ve nağmeleri dinleyebilme yeteneğine sahip kılmıştır. Bütün bu güzelliklerden meşrû şekilde yararlanmamızı ve kendisine çokca şükretmemizi isteyen yaratıcımızın, bazı konularda tahdidi ve bir takım şeyleri de yasaklaması mümkündür. İnsanın dünya ve âhiret hayatında mutluluğunu garanti eden bu yüce dinde, yasaklanan şeylerde onun menfaatinin gözetildiği muhakkaktır. Helâl ve haram olan şeyleri peygamberi aracılığıyla bildiren Rabbimiz, aynı zamanda elçisine de bazı konularda yasak koyma yetkisini vermiştir. Allah ve Resûlü dışında olan kişilerin, bazı şeyleri helâl ve bazı şeyleri de haram kılması mümkün değildir. Hakkında kesin naslarla haramlığına dair hüküm verilmeyen şeylerde ibâha vardır. İslâm'da, haram olan bir şeyi helâl kabul etmekle, helâl olan bir şeyin haram sayılması ve bunun açıkça ifade edilmesi, netice itibarıyla birdir. Allah ve Resûlünün emretmediği bir şeyi emretmektir. Bunu yapanlar da küfre dalmış olurlar. Takvâ yolunu tuttuğunu zanneden bazı kişilerin, harama helâl demekten kesin olarak kaçındıkları halde, mübâh ve helâl olan bir takım şeyleri başkalarına rahatlıkla haram olarak tanıtmaya çalıştıkları görülmektedir. Bu da Allah ve Resûlünün yapmadığı bir şeyi yapmak ve insanların hürriyetini ve dünyadan nasiblerini kısıtlamak olmaz mı? Peygamberimiz zamanında rastlanmayıp, günümüzde ortaya çıkan bazı meseleler hakkındaki hükümler, fakihler tarafından kıyas ve diğer fıkhi kâidelerle değerlendirmeye tâbi tutulmaktadır. Ancak, mûsikî, gerek sâzlı ve gerekse sözlü olarak Peygamberimiz zamanında mevcut idi. Mûsikînin yasaklanması konusunda ne âyetlerde ve ne de hadîs-i şeriflerde açık bir ifade yoktur. Mûsikîye karşı olanlar âyet ve hadîsleri kendi görüşlerini te'yid edici olarak yorumlarken, diğerleri de mûsikîye sempatilelerinden dolayı nasları, kendi düşüncelerini doğrulayıcı mahiyette değerlendirmeye çalışmışlardır.

İslâm düşünce tarihinde mûsikî için çok şeyler söylenmiştir. Şu var ki bunların bir çoğu tatmin edici ve gerçekçi olmaktan uzak kalmaktadır. Araştırmalarımızda bir çok fakih mûsikîşinaslara da rastladık. Bunlar, mûsikî ile uğraşmışlar, ilgi duymuşlar fakat eserlerinde mûsikîyi lehviyyât (boş şeyler) olarak tanıtmışlardır. Zamanımızda bazı ilâhiyatçı, din görevli-

si, mürşid makamında bazı kişilerin ve mutaassıb kesimin, haricî tavırlarıyla mûsikîye cephe aldıklarını ve karşı olduklarını; insanlardan ayrı kalınca mûsikî dinleyip, güzel seslere sempati duyduklarını müşâhede ediyoruz. Güzel sese ve mûsikîye karşı olan böyle bazı kişiler, aynı tavırları güzel kıraat edilen bir aşr-i şerif veya ezân ve yahut bir ilâhî karşısında göstermemektedirler. Böyle durumlarda bilakis mest olduklarını ve hayranlıklarını ifade etmektedirler. Güzel nağmelere ve güzel şeylere, yaratılışı icabı yakınlığı ve ilgisi olan bu insanları, zevk almıyormuş tavrını göstermeye mecbur eden, hoş melodiler karşısında duyduğu hazı inkâr etmeye sevkeden etken nedir? Acaba bu tedirginlik, mûsikînin ibâhati konusunda bir tereddüttenmi kaynaklanmaktadır? Bunların incelenip ortaya konulması gerekmektedir ki, şayet mûsikînin her çeşidi haramdır diye kesin bir yasak varsa -ki böyle bir haramlık söz konusu değildir- o zaman bu fiilî işleme hiç bir müslüman cüret edemez. Ama, bu konuda ruhsat ve ibâha söz konusu ise, dünyevî nimetlerden tüm müslümanlar aynı serbestlikle niçin istifade edemesinler?

Bu açıklamalardan sonra diyebiliriz ki; İslâm'da mûsikî meselesi, şüphe ve tereddütleri izâle edecek şekilde açıklanmalı, tarafsız bir nazarla bu konu üzerine eğilmeli, farklı anlayış ve kültür düzeyine sahip olan milletimize anlatılmalı, böylece, dinî konularda taviz vermeyen halkımızın, zâhirde başka, bîatında başka davranan çift karakterli insanlar^{olmaya} zorlanmaması gerekir. Kanaatimizce, suistimal edilme korkusundan dolayı, halkımıza mûsikîyi -bu konuda açıklama yapmadan- yasak olduğunu bildirme yerine, onlara mûsikînin sakıncalı yönleri anlatılacak olursa daha yararlı olur. Halkımıza mûsikî, Hakk'a ulaştırma bir vasıta olarak tanıtılmalı, ruh üzerinde son derece etkili bir araç olan mûsikînin, aşağı duygulara, içki sofralarına, kadın-erkek karışık âlemler yapmaya âlet edilmemesi anlatılmalı ve ulvî hislere hitab eden mûsikîleri dinleme ruhunun kazandırılması gerekir. Aksi halde, yaratılışı icabı mûsikîye zaten ilgi duymakta olan toplumumuza ve özellikle gençlerimize doğrudan mûsikîyi haram diye tanıtmaya çalışır ve bu konuda hiç bir açık kapı olmadığı belirtilecek olursa, akli ve ruhi muhasebesini yapacak olan cemiyetimiz, İslâmı, sadece âhirete

yönelik,dünyadan haz aldırmayan ve insanın yaratılışına ters düşen bir din olarak görecektir ve böylece basit görülen bir takım konularda İslâmdan çözümler başlayacağı gibi, millî mûsikimizi ve kültürümüzü de terk ederek başka mûsikî ve kültürlerin şemsiyesi altında toplananlarımız artacaktır.O zaman çevremizde müslüman Türk nağmeleri yerine, ruhumuza aykırı, mûsikî zevkimize ters düşen yabancı müzikleri zoraki dinlemek durumuyla karşı karşıya kalabiliriz.

Âyet ve hadîsler incelenecek olursa, İslâm'da mûsikînin yasaklanması şöyle dursun, bilakis teşvik edildiği görülür. Bu konudaki tartışma, mûsikînin varlığında değil, türündedir. Ahlâka kötü yönde tesir etmesi ve menfi neticeler doğurması açısından bazı mûsikî çeşitlerinin yasaklanmış olması muhakkaktır. İslâm'da mûsikî konusu, bir çok fakih, filozof, tarikat şeyhi, müfessir ve başka biranşlardaki araştırmacılar tarafından, çoğu eski harflerle veya Arapça olarak kaleme alınmış olup, tarihî eserlerimiz arasında, tozlu raflarda, kendilerini ortaya çıkaracak araştırmacıları beklemektedir. Bir kısmı da önemli makaleler olarak, değişik konularda yazılmış eserlerin arasında veya kitapların sonuna eklenmiş bir kaç sayfa şeklindedir. İşte Hücetü's-Semâ' da böyle unutulmaya yüz tutmuş önemli eserlerdendir. Eser, İslâm açısından mûsikînin hükmünü ortaya koyarken, müslümanlar açısından mübhem olan bir çok hususa ışık tutmakta ve bu sahada önemli bir boşluğu doldurmaktadır. Bu tip eserlerin çoğalması, halkımızın bir çok konularda tedirginlikten kurtulmasına ve huzurlu hayat sürmesine vesile olacaktır. Çünkü, hakkında çelişkili hükümler verilen bir çok hususlarda -kesin olarak haram veya helâl olduğu belli olmadığı hatta mübahlığı ağır geldiği için- bunu işleyip işlememe konusunda toplum rahatsızlık duymaktadır. Kesin olarak haram olduğunu bildiği konularda rahattır. Eğer inanıyorsa onu kesin olarak terk ediyor. Ama , ruhen ve beden ihtiyacı hissettiği bir şeyin hükmünü kesin olarak öğrenemeyen müslüman halkımız, bu fiili işlerken suçluluk psikolojisine düşmekte ve huzurlu olamamaktadır. Dolayısıyla Allah ve Resûlü tarafından yasaklanmadığına inandığı bir konuda, insanların kınamasından sakınmak için bu tip fiilleri gizli yapmaktadır. Böylece Hz. Mevlânâ'nın "Ya ol-

duğun gibi görün,yahut da görüldüğün gibi ol" sözünün aksine, bazılarımız ne olduğu gibi görünebilmekte ve ne de görüldüğü gibi olabilmektedir.

Kısaca üstün bir sūfî,değerli bir âlim,gerçek mürşid sıfatlarını hâiz olan İsmâîl-i Ankaravî'nin bu eseri,mûsiki konusunda bir çok tereddütleri kaldıracacağı gibi, bu alanda kültürünü artırmak isteyenler için de güvenilir bir kaynak olarak tavsiye edilebilir.Şüphe ve tereddütü olanlara önce bu müellif hakkında bilgi sahibi olmalarını ve yaşantısını okumalarını tavsiye ederiz ki,Ankaravî,hayatını dine vermiş, ibadet zikir ve evrâd ile ömrünü geçirmiş,mâsivâdan uzak,muttaki bir insan olarak yaşamış ve başkalarını da irşâd etme görevini hayatı boyunca devam ettirmiştir.Mevlânâ'nın şeriat anlayışına uygun bir din anlayışına sahip olmuş,bu tarikatın önemli merkezlerinden birisi olan Galata Mevlevihânesinde şeyhlik görevini uzun yıllar sürdürmüştür.Bu sebeple,İsmâîl-i Ankaravî'nin hayatına geçmeden önce,onun öncülüğünü yaptığı Mevlevîlik tarikatının Anadolu'daki durumunun ne olduğunu belirtmemiz gerekmektedir.

B-MEVLEVİLİĞİN ANADOLU'DAKİ DURUMU

Mevlevîlik,Türk-İslâm tasavvufunun en tanınmış simalarından biri,Mevlânâ Celâleddin Rûmî (606/1209-672/1273) tarafından kurulmuş ve onun vefatından sonra oğlu Sultan Veled(v.712/1312) ile devam eden bir tarikat,sohbete dayalı bir aşk yoludur.Sultan Veled'den sonra Ulu Arif Çelebi(v.719/1319) Mevlevîliği yaymak için seyahatler yapmış,Konya dışında Sultaniye'de,Kütahya,Karaman ve Tokat'ta birer zâviye açılmasını sağlamıştır.Pîr Âdil Çelebi(v.865/1460) ile kuruluş devrini tamamlayan Mevlevîlik,bundan sonra Konya Çelebilerinden daha çok, Konya dışındaki diğer çelebiler ve Mevlevî şeyhleri vasıtasıyla yayılmış,XV.yüzyılın ikinci yarısında Divâne Mehmet Çelebi ve halifelerinin faaliyetleriyle bu tarikat Halep'e,oradan Mısır'a,Mısır'dan Cezayir'e kadar yayılmıştır(1).

1-Yetik,Erhan;İsmâîl-i Ankaravî Hayatı Eserleri ve Tasavvufî Görüşleri,Doktora Tezi (Basılmadı),s.24

Mevlevîlik XVI. yüzyıldan itibaren yüksek tabakaya geçmeye başlamış, köylerden kasabalara ve kasabalardan şehirlere kaymaya başlamış ve tarikate halktan intisab edenler olmakla birlikte, daha çok vezirler, bey-zâdeler ve devlet adamları ve padişahlar katılmıştır. Böylece Mevlevîlik, yüksek zümreyi etkisi altında bırakmış oluyordu(2). Mevlevîliğin bu derece yayılmasında yukarıdaki şahısların yanında bu konuda eserleriyle hizmet etmiş yüce sîmaların da rolü vardır. Sipahsalar ünvanıyla bilinen Mecdüddin Feridun(v.721/1321 den önce) Mevlânâ'nın menkıbelerinden bahseden Risâle-i Sipahsalar be Menâkıb-i Hüdâvendigâr isimli eseriyle, Eflâkî(v.761/1359) Menâkıbü'l-Ârifin'i ile, Şahidî İbrahim Dede(v.957/1550) Gülşen-i Vahdet, Gülşen-i Tevhid, Gülşen-i Esrâr adlı eserleriyle Mevlevîliğin yayılmasına hizmet etmişlerdir. İşte böyle bir yüzyılda ,Mevlevîlik yeni bir şeyhin yetişmesini bekliyordu ki, bu da İsmâil-i Ankaravî'den başkası değildir.

B İ R İ N C İ B Ö L Ü M

İ S M A İ L - İ A N K A R A V I ' N İ N H A Y A T I V E E S E R L E R İ

B İ R İ N C İ B Ö L Ü M

I-İSMÂİL-İ ANKARAVİ'NİN HAYATI

A-Yaşadığı Devir ve Hayatı

Ankaravî yaklaşık olarak XVI.yüzyılın ikinci yarısında yaşamış, edebî şahsiyetlerden Nef'î(v.1045/1635), Şeyhü'l-İslâm Yahya Efendi(v.1053/1643) ve Nev'îzâde Atâf(v.1035/1625) gibi şâirler, onun muasırları olarak yaşamışlardır(3).

1-Doğumu, İsim ve Lâkabı:

Ankaravî, nisbetinden de anlaşılacağı üzere Ankara'lıdır ve Ankara'da dünyaya gelmiştir. Ancak onun doğum tarihi hususunda genel ifadeler dışında her hangi bir şey bilinmemektedir. Ölüm tarihi dikkate alınarak, onun H.X. yüzyılın ikinci yarısında doğduğu söylenmektedir. Bütün kaynaklarda İsmâîl b. Ahmed el-Ankaravî el-Mevlevî ismiyle veya Ankaravî Rusûhî Dede, İsmâîl Dede gibi ünvanlarıyla anılmıştır(4). Galata Mevlevihânesinde şeyhlik yaptığı için, bu Mevlevihânenin yapılışına delâlet eden "er-Rusûh" kelimesini "Rusûhî" şeklinde mahlas olarak kullanmış ve Rusûhî ünvanıyla şöhret bulmuştur. Mesnevîye yazdığı önemli şerhi sebebiyle kendisine Hazreti Şârih de denilmektedir(5).

Babasının ismi Ahmed olan Ankaravî'nin, ailesi hakkında fazla bilgi bulunmamaktadır. Ailesinin Ankara'da meskûn olduğu ve Bayrâmîyye tarikati çevresinden olduğu tahmin edilmektedir.

2-Tahsili ve Tarikate İntisabı:

İsmâîl-i Ankaravî her hangi bir tarikate girmeden ön-

3-Yetik, Erhan; Ankaravî İsmâîl b. Ahmed Rusûhî, Ondokuz Mayıs Ün.

İlâhiyat Fak. Dergisi içinde makale, Sayı:3, s.121

4-Yetik, Erhan, İsmâîl-i Ankaravî Hayatı Eserleri ve Tasavvufî Görüşleri, Doktora Tezi (Basılmadı), s.28-29

5-Yetik, a.g.e., s.29

ce,zamanında okutulan ilimleri mükemmel bir şekilde tahsil etmiş,bunun yanında Arapça ve Farsça'yı da şiir yazabilecek bir derecede öğrenmiştir.Ancak,Ankaravî'nin bu tahsilini kimlerden yaptığı ve hocalarının kimler olduğu bilinmemektedir. Eserlerinde ve diğer kaynaklarda bu konuda her hangi bir ipucu bulunmamaktadır(6).

İsmâîl-i Ankaravî önceleri gönlündeki arayışa çare bulmak amacıyla Bayrâmîyye tarikatine girmiş ve bu tarikatte şeyhlik makamına kadar yükselmiştir.Hatta onun,Mevlevîliğe intisab etmeden önce Halvetî tarikatinden de icâzetli olduğu bilinmektedir(7).

3-Bayrâmî Şeyhliğinden Mevlevî Şeyhliğine Geçişi:

İsmâîl-i Ankaravî,Bayramî şeyhi olarak görevini sürdürürken gözlerine perde iner ve görmez olur.Okumaya ve ilme çok düşkün olduğu için,okuyamamaktan çok acı çeker.Tedâviler de fayda vermeyince,mânevî bir işaretle Konya'ya gider. Hz. Mevlânâ'nın kabrini ziyaret eder ve halini arz ederek:

"Onlar ki,nazarları ile toprağı kimyâ ederler,

Umulur ki bir gözün kenarını olsun görür hale getirirler" beytini söyler.O vakitte dergâhta postnişîn olan Hz. Bostan Çelebî(v.1040/1630) nin inâyet ve nazar-ı iksirleriyle Ankaravî'nin gözleri şifâ bulur.Bostan Çelebî'nin irşâdıyla Mevlevî olur ve Ankaravî bundan sonra yeni bir hayata başlar(8).

Konya'ya gittikten sonra kısa zamanda Mevlevî tarikatının usûlünü ve adabını öğrenmiş ve bu tarikatteki sülûkünü tamamlayarak 1019/1060 tarihinde İstanbul Galata Mevlevihânesine şeyh olarak gönderilmiştir(9).

4-Galata Mevlevihânesindeki Şeyhliği ve Vefatı:

Bu dönem,İsmâîl-i Ankaravî'nin en verimli çağıdır.

6-Yetik,a.g.e.,s.30

7-Yetik,a.g.e.,aynı yer

8-Yetik,a.g.e.,s.31

9-Yetik,a.g.e.,s.31-32

Bu devrede bir taraftan yeni eserler kaleme alırken, bir kısım tasnifat işleriyle de uğraşmış, çok değerli eserler vermiş, bir taraftan da müridlik görevini sürdürmüş ve irşâd faaliyetlerine devam etmiştir. Burada şeyhliği süresince pek çok müridi olmuş, dergâh her tabakadan ve seviyeden çokca gönül erbabını bünyesinde toplamış ve aralarında dayanışmayı sağlamıştır. Ankaravî 22 yıl aralıksız burada şeyhliğini sürdürürken, daima kalpleri İslâma ısındırmaya çalışmış, gizli ve açık her türlü muhalefet ve ayrılıkları ortadan kaldırmaya çalışmış ve hizmetini böyle mücadele ve gayretle tamamlamıştır.

Ankaravî, vefatından önce Kadızâdeliler denilen bir tarikatle çok uğraşmış her halükârda Mevlevîlere taş atan ve onlara "tahta tepenler" ve "düdük çalanlar" diye iftira eden, hatta Mevlevîhânelere baskınlar yapan bu grubun şerrinden tarikat erbabını ve ehlini muhafaza altına aldıktan sonra "şimdi usûlü ile vusûle müşerref olmak arzusundayım" diyerek, irtihallerinin yaklaştığına işaret etmiştir. Ancak, te'lifatına devam ettiği bir çok eserin yarım kalmasını düşünen ve müridlerinin de onun irşâdına ihtiyacı olduğunu hisseden çevreyi, bu haber telâşlandırmıştır. Bu üzüntü dervişlerden Ganem Dede' (v.1036/1626) ye ulaşınca, o da önceden Ankaravî'nin kendisine lâtife olarak söylediği "Bu bizim Ganemimiz, behemehal Hz. İsmâîl (a.s.) ın koçu olacak" sözünü hatırlar ve "Bu bi-çare Ganem'den kurbandan başka ne olur?" der, Cenâb-ı Hakk'a dua eder, şeyhi için kendini fedâ eder, ruhunu teslim eder. Derviş Ganem'in defnedilmesinden sonra Ankaravî sıhhatine kavuşur, yarım kalan eserlerini tamamlar, âcilen yapılması gereken işleri yapar ve vuslata hazırlanır. Etrafındakileri de bu yolculuktan lâtifelerle haberdar eder ve çok geçmeden (1041/1631) tarihinde vefat eder. Vasiyyeti gereği Galata Mevlevîhânesinin hazfresine defnedilir(10).

5-Ankaravî'nin İlmî ve Edebî Kişiliği:

XVII.yüzyılda XVI.yüzyıla nazaran ilim bakımından bir durgunluk göze çarpmakla birlikte, edebî yönde gelişme-

nin devam ettiğini söylemek mümkündür.

XVII.yüzyıl tasavvuf edebiyatının önde gelen temsilcilerinin başında Niyâzi Mısrî (v.1106/1694), Aziz Mahmut Hüdâyî (v.1038/1628) ve İsmâil-i Ankaravî'yi zikretmek mümkündür(11).

Ankaravî XVII.yüzyılın değerli âlimlerinden biridir. Hem âlim, hem de ârif bir kişiliğe sahip olan Ankaravî'den, Evliya Çelebi "mânâ denizi" diye bahseder.Çeşitli eserlerde ve pek çok ilimde söz sahibi, sūfî ve muhaddis olarak tanıtılmaktadır(12).O, tasavvufa yönelmeden önce kendisini yetiştirmiş, tasavvufa yöneldikten sonra da içinde bulunduğu yüzyılın gözde şahsiyeti olmuştur.Mesnevî şerhinde gösterdiği ilmi ve edebî maharet sayesinde Hz.Şârih ünvanını almış olan Ankaravî, eserlerini yazarken önceki âlimlerin te'lifat ve tasnifatını inceler, re'ye dayalı tefsirden kaçınır, bütün dikkatlere rağmen gözden kaçan ve tesbit edilen yanlışlarının düzeltilmesini isterdi.

Ankaravî, Türkçe, Arapça ve Farsça pek çok eser yazmış, Türkçe Dîvânı, Arap Dili ve Edebiyatı hakkında Miftâhu'l-Belâğa ve Misbâhu'l-Fesâha adlı eseri ve Mesnevî'yi şerhetmiş olması, onun bu üç dile hâkim olduğunu göstermektedir.Eserlerde kullandığı dil de oldukça sade ve güzeldir.Mesnevî Şerhinde hikâyeleri anlatırken, halk diline ait kelime ve deyimlere çokca yer vermiş, bu da onun sanatkârlığını ve edebî kültüre sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

B-Anadolu Tasavvufunda İsmâil-i Ankaravî'nin Yeri:

Mevlânâ'nın tanınıp anlaşılmasında Mesnevî şârihlerinin hizmeti çok büyüktür.Özellikle bu şerhler arasında Ankaravî'nin şerhi, başlı başına zikre değer bir şöhrete sahiptir.Ankaravî bu şerhiyle, Hz.Şârih ünvanını almış ve bu ünvan ona has olarak kalmıştır.Ankaravî'den sonra Mesnevîhânlara verilen icâzetnâmelere "Şârih Ankaravî'nin tahkikine uyarak Mânevî Mesnevî'yi nakletmesi hususunda izin verdim" ibaresi yazılmış ve

11-Yetik, a.g.e., s.35-36

12-Yetik, a.g.e., s.36

bu usûl böyle devam etmiştir. Mevlevî tarikatının yayılmasında ve Mevlânâ'nın fikirlerinin geniş halk topluluklarında rahatca anlaşılabilmesinde Ankaravî'nin önemli bir hizmeti vardır. Ankaravî sadece bir tekke şeyhi değil, yirmiiki yıl şeyhlik döneminde, tasavvufa karşı olanlarla mücadelesini dergâhın dışında sürdüren, mânevî feyzini, eserleriyle Anadolu'nun her yanına aktaran bir kişi olup, eserleri zamanımıza kadar ulaşmış olan yüce bir şahsiyettir(13).

Ankaravî, tasavvufî sahadaki yerini Mesnevî Şerhi ile alarak bu şerhle sadece Mevlevîlere değil, Mevlânâ'yı tanımak isteyen tüm insanlığa hitab etmiş, Minhâcü'l-Fukara adlı eserinde, tarikat istismarcılarını yermiş ve bu tarikatın her hâlinin âyet ve hadîse ve büyüklerden gelen haberlere dayandığını söyleyerek(14), devrindeki Mevlevîleri uyarılmış ve sonrakilere de mânevî bir ölçü bıraktığını söylemiştir(15).

Ankaravî şeyhliği süresince dergâhı içindeki faaliyetleri yanında, dergâh dışında sürdürdüğü mücadeleleri ve bıraktığı kıymetli eserleriyle, kendinden sonraki Anadolu tasavvufu içinde önemli bir mevki vardır. Onun, Anadolu tasavvufundaki yüksek yeri sebebiyle, yaklaşık 150 yıl sonra meşhur divan şâirimiz Şeyh Gâlib(v.1213/1799) tarafından:

"Merhaba ey! Muktedây-ı âşıkân-ı Mevlevî,
Şeyh İsmâîl Şârih kahramân-ı Mevlevî." beyitleriyle anılmış ve saygı duyulmuştur.

"Geçti nice devrân dahi el'an yine sensin,
Ser kafilê-i nükteverân Hazreti Şârih." mısralarıyla da zaman çok geçmiş olmasına rağmen, onun, ulaştığı mevkiî halâ koruduğu ,dünyaya îlân edilmiştir(16).

13-Yetik, a.g.e., s.25

14-Ankaravî , İsmâîl b. Ahmed er-Rusûhî; Minhâcü'l-Fukara, s.5.

15-Ankaravî, a.g.e., s.11

16-Yetik, a.g.e., s.26

II-Eserleri

A -Tasavvuf,Edebiyat ve Tefsirle İlgili Eserleri ve Şerhleri:

Ankaravî'nin eserleri hakkında çeşitli görüşler ileri sürülmektedir.Bazıları kırk,hatta kırkaltı eseri olduğunu söylerken,bazıları da bunun yirmi civarında olduğunu söylemektedir.Ona ait eserlerin yirmidört tanesinin çeşitli nüshaları Dr. Erhan Yetik tarafından tesbit edilmiş,bunların bir kısmını Fakültemiz(A.Ü.İlâhiyat Fakültesi) Kütüphanesinde ve A.Ü.Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Kütüphanesinde görme imkânını elde etmiş bulunmaktayım.Ancak,Ankaravî'nin,mevcudiyeti kesin gibi görünen Divânına rastlanılmamıştır.

Ankaravî'nin "Nisâb-ı Mevlevî","Derecâtü's-Sâlikîn","Sülûknâme-i Şeyh İsmâîl","Risâle-i Usûl-i Tarikat-i Mevlânâ","Tuhfetü'l-Berere","Risâle-i Uyûn-i İsnâ Aşere","Misbâhu'l-Esrâr","Zübdetü'l-Fühûs Fî-Nakşî'l-Füsûs " eserleri tasavvufla ilgili olan eserleridir.

"Miftâhu'l-Belâğa ve Misbâhu'l-Fesâha","El-Hikemü'l-Münderice Fî-Şerhi'l-Münferice","Cenâhu'l-Ervâh" adlı eserleri de edebiyatla ilgili olan eserleridir.

Ankaravî'nin "Fütühât-ı Ayniyye" adlı eseri,tefsirle ilgili olan eseridir ki,bu eserinde hamd ve şükrü tefsir etmiştir.

Ankaravî'nin şerhleri çoktur."Mecmiâtü'l-İetâif ve Metmûretü'l-Maârif(Mesnevî Şerhi)","Fâtihu'l-Ebyât","Câmiu'l-Ayât","Simâtü'l-Mûkinîn","İzâhü'l-Hikem","Mekâsidü'l-Âliyye Fî-Şerhi't-Tâiyye","Şerhü Kasidati'l-Mîmiyye el-Hamriyye","Hadis-i Erbâin Şerhi","Halli Müşkilât-ı Mesnevî" eserleri de Ankaravî'nin şerhlerini teşkil etmektedir(17).Bunlardan başka ona nisbet edilen "Divân " 1,"Müntehabât Min Minhâci'l-Fukara","Kitâbu'l-Hitâb","Tuhfe-i Haşşâkiye" gibi eserler varsa da bu eserlerin,başkalarına ait olduğu zannedilmektedir.

B-Mûsiki İle İlgili Eserleri:

Müellifin "Hüccetü's-Semâ' " adlı mûsiki ile ilgili eseri yanında yine aynı konuda başka eserleri de vardır."Er-Risâletü't-Tenzîhiyye Fî-Şe'ni'l-Mevleviyye" adlı^{eseri} semâ' ile ilgili risâlesidir."Hadîs-i Erbaîn Şerhi" Kırk hadîsin şerhedildiği bu eserde semâ', gınâ ve raksa ait hadîs metinleri toplanmış ve şerhedilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

HÜCCETÜ'S-SEMA' VE NÜSHALARI

İ K İ N C İ B Ö L Ü M

I-HÜCCETÜ'S-SEMÂ'IN ÖZELLİKLERİ

Ankaravî,Hüccetü's-Semâ (Mûsikînin Delilleri) adını verdiği bu eserini,Ahmed b.Muhammed b.Muhammed et-Tûsî(v.520/1126) nin "Bevâriku'l-İlmâ' Fî-Tekfiri Men Yuharrimu's-Semâ' " (+) adlı eserini esas almak suretiyle te'lif etmiştir(19).

Kadıẓâde Mehmed Efendi(v.1045/1635) vaazlarında tarîkat erbabına "Düdük çalanlar,tahta tepenler" tarzında alaylı ifadeler kullanarak şiddetle çatmış,bunun üzerine özellikle Mevlevîler savunmaya geçerek,raks ve semâ'a karşı olanların susturulması ve onlara cevap verilmesi ve kendileri için de kuvvetli bir delil olması için Ankaravî'den böyle bir eser yazmasını istediler.Ankaravî de yukarıda geçen eseri esas alarak ve ona bazı ilâveler yaparak "Hüccetü's-Semâ' " adlı eserini te'lif etmiştir.Bu eserinde semâ' ve raksın meşrûiyetini delillerle isbatlamaya çalışmıştır.Eser üç bölümden meydana gelmektedir:

Birinci bölümde raks ve deverânın haram olmadığını deliller göstererek isbat etmeye çalışmıştır.

İkinci bölümde semâ' konusunu ele alarak,semâ'ın câiz olduğunu anlatmıştır.

Üçüncü bölümde de def çalmanın mübâh olduğunu hadislerle ve asr-ı saadetten örnekler göstermek suretiyle isbat etmeye çalışmıştır.

Ankaravî bu eserini önce Arapça olarak kaleme almış ve daha sonra Türkçe'ye çevirmiştir.Ancak,Türkçe'ye çevirirken,bazı fazlalık ve tekrar edilen kısımları atarak kısaltma yoluna gitmiştir.Ankaravî bu eserini te'lif etme ve Türkçe'ye çe-

(+)Semâ'ı haram kılanların tekfiri hakkında aydınlatıcı (bilgi verici)şimşekler, anlamında bir eser.

18-Yetik,a.g.e.,s.77

19-Kâtip Çelebi,Keşfü'z-Zünûn,I/630

virme nedenini bu eserin ilk sayfalarında şöyle izah eder:"...
Pes bu abd-i zâif İsmâfil-i Ankaravî Şeyhü'l-Mevlevî'ye bu ri-
sâle-i kavîyyeyi tahrîr etmek lâzime'den olmakla tasnîf eyle-
dim ki,bize ve ihvânımıza hüccet-i kavîyye olsun için.Hüccetü-
tü's-Semâ' diye tesmiye kılub,üç bâb üzere tay eyledim,muhta-
sar ve muciz olsun ve Türki lisanla terceme kıldım,faidesi ta-
libine şüm olsun için"(20).

Eserin Arapça,Arapça-Türkçe nüshalarını inceledikten son-
ra,yukarıdaki açıklamaları da göz önünde tutunca,müellifin bu
amacı açıkca görülebilir ki,bu eserini önce,yaklaşık bir ra-
kamlık dokuz varak ve sadece Arapça olan bir metin şeklinde yaz-
mış,ancak müridlerinin ve etrafındakilerin isteği üzerine,onla-
rın anlayabileceği şekilde eseri tekrar ele almış,tekrar mahi-
yetinde olan yerleri çıkarmış sonra azar azar önce Arapça met-
ni yazmış,sonra altına Türkçe anlamını vermek suretiyle yeni-
den kaleme almıştır.

II-HÜCCETÜ'S-SEMÂ'IN NÜSHALARI

A-Yazma Nüshaları

1-Süleymâniye Kütüphanesi Pertev Paşa Nüshası:

Süleymâniye Kütüphanesinde Pertev Paşa Kitaplığı 255/
2 (171^b-197^byk) numarada kayıtlı olan bu nüshanın üzerinde is-
tinsah tarihi yoktur.Müstensihi Derviş Ganem olan bu nüsha,Dr.
Erhan Yetik'in de belirttiği gibi müellif hattı kadar önemli
bir nüsha olup,Ankaravî'nin hayatında,belki de huzurunda ya-
zılmış olabilir(21).Bu nüsha nefis bir ta'likla ve siyah mü-
rekkeple istinsah edilmiştir.128x202 (80x148) mm. eb'adında,
21 satır halinde,nohûdî beyaz bir kâğıt üzerine yazılmış olup,
kâğıdın filigranı belli değildir.Yazı sili ve ifade biçimi
XVI ve XVII. yüzyılda,genellikle kitaplarda hâkim olan ifade-
lerdendir.Bu özelliklerinden dolayı,eserin tahkikinde bu nü-
shayı esas almış bulunuyoruz.Bu nüshayı "P" rumuzuyla kısaltı-
rak belirtmeye çalıştık.

20-Ankaravî,Hüccetü's-Semâ' (Arapça-Türkçe yazma),Süleymâniye
Kütüphanesi,Pertev Paşa 255/2 nolu nüsha,v.3^a

21-Yetik,a.g.e.,s.60

rumuzuyla kısaltarak gösteriyoruz.

Hacı Mahmud Efendi 2638/3 numaralı nüshanın ilk ve son sayfası:

Süleymanîye Kütüphanesi	
Yer: 2638	
Kitap No: 469/2	
Yazma No: 171 ^b -196 ^a	

رضی و تقارہ و ہم نوا متالی اونی ساز اردنی داخلہ فرشتہ پیم
دیجہ سنی اللہ سبح و تقدیس ابد در شامہ لایق املین زیندر
دذ پس اهل ظاہر ارجاب طریقہ نیجا کار ایدر کورک اذکر نسایع
اشیای استماع ایدر ترہ ہجج و دانی کہ کو بد چنک و عود گنت
حسب ستنکافی یا بدوردان قبل اذیکم من بیع مسایح الایتہ
و بیعہم اذکار ہم واسر ہر قلنا ہم بصایت اللہ و ہفتہ سلطا
تسا و ہر شندنا ذلک اذکر ہر شفا فی

السلوک فصرہم و استنکرا ارجاب
النفرا و اصحاب الطریق
انکار و لا تقف ما یس
لک بہ علم السع ذیم
والفکر اذکر اوشاک
کاز ہند سلا

قد وقع الغواغی فی تصحیحہ فی الراجح عشر
مہر شہر شعبان العظم ہر ہجج
و ہجج اوردان را حرا

والسلام
ظہر من تبع
الصدیق
واللہ اعلم
بمن نقض
و هو
مصنف
السلا
والمنی

بسم اللہ الرحمن الرحیم
اللہم ایاک نعبد و ایاک نستعین ای باخدا ہان سکا
عبادت ایدر مرز و ہان سندنک ہون و یرد م طلب ایدر
ولک تجملہ کل اوقات و حین و حمان سکا محمد ایدر کل
اوقات و حینک اہدنا القراطیل لتقیم صراط الذین اہت
علی الانبیاء و المرسلین و الاولیاء الکملین لعلی سن ہر ہلہ
قل طوہدی یولی شول یولی کہ انبیاء و مرسلین و اولیاء کملینہ
انعام ایلد شوہب نامن لذت علی فن شہاد باسلر الیقین
و انوار لذیقین و زہ کند و عند کذہ زحل موہب فالہ زانکہ
مشاہدہ فالہ و زہر یقینی و انوار یقینی و انوار الحق حقاً و لباً
طل باطل حقی لاکون من الضالین المضالین و زہ حق حق و
باطل باطل کوسر حق ہر زمرہ ضالین و مغضیلین اولیہ زہ
و تفریح فی القوم الجاحلین المعاندین المنکرین و زہ نعت
و قوتہ و ہر جاحلین و معاندین و منکرین اولی قوم اوزرہ
وصل و سلا علی نبیک محمد اذکرین و الاخرین و دخی
صلوہ و سلامہ قل سید الاولین و الاخرین اولیہ سیکر
اوزرہ و علی اہلہ و اصحابہ جمعین و دخی صلوہ و سلامہ کل
الی و اصحابی اوزرہ جمعہا ما بعد قبول الشیخ اسمعیل
المولود الخالقموی کشف اللہ لہ الاسرار الصوریہ و المغنی

عن

3-Süleymâniye Kütüphanesi Nâfiz Paşa Nüshası:

Süleymâniye Kütüphanesi, Nâfiz Paşa Kitaplığı 469/2 (171^b-196^a yk.) numarada kayıtlı olan bu nüsha Rîk'a yazısıyla ,her sayfada 19 satır şeklinde istinsah edilmiştir. 172^a ve 196^a yk. de Yenikapı Mevlevihânesine vakfedildiğine dair birer hat vardır. Nüshaları karşılaştırdığımızda, gerek ifadedeki değişiklikler, gerek bazı kelimelerin yazılışındaki basite indirme gibi hususlar, bu nüshanın diğerlerine nazaran daha sonra yazılmış olduğu kanaatini bizlere vermektedir. Özellikle yazım hatası ve ifadelerdeki noksanlıklar, bu nüshada, Hacı Mahmud Efendi nüshasına nazaran çok daha fazladır. Yazma ailesi bakımından da önceki iki nüshadan ayrı bir aileye mensubtur. Bu hususları göz önünde bulundurarak eserin tahkikinde, bu

nüshayı üçüncü daracede esas alıyoruz.Bu nüshanın bir özelliği de,diger nüshalarda zor okunabilen bazı kelimelerin,bu nüshada daha açık olarak yazılmış olması ve rahat okunabilir olmasıdır.Ancak,yazım hatası çoktur.Bu eseri tahkik esnasında "N" rumuzuyla kısaltarak belirttik.

Nâfiz Paşa 469/2 numaralı nüshanın ilk ve son sayfası:

بسم الله الرحمن الرحيم
اولن سارلدن دغري باخلار شيشيدنك بوس بوجله سوا السبع و نغديس ايدلر شانه
دايق اولين شيلردن بوس ارباب ناهراهلن طريقه نجه انكا وار ايدركن كه انك نساج اشيا
استماع ايدلرلر بابت هجج ميرلنك چه كو بد چنك ونموده انت هجج نسا كا في باورد
وان فيا فكيمن من سبيع نساج الاشياء ونهيم اذكارهم واسرارهم قلنا نعم بجانة
ونهم سلطانا ومرشدا ذلك قول من نينا في السلوك فنهيم وان اشكر لار ارباب الفقراء
والعجائب الطريفي انكارا ولا نقف ماليس لك بيه علم ان
السمع والبصر والعقاد كل اولئك كان عنه مسؤلا
والسلام على من تبع الهدى والله اعلم
بسم الله الرحمن الرحيم
السؤال والنظم
تم
تم

بسم الله الرحمن الرحيم
الذليل بالذليل بعدوا والبالل للبعين ارباب خدا فلك سكا عبادت بيه در وقتان
هون وبردم طلب بيه زمره وملك سخن وخطارات وحينه وغان سكا حيايدن
كل اوقات وحينه اهدنا الصراط المستقيم صراطك الدين نون عليهم على الانبياء و
الربان والاولياء والكلية الهى من بيه هدايت قول لغوي بيه شول طغرى يوكه
انبا ومرسله واوليا وكنية انعام اربابك وهجج لمان لدرنك علما فقتا هجج
اسرار الربيع وانوار النقيب ويزه كند عند كدن بر علم موهبت قل كه بز انك
مشاهد علم وراسرار الربيع وانوار شفيحة واربا الفقى حقا والبالل باطلا
حتم لا يكون الصالحين الفلحين ويزه حتى حق وبالل باطل كومتر حتى بز زمره صالحين
والفلسفة اولى ويزه وانصرا على القوم لبا حليف المصادين المنكرين ويزه نفرت
وقوة وير وجاهلين ومعاذين ومكرب اولان قوم اوزره وصل وسلم على
ببلك سخن سيد الاولين والآخرين محمد بن صلوة وسلام فل سيد الاولين والآخرين
اولان بيقولك اوزر سمع على الراجح اجمعين ودخ صلوة وسلام قل الله و
الجميعين اوزر نه جميعا ما بعد فقولا الشيخ اسعبل المولى لانا نرى كشف الله له
اسرار الصودى والمصطفى اما الله محمد ورسول والله صلوة وسلام نصركم
مولودا نقره شيخ اسعبل بيه الله تعالى كاعار صوكي ومضوي كجهنا يلون
ان بعض احوانا لارهم بعض الطاعين الى طريقنا والمنكرين نارا كانا الكاهن
اركان شيشيدن اولن سلطانا ومرشدا ومولانا وميرى العارفين الواصلين الى الشاهين

4-Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi Nüshası.

A.Ü.İlahiyat Fakültesi Kütüphanesinde T.7462 numarada kayıtlı olan bu nüshanın müstensihisi Muhammed Hüsameddin el-Mevlevî'dir.İstinsah tarihi yoktur.Yaprak sayısı bakımından nüshaların en genişidir.1^b-40^b yk. her sayfada 17 satır olan bu nüshanın en son sayfası yarılarından yırtılmış ve kaybolmuştur.Karşılaştırmalarımız sonucu bu nüshanın,Nâfiz Paşa 469/2 nüshasıyla aynı aileden olduklarını gördük.Ta'lik yazısıyla istinsah edilmiş olan bu nüsha,yazı sitili itibariy-

le Nâfiz Paşa nüshasından ayrılrsa da, bu iki nüsha hemen hemen birbirinin aynıdır. Yanlış olduğu çok açık olan bir kelimeyi, öbür nüshada öylece bulmak mümkündür. Hatta bir yere hataen fazla bir nokta konulmuşsa, öbür nüshada da aynı fazlalığı görmek mümkündür. Bazı kelimelerin yazılışında harf tasarrufuna gidilmesi, Osmanlı şivesinden çok, yeni Türkçe konuşma diline sahip olması, bu nüshanın zamanımıza en yakın nüsha olduğu kanaatini bizlerde uyandırmıştır. Yazım hataları en fazla bu nüshada bulunmaktadır. Bu özelliklerinden dolayı eserin tahkikinde dördüncü derecede esas aldığımız bu nüshayı "A" rumuzuyla kısaltarak belirtmeye çalıştık. Nâfiz Paşa 469/2 nüshasıyla hemen hemen aynı olduğu için, son sayfadaki yırtık kısmı yaklaşık olarak tamamlamaya çalıştık.

A.Ü.İlâhiyat Fakültesi nüshasının ilk ve son sayfası:

سازدنی و اخلدیر سینه بس بو حمدی الله شیخ
و تقدیس ایدر سینه شیخ ایدر شیخون بس ارباب
طریقته اهل ظاهر نجه انکار ایدر لر که اذنی شیخ
استماع ایدر لر • صیح میدانی چه گوید جنات و عود
انت حسبی انت کافی یاودود • وان فی الذکر من
یسع تسبیح الأشیاء و یغفر الذکرم و اراد هو قناقم
بغایة الله و بهیمة سلطانه و قشده تا ذلك قول مراتب
فصم و لا تنکر لا رباب الفناء و اصحاب الطریق
انکار • ولا تقفہ ما یسکت به علم ان یسع
و البصر و الفواد کل اولئک کان جنیم لہ
والسلام علی من تبع الهدی و اللہ اعلم
بمن احسنی و هو موطن السوال

بسم الله الرحمن الرحیم
اللهم ایاک نعبد و ایاک نستعین ای بار خدا ایمان
سکاجوات ایدر ز و ایمان سندن معاونت طلب ایدر
رز و کمال الحمد فی کل اوقات و عین و ایمان سکا حمد ایدر
اینا خلاصی دیوانه کلمه الله معلوم
ایمان سندن کمال اوقات و عین ایدر ما امر ط الدین انفت علی
الانبیاء و المرسلین و الاولیاء و الصالحین الی من فیہ ہدایت
در فی طغری بول شوال طغری بولکه انبیاء و مرسلین و اولیاء
کلمه انعام ایلدک و هب لنا من لدنک علی فتننا یندی
اررار البصیر و انوار المنصین و بزه کلمه عذکدن بز علم
بیت فکله بزا نیکه مشایده فله و ز اررار بصیر و انوار
مغنی و ارنا الحق حقا و الباطل باطلا حتی لا یكون الضی
لین الضمین و بزه حق حق و باطلی باطل کوشتر حتی بزر

و کلمه م
تم
تم

قد وقع الفراغ من تكملة النسخة الشريفة في يوم
الثنين ثمانية عشر من شهر ربيع الأول سنة
المولود سنة ثمان مائة و ثمانين

B-Hüccetü's-Semâ'ın Baskıları

Hüccetü's-Semâ' şimdiye kadar iki defa basılmış, her baskısı da Ankaravî'nin "Minhâcü'l-Fukara" isimli eseri ile birlikte ve onun sonunda yer almış vaziyette basılmıştır.

İlk baskısı 1256/1840 tarihinde Bulak'ta, ikinci baskısı 1286/1869 da İstanbul'da Rıza Efendi matbaasında yapılmıştır. Orta boy olan bu risâle 29 sayfalık bir hacme sahiptir.

Hüccetü's-Semâ'ın Bulak baskısının ilk ve son sayfası:

(٢٧)

ولكن لا تفتنهون تسبيحهم) هي برشي بو قدر الاول اللهم تسبيح ايد رحمة
تلبس اولدني جالده امكن اي نواها را شيداده لا تلبس اولدني تسبيحني
يله من سكر * بس دف ونای و دورلا و طبل و نقاره و بونو را منالی اولان سازلر
دخی داخلدر بس بوجه هی الله تعالی بی ذکر و تسبیح و تقدیس ایدر شانه
لابق اولان شیلردن بس ارباب ظاهر اهل طریقه نجه اشکار ایدر لکه تسبیح
اشیایی استماع ایدر

(بیت)

جیست میدانی صدای چنک و عود * انت حسبی انت کافی اوردود
تم

بوکان تمام طبعه بدوار الی اعدا الباهره * الکی کاتبه یولاقی مصر القاهره مطبوعا
* جمین عثمانی ناطرها السننی المراتب * حضرته حسین افندی الملقب براتب *
و مشهور لایر عابد رئیس محییها المنتهقر الی الطائف ربه الصمد المدعوق
بالشریف احمد * علی ذمه الحاج عثمان نوری انندی
الاسلامی مولی بحسب ایصال بقین من صفر الخیر سنة ست
و ثمانین و مائتین بعد الالف من هجرة تمام الرسل
الکرام صلی الله و سلم علیه و علی
آله و اصحابه الکراملین
بیکانه

رسالة
بسم الله الرحمن الرحيم

اللهم اناک نعبد و اناک نستعین * ولک الحمد فی کل وقت و حین * اهدنا الصراط
الستقیم صراط الذین انعمت علیهم من ان ننبیاء و المرسلین * و الاولیاء الکراملین
و هب لنا من لدنک علما نشاهد به امرار الیقین * و انوار المنطقین * و ارباب الخلق حقا
و الباطل باطل الحقی لا ینکون من انضالین المصلین * و انصرنا علی القوم الماخذین
المعاندین المنکرین * و صل وسلم علی نبیک سیدنا و مولانا محمد رسیده الاولین
و سید الاخرین * و علی آله و اصحابه اجمعین (اما بعد) فیکول الشیخ اسماعیل
المولوی الاتقوی کشف الله اسرار الصوری و المعنوی * الله تعالی به
حد و رسوائه و آتیه و اصحابه صلوة و سلاما من صکره شیخ المولوی اسماعیل
الاتقوی بیوردی که تحقیقا بزم قرنند اشرفین دن بعضی بی وقتا کیم طریقه
طاعن و اراکانه منکره را اولدند بعضی کورد بر اینه * اوله اراکانه اول
شعز لک اراکانه و سااطان هر شد عز لک طریقه بقدر اوله سلطانه بزم
بر عارفینک و واصلینک و عاشقینک مولای و افندی سید و الله تعالی قد ملزمی انک
طریق مبتدعه ثابت ایلدون اول طاعن و منکر اولدنی اخوانی کورد کارنده
بو قفردن التماس و طالب ایلد بلکه اول منکرینه جواب شافی الی جواب و بر وز
و اناره بیان کافی الی بیان قیله و زی * بو منکر لرا وزه کلام رسول علیه السلام دن
باقاویل علم مغولدن حجت ابراز ایدیه لم زبر ابو منکر ل زعم ایلد بلکه تحقیقا
بو طریق بدعت و ضلال اوله و بو طریق سنا کناری مستدع و اهل دجال اوله بن الله

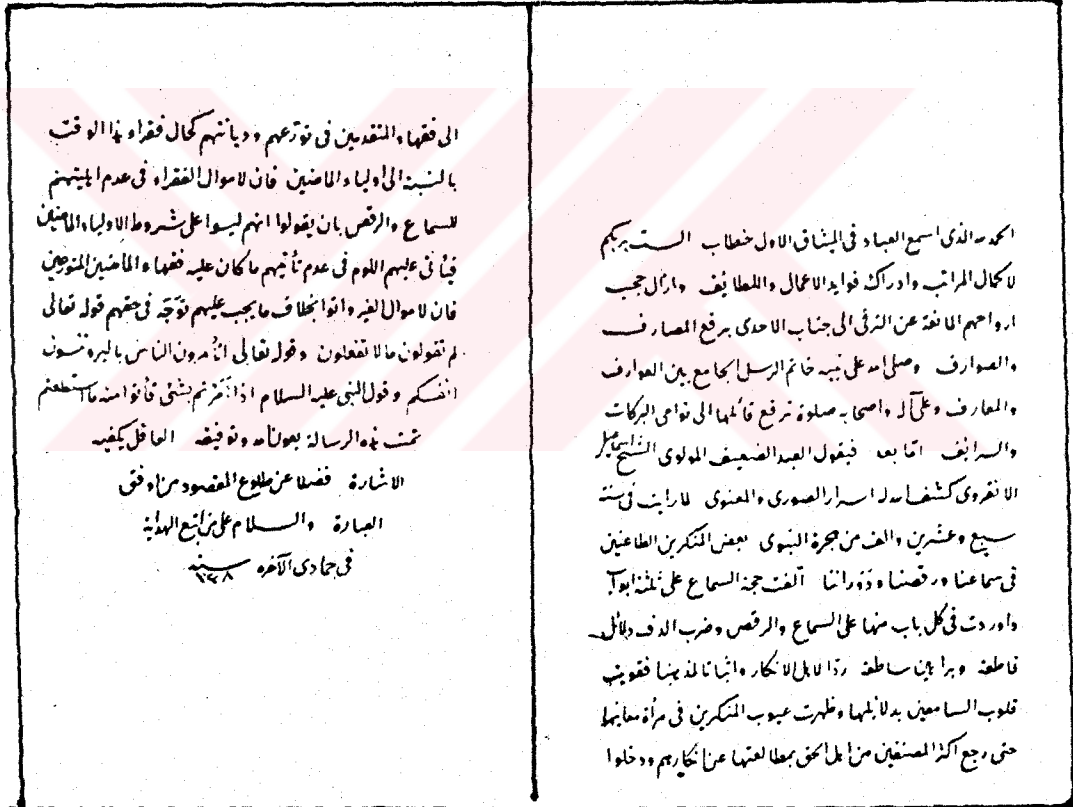
بیتورد

C-Hüccetü's-Semâ'ın Arapça Yazma Nüshası

Süleymâniye Kütüphanesi Nâfiz Paşa Kitaplığı 395/1 (1^a-10^a yk.) numarada kayıtlı bulunan bu nüshanın müstensihisi Salahaddin Osman el-Mevlevî olup, istinsah tarihi Cemâziye'l-Ahire 1028 veya 1038 dir. Eserin ilk sayfasında Risâletü Hüccetü's-Semâ' li-şârihi'l-Mesnevî ibaresi yazılı olup eser tamamen Arapça lisanla, Ta'lik yazısıyla istinsah edilmiştir. Eseri müteaddit defalar okudum, hatta daha rahat inceleyebil-

mek için sülüs yazısı ile istinsahını yaptım. Diğer nüshalar-
dan fazla bir bilgiyi içermediği halde, âyet ve hadîs bakımın-
dan biraz daha fazla olabilir. Bu nüsha sadece Arapça olması
nedeniyle, Arapça-Türkçe olan nüshalarla te'lifi, çalışmamızın
sınırını çok aşacağından, onu çalışmalarımızdan ayrı tutmak zo-
runda kaldık. Hüccetü's-Semâ'ın Arapça nüshasının elimizde ol-
ması, müellifin bu eseri önce Arapça yazıp sonra Türkçeye çe-
virdiğinin en güzel kanıtıdır.

Hüccetü's-Semâ'ın Süleymâniye Kütüphanesi Nâfiz Paşa
Kitaplığı 395/1 numarada kayıtlı bulunan ve tamamen Arapça o-
lan nüshasının ilk ve son sayfaları:

D-Hüccetü's-Semâ' ın Sadeleştirilmiş Türkçe Metni

RİSALETÜ HÜCCETİ'S-SEMÂ'

(İSLAM'DA MUSİKİNİN HÜKMÜ HAKKINDA BİR RİSÂLE)

ESERİN BÖLÜMLERİ:

GİRİŞ

BİRİNCİ KISIM RAKS'IN AÇIKLAMASI HAKKINDADIR

İKİNCİ KISIM SEMÂ'IN MÜBAHLİĞİ HAKKINDADIR

ÜÇÜNCÜ KISIM DEF ÇALMAK HAKKINDADIR

G İ R İ Ő

1^b-

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

Ey Allah'ım,yalnız sana ibadet eder ve yalnız senden yardım dileriz(1),her vakit ve zamanda sana hamd ederiz.Bizi,gönderdiğin peygamberlere ve kâmil (olgun) velflere ih-sân ettiğin dosdoğru yola hidâyet et ve bize kendi katından,kendisiyle,gerçek ve sarsılmaz imanın sırlarını,Allah'tan sakınanların nurlarını görebileceğimiz bir ilim ver.Bize hakk'ı Hak,bâtılı bâtıl olarak göster ki,dalâlete sapan ve saptıranlardan olmayalım.Küfürlerinde ısrar eden inkârcılar topluluğuna karşı bize yardım et.Önce ve sonra gelen bütün peygamberlerin Efendisi olan,Peygamberin Hz.Muhammed'e,ailesine ve bütün sahabelerine salât ve selâm et.

2^a- Bu kısa girişten sonra,Şeyh İsmâîl el-Mevlevî el-Ankavî (Allah ona maddî ve mânevî sırları açsın) diyor ki;bazı kardeşlerimiz,tarîkatimizi tenkid eden ve âdâbımızı- ki o, âşıkların,sevdiğine kavuşan âriflerin mevlâsı olan efendimiz,mürşidimiz ve sultanımızın yolu ve şeyhimizin erkânıdır;bundan kasdım Mevlânâ Celâleddîn'dir (Allah onun sağlam yolunda ayaklarımızı sabit kılsın)- inkâr edenleri görünce benden,onlara şeriat ve akıl,usûl ve furû' bakımından kâfi gelecek bir açıklama yapmamı ve yeterli cevabı vermemi,onlara Hz. Peygamber'in hadîslerinden ve büyük âlimlerin sözlerinden deliller getirmemi istediler ki onlar bu tarîkatın bid'at ve sapık ve buna mensub olanların da bid'atçı ve vebâl sahibi ki-

şiler olduklarını iddia ediyorlardı. Biz, olgunluk sahibi kişiler hakkında sūizan etmekten Allah'a sığınırız. Onlar, bu tarikatın eski (tarihî) bir tarikat ve dosdoğru bir yol olduğunu bilmediler. Çünkü Ebû Hüseyin en-Nûrî (v.295/907), Ebû Bekr Şiblî (v.334/945) ve Cüneyd-i Bağdâdî (v.297/909) gibi meşâyih-i sūfiyyeden önde gelenlerden bazıları ve diğerleri semâ ve raks ettiler ve bunu ibâdet kabul ettiler. Sonraki din âlimlerinden Necmî'd-Dîn Dâye (v.?), Sühreverdi (v.632/1234), İmam Gazâlî (450/1058-505/1111) ve Ebû Tâlib Mekkî (v.386/996), diğerleri 2^b- ve daha niceleri semâ ve raksı bazıları için helâl, bazıları için mübâh, bir diğerleri için haram ve bazıları için de- inşâ- allah ilerde genişçe açıklaması geleceği üzere- mekrûh olduğunu söylemişlerdir.

Özellikle sultanımız ve şeyhimiz Mevlânâ (v.672/1273), Sultan Veled (v.712/1312) ve Selâhaddin Zerkûb Konevî, Hüsâmeddin Çelebi ve Şeyh Kerîmî'd-Dîn (Allah ruhlarını mukaddes kıl-sın) gibi ona tabi olup katılanlar, semâ ve raks ettiler ve bu bilinen tasavvufî hayat tarzını (hey'et-i ma'rûfeyi) dervişleri için tarikat olarak ortaya koydular. Şu durum tevâtürle sabittir ve hakikaten onların menkıbelerinde apaçık delillerle yazılıdır. Bunların bu minval üzere semâ ve raks etmeleri gerçekten sabit olmuşsa, onlar Peygamberlerinin şeriatine aykırı ve şeyhlerinin sünnetine zıt bir işi yapmadılar ki, kendileri sapmış, başkalarını da saptırmış olsunlar. Bize gereken, bu yüce kişilerin dayandıkları delilleri ve kaynakları açıklamak ve onların yaptıkları işlerin şeriata uygun olup olmadığını 3^a- araştırmaktır ki, (semâ ve raksı) inkâr edenler şeriatta, âyetlerde ve Hz. Peygamberin hadislerinde, sūflilerin hallerini boşa çıkararak ve onların işlerine zıt olan nass (âyet ve hadis) ve delil olmadığını, bilakis âyet ve hadislerin çoğu bizim işlerimizin doğruluğuna kesin olarak delâlet ettiğini bilsinler.

Bu risâleyi bizim için ve kardeşlerimiz için bir delil olsun diye yazdım ve ismini "Hüccetü's-Semâ" = (Mûsikînin Delilleri) koydum, onu kısa ve öz olarak üç kısma ayırdım ve herkes faydalansın diye Türkçe'ye çevirdim.

Allah'tan, bizi doğru yola hidâyet etmesini ve bize, kendisine varacak yolu göstermesini dileriz. Şüphesiz Allah, kullarını çok bağışlayıcı ve onlara karşı çok merhametlidir.

BİRİNCİ KISIM RAKSIN BEYÂNI HAKKINDADIR

3^b- Ey aziz kardeş (Allah sana dünyada ve âhirette rahmet etsin) bilesin ki,şayet kırgınlık ve isteksizlik nazarıyla değil de,hoşnutluk ve insaf gözüyle bakacak olursan,dervişlerin ve âşıkların deverânı (dönmeleri) ve semâ' anındaki raksları haram değildir.Eğer sen,bazı âlimlerin,dervişlerin deverânı hakkında fetvâ verip,"raks icmâ' ile haramdır,onu helâl kabul eden kâfir,helâl saymadığı halde onu işleyen fâsık olur" sözünü bazı mutaassıpların da delil kabul ettikleri (şu) fetvâ konusunda bana soracak olursan derim ki;onların insanlar arasında bozgunculuk yapmaktan dolayı verdikleri hükümler -şayet bundan vazgeçmezlerse-aleyhlerine döner.Biz suizan etmekten Allah'a sığınırız.Çünkü Şâfiîler katında raks mutlak olarak haram değildir(2) demişlerdir.

4^a- Biz,Allah'ın muvaffak kılmasıyla deriz ki:Şu fetvâ âşıklar ve Mevlevîler (fukara) hakkında değildir,çünkü bu fetvâ onlar hakkında bir çok yönlerden bâtil ve geçersizdir. Zira,o fetvâ ile bir çok müctehidin,İmam Gazâlî ve diğerleri gibi Şâfiî âlimlerinden bir çok kişinin,Avârifü'l-Meârif sahibi Sühreverdî,Necmü'd-Dâye,İbn Fâriz (v.395/1004),el-Kâşânî(+),Ebu Tâlib el-Mekkî,Hazreti Mevlânâ ve onlar gibi kâmil ve muhakkik âlimlerden çoğunun tekfir edilmesi gerekir.Çünkü onlar semâ ve raksın câiz olduğunu söyleyip onu ibadet saydılar,eğer inanmıyorsan onların kitaplarına bak.Apaçık hakikatler ve bir çok faydalarla birlikte,bu fetvânın bâtil oluşu hususunda açık ve kesin deliller ortaya koydum.İnkârcıların,"Mevlevî ve sūfîlerin deverânı rakstır ve raks da haramdır,onu helâl sayan kâfir olur" sözü doğru değil,bilakis şeriat,örf ve lügat bakımından bâtil ve geçersizdir ki,Sahibü'l-Kamûs (729-817): Şarap galeyana geldiği,deve sıçradığı ve rakkâs da oynadığı zaman rakase er-rakkâsü denilir.Raks,sadece oyuncular,deve ve şarap için kullanılır(3)demiştir.

Sahibü'l-Mücmel:Raks bilinen bir şeydir.İnsanlar naza-

2-el-Gazâlî,Ebû Hâmid Muhammed b.Muhammed,İhyâu Ulûmi'd-Dîn, Terc.Ahmed Serdaroglu,II/704

3-el-Feyruzâbâdî,Ebû Tâhir Muhammed b.Yakûb,et-Tercümetü'l-Kamûs,bâbü's-sâd,II/380

(+)Kemâlüddin Abdürrezzak el-Kâşânî(v.730/1329).

rında raks denilince, hususi bir oyun ve ölçülü hareketler anlaşılır(4) demiştir. Bezzâfi (v.827/1424) de: Raks öyle bir oyundur ki onu evvelâ Sâmîrî, kavmi için sadece sesi olan bir buzağı heykelini çıkardığı zaman icad etmişti(5) demektedir. Bu ikisinin sözünden de anlaşılacağı üzere raks, oyuncuya özel harekettir.

4^b- Örfte gelince, zamanımız müteassıplarından başka hiç bir kimseden şu âşıkların ve müştâkın zümresinin oynadığını ve raks ettiğini ve Mevlevîlerin: Biz oynarız, raks ederiz ve boş şeylerle uğraşırız dediğini duydun mu? Bilakis onlar, biz Alla-h'a ibadet ediyoruz, onun cemaline âşık oluruz, onun aşkı ve ondan ayrı kalmanın üzüntüsüyle döner coşarız.

Şeriatta ise kesin delillerle isbat edilmiştir ki, Nebi (S.A.V.) Hz. Aişe (R.A.) ile, oyunları eğlence ve bâtıl olan Habeşlilerin oyunlarına -kesin olarak- bakmıştır(6). Şayet her raks haram olsaydı Nebi (S.A.V.) onlara bakarmıydı?

5^a- Buhârî ve Müslim'de Hz. Aişe (R.A.) dan rivâyet edilmiştir ki şöyle diyor: Nebi (S.A.V.) beni ridâsıyla örtüyor ve ben de mescidde(7) oynayan Habeşlilere bakıyordum. Ta ki usanıncaya kadar onları seyrettim(8). Bu söz, onun uzun müddet Habeşlileri seyrettiğine işaret etmektedir.

4-İbn Fâris, Ebu'l-Hüseyn Ahmed; Mücmelü'l-Lüga, I/394

5-el-Bezzâfî, Hâfızü'd-Dîn Muhammed b. Muhammed Şihâb; el-Câmiu'l-Vecîz, el-Fetâvâ'l-Âlemgiriyye kenarı, VI/349

6-el-Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl; es-Sahihü'l-Buhârî, Salât:69, c.I, s.117; İdeyn:25, c.II, s.11; Cihâd:79, c.III, s.227; Menâkıb:15, c.IV, s.161; Nikâh:114, c.VI, s.159. el-Kuşeyrî, Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc; es-Sahih, İdeyn:17,21,22, c.II, s.608, 610

7-Ankaravî, hadîsteki "el-habeşetü yel'abûne fi'l-mescidi" ifadesindeki "fi'l-mescidi" cümlesini=mescidin etrafında diye Türkçe'ye çevirmiştir ki bu yanlıştır. Bu olay, mescidin içinde cereyan etmiştir. Nitekim, bu eserin 14^a varlığında aynı hadîsi terceme ederken "mescidde" ifadesini kullanmıştır ki metindeki yanlışlığın müstensihthen kaynaklandığı ortaya çıkmış bulunuyor.

8-el-Buhârî, a.g.e., aynı yerler. el-Kuşeyrî, a.g.e., aynı yerler.

Bir başka rivâyette Hz.Aişe (R.A.):Resûlü'llah bana "arzu edermisin"(9),bir rivâyette "Habeşlilerin oyununa bakmayı se-
vermisin?" buyurdu,ben de evet dedim,yanağım onun yanağına
değer vaziyette beni usanıncaya kadar durdurdu,sonra"yeter mi?"
buyurdu,ben de evet dedim,o halde artık git buyurdu(10).

Müslim'in Sahîh'inde Hz.Aişe (R.A.):Başımı Resûlü'llah'ın
omuzuna koydum ve ayrılıp gidinceye kadar onların oyunlarına
baktım(11) demektedir.

5^b-

Eğer raks,eğlence ve oyun mutlak haram olsaydı,Hz.Aişe,
raks eyleyen Habeşlilere bakmazdı.Diyelim ki Mevlevîlerin ve
sûffilerin deverân etmeleri raks olsun fakat,haram cinsinden o-
lan raks olduğunu kabul etmeyiz.Çünkü her raks haram değildir.
Haram olan raks,oyunamak amacıyla yapılan rakstır.Her raks ha-
ram olsaydı,bir şeye sevindikleri zaman,sahabeden bazılarından
(raksa benzer hareketler) ortaya çıkmazdı.

Bir sahabe topluluğundan rivâyet edilmiştir ki,onlara se-
vindirici bir durum isabet ettiği zaman,bu sevinç ve nimetten
dolayı oynamışlar,raksetmişler ve Nebi (S.A.V.) onları (bundan)
men etmemiştir.Bu olay Hz.Hamza'nın kızının kıssasında meydana
gelmiştir ki,(Hz.Hamza'nın vefatından sonra) onun küçük kızının
himâye ve terbiye edilmesi hususunda Ali b.Ebî Tâlib ,kardaşı
Cafer ve Zeyd b.Hârîse (Allah onlardan razı olsun) birbirleriyle
münâkaşa etmişler (ve birbirinin başını yararak)Hz.Resûl'e
gelmişlerdi.Resûlü'llah Hz.Ali'ye:"Sen bendensin ve ben de sen-
denim" deyince Hz.Ali raks etmiştir.Resûlü'llah sonra Cafer'e
dönerek:"Yaratılış ve ahlâk bakımından bana benzedin" deyince
Hz.Ali'nin raksından sonra Hz.Cafer de raks etmiştir.Resû-
lü'llah sonra Zeyd'e:"Sen bizim efendimiz ve kardeşimizsin"de-
yince Hz.Cafer'in raksından sonra Zeyd raks etmiştir(12)."Ha-
cel" ve "züfn" lügatte "raks" demektir.Bunların raksları,neşe
ve sevinç sebebiyle olmuştur.Mevlevîlerin raksı da bu cinsten-
dir.

6^a-

İmâm Gazâfî İhyâü Ulûmi'd-Dîn adlı eserinde:"Raksın hük-
mü,onu meydana getiren,tahrîk eden şeye bağlıdır.Eğer sevinci,

9- el-Buhârî,a.g.e.,İdeyn:13,bâb:2,c.II,s.3

10- el-Buhârî,a.g.e.,aynı yer.

11- el-Kuşeyrî,a.g.e.,İdeyn,bâb:4,Hadîs:20,c.II,s.610

12-Gazâfî,a.g.e.,II/748

iyi ve övülen bir şey sebebiyle ise,raksı da iyi ve övülür,e-ger mübâh ise ,raksı da mübâh olur,şayet sevinci kötü bir şey sebebiyle ise raksı da mezmûm ve haram olur"(13) demiştir.

6^b- Seyh Sühreverdi,Avârifü'l-Meârif adlı eserinin semâ' kısmında bunları tasdik edip bazı şeyleri de hatırlatarak:Allah'ın sâdık kullarından bazıları -vecd ve(her hangi)bir hâl göstermek için değil- harekette bazı sûflere uymak niyetiyle sallınsalar,onların bu hareketleri ve raksaları-iyi niyetle yapıldığı vakit çoğu zaman ibâdet olan- ailesi ve çocuklarıyla oynamak ve gülmek gibi,bazı vakitlerde cereyan eden mübâhlar kab-
6^b- bflinden olur (14) demiştir.Bilakis bazı vakitlerde eğlence ve oyun sebebiyle Allah Teâlâ insana hesap sormaz,meselâ:İnsan kendi kendine her gün yüz defa elini başına koymak gibi bir işi vazife edinse;bu ,faydası olmayan boş bir iştir ama haram değildir.Allah Teâlâ Kur'ân-ı Kerim'de buyuruyor ki:"Allah sizi,yeminlerinizdeki (lağv)dan (15) dolayı sorumlu tutmaz"(16). Boş yere Allah'ın ismini bir şey üzere zikredip hiç bir faidesi olmadığı halde,o işi yapmasa bile Allah bundan dolayı hesap sormuyor da,şiir okumak,raks ve semâ' etmek sebebiyle neden insanı hesaba çeksin ki.

7^a- Cevheri(v.401/1010) es-Sihâh adlı kitabının lâm "J" bâbının dâl "ج" faslında raksın mübâh olduğuna delâlet eden bir hadîs zikretmekte ve şöyle demektedir:Dâl ve kâf'ın kesresiy-
7^a- le ed-Dirkile,şirzime vezninde Acem diyarında,bir araya toplanıp oynadıkları bir oyundur.Ebû Amr (17),"ed-Dirkile" rak-

13-Gazâlî,a.g.e.,II/749

14-es-Sühreverdi,Şihâbü'd-Dîn Ebî Hafs Ömer b.(Muhammed b.)Abdillâh;Avârifü'l-Meârif,I/96

15-"لغو" kelimesi muhtelif suretlerde tefsir edilmiştir.İmâm Âzam Hazretlerine göre:"Bir kişinin bir şeyi doğru zannıyla yemin ettikten sonra onun hilâfı zâhir olmasıdır".İmâm Şâfi'ye göre:"Yemin kasdetmeksizin bir sözü te'kid için (Lâ vallâhi belâ vallâhi) demesidir".Kadı Beydâvî'ye göre:"Dilin sürçmesiyle sehven edilen yemindir".Âyet-i kerime bu mânâların hepsine şâmilidir -Hasan Basri Çantay;Kur'ân-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm,I/60

16-el-Bakara sûresi:2/225

17-Ebû Amr Züccâcî olduğu kanaatindeyim (v.348/959).Nişabur'lu-

sın bir çeşididir demiştir.Hadîs-i şerîfte Nebi (S.A.V.) den rivâyet edilmiştir ki;Peygamberimiz bir gün ashab-ı Dirkile'-ye uğradı ve onlara:Ey Erfede oğulları cüd(18)eyleyin, eğlenin ki, Yahudiler ve Hıristiyanlar bizim dinimizde ruhsat ve serbestlik olduğunu bilsinler buyurdu(19).Diyelim ki bizim deverânımız bu cins bir eğlence olsun,bunun için dinimizde ruhsat olunca,bu işi yapan kişi nasıl kâfirlikle itham olunur.

İnkârcılar diyorlar ki;raksı ve oyunu helâl kabul etmezsiniz bu fiilleri işleyenleri tekfir etmeyiz fakat,biz sizi, raks ve oyunu helâl kabul edip onu ibâdet saydığınız için tekfir ediyoruz.Semâ' ve raksı inkâr edenlerden birisi risâlesinde böylece dediği gibi,bu grubun,raksı helâl kabul edip onu bizzat ibâdet saymalarından dolayı küfrü vâcibtir,halbuki oyuncular,raks ve eğlenceyi ibâdet saymıyor ve onu helâl de kabul etmiyorlar demiştir.Biz de deriz ki;bu övülmeye lâyık halleri ve bilinen işleri yapanların kâfirlikle itham edilmesi mutlak cehâlet ve fâhiş hatadır,(asıl) bunu diyenin kâfir olmasından korkulur.Omun bu hallere küfürdür demesi,bizim işlerimizin hakikatine vâkıf olmamasından dolayıdır.Omun söylemiş olduğu şey ancak,bizim raks ve oyunu helâl kabul etmemiz ve 7^b- eğlenceyi ibâdet saymamızla mümkün olur,halbuki böyle değildir.Bilakis semâ' esnasında bizde meydana gelen ilâhî zevki ve vecdi,ve yine raksa benzeyip vecdle bizden ortaya çıkan hareketi helâl kabul ederiz ki;omun sebebi ve muharriki,nice bin helâle muâdil olan helâldir.Nitekim "Rahmân'ın cezbelerinden bir cezbe vardır ki insanların ve cinlerin ameline eşittir de-

dur.Uzun yıllar Mekke'de mücavir hayatı yaşayıp orada vefat etmiştir.Zâhid bir sūfî olup,senelerce Mekke'de yaşamasına rağmen abdest bozmak için 5-6 kilometrelik bir yol katedip Harem dışına çıktığı söylenir -Doç.Dr.Hayrani Altıntaş;Tasavvuf Tarihi,s.145

18-"Cedde-yeceddü-cedden",emri "cüdde" gelir ki haz sahibi olmak,zevk almak,zevk sahibi olmak anlamlarına gelir.Bkz.el-Müncid fi'l-Lügati ve'l-A'lâm,s.81

19-Ahmed b.Hanbel;el-Müsned,VI/116,233.el-Cevherî,Ebû Nasr İsmâîl b.Hammâd;es-Sihâh Tacü'l-Lüga ve Sihâhü'l-Arabiyye,IV/1697

nilmiştir.

İmâm Gazâîf, semâ kalpde bir ilim ve hâl meydana getirirse bu vecd olarak isimlendirilir ve vecd de uzuvları harekete geçirir. Bu hareket de ya ölçüsüz olur, buna "ızdırâb" denilir; yahud da ölçülü olur, buna da "tasfik" veya "raks" adı verilir ki bu haram kabîlinden değildir.

8^a- Vecd de "hâcim"=(İçten hücum edip gelen) ve "mütekellif"=(zoraki, zorlama ile yapan) olmak üzere ikiye ayrılır. Tekellüfle hâsıl olan vecde tevâcüd derler. Mütevâcid, mütekellif olan kimsedir. Tevâcüd (vecde gelmediği halde, gelmiş gibi görünmede) den bazıları kötülenmiştir. Çünkü onunla riyâ ve-güzel hallerden yoksun olduğu halde- ahvâl-i şerifeyi göstermek kasdedilir.

Tevâcüdden bazıları övülmüştür. Övgüye mazhar olan tevâcüd, güzel hallerin çağırılmasına ve bir takım hiylelerle elde edilip kazanılmasına vesîle olur ve buna ulaştırır. Şüphesiz ki gayretin, bazı halleri kazanmada önemli bir yeri vardır. Bundan dolayı Hz. Peygamber (S.A.V.), Kur'ân okumarken ağlayamayan kişilerin ağlar gibi olmalarını ve hüzn göstermelerini emretmiştir(20). Şüphesiz bu güzel hallerin başlangıcı tekellüf (zorlama) ve gayretle, sonrası da hakikat ve gerçek üzere olur. Hayatta denenmiştir ki, birisi âşık olmadığı bir şahsa âşık olmak istese ve onu nefesine devamlı hatırlatsa, güzel ahlâkını ve sevilen vasıflarını nefesine söylemeye devam etse, neticede ona âşık olur ve bu aşk (artık) onun ihtiyârı (kontrolünde) olmaktan çıkıp kalbinde yer eder, bundan sonra ondan kurtulmak istese de kurtulamaz. İşte Allah sevgisi, ona kavuşma özlemi ve bunun dışında ahvâl-i şerifeden olan şeyler de böyledir. Onları kaybeden kişilerin, bu sıfatlarla vasıflanmış kişilerle oturması, onların hallerini ve sıfatlarının güzelliğini görmesi, ta ki Allah onu şu hallerle rızıklandırıncaya kadar onlarla birlikte semâ'a oturmak suretiyle elde etmeye çalışması gerekir(21).

20-Gazâîf, a.g.e., II/729. Hadis: İbn Mâce, (Ebû Abdillâh) Muhammed b. Yezîd el-Karvîni, Sünen-i İbn Mâce; İkâmetü's-Salât: 176, c. I, s. 424

21-Gazâîf, a.g.e., II/730

9^a- Gazâlî'nin sözünde, "semâ' ve vecd Cüneyd-i Bağdâdî, Mevlâ-nâ Celâleddin ve İbn Fâriz ve onlar gibi olgunluğa erişmiş kişilere lâyıktır; bu işe yeni başlayan mukallidler, onlar gibi semâ' edemezler ve yaptıkları semâ' ve müşâhede(22), onların semâ' ve müşâhedelerine benzemez; semâ ve raks böyle kişiler için haramdır" diyen inkârcılara karşı deliller vardır.

Biz bunu diyen kişiye deriz ki; sen bizim kalbimizi mi yarıdın, bizim sırlarımızı mı öğrendin, nereden biliyorsun ki, biz onlar gibi semâ' edemeyiz ve nereden öğrendin ki onlar gibi raks yapamayız. Özellikle Allah Teâlâ: "Velîlerim benim kubbenin altındadır, onları benden başkası bilemez"(23) buyurmuştur. İlm-i ilâhî her hangi bir adama münhasır olmaz bilakis, her ilim için vâris ve kıyamete kadar her zamanda o ilmin erbâbı vardır.

9^b- Aslında semâ' ve vecd, mübtedî(tasavvufa yeni giren) ler içindir. Yüksek makamlara ulaşmış kişilere münâsib değildir. Çünkü onlar, semâ' ve vecd hududunu aşmışlar, belki de mahabbet ve aşk sınırından da öteye geçmişlerdir. İbn Fâriz: Aşk ve mahabbet sınırını aştım, sonsuzluğun zirvesine ulaştım, Allah ile bir olma mîrâcî benim tarîkim (yolum) dur demiştir. Genellikle olgunluğa erişenlerin semâ'ı ve raksı, müridlerine öğretmek ve öğüt isteyenlere doğruyu göstermek içindir.

Bazı tasavvuf büyükleri son zamanlarında (raks ve hareketten) ayrıldılar. Bu, raks ve hareketleri inkâr ettiklerinden değil de artık (daha yüksek zevklere ulaşmış) onlara ihtiyaç duymadıklarındandır. Rivâyet edilir ki Cüneyd-i Bağdâdî ilk zamanlarda semâ'da raks ve hareket ederlerdi fakat, sonraları sâkin olup hareketsiz kalmıştır. Ona niye raks etmediği sorulduğunda "Sen dağları görür, onları yerinde durur sanırsın. Halbuki onlar, bulut geçer gibi geçer gider"(24) âyetini cevap olarak vermiştir. Cüneyd'in böyle demesi, onun kalbinin Cenâb-ı Hakk'a yö-

22-Müşâhede: Sâlikin gözünden gizlilik perdesinin kalkması, eşyayı, Hakk'ın birliğine delil olarak görmek veya eşyada Hakk'ı müşâhede mânâlarına kullanılmıştır -Yetik, a.g.e., s.185

23-Hadîs-i Kudsi olarak rivâyet edilen bu sözler, el-Ehâdisü'l-Kudsiyye' de, H.H.Erdem'in İlm-i İlmî Hadîsler kitabında ve mevzû hadîs kaynaklarında görülemedi. Bu sözün daha çok kelâm-ı sûfiyyeden olduğunu zannediyoruz.

24-en-Neml sûresi:27/88

nelik,uzuvlarının ise dış görünüşe göre sessiz ve sakin olduğuna işaret eder ki,onun vecdi dâimî ve şirbi(25) devamlı olduğu için,semâ' onun vecdinin ve şirbinin çoğalmasına tesir etmez oldu.Çünkü bi-zâtihi zevk olup,geçici zevklere ihtiyacı kalmadı.

10^a-

Âlimlerden,tevâcüdün inkâr edip onun bid'at,bid'atın dalâlet,tevâcüd ehlinin de dalâlet ehli olduğunu söyleyenler vardır.Biz,tevâcüdün bid'at olduğuna inanmıyoruz.Nasıl bid'at olsun ki,Sühreverdî,Avârifü'l-Meârif kitabında semâ' konusunun onbeşinci bâbında Enes b.Mâlik (R.A.)den bir hadîs rivâyet ederek Hz.Peygamberden vecdin sâdir olduğunu açıklamıştır ve Enes b.Mâlik (R.A) den rivâyet olunmuştur ki;o şöyle diyor:Biz Resûlüllahın yanında idik,birden Cebrâil geldi ve ona: Ey Allah'ın Resûlü,ümmetinin fakirleri,zenginlerden yarım gün önce cennete gireceklerdir ki,bu da dünya senesiyle beşyüz yıl eder.Resûlüllah (S.A.V.) sevindi ve:"Aranızda bir şiir söyleyecek yok mu?" buyurdu.Bir bedevî:"Vardır Ya Resûlallah" dedi,"o halde söyle" buyurunca bedevî başladı ve:

"Şüphesiz ki hevâ yılanı ciğerimi soktu,

Onu iyileştirecek ve tedâvî edecek bir doktor yoktur.

Benim tedâvimi ancak bir sevgili yapabilir ki ona âşıkım,

10^b-

Kurtuluşum da panzehirim de ondadır.*(26)meâlindeki şiirini okudu.Bunun üzerine bu beyitteki habîb=sevgili ismini Peygamberimiz duyunca -ashab da onunla birlikte olmak üzere tevâcüd eylediler hatta tevâcüd sebebiyle ridâları,mübârek omazlarından yere düştü.Tevâcüd hâli sona erip her birisi köşesine çekilince Muâviye b.Ebî Süfyân:Ya Resûlallah!Ne kadar da güzel oynarsınız deyince Resûlüllah:"Sus! Sus! Ya Muâviye. Sevgili anıldığı zaman titremiyen kişi kerîm (yüce ve değerli) kişi değildir" buyurdu,sonra ridâsını dörtyüz parçaya a-

25-Zevk ve şirb,sûfîlerin dillerinden bırakmadıkları kelimelerdendir.Sûfîler bu iki kelime ile tecellî meyvalarından,keşif neticelerinden ve vâridâtın tesiri ile aniden gelen hallerden içlerine doğan hususları anlatırlar.-Abdülkerim Kuşeyrî;Kuşeyrî Risâlesi,Haz.Süleyman Uludağ,s.164

26-Fettenî,Muhammed Tâhir b.Ali el-Hindî;Tezkiretü'l-Mevzûât adlı eserinde bu hadîs için "aslı yoktur,mevzûdur,sahîh de-

yırdı ve (teberrüken) oradakilere dağıttı(27).Sühreverdi an anhu ile Enes b.Mâlik'e isnad edilen bu hadisi işittigimiz ve bulduğumuz gibi burada verdik demektir.Hadisciler bu hadisin sağlam olup olmaması hususunda konuşmuşlar ve biz zamanımızdaki bazı kişilerin semâ'ına,vecdine ve toplanmasına benzeyen ve Resûlü'llah'dan nakledilen bundan başka bir şey bulamadık,zamanımız sūfîlerinin semâ'ları ve vecde gelip hırka paralamaları hakkında bu ne güzel bir delildir demişlerdir.İmâm Gazâli,Necmü'd-Dâye ve muhakkiklerden bazıları bu hadisi böylece nakletmişlerdir.

11^a-

Şeyh Muhyi'd-Din el-Arabî,Fütühât-ı Mekkiyye kitabının sonunda vasâyâ (vasiyetler) kısmında dedi ki:Bize Ahmed b.Me-sud b.Şeddâd el-Mukrî el-Mavsîlî,ona Ebû Cafer el-Kâdî,ona Yusuf b. el-Ganem ed-Diyarbekrî ,ona Cemâlü'l-İslâm Ebu'l-Hasen Ali b.el-Kureyşî,ona Ebu'l-Hasen el-Kerhî,ona Ebu'l-Abbas Ahmed b.el-Fadl en-Nihâvendî anlatmıştır ki şöyle diyor:Şeyhim Cafer b.Muhammed b.el-Huldî anlattı.Bir gün Cüneyd-i Bağdâdî ile Hicâz yolunda idim,nihayet Tur-i Sinâ dağına tırmandık.Musa (A.S.)ın durduğu yerde durduk.O esnada bulunduğumuz yerin azamet ve heybetinden etkilendik.Yanımızda şiir söyleyen bir kavvâl vardı.Cüneyd-i Bağdâdî ona,bir şeyler söylemesi için işaret etti.Kavvâl bir beyit söyledi(28).Cüneyd

gildir" demektir.ed-Dârimî (Ebû Muhammed) Abdillâh b.Abdirrahman b.el-Fadl b.Behrâm; es-Sünen,Rekâik,c.II,s.339 da buna benzer bir hadis vardır.Bu olay Sühreverdi tarafından da nakledilmektedir.Bkz.Avârifü'l-Meârif,I/108

27-Fettenî bu hadisin ve devamının âhâd ve mevzû olduğunu söylemektedir. Bkz.Tezkiretü'l-Mevzûât,s.197.Semâ' da hırka ve elbisi paralamak konusunda bkz.Gazâli,a.g.e.,II/749;Uludağ Süleyman,İslâm Açısından Mûsikî ve Semâ',s.363

28-Ankaravî'nin sözünü edip,metnini vermediği şiirin Türkçesi:

"Hz.Musa'nın arzusu yatışınca,

İnsanı takatsiz yapan bir şimşek ona parladı.

Bu şimşek,elbisenin astarı gibiydi,

Ötünde ise tırmanılması zor tepeler vardı.

Onlara bakmaya başladı,nasıl bakmasın ki fakat,

Bakmaya dayanamadı,Yüce Allah onu engelledi.

11^b- bunu duyar duymaz tevâcûde başladı ve biz de onunla tevâcûd eyledik,(öyle tevâcûd eyledik ki) hiç birimiz semâda mı yoksa yerdemiyiz anlayamadık.Bize yakın bir yerde bir kilise ve o kilisede bir râhib bulunuyordu.Râhib bize: Ey ümmet-i Muhammed! Allah için bana cevap verin diye seslendi,-içinde bulunduğumuz ânın hoşluğundan - bizden kimse ona cevap vermedi.İkinci defa seslendi,yine bizden kimse ona iltifat etmedi.Üçüncü kez mâbunuz hakkı için (Allah aşkına) niye bana cevap vermiyorsunuz diye seslendi,bizden yine kimse ona cevap vermedi.Semâ'dan sakinleşip kendimize gelince Cüneyd'e:Şu râhip bize seslendi ve yemin verdi dedik.Onu bana getirin dedi.Onlar da çağırıldılar ve geldi,bize selâm verdi ve hanginiz şeyh ve üstâdsınız deyince,Cüneyd'e işaret ettiler.Râhib,Cüneyd'e: Şu yaptığınız şeyden bana bilgi ver.Bu,dininizde bazı kavimlere mahsus bir şeymidir yoksa umuma şâmil bir şeymidir dedi. Cüneyd:

-Bilakis bazı kavimlere mahsustur.Râhib:

-Ne niyetle ayağa kalkarsınız (ayakta raks edersiniz)?

Cüneyd:

-Recâ(29) ve Allah ile ferahlamak ,onun sevgisiyle sevinmek,neşelenmek için.Râhib:

-Ne niyetle semâ' ediyorsunuz? Cüneyd:

-Elestü bi-rabbiküm(30) sözünün lezzetini bulmak niyetiyle.Râhib:

Ateş onun kaburgalarına ulaşmadı (ona zarar vermedi),
Su da onun göz kapaklarına varmadı(onu ıslatmadı)".

Bkz.İbnü'l-Arabî,Muhyi'l-Dîn Ebû Bekr Muhammed b. Ali;
el-Fütûhâtü'l-Mekkiyye,c.IVb,s.712

29-Recâ:İlerde meydana gelecek olan,arzu edilen bir şeye karşı kalbin duyduğu ilgidir.Korku,zamanın gelecek parçası ile ilgili olduğu gibi,recâ da müstakbelde vukûu umulan bir hususla ilgilidir -Abdülkerim Kuşeyri,a.g.e.,s.227

30-Allah Teâlâ ruhları yarattığı vakit,onlara:"Ben sizin Rabbiniz değilmiyim" diye sorunca,onlar da:"Sen bizim Rabbinizsin" demişlerdi.Bu hâdise kısaca "Kâlû belâ" olayı diye zikredilir.Bkz.el-A'râf sûresi:7/172

-Bu ses nedir? Cüneyd:

-Ezeli (başlangıcı olmayan) sestir.Râhib:

-Ne niyetle sahve (+) gelirsiniz (kendinize gelir ayılırsınız)? Cüneyd:

-Kulun Rabbine icâbet etmesiyle.Râhib:

-Doğru söyledin dedi.Sonra,Cüneyd'e elini uzatmasını söyledi ve Cüneyd de elini uzattı.Râhib:"Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Hz.Muhammed'in onun kulu ve elçisi olduğuna şahâdet ederim" dedi ve müslüman oldu(31).

12^a-

Cüneyd Râhibe:Benim doğru söylediğimi nereden bildin dedi. Râhib:Ben İncil'de okudum Ümmet-i Muhammed'in seçkinleri hırka giyerler ve az şeye kanaat ederler ve her halde Allah ile kâim olurlar,ona müştâk olurlar ve onun sevgisiyle vecde gelirler.Râhib bizimle beraber üç gün kaldı ve sonra vefat etti (Allah rahmet eylesin).

Bu hikâyeyi Feridü'd-Dîn Attar da,Tezkiretü'l-Evliyâ kitabında aynen zikretmektedir(32).(Müellif teberrüken aynı hikâyeyi Farsça metinle almış,aynı şeyin tekrarı olacağı için buraya almıyoruz.)

(+)Sahv:Sâlikin hissedebilme gücünü kaybettikten sonra tekrar kendine gelmesi halidir -Yetik,a.g.e.,s.189

31-İbnü'l-Arabî,a.g.e.,s.713-714

32-Attar,Feridü'd-Dîn;Tezkiretü'l-Evliya,II/36

NOT:Hüccetü's-Semâ'ın "H" rumuzuyla gösterdiğimiz Hacı Mahmud Efendi nüshasının 44^b varagının kenarında,kanaatimce -mistensih tarafından değil de- başka birisi tarafından yazılmış Arapça bir not vardır ki burada tercemesini veriyoruz: SORU:İlmiyle amel eden âlimlerin,müslüman fakir ilim talebelerinden oluşan bir grup hakkındaki görüşleri nedir ki,bu talebeler bir câmide toplanıp cemaatle farz namazı kılıp, sonra da,sahih sünnette vârid olana ve selef-i sâlihten nakledilene göre Allah'ı zikrediyor,O'na tesbîh (Sübhâna'llah),tehlîl (İâilâhe illa'llah),tekbîr (Allahu Ekber) ve tahmîd (El-Hamdü li'llah) de bulunuyorlar ve bunu Fâtîha'yı okuyarak sona erdiriyorlar.Sonra da hep birlikte Rablerinin birliğinde istigrâk,şevk ve vecd halinde olarak kalplerinde incelik meydana getiren "İâ ilâhe İlla'llah" (Kelime-i Tevhîd) i okuyorlar.Bu arada bazılarında Kelime-i Tevhîd'in

Bütün bu naklettigimiz bilgilerden sonra şüphesiz raks, bazıları için helâl, bazıları için mübâhtır ki İmâm Şâfîf bu

sadece İâfz-ı Celâli Allah, Allah, Allah; bazılarından da ah, ah, ah (sesi) duyulur. Bu istigrâk hali bitince, içlerinden birisi "İâ ilâhe illa'llah Muhammedün Resûlü'llah " diyerek zikri sona erdirir, geri kalan cemâat de böylece bitirir dua eder ve ayrılırlar. İşte bu onların âdeti ve ahvâlidir. Onların bu durumunu birisi: "Şu topluluğun böyle yüksek sesle zikir yapmaları bid'attir" diyerek inkâr etmekte, bir diğeri: "Bunlar uluyan köpeklerdir" demekte, bir diğeri ise Cenâb-ı Hak'ın: "Rabbini, içinden yalvararak ve korkarak (fakat), yüksek olmayan bir sesle sabah ve akşam an, gafillerden olma (el-A'râf:7/205)" âyetini ve Resûlü'llahın: "Zikrin hayırlısı, gizli olanıdır" (Nevevî, Fetâvâ'sında bu hadîs için "Leyse bi-sâbit"="Aslı yoktur" demektedir. Bkz. el-Aclûnî, İsmâîl b. Muhammed el-Cerrâhî; Keşfü'l-Hafâ ve Müzîlü'l-İlbâs Amma İştéhara Mine'l-Ehâdfisi alâ Elsineti'n-Nâs, c.I, s.471) hadîsini delil göstererek, cehrf (sesli) zikir yapmanın aslı yoktur demektedir. Buna göre şu kimselerin böyle cehren zikir yapmaları câizmi yoksa degilmidir? İnkârcılardan bazıları, onların zikirle meşguliyetleri esnasında yanlarına Kur'ân-ı Kerîm okuyarak girmek istedi, bir de gördü ki bunlar zikri bırakmıyor, susmuyor ve âyet-i kerîmeye muhalefet ederek Kur'ânı dinlemiyorlar. Halbuki Allah Teâlâ: "Kur'an okunduğu zaman ona kulak verin ve susun (el-A'râf:7/204)" buyurmaktadır. Bunların bu şekilde davranmaya hakkı varmı? Zikredenlerin o esnada susmaları ve dinlemeleri gerekir mi veya dinlemedikleri takdirde günâhkâr olurlar mı? Onların bu yaptıklarını inkâr edene, söz ve fiille onlara eziyet verene ne gerekir, cezası nedir?

CEVAP: Allah doğruya iletendir. Bunların tesbîhleri, tehlîlleri, tekbîrleri ve hamdleri, hem sünnette hem de Kur'an'da geçmektedir. Nitekim Cenâb-ı Hak Kur'ân-ı Kerîmde: "Allahı çok zikredin ki kurtuluşa eresiniz (el-Cum'a:62/10)" buyurmaktadır. Bazılarından duyulan İâfz-ı Celâl, Kur'ân-ı Kerîm'de 300 den fazla yerde geçmektedir. Büyük zâtlar tara-

görüştür ve ona göre raks mübâhtır(33).el-Fûrânî,Umde adlı kitapta raks mübâhtır demektedir(34).Gazâlî de el-Vasît'inde aynı görüştedir(35).Halîmî,Şâfîî mezhebinin kitaplarından el-Vecfîz'in şerhinde,kitâbu's-şahâdet'te raks haram değildir demiştir(36).Kadı Hüseyin,hâl sahiplerinden vecd ile kâim o-

fından Lâfz-ı Celâl,Allah'ın en büyük ismi olarak bilinmektedir.Ah,ah,ah lâfızları da Allah'ın isimlerindedir. Basîret sahibi olanlar bunu bilirler.Zâkirlerin,zikri "Lâ ilâhe illa'llah Muhammedün Resûlü'llah" ile bitirmeleri Kur'ân'a dayanmaktadır.Yüce Allah:"Bil ki Allah'tan başka hiç bir ilâh yoktur(Muhammed sûresi:47/19)";"Muhammed (S.A. V.) Allah'ın elçisidir.O ve onunla birlikte olanlar,kâfirlere karşı şiddetli,kendi aralarında ise merhametlidir(el-Feth: 48/29)" buyurmaktadır.Kur'an okuyan bir kişinin, başkasının Kur'an okumasından dolayı susması gerekmez.Nitekim İmâm Şâfîî (Rh.) ye göre cehri (İmâmın sûreleri sesli okuduğu) namazlarda,imâma uyanların da Fâtîha'yı:"Fâtîha sûresini okumayanın namazı yoktur(Ebû Dâvud,es-Sünen,Salât:132,Had: 822-823,c.I,s.217) hadîsi gereğince okumaları gerekmektedir(eş-Şâfîî,Muhammed b.İdrîs ;el-Umm,c.I,s.107). Buna göre Kur'an okuyan,bir başkasını dinlemek zorunda değildir.Ne var ki Kur'an okumayan bir kimsenin Kur'an okuyanı dinlemesi gerekir.Kur'an'dan bir âyet veya bir kelime okuyan kişi Kur'an okuyor demektir.O halde bu zâkirleri tenkid edenlerin ve onlara eziyette bulunanların bundan vaz geçmeleri,aksi halde te'dib edilmeleri gerekir.

33-Gazâlî,a.g.e.,II/704

34-el-Fûrânî,eş-Şâfîî;el-Umde,bulunamadı

35-Gazâlî;el-Vasît,bulunamadı

36-Ankaravî'nin ifâdesinden Şerhü'l-Vecfîz'in el-Halîmî'ye ait olduğu anlaşılıyorsa da bu eserin Es'ad b. Mahmud el-İcîlî'nin Şerhu İbhâmi'l-Vecfîz ve'l-Vasfti olduğu tahmin edilmektedir. Bkz.GAL,I/424 (543)

lan öyle kişiler var ki, raks onlar için mübâh, diğerleri hakkında mekrûhtur(+). Üstâd Ebû Mansûr da bunu açıklamıştır(37).

13^a-

Eğer sen bu işâret ettiğin kişilerin çoğu Şâfiî mezhebindedir, halbuki Hanefî mezhebinde böyle değildir diyecek olursan, o zaman biz deriz ki; evvelâ bu konuda âlimlerin ihtilâf ettiğine dair iddiamız gerçekleşmiştir ki, ihtilâf olan bir konuda icmâ' olmaz ve bunun inkârı küfrü gerektirmez. İkincisi, kardeşlerimizin yapmış olduğu şu fiillerin haram olduğuna dair, dört mezheb imâmının hiç birinden kesin bir söz açıkca bize nakledilmemiştir. Bu konuda söylenmiş çok sözlerle karşılaştık fakat, hiç birini doğru bulmadık. Diyelim ki, bazı imâmlara göre raks haram olsun, fakat akl-ı selim kişi için, bunun Şâfiîler katında mübâh olduğu apaçıktır. Bazı zamanlarda bu mezhebin görüşünün tercih edilmesi de câizdir. Mecmû Fetâvâ'da zikredildiği gibi Ebû Yusuf'dan rivâyet edilmektedir ki, bir gün cemaate cuma namazını kıldırды, sonra, boy abdesti aldığı hamamın kuyusunda bir farenin bulunduğunu söylediler. Ebû Yusuf'un o hamamda yıkanması, cemaatin bu olayı bilmesinden önce olmuştur. Ebû Yusuf(Rh.) kendisi Hanefî olduğu halde, Şâfiî mezhebinin tutup, cemaate: "Suyu, kulleteyn (iki kulle) miktarına ulaşan kuyu pislik tutmaz." (38) görüşünü savunan Medîne'li kardeşlerimizin görüşlerini kabul ediyoruz dedi, yani ne namazını ve ne de abdestini yenilemedi(39).

Hanefî mezhebinde câiz olmadığı halde, zamanımızda bütün şehirlerde âlimler, sultanların cenâzeleri gibi gâibde olan kişiler için cenâze namazlarının kılınmasını câiz görmüşler, ilmiyle âmil âlimler ve kâmil din büyükleri de bunu (uygun görüp kimseleri bundan) men etmemişlerdir. Öyleyse, evliyây-ı muhakkikîn (İslâmın gerçekleşmesi ve sağlamlaşması için çalışan İslâm âlimleri) in de yapmış olmasına rağmen, istirahat ve mutluluk anı gibi bazı zamanlarda raks niçin mübâh olmasın ki.

13^b-

Şayet sen, "ekseriyetle insan yaratılış icabı rakstan

(+) Kadı Hüseyin ve eseri bulunamadı

37-Ebû Mansûr ve eseri bulunamadı

38-İbn Teymiyye, Takıyyu'd-Din Ahmed b. Abdi'l-Halîm el-Harrânî; Mecmû Fetâvâ, bâbü'l-miyâh, c. XXI, s. 73

39-Çağlayan, Mehmed; Mezheplerin Birleştirilmesi ve İctihâd Me-selesi, s. 30

nefret eder ve zihinler onun dine aykırı,boş ve bâtil olduğu kanaatine hemen varır,ciddiyet sahibi raksı görür görmez onu (iyi bir şey olmadığı için) inkâr eder" dersen,biz de deriz ki;hiç bir kimse ciddiyet hususunda Resûlü'llah ile yarışmaz ki O,mescidde oynayan Habeşlileri seyretti ve onları tenkid etmedi ve bundan men etmedi.Resûlü'llah (S.A.V.) Habeşlilerin raksını inkâr etmediği halde,âlimler-aslında bize nisbetle nefis mücâhedesı(nefisle savaşıma) ve bir bakımdan aynı ibâdet olan raksa benzeyen- deverânımızı,hareketlerimizi ve tevâcüdümüzü nasıl tenkid eder ve reddeder(40).

14^a- Sonra bilmiş ol ki,Mevlevîlerin ve sûffilerden bazıları-
nın yapmış oldukları şey rakstır ve raks da icmâ' ile haramdır,onu helâl kabul eden kâfirdir,diyenlerin sözü,şâyet bu hareketlerin raks olduğunda ve her raksın da haram olduğunda icmâ' olsaydı doğru olurdu ki,halbuki bunların hiç birinde icmâ' yoktur ve bu hareketler,bize göre,mezhep ve tarikatların öncülüğünü yapan âlimlere göre raks değildir.Raks,Allah-tan başka bir şeyle uğraşmaktır.Oysa ki kardeşlerimizin ve sûffilerin yapmış oldukları şey,Allah ile meşgul olmaktır.İnkârcılar dış görünüşe bakarak kabul etmeseler de bu fiili işleyenler âriflerdir.

14^b- Akıllı ve insafılı olan kişi bilir ki,eger raks konusunda

40-Kaynaklarda geçtiği üzere Hz.Peygamber zamanında dahi,onun ibâdetini az gören veya onun ibâdeti karşısında kendi ibâdetini az bulup ümitsizliğe düşen kişiler olmuştur.Aşağıdaki hadıs buna bir misaldir.Ene b.Mâlik (R.A.) den rivâyet edilmiştir ki şöyle diyor:Üç ayrı fikre sahip olan kişilerin içinde bulunduğu bir grup insan Hz.Peygamberin hanımlarının bulunduğu eve geldi ve Nebi (S.A.V.)in ibâdetinden sordular.Kendilerine bu konuda gereken bilgi verince,onlar,bunu azımsar gibi oldular ve Peygamber (S.A.V.)nerede biz neredeyiz.Halbuki onun geçmiş ve gelecek bütün günâhları affedilmiştir dediler.Bunun üzerine onlardan birisi: "Ben geceleri uyumayıp hep namaz kılarak ömrümü geçireceğim" dedi.Öbürü:"Ben daima oruç tutup hiç orucu bozmayacağım" dedi.Diğeri de:"Ben de kadınlardan uzak durup ömrüm boyunca evlenmiyeceğim" dedi.Resûlü'llah (S.A.V.)geldi ve onlara:

icmâ' olsaydı, Cüneyd-i Bağdâdî, İbn Fâriz ve Hazreti Mevlânâ ve bunlar gibi büyük şahsiyetlerden çoğu bunu yapmaz ve İmâm Gazâlî, İmâm Kâşânî(?-1329), Sühreverdi, Necmü'd-Dâye ve diğerleri gibi âlimlerden çoğu bunu mübâh görmezdi ve Tatarhâniye'de bir takım makul şartlarla, meşâyih(Fâkih ve sûfîler) den raksın cevâzına dair haberler nakil olurmuşdu? (41). Sahibü't-Teshîl, Tevâcüd Fetâvâsı'nda iyi niyetle olması şartıyla cevâzına müsaade eder miydi?(42). Kutbu'l-Allâme Mevlânâ Sadettin, sûfîlere dil uzatanları ve çirkin söz söyleyenleri, açıkca ve işaret ederek kötüler miydi?(43). Ali Semerkandî, tefsirinde, sûfîlere hücum edip onların inançlarını kötüleyenleri câhillikle suçlar mıydı?(44).

İcmâ derecelerine göre üçe ayrılır:

Birincisi sahabenin icmâ'ıdır ki âyet ve mütevâtir haber menzilesindedir, inkârı küfrü gerektirir.

İkincisi sahabeden ihtilâf rivâyet olmayan bir konuda tâbiîn'in icmâ'ıdır ki meşhur haber menzilesindedir, bunu inkâr eden sapıklıkla itham olunur.

15^a - Üçüncüsü sahabeden ihtilâf rivâyet olan bir konuda tâbiîn'in icmâ'ıdır ki bu muhtelifün fih (hakkında ihtilâf vaki) olan icmâ'dır, inkârı küfrü ve sapık olmayı gerektirmez. Bu, usûl ilminde böyle açıklanmaktadır. Bu meşhur olan fiili (raksı) işlemek, eğer hakkında icmâ' olaydı küfrü gerektirir-

"Şöyle şöyle diyenler siz misiniz? Allah'a yemin ederim ki sizin Allah'tan en çok korkanınız ve sakınanız benim. Fakat ben oruç tutarım ve iftar ederim, namaz kılarım ve uyurum, kadınlarla da evlenirim. (İşte bu benim sünnetimdir). Kim benim sünnetimden yüz çevirirse benden değildir" buyurdu. (el-Buhârî, a.g.e., Nikâh:67, bâb:1, c.VI, s.116)

41-Tatarhân; el-Fevâidü'l-Müntehaba Mine'l-Fetâvi't-Tatarhâniyye, bulunamadı.

42-Sahibü't-Teshîl, Hanefî kaynaklarından "Teshîlü'l-Fetâvâ" ve onun müellifi olduğunu zannediyorum, bulunamadı.

43-Mevlânâ Sadettin, bulunamadı.

44-Ali Semerkandî, Alâu'd-Dîn Ali b.Yakub es-Semerkandî; Bahru'l-Ulûm, bulunamadı.

di. Sahabenin icmâ'ı tevâtürle sabit olursa kesinlik kazanır ki bu konuda icmâ' nereden sabit oluyor, bilakis bunda asla icmâ' yoktur. Kim bunda icmâ' vardır diye iddia ederse, Allah'a büyük bir bühtân isnad etmiş olur. Sahabenin icmâ'ı olsa da bile, tevâtürle sabit olmayınca kesinlik kazanmaz ve şöhretle ve âhâd (bir kişi tarafından rivâyet edilen) haberle sabit olan icmâ'ı inkâr eden kâfir olmaz.

15^b- Delillerimizi inceleyip araştırdığın zaman, hakikatin ve delillerin -inkârcıların değil de bizim- lehimize olduğunu yakinen bilirsin. Çünkü onların ortaya koyduğu delillere göre müctehidler, din büyükleri ve âlimlerden raksı helâl ve mübâh kabul edenlerin küfrü gerekir. Biz ,Hz. Peygamberin: "Allah Teâlâ, kullarından ilmi çekip çıkarmakla almaz ancak, âlimlerini almak suretiyle alır ki, hiç bir âlim kalmayınca, insanlar câhilleri baş tacı edinirler, onlar da bilmedikleri halde sorulanlara fetvâ verirler, (böylece) kendileri sapmış, onları da saptırmış olurlar" (45) hadîsinde geçen kibirli âlimlerin fetvâlarından ve hasedçilerin hasedinden Allah'a sığınıyoruz.

Eğer bir konuda fetvâ istiyorsan, Cüneyd-i Bağdâdî ne güzel müftüdür. Doğru yola katılmak isteyen için Hz. Mevlânâ ne güzel bir önderdir. Gerçekleri öğrenmek isteyenler için büyük âlimlerden (Rh.) İmâm Gazâlî ve diğerleri ne iyi ve insafli muhakkiklerdir. Ehl-i zâhirden bunlara muhalefet edenlerin bilgileri, onların ilim deryâlarına nisbetle bir damla gibi (kalır) ve onların taraftarları, bu âlimlerin tabi oldukları peygamberlerin ümmetlerine nazaran zerre (kadar küçük) kalır. Öyleyse onlar gibi (azınlık) kişiler, böyle yüce bir topluluğu nasıl hiçe sayabilirler.

16^a- Raksın mübâhlığını kabul etmeyenlerden birisi "eğer Mevlânâ raks etseydi, bunu dervişlerine mübâh kılardı ve bunu Mesnevî'sinde zikrederdi" demektedir. Biz deriz ki, bunu söyleyen kişi Mesnevî'yi bilmiyor ve onu araştırmıyor. Halbuki Mesnevî de bir çok yerde raks zikredilmiş, özellikle Dîvân'ında, dervişlerini ona teşvik etmiş ve şöyle demiştir:

Tavşan ölümün pençesinden kurtulduğu için el çırpıyor,
Ağaç, dal ve yapraklarının havada oynaması gibi raks ediyordu.

Su ve çamur kaydına bağlı ve mukayyed olan ruhlara,
Su ve çamur verildiği zaman mutlu olurlar.

Aşk havasında raks ü tarebe başlarlar ve,
Bedir halindeki ay gibi noksansız ve tamam olurlar.

Onların cisimleri rakstadır, canlarının nasıl olduğunu
Hele cisimden kurtulup ruh olmuş olanların halinden ^{sorma!} ^{etme!(46)}

Allah(C.C.) bizleri ve sizleri böyle yüce zatlara red ve
inkâr etmekten korusun.

İKİNCİ KISIM SEMÂ'IN MÜBÂHLİĞİ HAKKINDADIR

Biliniz ki, semâ' olayının hakikati, zamanın yorgunlukla-
rından (kurtularak) rahatlamayı istemek ve çeşitli hallerin
(meydana getirdiği bunalımdan ve) stresinden sıyrılıp rahat bir
nefes almaktır. Bu kısımda, önce semâ'ın mübâhlığı hakkında de-
lilleri getireceğiz sonra da itiraz ve inkâr edenlere cevaplar
vereceğiz. Semâ'ın mübâhlığı konusunda, muteber kitaplarda ve ma-
tavvel eserlerde sağlam açıklamalar çokca bulunsa da, bunlar,
müslüman halkın anlayabileceği gibi değildir. Bu sebeple, semâ'ın
mübâh oluşuna itiraz edenlere dinin prensiplerine uygun cevap-
lar verdim.

Öncelikle semâ' konusunda sika (güvenilir, sağlam) âlimle-
rin sözlerini ortaya koydum. Bu cümleden olarak Ebû Tâlib Mek-
kî, sahabe ve ehl-i sünnet cemaatinden naklederek: "Sahabeden
Abdullah b. Cafer, İbn. Zübeyr, Mugfire b. Şu'be, Muâviye ve diğerle-
ri semâ' ettiler ve seleften, sahabe ve tâbiîn'den çoğu bu fi-
ili işlediler ve yine Hicâzlılar, Mekke'de bizim yanımızda ey-

yâm-ı teşrîk gibi senenin önemli günlerinde, neşeli olunması âdet olan hallerde ve bazı vakitlerde semâ' etmeye devam etmişlerdir" demektedir(47).

Medîne'liler de Mekke'lilerle birlikte zamanımıza kadar semâ' etmeye devam etmişlerdir. Evliyâdan Ebu'l-Hasen el-Askalânî semâ eder ve semâ' esnasında kendisinden geçirdi. O, bu konuda itiraz ve inkâr edenlere cevap olmak üzere bir kitap tasnif ettiği gibi, âlimlerden bir çokları da inkârcılara karşı kitaplar kaleme almışlardır(48).

17^a- İmâm Gazâlî'nin cevabı da bu cümledendir. Gazâlî diyor ki: "Semâ' haramdır" diyen kişinin bu sözü, bil ki, Allah Teâlâ bundan dolayı insanı cezalandırır demektir. Semâ'ın haram olması mücerred akılla değil, bilakis semâî (işitmekle) ve nakille bilinen, nas'da ve kıyas'da sınırlandırılmış bir iştir. Nas'dan kasdım, Resûlü'llah'ın sözle veya fille ortaya koyduğu şeydir. Kıyas'dan murad ise Resûlü'llah'ın sözlerinden ve fiillerinden anlaşılan mânâdır. Semâ' hususunda nas yoksa ve kıyas da müstakim (doğruca) olmamışsa o takdirde, semâ'ın akıl yoluyla haram olması da bâtil olur. Böylece o fiil her hangi bir zahmet ve güçlük olmaksızın diğer mübâhlar gibi mübâh olarak kalır. Hiç bir nas ve kıyas da semâ'ın haramlığına delâlet etmez(49).

17^b- Nas ve kıyas, semâ'ın mübâhlığına delâlet etmektedir. Kıyasa gelince, gınâ kelimesi bir çok mânâlara gelmektedir. Bunun teker teker (ele alınması) sonra da toptan araştırılması gerekir. Bunun içerisinde ölçülü, mânâsı anlaşılan ve kalbi tahrîk eden güzel sesi dinlemek vardır. Güzel ses de vezinli ve vezinsiz (ölçülü ve ölçüsüz) olarak ikiye ayrılır. Vezinli olan da: şîir gibi "mânâsı anlaşılan" ve güvercinlerin sesi gibi "mânâsı anlaşılmayan" olmak üzere ikiye ayrılır.

Güzel olması hasebiyle, savt-ı tayyibi (hoş sesi) dinlemek nas ve kıyasla helâldir(50).

47-Gazâlî; a.g.e., II/678

48-Gazâlî; a.g.e., II/679. el-Askalânî ve eseri bulunamadı.

49-Gazâlî; a.g.e., II/681

50-Gazâlî; a.g.e., aynı yer.

Kıy_s'a göre;hakikaten semâ',duyu organının kendine mahsus olan şeyleri idrak etmek suretiyle lezzet almasıdır ki bu, aklın ilim ve mârifetle ve diğer organlardan meselâ gözün güzel şeyleri görmesiyle,burnun hoş kokularla,dilin nefis yemeklerle ve elin de lâtîf ve yumuşaklıkla lezzet duyması gibidir.

Nas'a gelince;buna göre güzel sesin dinlenmesinin mübâh olduğuna dair Allah'ın kullarına imtinânı(sağlam delili)dir. Ayet-i kerîmede:"Yezîdü fi'l-halkı mâ yeşû"(51) buyurmaktadır.Müfessirlerin çoğu bu âyeti "güzel ses" olarak tefsir etmişlerdir.Hz.Peygamber bir hadîste:"Allah Teâlâ sesi güzel olmayan hiç bir peygamber göndermemiştir"(52).ve bir diğer hadîste de Dâvud (A.S.)ın medhi mahallinde "O,kendine doğru çağırma ve Zebûr okumada güzel ses sahibi idi,öyle ki (çağırma ve Zebûr'u okumaya başladığı zaman) insanlar,cinler,vahşi hayvanlar ve kuşlar onu dinlemek için toplanırlardı"(53) ve Ebû Mûsa'nın medhinde:"Ey Ebû Mûsa! Gerçekten sana,Dâvud ailesine verilen mizmârlardan bir mizmâr verilmiştir"(54)ve bir diğer hadîs de:"Ey Bilâl bizi rahatlandır"(55) buyurmuştur.

18^a- Vezinli (ölçülü) güzel ses de mahreci (çıkış yerine) göre üçe ayrılır ki,bu ses ya mizmâr,evtâr,davul,nakkâre ve bunlar gibi cansız şeylerden çıkar,yahut da insan,bülbül,kumru ve güzel sesli kuşlar gibi canlıların hançeresinden (gırtlığından) çıkar.Bu ikisinin güzel ve vezinli ses olmaları cihe-tiyle dinlenmesi mübâhtır.Zira,bülbül,kumru ve diğer kuşların seslerinin dinlenmesinin haram olduğu kanaatine sahip olan 18^b- yoktur(56).Sonra bilmek gerekirse;güzel olması bakımından in-

51-"Allah yaratışta ne dilerse (onu) artırır". Fâtır sûresi:35/1

52-et-Tirmizî,Ebû İsa Muhammed;Şemâil-i Şerîf,Terc.ve Şerh:Hüsameddin en-Nakşibendî,s.324.Fettenî bu hadîsin zayıf olduğunu söylemektedir.Bkz.Tezkiretü'l-Mevzûât,s.196

53-Fettenî bu hadîsin kaynaklarda bulunmadığını söylemektedir.Bkz.Tezkiretü'l-Mevzûât,s.196

54-el-Buhârî;a.g.e.,el-Fedâilü'l-Kur'ân:31,c.VI,s.112.El-Müslim,a.g.e.,es-Salâtü'l-Müsâfirîn:235-236,c.I,s.546.

55-Ebû Dâvud,Süleyman b.el-Eş'as es-Sicistânî;es-Sünen,Edeb, Hadîs:4985-4986,c.IV,s.296-297

56-Gazâlî;a.g.e.,II/684

san sesi ile, kuş, davul, ney def, nakkâre ve bu gibi cisimlerin çıkardığı sesler arasında bir fark yoktur. Şu kadar var ki, telli sâzlar, düdükler ve eğlence, bunlar meyhâne ehlinin şîârından olması sebebiyle, şaraba tabi olarak nas'la yasaklanmıştır. Yabancı bir kadınla başbaşa kalmak gibi. Çünkü bu, haram olan zînânın başlangıcıdır. Telli sâzlar, düdükler ve eğlence de şarabın haram olması ve bu işlerin fâsık kişilerle bağlantısı olması ve onlara benzemekten men edilmesi sebebiyle yasaklanmıştır. Bir hadîs-i şerifte: "Kim bir kavme benzerse onlardandır" (57) buyurulmuştur. Meselâ bir cemaat toplansa, içki meclisi gibi bir yer ayarlasalar ve bir sâkî görevlendirse ve şarap içer gibi bal şerbetini içseler, her ne kadar içilen şey mübâh olsa da bu haram olur (58). İşte bu benzemeden korkularak kâfirlerin giyindiği gibi giyinmekten men edilmiştir. Fesat insanların giydikleri elbiseler ve başlarına örttükleri kalpakları da bu yüzden men edilmiştir. Ama Mâverâünnehir'de kalpak örtme hususu, iyi kişilerin alıştıkları bir iş olması sebebiyle, buralardaki âlimler bunu giymekten men etmemişlerdir (59).

Bu teşebbüh (benzeme) mânâsı sebebiyle Irak mizmârı, rebâb, evtâr ve berbat haram kılınmış, bunlar mânâsında olmayan şahin gibi âletler, gâzîlerin ve hacıların çalgıları haram kılınmamıştır. İçki meclislerinde çalınması âdet olmayan ve güzel nağmeler çıkaran her âlet de böyledir. Çünkü bunlar içkiyle alâkalı olmayıp, bunları çalanların, içki meclislerindeki çalgıcılara benzemesi ve onlar mânâsında olması söz konusu değildir. Böylece bu âletler de kuş seslerine kıyasla mübâh olarak kalmıştır (60). Bizim tarikatımızda kullanılan ney, def, nakkâre gibi âletler bu hükme tabi olup, bunlar içki meclislerinde kullanılan âletler değildir. Şâyet bazı vakitlerde, bu âletlerden bir kısmını içki meclislerinde kullansalar ve bunlardan (ehl-i şîrb) zevk alsalar bile, bu âletleri onların meclislerine özel çalgı kabul edemeyiz. Bilakis ehl-i şîrb bazı

57-Ebû Dâvud; a.g.e., Libâs, bâb:4, c.IV, s.44

58-Gazâlî; a.g.e., II/684-685

59-Gazâlî; a.g.e., II/685

60-Gazâlî; a.g.e., aynı yer.

zamanlarda hacıların ve gâzîlerin davulunu da kullanırlar.Bu sebeple bizim bu âletleri kullanmamız suretiyle ehl-i şirbe benzememiz mümkün olmadığı için,ney,def ve kudüm,bizim meclisimizde mübâh olarak kalmıştır.Özellikle bunların haramlığı 19^b- konusunda nas da yoktur,bilakis zaman zaman kullanılmaları hususunda nas vardır ki inşaallah def çalmanın mübâhlığı konusunda açıklama gelecektir.

Kıyas,tahlilinde fesad bulunmayan bütün tayyibâtın (iyi ve güzel şeylerin) mübâhlığını ortaya koymaktadır.Zira Allah Teâlâ:"Ey Muhammed! Allah'ın kulları için helâl olarak çıkarıldığı ziyneti haram kılan kimdir?"(61) buyurmaktadır.İşte bu güzel sesler,vezinli olması hasebiyle haram değildir.Bunların haram kılınması arızî (geçici) bir sebeptir ki o da,kötü insanların çaldıkları âletlerden çıkmış olmalarıdır(62).

Vezinli olup mânâsı anlaşılan ve ancak insan hançeresinden çıkan şiirlere gelince,ondan anlaşılan mânâyâ bakılır,eğer mânâsı aklen ve dînen güzel ve mendûb ise bu şiir de makbul olur;eğer bu şiir fuhuştan ve birilerini kötölemekten bahsediyor,Allah'a ve Resûlüne yalan isnad ediyorsa o zaman İmâm Şâfiî'nin de ifade ettiği gibi o şiir kötüdür ve merduttur(63).

20^a- Hz.Aişe (R.A.) buyurdu ki:Ashab-ı Resûl şiirler okuyorlardı,Resûlü'llah da onları tebessümle karşılıyordu.Sahabeden hiç bir kimseden,güzel ses ve ölçülü nağme olması sebebiyle şiiri inkâr eden bir haber nakledilmemiş,bilakis zaman zaman develeri yürütmek,bazen de zevk için şiiri kullandıkları haber verilmiştir(64).

61-el-A'râf sûresi:7/32

62-Gazâlf;a.g.e.,II/685-686

63-Gazâlf;a.g.e.,II/686

64-et-Tirmizî,a.g.e.,Edeb:70,Hadîs:2850,c.V,s.140.Tirmizî bu hadîs için "sahîh ve hasen" demektedir;Mâlik b.Enes,Ebû Abdillâh,el-Muvatta' ,Sefer:93,c.I,s.175;en-Nesâî,Ebû Abdi'r-Rahman Ahmed b.Şuayb b.Ali el-Horasânî,Sünenü'n-Nesâî,Sehv: 99,c.III,s.80-81

Biz deriz ki, Allah teâlâ, nağmelerin ruhlara uygunluğu bakımından nice sırlar yaratmış ve bu güzel sesler insanda fazlasıyla tesirler meydana getirmektedir ki, bazıları ferahlatır, bazıları hüznendirir, bazıları uyutur ve bazıları da coşturur oynatır. Mûsikînin insan üzerindeki tesiri beşikteki çocukta da müşahede edilmiş ve onu teskin etmiştir ki güzel sesi duyunca ağlamayı bırakıp ona kulağını vermektedir. İbn Fâriz de kendisini küçük çocuğa benzeterek:

20^b- "Anlamazlıkla neşv-ü nemâda olsa bile, vahiy gibi olan ilhâmı ve fıtratı sebebiyle benim semâ'daki halimden sana beşikteki çocuk haber verir.

O vakitte beşik bağının şiddetinden inleyip, neşat ve rahatlık içinde, aşırı sıkıntıların açılmasına özlem duysa,

Ona güzel sesle seslenince, kendisine isabet eden her sıkıntı atılmış olur ve çağırana kulak verirmiş gibi dinler.

Kişinin hitabının güzelliği, yüzünün çirkinliğini o çocuğa unutturur ve ona geçmiş zamanlardaki gizli haberleri hatırlatır.

Beşikteki bu çocuk kendi haliyle semâ'da olan kişinin halinin açığa çıkarır ve raks için noksanlıkların giderilmesini tesbit eder." demektedir.

Marifet sahibi İbn Fâriz'in bu beytlerini Tâiyye'ye yazdığımız şerhte genişçe izah eyledik. Arzu eden "Mekâsidü'l-Âliye Fî-Şerhi't-Tâiyye" kitabımıza bakabilir.

Deve, yaratılış itibariyle tembel olmasına rağmen, mûsikîden ve güzel sestene çok tesirlenir ve uzun yolda, ağır yükler ona hafif ve semâ'daki neşatının kuvvetiyle uzak mesafeler ona kısa gelir.

21^a- Güzel sesi dinlediği halde bu güzel sestene etkilenip harekete geçmeyen kişide noksanlık vardır. Böyle kişiler matedil insan olmanın dışında, rûhaniyetten uzak, develere ve hayvanlara nazaran yaratılışındaki kabalık kesif ve çok fazla olan bir tabiata sahiptir. Çünkü hayvanlar dahi güzel nağmelerden etkilenmektedir(65). Şeyh Sâdî Şirâzî (1213 ? -1292) bir beytinde:

"Deve arap şiiri ile raks etmekte ve coşmaktadır;
Eğer coşmak senin için zevk değil ise insanlığında
eksiklik vardır"(66).

Diğer bir beyitte de:

"Koruya tatlı bir rüzgâr estiği zaman,
Yalçın kayalar değil de sorgun ağacının dalları sallanır" demektedir.

Bazı müfessirler "Artık iman edip de güzel amel (ve hareket) lerde bulunanlar (a gelince:) onlar bir bahçede (yaşayıp) mesrûr olurlar."(67) âyetindeki "yuhberûn" kelimesini "el-Hibratü"="Güzel nağme, hoş ses" olarak tefsir etmişler, yani cennette semâ edeceklerdir demektir ki, Peygamberimiz (S.A.V.) den rivâyet olunmuştur. Peygamberimiz bir gün cennetten ve orada bulunan nimetlerden bahsediyordu. Topluluğun arkasından birisi: Yâ Resûle'llah cennette semâ' varmıdır diye sordu. Peygamberimiz: "Evet ey a'râbi, cennette bir nehir vardır, onun etrafında bekâr hüriler vardır ki bunlar, yaratılmışların, benzerini duymadıkları çok güzel seslerle nağmeler söylerler ve bu da cennet nimetlerinin en üstünüdür"(68) buyurmuştur. Keşşâf Tefsiri'nde (69) ve Ebu's-Suûd Tefsiri'nde(70) de böyledir. Madem ki semâ', cennet ehlinin en üstün nimetidir nasıl inkâr edilir. Bu âyetin tefsirinde Hüseynü'l-Vâiz (+) şu lâtif beyitleri söylemiştir:

Hepimiz Adem'in parçalarıyız,

Cennette o mûsikileri hepimiz dinlemiştir.

Gerçi bize su ve çamur misk saçtı,

Bu hadiseleri zaman zaman hatırlarız.

66-Bostân ve Gülistân. Terc. Kilisli Rifat Bilge, s.154

67-er-Rûm sûresi:30/15

68-Süleyman b. Ata' tarîkiyle Ebu'd-Derdâ'dan rivâyet edilmiştir. Râvî zincirindeki Süleyman, Münkeru'l-Hadîs olduğundan, hadîs zayıf görülmektedir. Bkz. ez-Zemahşerî, Câdu'llah Mahmud b. Ömer; el-Keşşâf an Hakâiki Gavâmizi't-Tenzîl, c. III, s.471

69- ez-Zemahşerî, a.g.e., aynı yer.

70-Ebu's-Suûd, Muhammed b. Muhammed el-Amâdî; Tefsir-i Ebi's-Suûd, c. VII, s.53-54

(+)Hüseynü'l-Vâiz Kâşiff(v.1505) olduğu kanaatindeyiz.

O halde Ney,Çenk,Rebâb ve sâzlar,

Bu sesler,bu avazlar bu şekilde nasıl kalır.

21^b- Aşıklar (teferruatı) bırakıp güle doğru koşarlar(71) İmâm Gazâlî,İhyâü Ulûmi'd-Dîn adlı eserinde,İncil'de Cenâb-ı Hakk'ın:Kullarım biz size şevk verdik,niçin bana müş-tâk olmuyorsunuz,biz size gınâ (mûsikî) verdik,siz niye raks etmiyorsunuz?" buyurduğunu yazılı olarak gördüm (72) demektedir.

Semâ'ın haram olduğunu söyleyenler,Cenâb-ı Hakk'ın:"İn-sanlardan öyle kişiler vardır ki boş sözü satın alırlar."(73) âyetin kendilerine delil olarak kabul etmişlerdir.İbn Mesud "Lehve'l-Hadis"="Gınâ" (yani mûsikî) dir demiştir.Cevaben,"boş sözü din ile değiştirerek satın almak ve onunla Allah'ın yolundan saptırmak amacı varsa hiç tartışmasız bu kötülenmiş-tir ve haramdır.Fakat her gınâ dinden bedel değildir ki,onu Allah'ın yolundan saptırmak için satın almış olsun.Bu âyetten murad şudur ki eğer birisi insanları saptırmak amacıyla Kur'-an okusa bu dahi haram olur.Nitekim,münâfıklardan birisi,ce-maate namaz kıldırıldığı zaman -bu sûrede Hz.Peygambere itâb (azarlama) olduğu için- her zaman Abese sûresini okurdu.Hz. Ömer (R.A.) onun öldürülmesini istemişti" denilmiştir.Böyle olunca,şiir ve mûsikî ile insanları saptırmak daha kolay ve harama daha müsaittir.

22^a- Hz.Aişe (R.A.) nın rivâyet ettiği hadîse gelince,Hz.Pey-gamber(S.A.V.) bu hadîste:"Muhakkak ki Allah Teâlâ şarkı söy-leyen câriyenin satılmasını,parasını ve onun eğitimini haram kılmıştır"(74)buyurmuştur.Bu hadîsten murad,içki meclislerin-de fâsıklar için şarkı söyleyen câriyelerdir.Bundan semâ'ın haram olduğu anlaşılır.

Semâ'ın haram olduğunu savunanlar,Cabir(R.A.) den rivâ-yet edilen hadîsi de kendileri için delil kabul ediyorlar ki

71-Bu beytler Mevlânâ'ya aittir.Bkz.Tâhîru'l-Mevlevî;Şerhü Mesnevf,Beyt:13188,c.XII,s.186

72-Gazâlî;a.g.e.,II/699

73-el-Lukmân sûresi:31/6

74-et-Tirmizî,a.g.e.,Büyu':51,c.III,s.579;Tesîr-i sûre:32,c.V,s.345-346.Ebû İsa bu hadis için "garîb"dir demiştir.İbn Mâce,Ebû Abdillâh Muhammed b.Yezîd;es-Sünen,Ticârât: 11,c.II,s.733

bu hadfste Resûlü'llah (S.A.V.): "Bağırıp çağırانların ve tegannî edenlerin evveli şeytandır." (75) buyurduğu rivâyet edilmiştir. Biz deriz ki bu problem değil. Çünkü bundan, Dâvud (A.S.) in sesi ve günâhkârların kusurları üzerine sızlanmaları istisnâ edildiği gibi, câriyelerin Hz. Peygamberin Medine'ye gelişinde söyledikleri nağmeler ve yine onun evinde iki câriyenin bayram günü teğannî ettikleri gibi mendûb ve mübâh olan duyguları tahrik etmek amacıyla söylenen nağmeler de bundan istisnâ edilmiştir.

22^b-

Bunlar bir de Ebû Ümâme'nin rivâyet ettiği hadfisi kendileri için delil kabul ediyorlar ki, bu hadfste Nebi (S.A.V.) in: "Sesini teğannî ile yükselten kişiye Allah iki şeytan gönderir, onlar o kişinin omuzlarına oturur ve topuklarıyla o kişinin göğsü üzerine susuncaya kadar vururlar." (76) buyurduğu rivâyet olunmuştur. Biz deriz ki bu, hayvânî aşk ve şeytanın amacı olan şehvî arzularla kalbi harekete geçiren bazı mîsikî çeşitleri hakkındadır. Ama bizim kardeşlerimizin yapmış oldukları şey, Resûlü'llah (S.A.V.) in câriye ve Habeşliler kıssasında câiz gördüğü gibi, şeytanın muradına zıt olan semâ'dır. Bu komudaki cevâz, semâ'ın mübâh oluşuna nas'dır. Ama bin yerde men etmelerinin te'vfile veya nehy-i tenzihîyyeye ihtimali vardır. Fiilin ise te'vfilî olmaz. Nitekim câriyelerin, Resûlü'llah'ın yanında def çalmaları takrîri sünnettir.

23^a-

Delil edindikleri bir diğer hadf de Ukbe b. Âmir'den rivâyet edilmiştir. Bu hadfde Nebi (S.A.V.) in: "Kişinin eğlendiği her şey bâtıldır. Ancak atını terbiye etmesi, yayıyla okatması ve ailesiyle oynaması müstesnâdır." (77) buyurduğu rivâyet edilmiştir. Bu hadf de semâ'ın haramlığına delâlet etmez. Belki eğlencenin faydasının olmadığına delâlet eder.

75-Irâkî bu hadf için, onu aslen Cabir hadfisi olarak bulamadım, Sahibü'l-Firdevs onu Ali b. Ebî Tâlib hadfisi olarak zikretmiş ve oğlu da Müsned'inde tahrif etmemiştir. Bkz. el-Irâkî, Zeynü'd-Dîn Ebi'l-Fadl Abdi'r-Rahîm b. el-Hüseyn; el-Muğni an Hamli'l-Esfâri fi'l-Esfâri Fi-Tahrifi mâ fi'l-İhyâi mine'l-Ahbâr, İhyâu Ulûmi'd-Dîn (Arapça baskı), c. II, s. 285, Dipnot: 1

76-Fettenî bu hadfsin zayıf olduğunu söylemektedir. Bkz. Tezkiretü'l-Mevzûât, s. 197

77-et-Tirmizî, a.g.e., el-Fedâilü'l-Cihâd: 11, c. IV, s. 174; İbn Mâce,

Onların bu konuda sağlam kabul ettikleri delilleri Resûlüllah'dan rivâyet edilen:"Her eğlence haramdır,ancak kişinin ok atmada yarışması ve ailesiyle oynaması müstesnâdır."(78) ve "Seni Allah'tan alıkoyan her şey haramdır."(79) yine "Melâhi (eğlence,çalgı vs.)yi dinlemek fâsıklık,ondan zevk almak da küfürdür."(80) hadîsleridir ki bunların hiç birisi semâ'ın haram oluşuna delâlet etmez.Çünkü semâ' Şâfîf,Gazâlî,âlimlerin çoğuna ve bize göre lehv değildir.Semâ',bizi nasıl Allah'tan uzaklaştırırsın ki,bilakis Allah ile meşgul kılmaktadır.Özellikle semâ' rûhânîdir,kişinin ailesiyle oynaması nefsânîdir.Nefsânî olan eğlence mübâh olur da -bize göre lehv olmadığı halde- rûhânî olan eğlence nasıl mübâh olmaz ki.Şu var ki eğer semâ'dan maksad sadece eğlenmekse -bize göre de aynı,yani- onu dinlemek fâsıklık ve ondan zevk almak küfürdür.

İbn Mesud'un "Mûsikî nifâk bitirir"(81) sözüne gelince: Bu,insanlara kendini arzetmek,insanların mahabbetini kazanmak ve onların,teğannîsine râğbet etmelerini isteyen muğannî-(şarkıcı)ler hakkındadır.Fakat şu hal bile semâ'ın haram olmasını gerektirmez.Bu durum,güzel elbise giymek,ata binmek ve diğer ziyet çeşitlerinden ekin ekmek,toprağı sürmek ve hayvancılık yapmak gibidir ki riyâ ve nifâk bitirmez.Fakat,bunlarla öğrenmek riyâ ve nifâkı meydana getirir.

İbn Ömer'in "Dikkatli olun ey ümmet-i Muhammed!Allah sizi,içinde muğannî (şarkıcı) bulunan günâhkâr bir kavmi dinle-

a.g.e.,Cihâd:19,Hadîs:2811,c.II,s.940

78-ed-Dârimî,Ebû Muhammed Abdillâh b.Abdirrahman b.el-Fadl;es-Sünen,Cihâd:14.c.II,s.204-205

79-"Allah'a itaatten alıkoyan her eğlence bâtıldır".el-Buhârî,a.g.e.,İsti'zân:52,c.VII,s.144

80-Fettenî bu hadîsin zayıf olduğunu söylemektedir.Bkz.Tezkiretü'l-Mevzûât,s.196

81-Ali b.el-Müttakî el-Hindî;Kenzü'l-Ummâl,c.XV,s.218-219-221,Hadîs:40658,40659,40670.Nevvî bu hadîsin sahîh olmadığını söylemektedir.Bkz.es-Sahâvf,Ebu'l-Hayr Muhammed b.Abdirrahman;el-Makâsidü'l-Hasene,s.296

yenlerden kılmasın"(82) sözü de gınâ olması cihetinden haramlığı ifâde etmez, bilakis günâhkâr olmaları, semâ'larına şehvetlerinin galip gelmesinden, Allah'a kavuşma veya Kâbe'yi ziyaret edebilme özleminden kalnaklanmayıp, mücerred olarak eğlenme amacından ortaya çıktığı için hallerine izâfetle bunların semâları da münker ve yasaklanmış olur(83).

24^a - Nâfi'den rivâyet edilen bir haber de şöyle diyor: "İbn Ömer'le bir yolda gidiyorduk, bir çobanın kavalını işitince parmaklarını kulağına tıkadı, sonra yoldan geri döndü, durmadan bana ey Nâfi kavali işitiyormusun diyordu. Ben da artık işitmiyorum deyince parmaklarını kulağından çıkardı ve ben Resûlüllah'ın böyle yaparak men ettiğini gördüm"(84). Bu olay da semâ'ın haram oluşuna delâlet etmez. Çünkü İbn Ömer sadece kendisi parmaklarıyla kulaklarını tıkadı, bunu Nâfi'e emretmedi ve onun semâ'ına karşı çıkmadı. Şayet İbn Ömer'e göre dinlemek haram olsaydı Nâfi'e de kulaklarını böyle kapamasını emrederdi. İbn Ömer'in böyle yapmasının sebebi, içinde bulunduğu zikir ve fikir halini, kavali dinlemekten üstün görmüş ve terkinin evlâ kabul etmiş olabilir ki, bir çok hallerde ve bazı vakitlerde biz de semâ'ı terketmeyi daha iyi görürüz(85). Böylece semâ' hakkında nas olmayınca ve mansûs üzere kıyas da bulunmayınca, onun haramlığına dair söylenmiş sözler de bâtıl olur ve bu fiil hiç bir engel olmadan diğer mübâh olan şeyler gibi mübâh olarak kalmıştır. Bunun hükmü, kalpte olana bağlıdır. Çünkü semâ' ancak kalpteki iyi ve kötü olan şeyi harekete geçirir.

24^b - İmâm Gazâfî diyor ki: Kim Allah'ı sever, ona âşık olur ve ona kavuşmanın özlemini çekerse, o her neye bakarsa Allah'ı görür ve kulağının zararını her ne hareket ettirirse Allah'tan işitir. İşte böyle kişiler hakkında semâ', onun kalbinin çakmağı-

82-İbn Ömer'in bu kavli veya buna benzer bir hadîs, hadîs kaynaklarında görülemedi.

83-Gazâfî, a.g.e., II/709

84-Ebû Dâvud bu hadîsin münker olduğunu söylemektedir. Bkz. es-Sünen, el-Edeb:52, Had: 4924, c.IV, s.281-282

85-Gazâfî, a.g.e., aynı yer.

nı çakıcı ve mükâşefât(86) ve müşâhedât(87) dan nice haller on-
dan zuhûr edici olur ki bunları sözlerle ve sıfatlarla anlatmak
mümkün değildir. Bunları tadan ârifler bilir, tadamayan hissiz
kişiler de inkâr ederler(88). Böyle kişiler hakkında Hz. Mevlânâ:

"Eğer âşıkların semâ'ını inkâr ediyorsan,
Kıyamette köpeklerle haşrolursun"(89) demektedir.

Sûfiler dilinde şu hal "vecd" olarak isimlendirilir. "Vecd"
"vücûd" dan ve "müsâdefe" den alınmıştır. Çünkü o, öyle hallere
rastlar ki, semâ'dan önce öyle bir halle karşılaşmamıştır. Bu hâl,
seven kişinin arzularının sonu ve yakınlık semeresinin tümünün
nihayetidir. Buna sebep olan şey de takrib eden şeyler cümlesin-
dendir, günâhlar ve mübâhlar cümlesinden değildir. Bunun da kalbe
hasıl olması semâ' ile mümkündür, bunu anla ve inkâr etme! Mürşidimiz,
şeyhimiz, efendimiz Mevlânâ diyor ki: Rübâf

"Semâ', Cenâb-ı zü'l-Celâl'in şehbâzıdır (kulların semâ'
doğanı ile avlar),
Semâ', gönül sahiplerinin kalplerinin yatağıdır, sergi-
sidir,
Semâ', âşıkların mezhebinde helâldir,
Semâ', inkârcıların mezhebinde haramdır"(90).

86- ش-ف-ك'den türemiştir. Örtülü bir şeyi açığa çıkarmak mâ-
nâsınadır. Mükâşefe açıklık vasfını taşıyan bir delile sa-
hip kalbin Allah'ın (C.C.) huzurunda oluşu mânâsına gelir.
Bunun alâmeti azametın kühünde hayret halinin devam etme-
sidir. Mükâşefe halinde delil şek ve şüpheyeye imkân bırakma-
yacak şekilde açıktır -Doç. Dr. Hayrani Altıntaş; Tasavvuf Ta-
rihi, s. 130-131

87- ش-ه-د'den türemiştir. Görme, müşâhede, muâyene mânâlarını
içerir. Müşâhede, her hangi bir şüphe konusu olmaksızın Hak-
k'ın kulun kalbinde huzûrudur. Araya setr ve inkıta' hali
girmeksizin tecellî nurlarının sâlikin kalbine ardarda gel-
mesidir -Altıntaş, a.g.e., s. 131

88-Gazâlî; a.g.e., II/696

89-İsmâîl-i Ankaravî'nin Mevlânâ'ya izâfe ettiği bu beyti, Tâhi-
ru'l-Mevlevî'nin Şerhu Mesnevî eserinde görülemedi.

90-İsmâîl-i Ankaravî; Minhâcü'l-Fukara, s. 61

25^a-

ÜÇÜNCÜ KISIM DEF ÇALMAK HAKKINDADIR

Buhârî ve Müslim'in Hz.Aişe (R.A.) den ittifakla rivâyet ettikleri bir hadîs-i şerifte Hz.Aişe şöyle anlatıyor:(Babam) Hz.Ebû Bekr bize geldi,benim yanımda Ensarın Büas gününde antlaşma yaptıkları şeylerle terennüm eden iki câriye vardı.Resûlü'llah (S.A.V.)de kaftanına bürünmüş yatıyordu.Ebû Bekr:"Resûlü'llah'ın evinde şeytanın mizmârı ne gezer" diye beni azarladı.Bu hâdise bayram gününde olmuştu.Peygamber (S.A.V.) yüzünü açtı ve:"Ey Ebû Bekr!Her milletin bir bayramı vardır,bugün de bizim bayramımızdır."(91) buyurdu.

Büyük şârih,Şeyh Ekmelü'd-Dîn (v.940/1534) şerhinde:Âlimler mûsikî hakkında ihtilâf etmişler ve Hicâzlı âlimlerden bir grup onu mübâh saymıştır ki İmâm Mâlik'ten rivâyet edilen de budur(92).Ebû Hanife ve Irak âlimleri mûsikîyi haram kabul etmişlerdir(93).Şâfiî mûsikîyi mekrûh saymış(94),Mâlikî mezhebinde ise (özellikle nikâhda mûsikî) meşhurdur(95) demektedir.

25^b-

Semâ'nın câiz olduğunu söyleyenler,yukarıdaki hadîsi delil olarak gösterdiler.Cevâzını kabul etmeyenler de:Bunda tartışma yoktur,çünkü bu mûsikî savaşta cesaret ve maharet gösterme ve bunun gibi şeyler hakkındadır ki bunda itiraz yok,bu câizdir.Zira bunda fesâd yoktur.Haram olan ğınâ(mûsikî),insanları kötülüğe boş ve çirkin şeylere teşvik edendir.Rivâyet edildi ki:"İki câriye def çalıyorlardı"(+) başka bir rivâyette "def ile oynuyorlardı"(x).Dâl harfinin zammesiyle "Düffi" daha meşhur ve fasîhtir.Dâl harfinin fethasıyla "Deffi" şeklinde de rivâ-

91-el-Buhârî,a.g.e.,İdeyn:3,c.II,s.3;İbn Mâce,a.g.e.,Nikâh:21, Had:1898,c.I,s.612

92-el-Bâbertî,Ekmelü'd-Dîn Muhammed b.Muhammed;Şerhu'l-Înâye ale'l-Hidâye,Kemâlü'd-Dîn İbnü'l-Hümâm'ın Fethü'l-Kadîr Şerhi kenarında,Kitâbu'ş-Şehâdet,c.VI,s.34-35;aynı eser, Kitâbu'l-Kerâhiye,c.VIII,s.87-89

93-el-Cezîrî,Abdurrahman;Kitâbu'l-Fıkh ale'l-Mezâhibi'l-Erbaa,c.II,s.43

94-el-Cezîrî,a.g.e.,II/42-43

95-el-Cezîrî,a.g.e.,II/43

(+)Bkz.98 nolu dipnot.

(x)Bkz.99 nolu dipnot.

yet edilmiştir.Şeyh Ekmelü'd-Dîn'in sözü buraya kadardır.

Bezzâzî (v.S27/1424) nin nakline göre:Mûsikî,ney çalmak ve raks etmek bize,Mâlikîlere,Şâfiîlere ve Ahmed b.Hanbel'e göre icmâ' ile haramdır"(96) demiştir.Akıl sahiplerinden düşünebilen kişiler için bu konunun adem-i sıhhatinde (sağlam olmayışında) kapalı bir taraf yoktur.Çünkü meşhur olmuş ve tesbit edilmiştir ki,yüce şârih şeyh Ekmelü'd-Dîn'in de naklettiği gibi bunda ihtilâf vardır(97).

26^a-

Şeyh Ekmelü'-Dîn'in ifâdesinden anlaşıldığına göre;kardeşlerimizin semâ'ları,Allah sevgisi ve mânevî duygularla dolu şiirleri makamla söylemeleri,def çalmaları -zira câriyeler kıssasında bir rivâyette "tedüffekânı" = iki câriye def çalıyordu(98) - ve raks etmeleri -çünkü üçüncü bir rivâyette "telabâni bi'd-düffi = def ile oynuyorlardı(99) denilmiştir ki bunların hepsi sahîh rivâyetler olup mübâhtır.

Mefâtîh sahibi,Mişkâtü'l-Mesâbîh kitabında bu hadîsin şerhinde,sözü edilen hadîsin def çalmaya ve şarkıcı kadının vasfıyla her hangi bir müslümanın hicvi(kötülenmesi) bulunmayan şiirlerin okunmasının cevâzına delâlet ettiğini söylemektedir(100).

Ğinâ ve semâ'ın mübâhlığını reddedenlere göre,bunların haram olması,eğlence,oyun ve boş söz mahiyetinde olmalarından dolayıdır.Halbuki iyi hal sahibi kişiler böyle boş şeylerden uzaktır.

Hadîste geçen "Bugün bizim bayramımızdır" sözünün açıklamasında Meşârik'in şerhlerinde denildiği gibi sen de:"Bu olayın bayram gününde olması Hz.Aişe (R.A.) dan mazeret olarak gösterilmiştir,çünkü bayram gününde neşeli olmak İslâmın şîârındandır ve bayram günü,diğer günlere benzemez,semâ' ve ğinâ bayramlarda câiz,diğer günlerde câiz değildir" diyecek

96-el-Bezzâz,Hâfizü'd-Dîn Muhammed b.Muhammed Şihâb;el-Câmiu'l-Vecfz(el-Fetevâ'l-Bezzâziyye),Fetevâ'l-Âlemgiriyye kenarı,c.VI,s.349.İbn Kayyim el-Cevziyye;İğâsetü'l-Lehfân min Mesâyidi'ş-Şeytân,c.I,s.228

97-Bkz.92 nolu dipnot.

98-el-Buhârî,a.g.e.,İdeyn:13,bâb:25,c.II,s.11

99-el-Müslim,a.g.e.,İdeyn,Had:16,c.II,s.607-608

100-Aliyyu'l-Kaarî,Ali b.Sultan Muhammed;Mirkâtü'l-Mefâtîh Şerhu Mişkâtü'l-Mesâbîh,İ'lânü'n-Nikâh,c.III,s.419-420

26^b- olursan, bu takdirde biz de deriz ki: Bizim için semâ' câizdir. Çünkü avâm (halk) ın yılda iki bayramı olmasına rağmen, bizim her gün ve hatta her nefeste biri nefy-i ayyâr(101), öbürü ise isbât-ı mahbûb-i gayyâr(102) olmak üzere iki bayramımız vardır. Bu konuda, mürşidimiz, sultanımız ve efendimiz Mevlânâ:

"Ârif ve âşıklar bir nefeste iki bayram yaparlar,

Ehl-i nefis ise örümcekler gibi eti kebab yaparlar(103) demektedir. İbn Fâriz de: "Bence bayram, sevgilimin cemâl-i bâ-kemâlini gözümün nuruyla görebildiğim her gündür" demiştir.

İmâm Gazâlî, semâ' , bir çocuğun dünyaya gelişi, düğün yemeğinde, uzaktan bir misafir geldiğinde, evlilikte ve bayram günleri gibi neşeli olunması mübâh olan zamanlarda ve neşeli vakitlerde sevinci ve neşatı artırıcı bir özelliğe sahiptir demektedir. Bunların hepsi neşeli görünmek için âdet ve mübâh olan şeylerdir. Peygamberimiz (S.A.V.) in Medine'ye gelişlerinde kadınların def ve nağmelerle:

"Vedâ' tepelerinden bir ay doğdu üstümüze,

Aramızda Allah'a çağırın bir dâvetçi oldukça şükretmek vâcib oldu bize." meâlindeki şiirleri okumaları, onun teşrifinden duyulan sevinci izhâr etmek içindir. Bu da övgüye değer bir sevinçtir. Bu sevinci şiirle, nağmelerle, raks ve hareketlerle ortaya koymak da değerli bir hareket tarzıdır. Bu her

101-Nefy ن-ف-ى den türemiştir. Bir şeyi uzaklaştırmak, yerinden ayırmak mânâlarına gelir. Hakk'ın varlığını isbat etmek için beşerî sıfatların yok edilmesine nefy denilir -Altıntaş, a.g.e., s.131.

102-İsbat ث-ب-ت den türemiştir. Sabit, kılmak, tesbit etmek, isbat etmek, delil getirmek, yazmak, sokmak, daldırmak, kaplamak, iyice anlamak mânâlarına gelmektedir. Hakk'ın varlığını isbat etmek suretiyle, kötü sıfatların mahv edilmesine nefy ve isbat denilmiştir. İsbat, nefy ile ortadan kaldırılan kötü sıfatların yerine Hakk'ı temsil ve kudretine işaret eden sıfatların ortaya çıkarılmasıdır. Mutasavvıflar, kendini nefyeden kimsede Hak hakikatini isbat eder derler -Altıntaş, a.g.e., s.128.

103-İsmâîl-i Ankaravî'nin Mevlânâ'ya izâfe ettiği bu beyt, Tâ-hiru'l-Mevlevî'nin Şerhu Mesnevî eserinde görülemedi.

27^a- misafirin gelişinde ve sevinmeye vesîle teşkil eden her m'bah sebepte câizdir(104) demektedir.

Buraya kadar zikretmiş olduğumuz kelimeler erbâb-ı zâhir (her şeye dış görünüşleriyle bakanlar) in anlayacağı şekildedir. Eshâb-ı bâtın(olayların iç yüzünü ve hakikatini görenler) her şeyin gerçeğine bakarlar ve her şeyden Allah'ın tesbîhini ve tenzîhini duyarlar.Çünkü her şey Allah'ı zikreder ve O'nu noksan sıfatlardan münezzehtutar.Bu hususta Allah Teâlâ:"Allah'ı zikretmeyen hiç bir şey yoktur,fakat siz onların tesbîhini duyamazsınız"(105) buyurmaktadır.Def,düdükler,ney,davul, nakkâre ve bunlar gibi müzik âletleri,âyetteki "şey" kelimesine dahildir.Bunların hepsi,Allah'ı şanına lâyük olduğu şekilde tesbîh ve takdîs ederler.Her şeyin zâhirine bakan kişiler,eşyanın zikrini duyan tarikat ehli kişilerin bu halini nasıl tenkid ve inkâr eder.

27^b-

"Çenk ve ud'un ne söylediğini biliyor musun?

Vedûd olan Allah,sen bana yetersin,sen bana kâffisin"(106).

Aranızda eşyanın tesbîhini ve zikirlerini duyup,onların sırlarına vakıf olan varmıdır diye bize sorulacak olursa,cevaben:Allah'ın yardımı ve bu yolda ilk basamağımız olan mürşidimiz ve sultanımızın himmeti ile evet deriz.Artık anla! Dervişleri ve tarikat sahiplerini tenkid etme!Çünkü âyette: "Hakkında bilgi sahibi olmadığın bir şeyin ardınca gitme,çünkü kulak,göz ve kalp,bunların hepsi ondan sorumludur."(107)buyurulmaktadır.Selâm hidâyete tabi olanlara,Allah kimin doğru yolda olduğunu en iyi bilen,isteyene veren ve takdir edendir.

104-Gazâlî;a.g.e.,II/692

105-el-İsrâ' sûresi:17/44

106-İsmâîl-i Ankaravî,Minhâcü'l-Fukara,s.64

107-el-İsrâ' sûresi:17/36

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İSMAİL-İ ANKARAVİ'NİN MUSİKİ ANLAYIŞI

Ü Ç Ü N C Ü B Ö L Ü M

A--GENEL OLARAK İSLÂM'DA MÜSİKİ'NİN YERİ

Müsikî'nin iki ana unsurunu oluşturan söz(güfte) ve ses (vokal) insanın en önemli vasıflarından olup, duygusunu ifâde edebilmesinde çok değerli vasıtalaradır. İnsanlar ilk defa bu unsurlardan hangisiyle hislerini dile getirmişlerdir sorusuna bazıları: "Teğannî ve terennüm, konuşmadan evveldir, insanlar konuşmaya muktedir olamadıkları zamanda hislerini kuşlar gibi teğannî ve terennümle ifâde etmişlerdir." demektedirler. Beşerî duyguların en tabîfisi olan hislerin ifade edilmesinde bu derece önemli bir rol oynayan mûsikînin , insanlık tarihi kadar eski bir mâzisi vardır. İnsanın tabiatında güzel duygulara, hissiyât-ı âliyye adı verilen estetik ve din gibi hususlara meyiletmek vardır. Her insan, yaratılış gereği bu duygulara sahiptir. Güzelliğe ve güzel olan şeylere içten ilgi duyması, îcad ettiği şeylerde daima en üstününü en mükemmelini bulmaya çalışması hep bu duyguların eseridir.

İnsandaki bu duygular ne kadar tabîf ise, onun hayatına yön verecek ve en güzel hayatı yaşamayı garanti edecek olan İslâm dîni de onun fıtratına en uygun olan dindir. Bu din, insanın her türlü makul duygu ve isteklerini yerine getirebilecek, dünyevî güzelliklerden onun azamî derecede istifâde edebilmesini sağlayacak yegâne dindir. İslâm dîninin fıtrî olması da onun yaratışına, rûhî ve bedenfî özelliklerine uygun olması demek olup, ondaki maddî ve mânevî kabiliyetlerin hiç birisini reddetmez demektir. İnsandaki istidat ve kabiliyetin geliştirilmesini ve olgunlaştırılmasını isteyen İslâm dîni, bu özelliklerin yerli yerinde kullanılmasını, istismar edilmemesini tavsiye eder. İnsandaki güzel sanatlara karşı var olan hislerine, İslâm dîni helâl ve tatmin edici yolları daima göstermiş, hiç bir zaman bu husus-

larda din eneli olarak onun karşısına çıkmamıştır. İşte, insanın yaratılışı ve onun karakterine uyması bakımından İslâm dîni ne kadar fıtrî bir özelliğe sahipse, mûsikî de insan için o kadar tabîî bir olaydır. Mûsikînin temelini oluşturan ses ve ölçü, Allah tarafından yaratılmış ve insanın ruhuna yerleştirilmiş, en önemli organı olan kalbinin atışını dahi sanki bir Kudûmün düm(kuvvetli) tek(hafif) vuruşu gibi tanzim etmiştir. Yaratılışında ritmik bir özellik vardır. İnsandaki bu duygunun yok edilmesi, tamamen koparılması mümkün değildir. Bundan dolayı İslâm dîni ile mûsikî arasında bir münâsebetin olması ve birbirine zıt iki unsur olarak değerlendirilmemesi pek tabîî bir hadisedir.

Bu kısa açıklamamızdan sonra, evvelâ nas(âyet ve hadîsler) açısından mûsikînin İslâm'da mevkîî nedir, buna bakalım. Öncelikle şunu söylemek gerekir ki, bu konuda delil olarak gösterilen bir çok âyet vardır. Ancak bu âyetlerden mûsikînin haram olduğu hükmünü çıkarmak mümkün değildir. Helâl oluşuna dair açıkça âyetler de olmamakla birlikte, mübâh oluşu hususundaki görüşler daha fazladır. Aslında, İslâm'da helâl olan bir çok hususların dahi kötü amaçla ve maksadının dışında kullanıldığı zaman haram olacağı âşikârdır. Eger her şeyin kötüye kullanılacağı ihtimalini düşünerek haram olduğu kanaatine varacak olursak, o zaman Allah'ın bize dünyada verdiği bir çok nimeti inkâr yoluna gitmiş oluruz ki, bunda kısıtlama yapmak, nefsimizden de öteye geçerek başkalarını da bu nimetlerden mahrum bırakmak hakkımız değildir.

Kur'an'da özellikle çirkin ses kötülenmiş ve "Yürüyüşünde müteväzi ol, sesini alçalt, çünkü seslerin en çirkinini, elbette ki eşeklerin sesidir." (108) buyurulmuştur. Bu konu, mûsikînin mübâh olduğunu kabul edenler ve haram olduğunu söyleyenler arasında tartışılmış, her iki taraf da fikrinin doğruluğunu isbat etmek için bir takım âyetleri delil olarak göstermiştir. Ancak, yukarıda belirttiğimiz gibi bu âyetlerden kesin olarak mûsikînin helâl veya haram oluşuna dair bir hüküm çıkarmak mümkün değildir.

Her iki taraf, hadîslerden de deliller ileri sürmüşler-

dir. Ancak, mûsikînin mübâh olduğuna delil olarak gösterilen hadîsler daha net, rivâyet bakımından daha sağlam, İslâm'ın genel prensiplerine ve dünya görüşüne daha uygun görülmektedir. Mûsikînin haram olduğuna delil olarak gösterilen hadîslerin bir çoğu mevzû, bir kısmı râvînin kendi mütâlâsı ve bir kısmı da o hadîsin söylenmesine neden olan olayın tam anlaşılmadan mûsikî aleyhine delil olarak kullanıldığını göstermektedir. Bu konu ile ilgili âyet ve hadîsler ilerde ayrı ayrı inceleneceği için burada teferruata geçmiyoruz. Kısaca, İslâm'ın bir dünya görüşü olduğumu, onun insana maddî ve mânevî yönden bakışını ve bir de iki cihan saadetini temin edecek şekilde mükemmel bir din olduğumu göz önünde bulunduracak olursak, fıtraten ve aklen insanın önemli bir ihtiyacı olan mûsikî konusunda İslâm'ın bir çözüm getirmediğini düşünmek imkânsızdır. Rûhf yönden insanı bu derece ilgilendiren bir konuda, onun ihtiyacına cevap vermediğini ve bunu kapalı geçtiğini söylemek, böyle mükemmel bir dine eksiklik isnâd etmek olacağından küfrü mücib olur.

Ancak, her konuda olduğu gibi, mûsikînin mübâh olmasında da bir takım şartların bulunması, bazı hususlara riâyet edilmesi, bir takım kısıtlamalar getirilmesi tabîdir. Tıpkı zinânın haram kılınıp, nikâhın helâl, fâizin haram, alış-verişin helâl; aşırı derecede yemenin haram, doyacak kadar yemenin mübâh olduğu gibi. İstismâr edildiği zaman kötü sonuçlar veren mûsikînin tamamen haram sayılması, âyet ve hadîslerdeki İslâm'ın dünya görüşüne aykırı olduğu gibi, akıl ve mantık açısından da tutarlılığı yoktur. Bu, bazı hastalıkları azdırır endişesiyle bal yemeği yasaklamaya, birine kızdığı zaman ona saplar endişesiyle çakı taşımaya haram kılmaya, hased eder de birinin evini veya arabasını yakar ihtimaliyle kibrit veya çakmak taşımamanın haram olduğuna hükmetmek gibi asılsız ve gülünç bir iddia olmaktan öteye geçemez.

B-TASAVVUFTA MÛSİKÎ'NİN YERİ

Zühd hayatı tasavvufun başlangıcıdır. Tasavvufta mûsikî'nin yerini belirtmeden, ilk sûffiler veya sûffilerin mübeşşirleri sayılan zâhidlerin bu konudaki düşüncelerini bilmek gerekir.

Zâhidlerin yaşamış oldukları hayat tarzına zühd hayatı denilmektedir. Zâhidler, haram ve mekruh olan şeyler şöyle dursun, mübâh ve helâl olan bir çok nimetlerden bile normal şekilde istifâde etmeyi yasaklamışlar, yemek, içmek, uyumak, evlenmek ve mal-mülk sahibi olmak gibi bir çok hususları da haram gibi telakki edip dünyadan el-etek çekmeyi prensip edinmişler ve böyle tavsiye etmişlerdir. Böylece dünyada tam bir perhiz-kâr hayat yaşamayı, yaşantılarına için ilke kabul edinen zâhidler daima mûsikînin aleyhinde bulunmuşlardır. Fudayl b. İyâz (v. 187/803) mûsikî hakkında şöyle diyor: "Teğannî, zinânın ef-sûnudur." (109) yani, mûsikî dinleyen kişi, onun tesirinde kalır ve mûsikî onu büyüler, böylece kendisine hakimiyeti kalmaz ve zinâyâ tevessül eder demektir. Yezîd b. Velîd de: "Teğannî'den sakınınız; zira o hayayı azaltır, şehveti çoğaltır, mürüvveti yıkar ve içki yerine geçer, sarhoşun yaptığı kötülükleri yaptırır. Şayet mutlaka teğannî istegini duyuyorsanız, kadınları uzaklaştırın; zira teğannî, zinâyâ teşvik eder." (110) diyerek bu sözleriyle teğannînin haram olduğuna delil getirmişlerdir.

Tasavvufun alt yapısını teşkil eden zühd hayatı ve zâhidlerin İslâmî yaşama tarzları böyle devam ederken, tasavvuf hayatına dönülmeğe başlandığı dönemlerde, semâ' da yavaş yavaş yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu hayat tarzı, sûfîlerin hayatına bazı yeni şeyleri ilâve ederek bunları benimsetmiştir. Muhafazakâr zâhidleri ve mûsikî konusunda tolerans göstermeyen çevreleri bünyesinde eritmiş, daha sonraları tekâmül etmiş olan tasavvuf içerisinde semâ', tarîkat ehli olan çevrenin ve âyinlerin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Önceleri zühdiyât denilen ilâhîlerin ve tasavvufî şiirlerin mûsikî ve nağmelerle okunması tasavvufta görülmüş, sonraları buna ney, kudûm ve def gibi müzik âletleri eklenmiştir. Fakat buna rağmen Melâmet ve Nakşîlik gibi bazı tarikatlar mûsikînin Allah'a yaklaştıracı özelliğini inkâr etmemekle birlikte, tarikatlarındaki icraat ve dîni faaliyetlerine semâ'ı sokmamışlardır (111).

109-Gazâîf; a.g.e., II/709

110-Gazâîf; a.g.e., aynı yer.

111-Uludağ Süleyman; İslâm Açısından Mûsikî ve Semâ', s.215

C-İSMÂİL-İ ANKARAVİ VE MÛSİKİ

Ankaravî'nin mûsikî anlayışına geçmeden önce eserde çokca geçen iki kelimenin açıklanması gerekmektedir.

1-Semâ ve Raks'ın Anlamı:

Semâ', lügatte işitme ve dinleme anlamlarına gelen bir kelime olup, terim olarak güzel mûsikî nağmelerini dinleyerek vecde gelip hareketler yapmaya veya dönmeye denir(112). Semâ', tarîkate mensup kişilerin ayakta yaptıkları zikir anlamına gelmekle birlikte, son zamanlarda halk arasında, bu kelime ile daha çok Mevlevîlerin âyinleri akla gelmektedir.

Raks ise, lügatte sıçrayarak oynamak ve dansetmek anlamlarına gelen bir kelime olup, terim olarak da ölçülü (vezinli) hareketlerle dansederek zikretmek anlamında kullanılmaktadır(113). Semâ' esnasında vecde gelerek yapılan salınmalarla raks arasında fark vardır. Raksdaki hareketler özellikle ölçülü ve ritme uygundur. Ayakta zikir yapmak Mevlevîler dışındaki tarîkatlarda da olmakla birlikte, bu çeşit raksa onlarda "zikir", "mukabele" ve "devrân" adı verilmektedir.

Süfîlerin semâ ve raksları, harekete geçiren sebep ve niyet açısından diğer oyuncuların coşarak oynayıp ziplamasından çok farklıdır. Birinde ilâhî aşk, Cenâb-ı Hakk'ın cemâlinden ayrı kalmanın özlemi, âhiret âlemindeki gerçek makama bir an önce kavuşma hasreti, Allah ve Resûlühün sevdiği kul olabilme gayret ve çabası varken, diğerinde maddî aşk, etrafındakilere hoş ve neşeli görünme gayreti, hatta şehvî duygular hâkim olmaktadır. Bunları İslâmî açıdan değerlendirirken, ayrı duygulardan kaynaklanan ve harekete geçiren, düşünceleri farklı olan semâ ve raksı aynı mîzanda değerlendirmek ve hepsini haram saymak, iyi ile kötüyü birbirinden ayırmamak demektir. Bu da adalete, insafa ve selîm akla muhaliftir.

2-Ankaravî'nin Mûsikî İle İlgisi:

Hüccetü's-Semâ' mûsikînin lehinde ve aleyhinde söylenmiş sözleri ihtivâ eden bir risâle olup, özellikle Ankaravî'nin İslâm fıkhi açısından mûsikînin mübâhlığını isbat etmeye ça-

112-Pakalın, Mehmet Zeki; Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri

Sözlüğü, III/162-166

113-Pakalın, a.g.e., III/8

lıştığı bir eserdir.Bu,aralıklardan,usûllerden ve makamlardan bahseden bir nazariyat kitabı değildir.Ankaravî'yi de ilgilen-diren yönü,pratik (amelî) bakımdan mûsikînin İslâm'daki hüküm-nü ortaya koymaktır.Araştırmalarımızda onun her hangi bir enst-rüman çaldığına veya ney üflediğine dair bir kayıta rastlama-dık.Onun sadece iyi bir dinleyici vasfını hâiz bir âlim ve ta-rikat şeyhi olduğunu biliyoruz.Ankaravî'nin mûsikî ile münâse-betini değerlendirirken,onu mûsikîye icrâ ve nazariyat bakımın-dan hâkim ve aynı zamanda iyi bir virtüöz gibi kabul etmek müm-kün değildir.Ancak bu vasıflar da onda bulunsaydı açıklamala-rında bir değişiklik olur muydu? Bir değişiklik olacağı kanaa-tinde değiliz.Belki nazariyattan veya usûl ve makamlardan bah-seden bir eseri de olabilirdi.Şu var ki,Ankaravî bu eserini kaleme alırken,tarikatteki dervişlerini,mutribânı(sâz çalanla-rı) ve diğerlerini göz önünde bulundurarak delillerini hepsi için hüccet olacak şekilde getirmeye çalışmıştır.Bunu yapar-ken de bu tarikate veya bunun gibi olan tarikatlere hücum e-denlerin ta'n (tenkid) noktalarını tesbit etmiş ve gereken ce-vapları vermiş,iddiasını naslarla,İslâm tarihinden ve sūffle-rin hayatlarından örnekler göstererek,akıl ve mantıkla isbat etmeye çalışmıştır.Bu bakımdan onun açıklama yaptığı konular-da,mûsikî icrâcısı olmayışından kaynaklanan bir noksanlığı gör-mek mümkün değildir.

3-Ankaravî'ye Göre Semâ' ve Raks:

Ankaravî'ye göre semâ' amaç değildir veya ibâdetleri ihmal ederek bir takım fiilleri ibâdet yerine kâim kılmak da değildir.Semâ ve raksı belli şartları hâiz olanlar yapabilir.Ona göre semâ'ı ancak farz ve vâciblerden üzerine düşen şey-lerin hepsini yapan,şerîatın âdâbına riâyet eden,tarikate a-it görevlerini noksansız yerine getiren,dünya hevesinden kop-muş,Allah'tan başka her şeyden gönlünü sıyrabilmiş dervişler yapabilir(114).Aksi halde seviyesi düşük,ahlâken bozuk,kötü huy sahiplerinin ve kalbini Allah'tan başka şeylere bağlamış olanların semâ'ı câiz değildir.Eteği bir yere takılı olan in-sanın dönmesi mümkün olmadığı gibi böyle kişilerin semâ' yap-malarına da müsaade edilmez(115).

114-Ankaravî;Mi nhâcü' l-Fukara, s.66

115-Yetik;a.g.e.,s.128

Ankaravî'ye göre semâ' ve raks teşvik eden unsurun ilâhî olması gerekir.Allah aşkı ile vecde gelerek yapılırsa ve dî-nî bir fayda sağlarsa ve dervişi Allah'a yaklaştırmaya vesîle olursa o zaman meşrûdur(116).Semâ'ın amacı dervişi günün yor-gunluklarından ve hayatın sıkıntılılarından kurtararak rahat bir nefes almasını sağlamaktır(117).Semâ' ve raks,eglence niteliğindeki hareketlere benzerse de bunlar hiç bir zaman oyun ve eglence olarak kabul edilemez(118).

Rusûhi'ye göre üç çeşit semâ' vardır:

a)İlâhî semâ':Sonsuz olan hitab-ı ilâhîyi ve kelimetu'l-lah'ı bâtinî kabiliyetleri ile işitme derecesine ulaşmış ve bu kelimelerdeki sırlara âşinâ olmuş kişilerin semâ'ıdır.

b)Rûhânî semâ':Ruhu ile her şeyin Hakk'ı tesbîh ettiğini duyabilenlerin semâ'ıdır.

c)Tabîf semâ':Bir yerde toplanarak güzel nağmeler dinleyen dervişlerin semâ'ıdır.Buna sûrî semâ'da denilmektedir.

İlâhî ve rûhânî semâ'yı yapabilenlerin tabîf semâ'ya ihtiyaçları yoktur.Bunların tabîf semâ' yapanların aralarına oturmaları ya kendi hallerini gizlemek veya onları irşâd etmek ve öğretmek içindir.Çünkü onlar aşk ve mahabbet sınırını aşmış, sonsuzluğun zirvesine ulaşmışlar ve kalpleri sürekli olarak Cenâb-ı Hakk'a doğru hareket halindedir,onların böyle ârizî zevk-lere ihtiyaçları kalmamıştır(119).

Semâ' ve raks ile ilgili görüşlerini,Mevlevîlerin anlayışına göre değerlendiren ve ortaya koyan Ankaravî,Hüccetü's-semâ' ve er-Risâletü't-Tenzîhiyye ff-Şe'ni'l-Mevlevîyye adlı risâleleriyle de bu tarîkat erbâbını ve Mevlevî semâ'ını mü-dâfaa etmiştir.Onun bu konudaki izahlarını,temsil ettiği tarî-katin ölçülerine uygun olarak anlatması tabîfidir.Ankaravî raks ve semâ'ın mübâhlığı konusunda peşin hükümlü olmamış,daima gerçekleri ortaya koymaya çalışmıştır.

4-Semâ' ve Raks'ın İbâdetle İlgisi:

İslâm dininde,bir kişi üzerine farz ve vâcib olan görev-

116-Yetik;a.g.e.,aynı yer.

117-Ankaravî;Hüccetü's-Semâ',v.16^a

118-Yetik;a.g.e.,s.128-129

119-Ankaravî;a.g.e.,v.9^b

leri noksansız yerine getirmesi halinde, onun günlük mafşetini kazanması için gösterdiği gayret ve çabası, helâlinden rızık kazanmak için toprağı sürmesi, ekin ekmesi, zinâyâ ve harama düşmemek için bu arzusunu helâl ve meşrû olan yollardan gidermesi ve buna benzer dünyevî işleri ibâdet gibi kabul edilmiştir(120). Ankaravî buna istinâden der ki; âlimler, aslında bize nisbetle nefis mücâhededesi ve bir bakımdan aynı ibâdet olan ve raksa benzeyen deverânımızı, hareketlerimizi ve tevâcüdümüzü nasıl tenkid eder ve reddederler. Halbuki insan niyet ettiği zaman ailesiyle ve çocuklarıyla oynaması, gülmesi dahi ibâdet gibi olunca, farz ve vecibelerin dışında bizim sırf Allah rızası için yaptığımız semâ' ve raksımız neden ibâdet olmasın(121). Halbuki insanın ailesiyle eğlenmesi nefsânîdir, bizim raksımız ise rûhânîdir. Nefsânî olan eğlence mübâh olur da -bize göre eğlence olmadığı halde- rûhânî olan eğlence nasıl mübâh olmaz ki. Eger semâ' ve rakstan maksat sadece eğlenmekse o zaman onu dinlemek fîsk ve ondan zevk almak küfür olur(122) demektedir.

İslâm dîninde, namaz, oruç gibi bedenî; zekât ve sadaka gibi mâlî, hac gibi hem bedenî hem mâlî olan ibâdetler yanında daha pek çok ibâdetler yanında daha pek çok ibâdetler vardır. Mü'minin iyi niyetle yaptığı her iş ibâdettir. Ferdî bünyeyi zinâ ve fuhûş gibi günâhlardan korumak amacıyla yapılan cinsî yaklaşmanın bile ibâdet sayıldığı bir dinde, dînî, millî ve ictimâî bünyeyi yabancı mûsikîlerin kötü tesirlerinden koruyan, insanın kumar, dedikodu, söz gezdirme gibi kötü alışkanlıklar edinmesine engel olan mûsikî faaliyetlerinin ve bu minvalde mûsikî dinlemenin neden ibâdet olmayacağını anlamak kolay değildir(123).

5-Ankaravî'ye Göre İstismâr Edilme Açısından Mûsikî:

Ankaravî, istismâra müsait olması açısından mûsikîyi hakir görüp "İnsanlardan öyle kişiler vardır ki boş sözü satın alırlar"(124) âyetindeki "Lehve'l-Hadîs" sözünü ğinâ olarak ele alanlara cevap olarak: "Boş sözü din ile değiştirerek sa-

120-el-Müslim; a.g.e., Kitâbu'z-Zekât, bâb:16, Had:53, s.697

121-Ankaravî; a.g.e., v.6^a

122-Ankaravî; a.g.e., v.23^a

123-Uludağ, Süleyman; a.g.e., s.111

124-el-Lukmân sûresi:31/6

tın almak ve onunla Allah'ın yolundan saptırmak amacı varsa, hiç tartışmasız bu kötüdür ve haramdır. Fakat her ğinâ dinden bedel değildir ki onu Allah'ın yolundan saptırmak için almış olsun. Bu âyette kastedilen şudur; şayet birisi insanları saptırmak amacıyla Kur'an okusa, bu dahi haram olur. Nitekim münâfıklardan birisi, cemaate namaz kıldıracağı zaman hep Abese sûresini okurdu. Bundan amacı, o bürede Hz. Peygambere itâb (azarlama) olduğundan cemaatin gözünde Peygamberi küçük düşürmektir. Hz. Ömer bunu duyunca o münâfığı öldürmeye kastedmişti" demektedir. Ankaravî ilâveten diyor ki, Kur'ân-ı Kerîmi dahi uygun şartlarla ve iyi niyetle okumama durumunda, onunla insanları saptırma söz konusu olunca, elbetteki şiir ve mûsikî ile insanları kötüye teşvik etmek daha kolaydır (125). Her mübâh olan şey, kötüye kullanılması halinde haram olunca, mûsikî de suistimali durumunda haram olmaya daha müsaittir. En çok kullandığımız ve evimizin en önemli ihtiyaçlarından birisi olan ekmek bıçağının kötüye kullanılması halinde ne haramlar meydana gelir ki, halbuki onun kullanılması mübâhtır.

6-Seslere ve Çalgı Aletlerine Bakışı:

Ankaravî güzel sesi vezinli (ölçülü) ve vezinsiz (ölçüsüz) olmak üzere ikiye ayırır. Ona göre vezinli olan ses de şiir gibi mânâsı anlaşılan, güvercinlerin sesi gibi mânâsı anlaşılmayan olmak üzere ikiye ayrılır. Bundan sonra güzel olması hasebiyle, savt-ı tayyibi (güzel sesi) dinlemenin nas ve kıyasla helâl olduğunu belirtir (126).

Vezinli olan güzel sesi bir de mahreci (çıkış yerine göre) üçe ayırır ki bu sesler:

a) Mizmâr, evtâr, davul, nakkâre ve bunlar gibi cansız eşyadan veya mûsikî âletlerinden çıkan sesler.

b) İnsanın boğazından çıkan sesler.

c) Bülbül ve kumru cinsinden hayvanların sesleri.

Bu son iki maddedeki seslerin, güzel ve ölçülü ses olmaları cihetiyle dinlenmesi mübâhtır, zira bülbül kumru ve diğer

125-Ankaravî, Hücetü's-Semâ', v. 21^b

126-Ankaravî; a.g.e., v. 17^b

kuşların seslerinin dinlenmesinin haram olduğu kanaatine zâhib olan yoktur(127) dedikten sonra insan sesi ile ,kuş,davul, ney,def,nakkâre ve bu gibi cisimlerin çıkardığı sesler arasında bir fark yoktur şeklinde bir kıyas yapar.Ona göre telli sâzlar,düdükler ve eğlence,meyhâne ehlinin şiârı olduğu için şaraba tabî olarak nas(âyet ve hadıs)la yasaklanmıştır. Çünkü bunda ehl-i fıskâ(kötü kişilere) benzeme tehlikesi vardır.Bu teşebbüh tehlikesi sebebiyle Irak mizmârı,rebâb,evtâr ve berbat haram kılınmış,bunlar mânâsında olmayan şâhin gibi âletler,gâzîlerin ve hacıların çalgıları haram kılınmamıştır.İçki meclislerinde çalınması âdet olmayan ve güzel nağmeler çıkaran her âlet de böyledir.Çünkü bunlar içkiyle alâkalı olmayıp,bunları çalanların,içki meclislerindeki çalgıcılara benzermesi ve onlar mânâsında değerlendirilmesi söz konusu değildir.Böylece bu âletler de kuş seslerine kıyasla mübâh olarak kalmıştır(128)demektedir.

Ankaravî,Mevlevîlerin kullandıkları sâzlar hakkında: Bizim tarikatımızda kullanılan ney,def,nakkâre gibi âletler yukardaki hükme tâbi olup,bunlar içki meclislerinde kullanılan âletler değildir.Şayet bu âletlerden bazıları içki meclislerinde kullanılsa ve bundan ehl-i şirb zevk almış olsa bile bunları,onların meclislerine özel çalgı kabul edemeyiz. Bilakis ehl-i şirb bazı zamanlarda hacıların ve gâzîlerin davulunu da kullanırlar,bu sebeple bizim şu âletleri kullanmakla onlara benzememiz mümkün olmadığı için,ney,def,ve kudûm bizim meclislerimizde mübâh olarak kalmıştır(129)demektedir.

Vezinli olup insan haçeresinden çıkan şiirler ise ifade ettiği mânâyâ bağlıdır.Mânâsı aklen ve dînen güzel ve mendûb ise,bu şiir de makbul olur;eğer bu şiir fuhûştan ve birilerini kötölemekten bahseden,Allah ve Resûlüne yalan isnâd eden cinsten ise o zaman bu şiir kötüdür ve merduttur(130) demektedir.

127-Ankaravî;a.g.e.,v.18^b

128-Ankaravî;a.g.e.,v.19^a

129-Ankaravî;a.g.e., aynı yer.

130-Ankaravî;a.g.e.,v.19^b

Ankaravî telli sâzlarla icrâ edilen mûsikîye tamamen karşı olduğunu belirterek, düdüklerle icrâ edilen mûsikîye karşı çıkar(131), bir başka yerde ise ney, def, nakkâre, davul, düdük ve benzeri âletlerden çıkan seslerle "Yedi gök ve yer ve bir de bunlarda bulunanlar Allah'ı tesbîh ederler.Onu hamd ile tesbîh etmeyen hiç bir varlık yoktur.Fakat siz onların tesbîhini anlayamazsınız"(132) âyeti gereğince bunların hepsinin Allah'ı zikrettiğini söz konusu âletlerle birlikte düdüklerin de bu amaçla dinlenmesinin mübâh olduğu görüşünü benimsemektedir(133).

7-Semâ' ve Raks'da Niyet ve Muharrik(Yaptırıcı Kuvvet)in Önemi :

Ankaravî'ye göre semâ' ve raks da niyet çok önemlidir. İslâm dîninde mübâh olan bir çok fiillerin ibâdet niyetiyle yapılması durumunda aynen ibâdet gibi sevâba dahil olduğu mûsikînin ibâdet olup-olmayacağı konusunda anlatılmıştı.Rusûhî, semâ' ve raksın hükmünü,onu meydana getiren,tahrik eden şeye bağlamaktadır.Eğer raksı,iyi ve övülen bir şey sebebiyle ise, raksı da övülür,eğer mübâh ise raksı da mübâh olur,şayet sevinci kötü bir şey sebebiyle ise raksı da mezmûm ve haram olur(134) demektedir.Buna göre dinlediği mûsikî ile şehvî duyguları kabaran bir kimsenin veya içki meclisinde mey sunan bir kadını hayal eden kişinin bu duygular içerisinde yapacağı semâ'ı haramdır.Ancak,gerek semâ'ı ve gerek raksıyla uhrevî duygulara,ulvî hislere ve hazlara ulaşan,dinlediği nâgmelerle Cenâb-ı Hakk'ın yüceliğini ve azametini hatırlayan kişilere bu tip semâ' ve raksar iyi hasletler ve karakterler kazandıracığından bunlar mübâh görülmüştür.

8-Mevlevî Şeyhi Olarak Ankaravî'nin Mûsikî Anlayışı:

Ankaravî,raks ve semâ' konusundaki görüşlerini temsil ettiği tarîkatin mûsikî anlayışına uygun olarak ortaya koymuştur.Hüccetü's-semâ' ve er-Risâletü't-Tenzihîyye fî-Şe'ni'l-

131-Ankaravî;a.g.e.,v.23^b vd.

132-el-İsrâ' sûresi:17/44

133-Ankaravî;a.g.e.,v.27^a

134-Ankaravî;a.g.e.,v.6^a

Mevlevîyye adlı risâlelerini, Mevlevîlerin raksına ve semâ'ına saldıranlara cevap olması için kaleme almış, bu eserleriyle de tarîkat erbâbının mâneviyatını güçlendirmiş, muârizlarının onları tenkid etmeleri ve kötölemeleri durumunda, naslara dayalı, aklen ve naklen susturucu cevaplar verebilmelerini sağlamıştır.

Ankaravî'ye göre semâ' (buna mûsikî dinlemek de diyebiliriz) gönül eğlendirmek ve sırf eğlence yapmak değildir. Hatta böyle eğlence amacıyla âlet çalmak, dinlemek ve bunlardan zevk almak haramdır(135). Ona göre mûsikî, sabahtan akşama kadar yorulan, karşılaştığı çeşitli işler ve hâdiselerle sıkıntıya düşen dervişin rahatlamasını ve bütün bu ahvalden sıyrılarak serbest bir nefes almasını sağlamaktır(136).

O, mûsikî âletlerine, insanlara Cenâb-ı Hakk'ı hatırlatıcı bir vasıta gözüyle bakıyor hatta bu âletlerin "Allah'ı zikretmeyen hiç bir şey yoktur, fakat siz onların tesbîhini duymazsınız."(137) âyeti gereğince hepsinin lisân-ı halleriye Allah'ı zikrettiklerini söylemekte ve:

"Çenk ve ud'un ne söylediğini biliyor musun?

Vedûd olan Allah, sen bana yetersin, sen bana kâffisin."(138) beytini getirerek, mûsikîyi, Allah'a yaklaştıran ve ona ulaştıran önemli bir vasıta olarak kabul etmektedir.

Ankaravî seleften, sahabe ve tabîinden ve âlimlerden bir çoklarının semâ' ettiğini ve bazılarının dinledikleri hoş nağmeler ve seslerle kendilerinden geçtiklerini misaller vererek mûsikînin üstün bir etkileyici gücünün olduğunu anlatmaya çalışmış, ayrıca küçük çocuklar üzerinde de mûsikînin büyük tesiri olduğunu örneklerle açıklamaya gayret etmiştir. Hatta develeri yürütmek için mûsikînin en etkili kamçı olduğu kervancılar tarafından bilinmektedir diyerek, bu misalleriyle hayvanlar üzerinde bile bu derece etkili olan mûsikîden bazı insanların etkilenmemesini hayretle karşılayarak, dinlediği güzel nağmeler kendisine hiç bir tesir yapmayan kişiler için:

135-Ankaravî; a.g.e., v.23^a

136-Ankaravî; a.g.e., v.16^a

137-el-İsrâ' sûresi:17-44

138-İsmâîl-i Ankaravî, Minhâcü'l-Fukara, s.64; Hüccetü's-Semâ', v.27^b

"Deve, Arap şiiri ile raks etmekte ve coşmaktadır, Coşmak senin için zevk değilse insanlığında eksiklik vardır."(139) diyerek böyle kişileri ikaz etmekte; ayrıca, bu durumda olanları başka bir beyitte:

"Koruya tatlı bir rüzgâr estiği zaman,

Yalçın kayalar değil de, sorgun ağacının dalları sallanır."(140) diyerek yalçın kayalar gibi hissiz ve duygusuz olarak nitelendirmektedir. Ayrıca, insan tabiatının rakstan nefret ettiğini ve zihinlerin, onun dine aykırı, boş ve bâtil olduğu kanaatine hemen vardığını, ciddiyet sahibi kişilerin böyle şeylerle uğraşmasının iyi bir şey olmadığını söyleyenlere, hiç bir kimsenin ciddiyet hususunda Resûlullah ile yarışamayacağını, Peygamber olduğu halde mesciddeki Habeşlilerin oyunlarını seyrettiğini ve buna bir şey demediğini(141) başka örneklerle birlikte cevap olarak vermiştir.

Ankaravî, sûfîlerin semâ'ına dil uzatıp onların mûsikî ile nefislerini tatmin ettiklerini söyleyerek suizanda bulunanlara, Mevlânâ'ya ait olduğunu söylediği:

"Eğer âşıkların semâ'ını inkâr ediyorsan,

Kıyamette köpeklerle haşrolursun." beytiyle cevap vermiştir.

Ankaravî mûsikînin hükmünü kalpte olan şeyin hükmüne bağlayarak, semâ' ancak kalpte iyi ve kötü ne varsa onu tahrik eder(142) demiştir. O, ayrı ayrı müfessirlerden ve tefsirlerden kaynak göstererek, mûsikînin üstünlüğünü anlatmaya çalışmış ve semâ'ı cennet ehlinin en faziletli nimeti(143) olarak belirttikten sonra hâlâ bunu inkâr edenlere karşı hayretini ifade etmektedir.

D-ANKARAVÎ'NİN MÜSİKİ KONUSUNDA HÜCCETÜ'S-SEMÂ'DA GETİRİDİĞİ DELİLLER

Rusûhî bu eserinde semâ'ın ve raksın meşrûiyetini, def

139-Sâdî Şirâzî; Bostân ve Gülistân, Terc. Kilisli Rifat Bilge
s. 154

140-Ankaravî, Hüccetü's-Semâ', v. 21^a

141-Ankaravî; a.g.e., v. 13^b

142-Ankaravî; a.g.e., v. 24^a

143-ez-Zemahşerî, a.g.e., c. III, s. 471; Ebu's-Suûd, a.g.e., c. VII,
s. 53-54

çalmanın mübâhlığını isbat etmeye çalışırken, karşı fikirde olanların âyet ve hadîsten getirdiği delilleri de vermiştir. Biz burada her iki taraftan getirdiği delilleri sıralıyoruz.

1-Kur'ânî Deliller

a) Aleyhte Olanların Delilleri

وَمِنَ النَّاسِ مَن يَشْتَرِي لَهْوَ الْحَدِيثِ لِيُضِلَّ عَن سَبِيلِ اللَّهِ بِغَيْرِ
عِلْمٍ وَيَتَّخِذَهَا هُزُوًا أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ ۝

"İnsanlar içinde, bilgisizce, Allah yolundan saptırmak, o (yolu) bir eğlence edinmek için (icad edilmiş) boş lâfa müşteri çıkan (nice) adam vardır. İşte onların, (evet) onların (haklı) horlayıcı bir azâbdır." el-Lukmân sûresi:31/6

Bu âyette geçen "boş lâfa müşteri çıkan nice adam" sözünden maksat Nadr b.Hâris'dir ki, Acemlerin masal kitaplarını satın alıp getirir, Mekke'lilere: "Muhammed (S.A.V.) size Âd ve Semûd hikâyelerini anlatıyor, ben de Acem ve Rum masallarını (yahut, Rüstem, İsfendiyâr, Kısra masallarını) söyleyeceğim." diyerek onları okur, bu sûretle müşrikleri eğlendirir, Kur'an dinlemekten oyalardı -Beydâvî, Celâleyn, Medârik- (144).

İbn Mesud bu âyetteki "Lehve'l-Hadîs" sözünü "gînâ" yani mûsikî olarak tefsir etmiş ve mûsikîye karşı olanlar bu âyeti kendilerine delil edinmişlerdir (145).

Ankaravî bu âyeti mûsikî aleyhinde delil olarak gösterenlere cevap olarak: "Boş sözü din ile değiştirerek satın almak ve onunla Allah'ın yolundan saptırmak amacı varsa, hiç tartışmasız bu haramdır. Fakat her gînâ dinden bedel değildir ki onu Allah'ın yolundan saptırmak için satın almış olsun" dedikten sonra insanları saptırmak amacıyla Kur'an okumak bile haram olur diyerek cemaate imâmlık yapan bir münâfığın devamlı Abese sûresini okuduğunu, bundan amacının da o sûrede Hz. Resûl'e itâb (azarlama) olduğu için, onu mü'minler nazarında hakir düşürmek olduğunu ve bunu duyan Hz. Ömer (R.A.)'ın bu münâfığın katline kastedtiğini söyleyerek cevaplandırmıştır (146).

144-Çantay, Hasan Basri; Kur'ân-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm, c. II, s. 728

145-Ankaravî; a.g.e., v. 21^b

146-Ankaravî; a.g.e., aynı yer.

b)Lehinde Olanların Delilleri

قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِي أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ قُلْ هِيَ لِلَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا خَالِصَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ كَذَلِكَ نَفْصَلُ
الآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ

"De ki:Allah'ın kulları için çıkardığı zineti,temiz ve hoş rızıkları kim haram etmiş? De ki:O (nlar),dünya hayatında iman edenler içindir.Kıyâmet günü ise yalnız (ve yalnız) onlara mahsustur.İşte biz âyetleri,bilenler için böylece açıklarız." el-A'râf sûresi:7/32

Âyette geçen "ziynet" ten maksad pamuk,keten gibi nebâtтан;ipek,yün gibi hayvandan;zırh ve saire gibi madenlerden husûle gelen tecemmülâtı demektir -Beydâvî-(147).

Mûsikînin mübâhlığını savunanların diğeri bir delili:

فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَرِهِمْ فِي رَوْضَةٍ يُحْبَرُونَ

"Artık iman edip de güzel amel (ve hareket)lerde bulunanlar (a gelince:)Onlar bir bahçede (yaşayıp)mesrûr olurlar." er-Rûm sûresi:30/15

Bazı müfessirler bu âyetteki "yuhberûn" kelimesini "el-hibratü" ="güzel nağme,hoş ses" olarak tefsir etmişlerdir.Yani cennet ehli cennette semâ' edeceklerdir demektir (148).

الْحَمْدُ لِلَّهِ فَاطِرِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ جَاعِلِ الْمَلَكَةِ رَسُولًا أُولَىٰ أَجْحَةٍ
مَثَىٰ وَثَلْتِ وَرُبَاعَ يَزِيدُ فِي الْخَلْقِ مَا يَشَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

"Gökleri,yeri yaratan,melekleri ikişer,üçer,dörder kanatlı (olmak üzere) elçiler yapan Allah'a hamd olsun.O,yarattığıta ne dilerse (onu) artırır.Şüphe yok ki Allah her şeye hakkıyla kâdirdir." el-Fâtır sûresi:35/1

Âyette geçen "mâ yeşâ'" kelimesini müfessirler "güzel yüz,güzel ses,güzel şiir,güzel yazı,melîh göz,keskin zekâ,yüksek akıl,şecâat ve saire olarak tefsir etmişlerdir -Beyzâvî,

147-Çantay;a.g.e.,c.I,s.219

148-ez-Zemahşerî,a.g.e.,c.III,s.471;Ebu's-Suûd,a.g.e.,c.VII,

Medârik- (149).

تَسْبِيحُ لَهُ السَّمَوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ وَإِنْ مِنْ
شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَلَكِنْ لَا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا
غَفُورًا

"Yedi gökle yer ve bunların içinde bulunan (melekler, cinler, insan) lar O'nu tesbih(ve tenzih) eder(ler).Hiç bir şey hariç değil,hepsi O'na hamd ile tesbih eder.Fakat siz onların tesbihini iyi anlamazsınız.O,hakikaten halîmdir,gerçekten bağışlayıcıdır." el-İsrâ' sûresi:17/44

Ankaravî'ye göre "şey" kelimesine def,düdükler,ney,davul,nakkâre ve bunlar gibi müzik âletleri dahildir.Her şey Allah'ı zikrettiğine göre müzik âletleri de bu şey'e dahil olur ve bunların hepsi Allah'ı şanına lâyık olduğu şekilde takdir ve tesbih ederler.

لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللَّهُ بِاللَّغْوِ فِي أَيْمَانِكُمْ وَلَكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا كَبَرْتُمْ
قُلُوبَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ حَلِيمٌ

"Allah sizi yeminlerinizdeki lağv dan dolayı sorumlu tutmaz.Fakat sizi kalplerinizin azmettiği yeminler yüzünden muâhaze eder.Allah çok bağışlayıcıdır,halîmdir (kullarının günâhı sebebiyle rızıklarına da kesici değildir).el-Bakara sûresi:2/225

Ankaravî bu âyetle ilgili yorumunda:"Beyhude yere Allah'ın ismini bir şey üzere zikredip hiç bir fâidesi olmadığı halde o işi yapmasa bile Allah bundan dolayı hesap sormuyor da,şiir okumak,raks ve semâ' etmek sebebiyle neden insanı muâhaze etsin ki." demektedir(150).

وَتَرَى الْجِبَالَ تَحْسَبُهَا جَامِدَةً وَهِيَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ صُنِعَ اللَّهُ
الَّذِي اتَّقَنَ كُلَّ شَيْءٍ إِنَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَفْعَلُونَ

"Sen dağları görür,onları yerinde durur sanırsın.Hal-

149-Çantay;a.g.e.,c.II,s.770

150-Ankaravî;a.g.e.,v.6^b

buki onlar bulut geçer gibi geçer gider.(Bu) her şeyi sapa-sağlam yapan Allah'ın san'atıdır.Şüphesiz ki O,ne yaparsanız hakkıyla haberdârdır."en-Neml sûresi:27/88.

Bazı tasavvuf büyükleri son zamanlarında raks ve hareketten ayrılmışlar.Bunları inkâr ettiklerinden değil de artık (daha yüksek zevklere ulaşır) onlara ihtiyaç duymadıklarındandır.Cüneyd-i Bağdâdî de böyle olmuştur.Kendisine niye raks etmediği soruldukte bu âyeti ihticâc edinmiştir(151).

وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا

"Senin için hakkında bilgi hâsıl olmayan şey'in ardına düşme!Çünkü kulak,göz,kalb:Bunların her biri bundan mes'uldür." El-İsrâ' sûresi:17/36.

Ankaravî Hüccetü's-Semâ'ın sonuna doğru semâ' ve raksı -bütün açıklamalardan sonra inatkâr bir tavırla hâlâ kabul etmiyerek - karşı çıkanlara:Artık anla!Dervişleri ve tarikat sahiplerini tenkid etme! diyerek arkasından bu âyeti zikretmiştir(152).

2-Hadîsten Getirdiği Deliller

a)Aleyhte Olanların Delilleri

*Nâfî'den rivâyet edilen bir haberde o şöyle diyor:İbn Ömer'le bir yolda gidiyorduk,bir çobanın kavalını işitince, parmaklarını kulağına tıkadı sonra yoldan geri döndü,durmadan bana, ey Nâfî,kavali işitiyormusun diyordu,ben artık işitmiyorum deyince,parmaklarını kulağından çıkardı ve ben Resûlü'llah (S.A.V.) in böyle yaparak men ettiğini gördüm dedi.

Ebû Dâvud bu hadîsin münker olduğunu söylemektedir.Bkz. es-Sünen,el-Edeb:52,Hadîs:4924,c.IV,s.281-282.

Ankaravî'ye göre bu hadîs semâ'ın haramlığına delâlet etmez.Çünkü İbn Ömer sadece kendisi parmaklarıyla kulaklarını

151-Ankaravî;a.g.e.,v.9^b

152-Ankaravî;a.g.e.,v.27^b

tıkadı, bunu Nâfî'e emretmedi ve onun dinlemesine karşı çıkmadı. Şayet İbn Ömer'e göre dinlemek haram olsaydı Nâfî'e de kulaklarını böyle kapamasını emrederdi. İbn Ömer'in böyle yapmasının sebebi, içinde bulunduğu zikir ve fikir hâlini, kavali dinlemekten daha üstün görmüş ve terkinin evlâ kabul etmiş olabilir ki bir çok hallerde ve bazı vakitlerde biz de semâ'ı terketmeyi daha iyi görürüz(153) demektedir.

*İbn Mesud'un kavlinde: "Suyun baklayı (veya yeşil otu) bitirdiği gibi, ginâ da nifâkı kalbte öylece bitirir." denilmiştir. Ali el-Müttakî el-Hindî, Kenzü'l-Ummâl, c. XV, s. 218-219-221, Hadîs: 40658, 40659, 40670. Nevevî bu hadîsin sahîh olmadığını söylemektedir. Bkz. es-Sahâvî, Ebu'l-Hayr Muhammed b. Abdîrrahman; el-Mekâsîdü'l-Hasene, s. 296.

Ankaravî'ye göre bu hadîs, insanlara kendini arzetmek isteyen, insanların mahabbetini kazanmak ve onların, kendi teğannîsine râğbet etmelerini isteyen müğannî (şarkıcı) ler hakkındadır. Bu hadîsle semâ' haram olmaz. Bu durum güzel elbise giymek, ata binmek ve diğer ziynet çeşitlerinden ekin ekme, toprağı sürmek ve hayvancılık yapmak gibidir ki riyâ ve nifâk bitirmez. Ancak bunlarla öğünmek riyâ ve nifâkı meydana getirir(154).

*"Melâhî (eglençe, çalgı vs.) yi dinlemek fâsıklık, ondan zevk almak da küfürdür."

Fettenî bu hadîsin zayıf olduğunu söylemektedir. Bkz. Tezkîretü'l-Mevzûât, s. 196.

Ankaravî bu hadîsin de semâ'ın haram olması için delil olamayacağını söyleyerek, semâ'dan maksat sadece eğlenmekse bize göre de onu dinlemek fâsıklık ve ondan zevk almak küfürdür demektedir(155).

*Ebû Umâme'den rivâyet edildiğine göre Peygamberimiz (S.A.V.) in: "Sesini teğannî ile yükselten kişiye Allah iki şeytan gönderir, onlar teğannî edenin omuzlarına oturur ve topuklarıyla susuncaya kadar onun göğsüne vururlar." buyur-

153-Ankaravî; a.g.e., v. 24^a

154-Ankaravî; a.g.e., v. 23^a

155-Ankaravî; a.g.e., aynı yer.

muştur.

Fettenî bu hadîsin zayıf olduğunu söylemektedir. Bkz. Tezkiretü'l-Mezûât, s.197.

Ankaravî bu hadîsi, mûsikî aleyhine delil olarak kabul edenlere cevaben: Bu hayvânî aşk ve şeytanın amacı olan şehvî arzularla kalbi harekete geçiren bazı mûsikî çeşitleri hakkındadır. Ama bizim kardeşlerimizin yapmış oldukları şey, Resûlullah (S.A.V.)'in câriye ve Habeşliler kıssasında câiz gördüğü gibi, şeytanın muradına zıt olan semâ'dır. Bu konuda cevâz, semâ'ın mübâh oluşuna nas'dır (156) demektedir.

*"Allah'a itaatten alıkoyan her eğlence bâtıldır." el-Buhârî, es-Sahih, İsti'zân:52, c.VII, s.144.

Ankaravî, semâ'ın haramlığı konusunda bu hadîsi delil olarak gösterene cevaben: "Semâ' bizi nasıl Allah'tan uzaklaştırırsın ki, bilakis Allah ile meşgul kılmaktadır. Özellikle semâ' rûhânîdir, kişinin ailesiyle oynaması nefsânîdir. Nefsânî olan eğlence mübâh olur da -bize göre lehv olmadığı halde- rûhânî olan eğlence nasıl mübâh olmaz ki." (157) demektedir.

*"Her eğlence haramdır fakat kişinin yayıyla ok atması ve ailesiyle oynaması bundan müstesnâdır." ed-Dârimî, Ebû Muhammed Abdillâh b. Abdirrahman b. el-Fadl, es-Sünen, Cihâd:14, c.II, s.204-205. Aynı hadîs başka bir rivâyette biraz daha geniş olarak: "Her eğlence bâtıldır. Ancak kişinin atını terbiye etmesi, ok atması ve ailesiyle oynaması müstesnâdır." Bkz. et-Tirmizî, es-Sünen, el-Fedâilü'l-Cihâd:11, c.IV, s.174. İbn Mâce, es-Sünen, Cihâd:19, Hadîs:2811, c.II, s.940.

Ankaravî bu hadîs için de yukarıda geçtiği gibi, semâ'ın haram olması için delil olamaz. Çünkü semâ' Şâfiî, Gazâlî, âlimlerin çoğuna ve bize göre lehv değildir (158) demektedir.

*Hz. Aişe (R.A.)'nin rivâyet ettiği bir hadîste Peygamber (S.A.V.): "Şüphesiz Allah Teâlâ şarkı söyleyen câriyenin satılmasını, parasını ve onun eğitimini haram kılmıştır." buyurmuştur.

et-Tirmizî, a.g.e., Büyü':51, c.III, s.579; Tefsiri Sûre:

156-Ankaravî; a.g.e., v.22^b

157-Ankaravî; a.g.e., v.23^a

158-Ankaravî; a.g.e., aynı yer.

32,c.V,s.345-346.Ebû İsa bu hadîs "garîb" tir demiştir.İbn Mâce,a.g.e.,Ticârât:11,c.II,s.733.

Ankaravî,bu hadîsten murad,içki meclislerinde fâsıklar için şarkı söyleyen câriyelerdir.Bundan semâ'ın haram olduğu anlaşılmaz(159)demektedir.

*"Bağırıp çağırانların ve tegannî edenlerin evveli şeytandır."

Irâkî bu hadîs için,onu aslen Cabir hadîsi olarak bulamadım,Sâhibü'l-Firdes onu Ali b.Ebî Tâlib hadîsi olarak zikretmiştir.Bkz.El-Irâkî,Zeynü'd-Dîn Ebi'l-Fadl Abdirrahîm b.el-Hüseyn,el-Mugnî an Hamli'l-Esfâri fi'l-Esfâri Fî-Tahrîci mâ fi'l-İhyâi Mine'l-Ahbâr,İhyâu Ulûmi'd-Dîn (Arapça baskı),c.II,s.285.

Ankaravî bu hadîs hakkında görüşünü belirtirken,bu problem değil.Çünkü bu hadîsten,Dâvud (A.S.)ın ve günâhkârların kurları üzerine sızlanmaları istisnâ edildiği gibi,câriyelerin Hz.Peygamberimizin Medîne'ye gelişinde söyledikleri nağmeler ve yine onun evinde iki câriyenin bayram günü tegannî ettikleri gibi,mendûb ve mübâh olan duyguları tahrik etmek amacıyla söylenen nağmeler de bundan istisnâ edilmiştir(160) demektedir.

*İbn Ömer'in kavlinde:"Dikkatli olun ey ümmet-i Muhammed!Allah sizi,içinde mugannî(şarkıcı) bulunan günâhkâr bir kavmi dinleyenlerden kılasın."

İbn Ömer'in bu kavli veya buna benzer bir hadîs kaynaklarda görülemedi.

Rusûhî,İbn Ömer'in bu sözünün,ğınâ olması cihetinden haramlık ifâde etmediğini söyleyerek,onların günâhkâr olmaları,semâ'larına şehvetlerinin gâlip gelmesinden,Allah'a kavuşma veya Kâbe'yi ziyâret edebilme özleminden kaynaklanmayıp,mücerred olarak eğlenme amacından ortaya çıktığı için hallerine izâfetle bunların semâ'ları da münker ve yasaklanmış olur (161) demektedir.

159-Ankaravî;a.g.e.,v.22^a

160-Ankaravî;a.g.e.,aynı yer.

161-Ankaravî;a.g.e.,v.23^b

b)Lehinde Olanların Delilleri

*Hz.Aişe (R.A.)den şöyle dediği rivâyet ediliyor:"Nebi (S.A.V.) beni ridâsıyla örtüyor ve ben de mescidde oynayan Habeşlilere bakıyordum.Ta ki usanıncaya kadar onları seyrettim." el-Buhârî,a.g.e.,Salât:69,c.I,s.117;İdeyn:25,c.II,s.11; Cihâd:79,c.III,s.227;Menâkıb:15,c.IV,s.161;Nikâh:114,c.VI,s.159.Müslim,a.g.e.,İdeyn:17,21,22,c.II,s.608,610.

Hadîste Hz.Aişe'nin "usanıncaya kadar onları seyrettim" sözü,onun uzun müddet Habeşlileri seyrettiğine işarettir.

Bir başka rivâyette Hz.Aişe (R.A.):Resûlü'llah bana, "arzu edermisin?",bir rivâyette "Habeşlilerin oyununa bakmayı severmisin?" buyurdu,ben de evet dedim,yanağım onun yanağına değer vaziyette usanıncaya kadar beni durdurdu,sonra"yetermi" buyurdu.Ben de evet dedim.O halde artık git buyurdu -el-Buhârî,a.g.e.,el-İdeyn:13,bâb:2,c.II,s.3.

Müslim'in Sahih'inde Hz.Aişe (R.A.):"Başımı Resûlü'llah'ın omuzuna koydum ve ayrılıp gidinceye kadar onların oyunlarına baktım."demektedir -el-Müslim,a.g.e.,İdeyn,bâb:4,Hadîs:20,c.II,s.610.

Ankaravî bu hadîsleri izah ederken:Eğer raks,eğlence ve oyun mutlak haram olsaydı,Hz.Aişe raks eyleyen Habeşlilere bakmazdı(162) demektedir.

*Hz.Hamza'nın kızının himâye edilmesi kıssasında anlatıldığı üzere Ali b.Ebî Tâlib,kardeşi Cafer ve Zeyd b.Hârise (Allah onlardan razı olsun) birbirleriyle münâkaşa etmişler (ve birbirlerinin başını yararak) Hz.Resûl (S.A.V.)'e gelmişlerdi.Resûlü'llah Hz.Ali'ye:"Sen bendensin ve ben de sendenim." deyince Hz.Ali raks etmiştir.Resûlü'llah sonra Cafer'e dönerek:"Yaratılış ve ahlâk bakımından bana benzedin." deyince Hz.Ali'nin raksından sonra Hz.Cafer de raks etmiştir.Resûlü'llah sonra Zeyd'e:"Sen bizim efendimiz ve kardeşimizsin." deyince Hz.Cafer'in raksından sonra Zeyd raks etmiştir -Gazâli;İhyâu Ulûmi'd-Dîn,c.II,s.748.

Ankaravî "Hacel" ve "Züfn" lügatte "Raks" demektir. Bunların raksları neşe ve sevinç sebebiyle olmuştur. Mevlevîlerin raksları da bu cinstendir(163) demektir.

*Buhârî ve Müslim'in Hz.Aişe (R.A.) den ittifakla rivâyet ettikleri bir hadîs-i şerifte Hz.Aişe şöyle anlatıyor:(Babam) Hz.Ebû Bekr bize geldi, benim yanımda Ensâr'ın Büâs gününde antlaşma yaptıkları şeylerle terennüm eden iki câriye vardı. Resûlü'llah (S.A.V.)de kaftanına bürünmüş yatıyordu. Ebû Bekr:"Resûlü'llah'ın evinde şeytanın mizmarı ne gezer" diye beni azarladı. Bu hâdise bayram gününde olmuştu. Peygamber (S.A.V.) yüzünü açtı ve:"Ey Ebû Bekr, her milletin bir bayramı var, bugün de bizim bayramımızdır." buyurdu -el-Buhârî, a.g.e., İdeyn:3, c.II, s.3; İbn Mâce, a.g.e., Nikâh:21, Hadîs:1898, c.I, s.612.

Semâ'ın câiz olduğunu söyleyenler bu hadîsi delil olarak gösterdiler. Cevâzını kabul etmeyenler de:Bunda tartışma yoktur, çünkü bu mûsiki, savaşta cesaret ve maharet gösterme ve bunun gibi şeyler hakkındadır ki bunda itiraz yok, bu câizdir. Zira bunda fesâd yoktur(164) demektirler.

*Ebû Mûsa'nın medhinde Peygamberimiz:"Ey Ebû Mûsa! Gerçekten sana, Dâvud ailesine verilen mizmârlardan bir mizmâr verilmiştir." buyurmuştur -el-Buhârî, a.g.e., el-Fedâilü'l-Kur'ân:31, c.VI, s.112; el-Müslim, a.g.e., es-Salâtü'l-Müsâfirin: 235-236, c.I, s.546.

*Peygamberimiz (S.A.V.) Bilâl-i Habeşî'ye hitâben:"Ey Bilâl bizi rahatlandır." buyurmuştur -Ebû Dâvud, es-Sünen, Edeb, Hadîs:4985-4986, c.IV, s.296-297.

*Dâvud (A.S.) ın medhinde Nebî (S.A.V.):"O, kendine doğru çağırma ve Zebûr okumada güzel ses sahibi idi, öyle ki (çağırma ve Zebûr'u okumaya başladığı zaman) insanlar, cinler, vahşî hayvanlar ve kuşlar onu dinlemek için toplanırlardı." buyurmaktadır -Fettenî, bu hadîsin kaynaklarda bulunmadığını söylemektedir. Bkz. Tezkiretü'l-Mevzûât, s.196.

Bu hadîsler güzel sesin dinlenmesinin mübâh olduğuna işaret etmektedir.

163-Ankaravî; a.g.e., aynı yer vd.

164-Ankaravî; a.g.e., v.25

*Hz.Aişe (R.A.) anlatıyor:"Ashab-ı Resûl şiirler okuyorlardı,Resûlü'llah da onları tebessümle karşılıyordu.Sahabeden hiç bir kimseden,güzel ses ve ölçülü nağme olması nedeniyle şiiri inkâr eden bir haber nakledilmemiş,bilakis zaman zaman develeri yürütmek,bazen de zevk için şiiri kullandıkları haber verilmiştir." -et-Tirmizî,a.g.e.,Edeb:70, Hadîs:2850,c.V,s.140,Tirmizî bu hadîs için "Sahih ve hasen" demektedir;Mâlik b.Enes,el-Muvatta',Sefer:93,c.I,s.175;En-Nesâî,es-Sünen,Sehv:99,c.III,s.80-81.

*Resûlü'llah (S.A.V.) den rivâyet edilmiştir ki: Bir gün Ashab-ı Dirkile'ye uğradı ve onlara:"Ey Erfede oğulları cüd eyleyin,eğlenin ki Yahudiler ve Hıristiyanlar bizim dinimizde ruhsat ve serbestlik olduğunu bilsinler." buyurmuştur -Ahmed b.Hanbel,el-Müsned,c.VI,s.116,223.

Ankaravî diyor ki:"Diyelim ki bizim deverânımız bu cins bir eğlence olsun,bunun için dinimizde ruhsat olunca, bu işi yapan kişi nasıl kâfirlikle itham olunur(165).

*Peygamberimiz (S.A.V.)den rivâyet olunmuştur.Peygamberimiz bir gün cennetten ve orada bulunan nimetlerden bahsediyordu.Topluluğun arkasında birisi:Yâ Resûle'llah cennette semâ' varmıdır diye sordu.Peygamberimiz:"Evet ey a'râbî cennette bir nehir vardır,onun etrafında bekâr hûrîler vardır ki bunlar yaratıkların benzerini duymadıkları çok güzel seslerle nağmeler söylerler ve bu da cennet nimetlerinin en üstünüdür." buyurmuştur -Hadîs Süleyman b.Ata' tarîkiyle Ebu'd-Derdâ'dan rivâyet edilmiştir,râvî zincirindeki Süleyman,Münkeru'l-Hadîs olduğundan,hadîs zayıf görülmektedir.Bkz.ez-Zemahşerî,el-Keşşâf,c.III,s.471,dipnot:1

Ankaravî,semâ'ı inkâr edenlere,madem ki semâ' cennet ehlinin en üstün nimetidir,nasıl böyle bir nimet inkâr edilebilir(166) demektedir.

*Enes b.Mâlik (R.A.) den rivâyet olunmuştur ki,o şöyle diyor:Biz Resûlü'llah (S.A.V.) in yanında idik,birden Cebrâil (A.S.) geldi ve ona: Ey Allah'ın Resûlü,ümmetinin fakirleri, zenginlerden yarım gün önce cennete girecektir ki bu da dünya senesiyle beşyüz yıl eder.Resûlü'llah (S.A.V.) sevindi ve:

165-Ankaravî;a.g.e.,v.7^a

166-Ankaravî;a.g.e.,v.21^a

"Aranızda şiir söyleyecek yokmu?" buyurdu. Bir bedevî: "Vardır Yâ Resûle'llah" dedi, "o halde söyle" buyurunca bedevî başladı ve:

"Gerçekten hevâ yılanı cigerimi soktu,
Onu iyileştirecek ve tedâvî edecek bir doktor yoktur.
Tedâvîmi ancak bir sevgili yapabilir ki ona âşıkım,
Kurtuluşum da panzehirim de ondadır." meâlindeki bey-
tini okudu. Bu beyitteki habîb=sevgili ismini Peygamberimiz
duyunca -ashâb da onunla beraber olmak üzere- tevâcüd eyledi-
ler, hatta tevâcüd sebebiyle ridâları, mübârek omuzlarından ye-
re düştü. Tevâcüd hâli sona erip her birisi köşesine çekilince
Muâviye b. Ebî Süfyân: Yâ Resûle'llah! Ne kadar da güzel oynarsı-
nız deyince, Resûlü'llah: "Sus! Sus! Yâ Muâviye. Sevgili anıldığı
zaman titremiyen kişi kerîm (yüce ve değerli) kişi değildir."
buyurdu. Sonra ridâsını dört yüz parçaya ayırdı ve (teberrüken)
oradakilere dağıttı -Fettenî bu hadîsin ve devamının âhâd ve
mevzû' olduğunu söylemektedir. Bkz. Tezkiretü'l-Mevzûât, s. 197.

Ankaravî, Hücetü's-Semâ' da: "Hadîsciler bu hadîsin sıh-
hati konusunda konuşmuşlar ve biz, zamanımızdaki bazı kişilerin
semâ'ına, vecdine ve toplanmasına benzeyen ve Resûlü'llah'dan
nakledilen bundan başka bir haber bulamadık, zamanımız sūfile-
rinin semâ'ları ve vecde gelip hırka paralamaları hakkında bu
ne güzel bir delildir demişlerdir." sözünü nakletmektedir (167).

*Hz. Peygamber: "Allah Teâlâ (C.C.) kullarından ilmi, çe-
kip çıkarmakla almaz, ancak âlimlerini almak sûretiyle alır ki,
hiç bir âlim kalmayınca ihsanlar câhilleri baş tacı edinirler,
onlar da bilmedikleri halde sorulara fetvâ verirler, (böyle-
ce) kendileri sapmış, onları da saptırmış olurlar -el-Buhârî,
a.g.e., İlim: 34, c. I, s. 34

Ankaravî bu hadîsi, bilgisizce her şeye haram veya he-
lâldir diyenlerin durumlarının ne kadar fecî olduğu beyân et-
mek için getirmiştir.

*"Allah Teâlâ sesi güzel olmayan hiç bir peygamber gön-
dermemiştir." -et-Tirmizî, (Ebû İsa) Muhammed b. İsa b. Sevre; Şe-
mâil-i Şerîf, Terc. Hüsâmeddin en-Nakşibendî, s. 324. Fettenî bu
hadîsin zayıf olduğunu söylemektedir. Bkz. Tezkiretü'l-Mevzûât,
s. 196.

*"Resûlü'llah (S.A.V.) Kur'ân okunurken ağlamayan kişilerin ağlar gibi olmalarını ve hüzün göstermelerini emretmiştir." -İbn Mâce,es-Sünen,el-İkâmetü's-Salât:176,c.I,s.424.

Ankaravî'ye göre güzel hallerin başlangıcı tekellüf (zorlama) ve gayretle,sonrası da hakikat ve gerçek üzere olur.Bu iddiasına delil olarak yukarda geçen hadfsi getirmiştir(168).

*Allah Teâlâ bir hadfs-i kudside:"Velîlerim benim kubemin altındadır,onları benden başkası bilemez."

Ankaravî'nin hadfs-i kudsi olarak risâlesine aldığı bu sözün kaynağı bulunamadı.Bu sözün,daha çok kelâm-ı süfiyyeden olduğu kanaatindeyiz.

Ankaravî bu hadfsi,Mevlevî dervişlerinin semâ' yapamıyacaklarını,semâ' ve raksın,Mevlânâ ve İbn Fâriz gibilere lâ-yık olduğunu,tasavvufa ve tarikate yeni sülûk edenler için bunların haram olduğunu diyenlere cevap olarak getirmekte ve "sen bizim kalbimizi mi yardım,bizim sırlarımızı mı öğrendin,nereden biliyorsun ki biz onlar gibi semâ' edemeyiz ve nereden öğrendin ki onlar gibi raks edemeyiz.Halbuki velîlerin sırlarını Allah'tan başkası bilemez." demektedir(169).

3-Mezheb İmâmlarından Getirdiği Deliller

Ankaravî Hücetü's-Semâ' da,ehl-i sünnet imâmlarından İmâm Ebû Hanife,İmâm Şâfiî,İmâm Mâlikî ve İmâm Hanbel'in isimlerini zikretmektedir.Ankaravî bu eserinde Şâfiî olan İmâm Gazâlî'nin İhyâu Ulûmi'd-Dîn eserinden çokca faydalanmış,mûsikî,semâ' ve raks konularında daha toleranslı olan Şâfiîlerin fikhî kanaat ve fikirlerini seçmiştir.Hatta bu yüzden kendisine:"Senin fikirlerine dayandığın âlimlerin ekserisi Şâfiî mezhebindedir fakat Hanefî mezhebinde böyle değildir."diyenlere Ankaravî cevap olarak:"Evvelâ bu konuda âlimlerin ihtilâf ettiğine dair iddiamız gerçekleşmiştir ki,ihtilâf olan bir konuda icmâ' olmaz ve bunun inkârı küfrü gerektirmez.İkincisi,kardeşlerimizin yapmış olduğu şu fiillerin haram olduğuna dair dört mezheb imâmının hiç birinden kesin bir söz açıkca

168-Ankaravî;a.g.e.,v.8^a

169-Ankaravî;a.g.e.,v.9^a

bize nakledilmemiştir. Bu konuda söylenmiş çok sözlerle karşılaştık fakat, hiç birini doğru bulmadık. Diyelim ki bazı imâmlara göre raks haram olsun, fakat akl-ı selim kişi için bunun Şâfiîler katında mübâh olduğu apaşıkâr meydandadır. Bazı zamanlarda bu mezhebin görüşünün tercih edilmesi de câizdir. Nitekim Ebû Yusuf (Rh) bir cuma günü cemâate namaz kıldırıldı, sonra boy abdesti aldığı hamamın kuyusunda fare bulunduğu kendisine haber verildi. Ebû Yusuf'un o hamamda gusletmesi, cemâatin bu olayı bilmesinden önce cereyan etmişti. Ebû Yusuf, kendisi Hanefî olduğu halde Şâfiî mezhebini tutup cemâate: "Suyu kulleteyn miktarına ulaşan kuyu pislik tutmaz." görüşünü savunan Medîne'li kardeşlerimizin görüşlerini kabul ediyoruz dedi, yani ne namazını ve ne de abdestini yenilemedi." (170) demektedir.

Ankaravî sözüne devamla: "Hanefî mezhebinde câiz olmadığı halde, zamanımızda bütün şehirlerde âlimler, sultanların cenâzeleri gibi gâibde olan kişilerin cenâze namazlarının kılınmasını câiz görmüşler, ilmiyle âmil olan âlimler ve kâmil din büyükleri de bunu uygun görüp kimseleri bundan men etmemiştir. Öyleyse evliyâ-yı muhakkîkinin de yapmış olmasına rağmen, istirahat ve mutluluk anı gibi bazı zamanlarda raks niçin mübâh olmasın ki." (171) demektedir.

Ankaravî Hücçetü's-Semâ' risâlesinde konuları daha çok âyet ve hadîsler ve asr-ı saâdetten nakledilen haberlerle açıklamaya çalışmış, mezheplerin bu konudaki fikirlerine fazla girmemiş, fikhî yönden açıklama gereken durumlarda da daha çok Şâfiî mezhebinin görüşlerini kabul etmiştir.

4-Ankaravî'nin Kendi Yorumu

Ankaravî Hücçetü's-Semâ' adlı eserinde bir konuda fikir beyân ederken âyete, hadîse ve ehl-i sünnet âlimlerinin o husustaki açıklamalarına dayanmış, meseleleri şeriat, orf ve lügat üçlüsü içerisinde değerlendirmeye çalışmıştır (172). O, âyet ve hadîsleri kendi anlayışına göre yorumlamaktan kaçınmış, mücerred akılla onları tefsîr etme yolunu tutmamış hevâ ve hevesine göre anlamlar çıkarma yanlışlığına düşmemiştir. O, Hücce-

170-Ankaravî; a.g.e., v.13^a

171-Ankaravî; a.g.e., aynı yer vd.

172-Ankaravî; a.g.e., v.4^a

tü's-Semâ' da, verilmemiş olan ve sakıncalı bulunan bir fetvâ-yı vermek veya duyulmamış bir hadisi nakletmek yahut da âyetleri kendi arzusuna göre te'vil ve yorum yapmak gibi mahzurlu bir fiille uğraşmamıştır. Ankaravî çalışma prensibini Hücce-tü's-Semâ'da şöyle açıklamaktadır: "Bu konuda bize düşen, isimleri geçen İslâm büyüklerinin, mûsiki hakkındaki dayandıkları delilleri ortaya koyup, yaptıkları işleri şer'i şerifle kıyaslamaktır." (173). Ankaravî bunları söylerken mücerred nakilcilikle kalmamış, mûsikinin lehinde ve aleyhinde söylenenleri kendi düşünce potasında değerlendirerek, bunlardan yine kendine özgü yeni bir ifâde biçimi kullanmıştır. Konuları açıklarken muhatabı tatmin edici bilgilerle doyurup, akıl ve mantığa uygun îzah tarzını tercih etmiştir. Bundan dolayı bir yerde telli sâzlara ve bunlarla icrâ edilen mûsikîye karşı çıkmış, bu âletler için "genellikle içki meclislerinde çalındıkları için nas'a tabi olarak haram kılındı" (174) derken, risâlenin son sayfalarında "Allah'ı zikretmeyen hiç bir şey yoktur, fakat siz onların tesbihini duyamazsınız." (175) âyeti gereğince def, düdükler, ney, davul, nakkâre ve bunlar gibi müzik âletlerinin hepsinin Allah'ı zikrettiğini söyler ve bunların bu amaçla dinlenebileceği görüşünü savunur (176).

173-Ankaravî; a.g.e., v.2^b

174-Ankaravî; a.g.e., v.19^a

175-el-İsrâ' sûresi: 17/44

176-Ankaravî; a.g.e., v.27^a

S O N U Ç

İsmâil-i Ankaravî'nin Hücetü's-Semâ'ı gerçekten mûsiki sahasında yazılan risâlelerin en önemlilerinden birisidir. Mûsikînin İslâm'daki hükmünü böyle açık ve seçik bir ifâdeyle izah eden, konuları âyet ve hadîsler ışığında, ashab, tâbiîn , âlimlerden ve sûfîlerden çokca örnekler vererek, muhatabı akli ve nakli delillerle doyuran ve tatmin eden kısa fakat öz başka bir eser göstermek hemen hemen mümkün değildir. Ankaravî meselelere hiç bir zaman peşin olarak helâl veya haram gözüyle bakmamıştır. Konuyla ilgili nas'larda daima illeti ve sebebi bulmaya çalışmış, verilen hükmün asıl sebebini tesbit etmeye çalışmış ve gerçek olarak İslâm'ın hükmünü ortaya koymaya gayret etmiştir. Ankaravî, bu eserinde âlimlerin sözlerini âyet ve hadîslerle karşılaştırmış, onların hareketlerinin dine gerçekten uygunluğunu araştırmıştır.

Ankaravî bu risâleyi Ahmed b. Muhammed b. Muhammed et-Tûsî(520/1126) nin "Bevâriku'l-İlmâ' ff-Tekfîri Men Yuharrimü's-Semâ'" eserini esas alarak yazmıştır(177). Bu bakımdan aynı kaynaktan istifâde eden bazı eserlere benzeyebilirse de, Ankaravî bu eserde sadece nakilcilikle kalmamıştır. Ankaravî, semâ', raks ve def çalmanın mübâhlığı konusunda gereken hüccetleri sunarak, zaman zaman da inatçılık yapıp gerçekleri kabul etmek istemiyen muârizlerini "inatçılık edip inkâr etme", "düşün" ve "anla" gibi ifâdelerle de akla ve nakle uymayıp sırf inatçılık eden kişileri ikaz etmektedir.

Bu risâlenin te'lif edildiği zamanlarda mûsiki sadece Mevlevîlerin ve bazı tarikatların problemi olarak görülüyor-

du.Halbuki bu mesele bugün bütün müslümanların problemi haline gelmiştir.Her hangi bir enstrüman çalmayan ve hiç bir şey terennüm etmeyen kişi mutlaka radyo dinlemekte ve televizyon seyretmektedir.XVI.yüzyılda Mevlevîlerin savunma kitabı olan bu eser,bugün bütün müslümanlara mûsikî konusunda helâli ve haramı öğretecek mâhiyette,İslâm'ın mûsikîye bakışını incelemek isteyen gayri müslimlere de iyi bir fikir verebilecek tarzda kaleme alınmıştır.

Bu risâle mûsikî ile ilgili her soruya cevap verecek kadar geniş değildir.Çağdaş mûsikî problemlerini de halledebilecek bir bilgiyi de hâiz değildir.Ancak bunun ışığında çağdaş mûsikî hakkında hüküm verilebilir.Hangi mûsikîleri dinlemek câiz,hangi eglencelerin meşrû' olduğu hakkında bir kanaate sahip olma bakımından bilgi verebilir.Müellifin mûsikî ile ilgili iki eseri daha vardır ki bunlar da incelenerek mûsikî hakkındaki görüşleri daha genişçe ortaya koyulabilir."er-Risâletü't-Tenzfhiyye fî-Şe'ni'l-Mevleviyye" (178) ve "Hadîs-i Erbaîn Şerhi" eserlerini de incelemeyi düşünüyorduk,fakat bu,çalışmamızın sınırını çok aşacağı endişesini bizlerde uyandırdığı için o eserlere giremedik.Kısaca Ankaravî'nin bu eserinde tesbit edebildiğimiz özellikleri şöyle sıralayabiliriz:

a)Âyetleri ve hadîsleri kendi düşüncesine göre yorumlamaktan kaçınmış,nüzûl sebeplerine göre anlam vermiştir.

b)Kaynak olarak gösterilen hadîslerin hangisinin sahîh, hangisinin ise doğru olmadığını(mevzû olduğunu) söylemiştir.Araştırmalarımızda onun"doğru değildir" dediği bir hadîsi sahîh,sahîh dediği bir hadîsi de mevzû veya zayıf olarak bulmadık.Aslı yok dediği hadîsleri de kaynaklarda göremedik.

c)İslâmı yaşamada örnek olarak Hz.Peygamberimizi göstermektedir.O,bir peygamber olarak mûsikîyi dinlemiş ve raksı seyretmiş ve defî de çaldırmışsa,bunları yapmak mübâhtır.Ankaravî bunları naklettikten sonra,kimse ciddiyet konusunda Hz.Peygamberi geçemez diyerek ham sofuluğu reddetmektedir.

d)Ankaravî kudûm,def ve ney dışındaki telli sâzları içkiye tabi olarak nasla haram kılındı derken,sonradan "Allah'ı zikretmiyen hiç bir şey yoktur,fakat siz onların tesbihini an-

178-Dr.Erhan Yetik bu eser "Hüccetü's-Semâ'" risâlesinin Arapçasıdır demiştir.Bkz.19 Mayıs Ün.İlâhiyat Fakültesi Dergisi,cIII,s.126 da "Ankaravî İsmâil b.Ahmed Rusûhî" adlı

layamazsınız."(179) âyeti gereğince bunların hepsinin Allah'ı zikrettiğini söylemektedir.Bu hükmü verirken insanın niyetinin önemini belirtirken,niyeti bozuk olanların Kur'ân okumasının bile câiz olmadığını söyleyerek akli ihticâc edinmiştir.

e)İslâmı yaşama hususunda Hz.Peygamberden sonra örnek olarak ashabı,tabifni ve onlardan sonra büyük âlimleri göstermektedir.Semâ' ve raksın ibâhatini ortaya koyarken geçmiş ülemâ ve sūfiyye hakkında:"Onlar bu işi işledilerse,Nebî'lerinin şer'ine muhalif davranmadılar ki." diyerek,İslâmî prensiplere bağlılık hususunda güya selefden ve geçmiş büyük âlimlerden daha müttakî olduklarını îmâ ettirmeye çalışan ehl-i zevâhire sert bir cevap vermektedir.

f)Ankaravî,başka bir müellifin eserine esas alarak bu risâleyi kaleme almasına rağmen,üslûb,ifâde tarzı,meselelere bakış açısı,âyet ve hadîsleri yorumlamadaki üstün tekniği bakımından onun bu eseri orijinal olarak kabul edilebilir niteliktedir.Ayrıca bir Hanefî'nin bazı konularda bir diğer mezhebin görüşüne tabi olmasında bir sakınca olmadığını İmâm Yusuf'la ilgili bir olayı naklederek izah etmektedir.

g)Bir de Ankaravî'nin mûsikî ile ilgili 40 hadîsi şerh etmiş olması,onun bu konuya ne derece vâkîf olduğunu ortaya koymaktadır.Müellif Kadızâdelilere cevap verirken,Cerrâhî şeyhine mûsikî konusunda reddiye yazarken elbetteki bazı müelliflerin eserlerinden yararlanmış olabilir.Esas olan,bu materyali yerli yerinde kullanabilmektir ki Ankaravî bu konuda hakikaten nasla-ra hâkimdir,bunları iyi bilmektedir.Özellikle mûsikî hakkında lehte ve aleyhte olan bütün delilleri incelemiş bir âlim olduğu için,bu konuda kendisine ilimle itiraz edebilecek bir kişi çıkmamıştır.O,daima meselelere gerçekçi bir nazarla bakmakta,satıhta kalan,öze inemiyen ehl-i zâhiri çok ağır ithamlarla tenkid etmekte ve yermektedir.

makalesi.Yukarıda adı geçen eser "Hüccetü's-Semâ'ın Arapçası değildir.Nitekim müellif bunu doktora tezi olarak hazırladığı"İsmâîl-i Ankaravî Hayatı Eserleri ve Tasavvufî Görüşleri" adlı eserinde s.59,63 te beyân ettiği üzere bu iki eserin yazılış amaçları farklıdır.Hüccetü's-Semâ'ın Arapçası "Risâletü Hücceti's-Semâ' li-Şârihi'l-Mesnevi" adıyla yazılmış olup,Süleymâniye Kütüphanesi Nâfiz Paşa Kitaplığı 395/1 numarada kayıtlıdır.Er-Risâletü't-Tenzihîyye fi-Şe'ni'l-Mevlevîyye'nin bir yazma nüshası da aynı numarada Hüccetü's-Semâ'ın Arapça yazma nüshasının arkasındadır.

HÜCETÜ'S-SEMA'IN TRANSKRİBESİ

RİSĀLETÜ HUC CETİ'S-SEMĀ

Bi'smi'llāhi 'r-Rahmāni'r-Rahīm.

1^b-

Allāhümme iyyāke na'budu ve iyyāke nesta'inu. Ey bār-i Hü-
da heman saña 'ibādet iderüz ve heman senden 'avn(1) ve yardım
taleb iderüz. Ve leke naḥmedu fī-küllü(2) evkātın ve ḥīnin. ve
heman saña ḥamd iderüz küllü evkāt ve ḥінде. İhdine's-şırāta'l-
müstakīme şırāta'l-lezīne(3) en'ānte 'ale'l-enbiyā'i'l-mürselī-
ne ve'l-evliyā'i'l-kümmelīne. İlāhi sen bize hidāyet kıl ṭogri
yoli şol(4) yoli ki enbiyā ve mürselīne ve evliyā-yı(5) kümmelī-
ne in'ām eylediñ. Ve heb lenā min ledünke 'ilm en-nüşāhidü bi-
hī esrāre'l-yakīni ve envāre'l-müttakīni. Ve bize kendü(6) 'in-
diñden bir 'ilm mevhibet kıl ki, biz anıñla müşāhede kılavuz es-
rār-ı yakīni(7) ve envār-ı müttakīni. Ve erina'l-ḥakka ḥakkan ve'l-
bātile bātilen ḥattā la neküne min(8) e'd-dāllīne'l-muḍillīne ve
bize ḥakki ḥak ve bātili bātil göster, ḥattā biz zümre-i dāllīn

1-A: Mu'avenet

2-A: Küllü

3-A: -"el-müstakīme şırāta"

4-NA: +"ṭogri"

5-NA: Evliyā-'i

6-Kendü

7-NA: Yakīn

8-NA: -"min"

ve müdillinden olmayavüz. Ve'nşurnā 'ale'l-kavmi'l-cāhidīn(1)e'l-
mu'ānidīne'l-münkirīne. Ve bize nusret ve kuvvet vir cāhidīn ve
mu'ānidīn ve münkirīn olan(2) kavm üzre. Ve şalli ve sellim 'alā
nebiyyike Muhammedin seyyidi'l-evvelīne ve'l-āhirīne. Ve dahī şa-
lāt ve selām kıl(3)seyyidi'l-evvelīn ve'l-āhirīn olan Peyğambe-
riñ üzre(4). Ve 'alā ālihī ve eşhābihī ecma'īne. Ve dahī şalāt ve
selām kıl āli ve eşhābi(5)üzre cemī'an. Emmā ba'dü fe-yekülüş-
şeyhü İsmā'īlü(6)'l-Mevleviyyü'l-Ankaraviyyü keşefe'llāhu lehū
esrāre'sş-suverī ve'l-ma'nevī. Ammā Allāh'a hamd ve Resūl ve āline
şalāt ve selāmdan soñra mevlevī ve Ankaravī(7)olan(8)şeyh İsmā-
cīl dir(Allah Te'ālā aña esrār-ı şūri ve ma'nevīyi keşf eylesün)
:İnne ba'da ihvāninā lemmā reev ba'de'ttā'cinine ilā tarīkinā ve'l-
münkirīne li-erkānīne'l-lezī huve erkānū(9) şeyhinā ve tarīku
2^a- sultāninā ve mürşidinā ve mevlānā/ve mevle'l-şārifine'l-vāşilī-
ne'l-şāşıkīne a'cñi Celāle'l-milleti ve'd-dīni şebete'llāhu ek-
dāmenā fī tarīkīhi'l-metīni. Yāni mezkūr şeyh İsmā'īl dir ki tah-
kīkan bizim kardaşlarımızdan ba'dısı, vaktākim tarīkimize ta'cin
(10)olanlardan ve erkanımıza inkār kılanlardan ba'dısını gördi-
lerse(11), erkānımız ki ol şeyhimiziñ erkānidür ve sultān-ı mür-
şidimiziñ tarīkidür ki(12), ol sultān bizim ve 'ārifin ve vāşilīn

1-NA:el-cāhilīne

2-NA:Olān

3-A:Kıl

4-N:Üzerine;A:Üzerīne

5-A:Eshāb

6-A:+ "el-mevlā"

7-NA:Mevlevī Ankaravī

8-NA:- "olan"

9-A:Erkānünā

10-A:Ta'cin

11-A:+ "öyle";NH:+ "iyle"

12-NA:- "ki"

ve ‘āşıkiniñ mevlāsi ve efendisidir, a‘nī(1)ol sultān millet ve
diniñe(2)ulusidür Allah Te‘ālā kademlerimizi anuñ(3)tarīk-i me-
tīninde s̄abit eylesün. İltemesū minnī en ücībe lehum(4)cevāben
şāfiyen ve ubeyyine lehum beyānen kāfiyen aşlen ve fe‘an ‘ak-
len ve şer‘an.Ol ihvānımız bizden iltimās ve(5)‘taleb eylediler
ki,ol münkirīne cevāb-ı şāfī ile cevāb virem(6)ve anlara beyā-
n-ı kāfī ile beyān kılam,min haysi'l-aşli ve'l-fer‘i ve'l-‘akli
ve'ş-şer‘i(7).Ve evrede ‘aleyhim hucceten min kelāmi'r-Resūli
ve ekāvīli'l-‘ulemā-‘i'l-fuhūli.Bu münkirler üzre kelām-i Resūl-
den ve ekāvīl-i ‘ulema-‘i fuhūlden huccet irād eyleyem.İnnehum
kād ze‘amū enne hāze't-‘tarīka bid‘atün ve dālālün ve sālīkühū
mübtedi‘un ve ehli'l-vebāli ne‘üzü bi'llāhi min sū-‘i'z-‘zanni
(8)ilā ehli'l-kemāli.Zira bu münkirler taḥkīk za‘m eylediler ki,
taḥkīkan bu tarīk bid‘at ve dālāl ola(9)ve bu tarīkin sālīkleri
mübtedi‘ ve ehl-i(10)vebāl ola.Biz Allah'a sığınuruz ehl-i kemā-
le sū-‘i zan eylemeden.Ve lem ya‘lemū ennehū tarīkun kadīmun ve
şirātun müstakīmün.Ve bu münkirler bilmediler ki taḥkīkan bu ta-
rīkimiz(11)tarīk-i kadīm(12)ve şirāt-ı müstakīmdir.Li-enne ba‘-
da'l-mütekdimmīne mine'l-meşāyihi'ş-şufiyyeti ke'l-Cüneydi ve'ş-

1-NA:Ya‘ni

2-NHA:Diniñ

3-NA:Anıñ

4-NA:- "lehum"

5-A:- "ve"

6-A:Virdim

7-N:el-‘akli ve'l-fer‘i ve'l-‘akli ve'ş-şer‘i;A:el-‘akli

8-A:Sū-‘i zannin

9-NA:- "ve dālāl ola"

10-A:ve ehli ve ehli

11-NA:Bu tarīk

12-H:Kadīmdir

Şiblî ve'n-Nürî ve gayrihim semi'cû ve rakasû ve 'caddû 'cibâdeten
ve ekserü'l-müteahhirîne mine'l-'culemâ-'i'd-dîniyyeti ke-Ebî Tâ-
lib el-Mekkî ve İmâm'l-Ğazâlî ve's-Sühreverdî ve'n-Necmi'd-Dāye
(1)ve gayrihim bilā-nihāye eħallū li-ṭā'ifetin(2)ve ebāhū li-ṭā-
2^b- 'ifetin ve/harramū li-ṭā'ifetin uhrā(3)ve'stekrahū li-ba'c'dihim
(4)kerāheten kemā se-yecī'ū inşā'e'llāhu 'ale't-tafşīl(5).Zira
maşāyih-i şūfiyyeden ba'c'di mütekaddimîn hadreti Cüneyd ve Şiblî
ve Nürî gibi ve anlardan(6)ğayrisi semā'c ve rakş eylediler ve se-
mā'c ve rakş itmeği(7)'cibâdet 'cad eylediler ve dahî 'culemâ-'i dî-
niyyeden müteahhirîniñ ekserî(8)hadreti Ebū Tālib Mekkî ve İmām
Ğazālî ve şeyh Ebu'n-Necîb Sühreverdî ve Necmi Dāye ve bunlar
emsāli bilā-nihāye sultānlar,bu rakş ve semā'c bir ṭā'ife için
helāl ve bir ṭā'ife için(9)mübāh ve bir ṭā'ife-'i uhrā(10)içün
ħarām kıldılar ve ba'c'di ṭā'ife için dahî kerāhet 'cad eylediler
inşā'e'llāh an karîb 'ale't-tafşīl beyāni(11)cemī'an gelür(12).
Lā siyyemā şeyhunā ve sultānünā ve veledühū ve tevābi'uhū ve le-
vāhikuhū ke's-Şalāħa'd-Dīn(13)ve'l-Kerīmü'd-Dīn(14)kādese'llā-

1-NA:Dāye;H:ed-dāyen

2-NA:et-ṭā'ifete

3-A:Āhar

4-A:Ve'stekrehü'l-ba'c'dehum

5-NHA:+ "kātıbeten"

6-NHA:Bunlardan

7-A:İtmeğe

8-A:Ekserîsi

9-A:- "içün"

10-A:Āharî

11-A:Beyān

12-NA:Gelür cemī'an;A:- "Cemī'an"

13-H:+ "ve'l-Huşāme'd-Din";NA:ve'l-Huşāme'd-Din kādese'llāhu
ervahahum

14-NA:- "el-Kerīmü'd-Dīn"

hu ervāḥahūm semi^cū ve rakasū ve veda^cū hāzīhi'l-hey^oete'l-ma^c-
rūfete li-fukarā^oihim ve zālike s̄abitūn bi't-tevātūri ve mektū-
bun fī menkıbetihim bi'd-delā^oili(1)'l-bevāhiri taḥkīkan. ^cAle'l-
ḥuşuş pīrimiz ve sultānımız(2)Ḥadreti Sultān Veled ve ol Sultā-
nın tevābi^c ve levāhikī:Ḥadreti Şalaha'd-Dīn Zerķūb Konevī ve
Ḥüsāme'd-Dīn Çelebi ve şeyḫ Kerīmü'd-Dīn ve ḥulefā ve fukarādan
ile'l-ān aşḥāb-ı ʿirfan ve ikān olan ihvānımız semā^c ve rakş ey-
lediler ve bu hey^oet-i ma^crūfeyi ol sultānlar fukarāları(3)içün
tarīk vad^c eylediler ve bu sultānlarūn bu ḥāli tevātūrle s̄abit-
tir ve bu menkıbetlerinde(4) ve delāyil-i zevāhirle taḥkīkan(5)
mektūbdur. Fe-izā kāne kezālike ennehum lem ya^cmelū(6) ʿamelen(7)
muhālifen li-şer^ci(8)nebiyyihim ve mubāyinen li-sūneni(9)şafiy-
yihim dalīlen(10). Pes bunların(11)bu minvāl üzre semā^c ve rakş
etmeleri s̄abit ve muḥakkak oldīse, taḥkīkan bunlar ḥod şal ʿame-
li(12)işlemediler ki(13)nebīlerinüñ şer^cine muḥālif ve şafīleri-
niñ sūnenine mubāyin ola, dāll ve muḍill oldukları ḥalde. Fe-vece-
be ʿaleynā en-nübeyyine senedehum ve me^oḥazehum ve evfaḥahum
li'ş-şer^ci(14)tevfīkan. Pes bizim üzerimize vācib oldi ki bu sul-

1-H:ed-delāyilāt

2-NHA:+ "ve"

3-NA:Fukarālar

4-NA:Menākıblerinde

5-A:- "Taḥkīkan"

6-NA:Ya^clemū

7-A:ʿAlā ʿamele^oin

8-NA:Muhālifü'ş-şer^ci

9-H:Li-sīni

10-NHA:Tadlīlen

11-NA:- "pes"

12-H:ʿAmel

13-NA:İşlediler ki

14-A:el-meşru^ci

3^a- tanların /sened ve ma^hazlerini(1)beyân kılavuz ve bunların ah-
vâl ve a^cmâlini şer^ci şerîfe tevfiğ itmeklikle muvâfık kılavuz.
Hattâ ya^clemû(2)el-münkirüne'l-murtâbûne leyse fi'ş-şer^ci ve ke-
lâmi'llâhi ve ehâdisi'r-Resûli(3)^calâ tebâṭuli ahvâlihim ve te-
nakûdi(4) a^cmâlihim naşşan ve delîlen.Hattâ münkirler ve rîbet
ve şek idiciler(5)bileler ki,şer^cde(6) ve kelâmu'llâh'da ve ke-
lâm-ı Resûl'de bunların halleriniñ butlânı üzre ve ^camelleriniñ
nakdi üzre bir naşş ve bir delil yokdur.Bel ekseru'n-nuşûş del-
let ^calâ ahvâlinâ delilen kaṭ^cıyyen(7).Belki ekseri nuşûş bizim
ahvâlimiz üzre delâlet-i kaṭ^cî ile delâlet eyledi.Fe-harrertü
hâzihi'r-risâlete hucceten lenâ ve li-ihvâninâ tahrîran ve sem-
meytühâ "Hüccete's-Semâ^ci" ve ṭaveytühâ ^calâ selâseti ebvâbin
îcâzen ve'htişâren ve tercentühâ bi't-Türkiyyeti li-tekûne fâ-
idatühu ^camîmen.Pes ben bu risâleyi tahrîr etmeklikle(8)taḥ-
rîr eyledim,bize ve ihvânımıza huccet olsun için ve buña "Huc-
cetü's-Semâ^c" demekle tesmiye eyledim ve üç bâb üzre ṭay eyle-
dim,muhtaşar ve müciz olsün için ve Türkî lisânla terceme kı-
dım,fâyidesi tâlibine ^camm olsun(9)içün(10).Ve nes^oelu'l-lâhe
^calâ en-yehdînâ sırâten seviyyen ve yurşidenâ ṭarîkan müstakî-

1-N:Ma^hazini;A:Ma^hazın

2-H:Ya^clemûne

3-H:+ "naşşan"

4-H:Yunâkıdu;NA:Yunâkısu

5-NA:İdicileriñ

6-NA:Şer^cden

7-NA:Kaṭ^cıan

8-A:- "tahrîr etmeklikle"

9-H:Olsa

10-NA:- "ve buña Hüccetü's-Semâ^c.... tâlibine ^camm olsun için"

men innehu kâne li- ibâdihi gafûren rahîmen. Ve biz Allah'dan isteruz ki, bizi toğri yola hidâyet kıla ve tarık-ı müstakîme irşâd kıla zira taĥkikan ol Allah 'ibâdine(1)gafûr ve rahîm oldi.

EL-BĀBU'L-EVVELÜ FĪ BEYĀNĪ'R-RAĞŞ

İc lem eyyühe'l-ehu'l-e'azzü rahimeke'l-lāhu fi'd-dünyā

ve'l-'ukbā in-nazarte bi-'ayni'l-inşāfi ve'r-riđā lā bi-'ayni's-
suĥti ve'l-buđda(2)deverānū(3)'l-fuĥarā'i ve'l-'uşşākı ve rakşu-
hum 'inde's-semā'ı leyse bi-ĥarāmin. Bilgil ey 'aziz ĥardāş ki, Al-
lah saña dünyada ve āĥiretde rahmet eylesün eğer dide'i ĥışm ve
ğadabla nazār etmeyüb çeşm-i inşāf ve riđāyile nazār eylerseñ,
3^b- 'uşşāk ve fuĥarānıñ deverani ve 'inde / 's-semā' rakşlari ĥarām
değildir. Fe-in ĥulte mā tekülü fi'l-fetvā(4)ileyte itteĥazü ba'
ĥu'l-müte'assıbine ĥucceten ve'ftev ba'ĥu'l-'ulemā'i fī ĥaĥkı de-
verāni'l-fuĥarā'i ve ĥālū: Er-rakşu ĥarāmın bi'l-icmā'ı fe-yekūnı
müstahılluhū kāfiren ve fā'ılühū min ĥayri istiĥlālın fāsıĥan. E-
đer sen dirsın ki ne dirsın(5)şol fetvānıñ ĥaĥkında, ba'ĥı müte-
'assıbın ĥuccet ittiĥāz eylediler ve ba'ĥı 'ulemā dahi fuĥarānıñ
deverāni ĥaĥkında fetvā virub didiler ki: "Rakş ĥarāmıdır bi'l-ic-
mā' müstahılli kāfir olur ve min ĥayri istiĥlāl anıñ fa'ılı fā-
sıĥ olur ". Ĥultü ve lem ya'lemü enne mā ĥakemühu mine'l-fesādi
ve ĥad in'akese 'aleyhim izā lem yerci'ü minhu(6)ne'üzü bi'llā-
hi min sü'i'z-zanni li-enne'r-rakşa muĥlakān leyse bi-ĥarāmin'in-

1-A: 'İbâdete

2-NHA: el-buğda'i

3-NHA: + "enne deverāne"

4-A: et-takvā

5-A: Dirsın

6-NA: - "izā lem yerci'ü minhu"

de'ş-Şāfi'iyeti ve kālū:"Er-rakşu leyse bi-ḥarāmin".Ve bilmedi-
ler(1)bu rakş ḥarāmdır diyenler,tahkikan fesāddan hüküm eyledük-
leri şey² yine kendüleruñ(2)üzerine mün'akis olur,eğer bu kavil-
den rüçū^c itmezlerse.Fe-nekūlü bi-tevfiki'l-lāhi Te'ālā enne hā-
zihi(3)'l-fetvā leyse fī ḥakki'l-^cuşşāki ve'l-fuḫarā'i li-enne-
hā bātilun ve müzeyyifün fī ḥakkihimi mine'l-vücūhi'ş-şettā.Pes
biz diruz bi-tevfiki'l-lāhi ve ^cināyetihī bu fetvā ^cuşşāk ve
fuḫarā(4)hakkında değildir.Zira bu fetvā(5)bunlaruñ hakkında bā-
tıl ve müzeyyifdir,vücūh-i şettā ile.Li-ennehū yelzemu min hā-
ze'l-kavli tekfīru müctehidin(6)ve kesirin mine'l-^culemā'i'ş-
Şāfi'iyeti ke-İmam'l-Ğazālī ve ḡayrihī ve tekfīru kesirin mi-
ne'l-muḥakkiḳine'l-kāmilīne ke-Sāhibi'l-^cAvārif ve Necmi'd-Dāye
ve'bni'l-Fāriḍ ve'l-Kāşānī ve Ebī Tālibi'l-Mekkī ve Ḥadreti(7)'l-
Mevlānā ve emsālihimi li-ennehum cevvezū ve ^caddū ^cibādeten
fe'nzur fī kütübihimi in lem takna^c.Zirā şān budur ki,bunlaruñ
bu kavlinden İmām Şāfi'ī gibi müctehidi tekfīr etmek lāzım ge-
lür ve ^culemā'i şāfi'iyyeden İmām Ğazālī(v.505/1111)gibi andan
4^a- ḡayri tevābi'ci şāfi'iyyeden /nice ^culemā'yı tekfīr lāzım gelür ve
dahī kāmil olan muḥakkiḳlardan çok kimseleruñ tekfīri lāzım ge-
lür(8),cümleden Şāhibu'l-^cAvārif(v.632/1234)ve Necmi Dāye(v.?)
ve İbn Fāriḍ (v.395/1004)ve Kāşānī(v.730/1329)ve Ebī Tālib Mek-

1-NA:+ "ki"

2-NA:Kendülerniñ

3-NA:Hāzā

4-NA:Fuḫarā ve ^cuşşāk

5-NA:- "bu fetvā"

6-A:Müctehidi

7-NA:- "Ḥadreti"

8-NA:- "ve dahī kāmil olan muḥakkiḳlardan çok kimselerniñ tekfīri
lāzım gelür"

kī(v.386/996)ve Hādreti Mevlānā(1207-1273)gibi ve bunlar emsāli sultānları,zira bunlar rakş ve semaḥi tecvīz idub ḥibādet ve faḍīlet ḥad etmişlerdir.Eğer kāniḥ olmazsañ anlarıñ kitablarına nazar eyle tā mufaṣṣalan(1)bulasun.Fe-evredtü fi taḥkīki butlāni hāzihi'l-fetvā maḥa fevāḥide zāḥidetin ve ḥakāḥika bedīḥatin ve delāḥile vāḥihatin ve berāḥine kātiḥatin.Pes ben bu fetvānuñ butlanınuñ taḥkīkinde fevāḥid-i zāḥide ve ḥakāḥik-i bedīḥa ile bile nice delāḥil-i vāḥiha ve berāḥin-i kaḥiḥa irād eyledim.Fe-kavlu'l-mūnkirīne ve huve enne deverāne'l-mevleviyyeti ve(2)'ş-şūfiyyeti rakşun,fe'r-rakşu ḥarāmın ve mustaḥilluhū kāfirun lā ṣaḥiḥa bel müzeyyifun bāḥılun luḡaten ve ḥurfen ve ṣerḥan.Pes mūnkirinin deverān-ı mevleviyye ve şūfiyye rakşdır,pes rakş ise (3)ḥarām,ḥarāmın müstaḥilli kafirdir kavli ṣaḥiḥ deḡildir belki müzeyyif ve bāḥıl ve nā-makbuldür(4),hem luḡat yönünden ve hem ḥurf yönünden ve hem ṣerḥ cihetinden.Kemā kāle Şāḥibu'l-Kāmūs (729-817):Rakşe'r-rakşāḥu(5)izā laḥibe ve'l-ibilü izā idḥarabe ve'l-ḥamrū izā ḡallet ve lā yekūnū'r-rakşu illā li'l-lāḥibi (6)ve'l-ibili ve'l-ḥamri(7).Nitekim Şāḥib-i Kāmūs,rakşın luḡatinde didi rakşe'r-rakşāḥu dirler,kaḥan rakşāḥ oynasa ve rakşe'l-ibilü dirler,deve muḥtarib olsa ve kezālik ṣarāb ḡaleyān ve cūş(8) eylese.Ve rakş olmaz illā oyuncılar için ve deve için ve ṣarāb için olur.Ve kāle Şāḥibü'l-Mücmel(v.395/1004):Er-rakşu

1-A:Hatta tafşīlen

2-A:- "ve"

3-NA:- "ise"

4-A:Maḡbul deḡildir

5-A:er-rākıḥu

6-A:Mūlāḥaben

7-el-Feyruzābādī,Ebū Tāḥir Muḥammed b.Yaḥkūb;et-Tercümetü'l-Kāmūs ,c.II,s.380,bābu'ş-şād,faslu'r-rāḥ.

8-NA:- "cūş"

ma^crūfun ve'l-ma^crūfu ^cinde cemi^ci'n-nāsi huve'l-la^cabu'l-maḥṣū-
su ve'l-ḥareketü'l-mevzūnetü(1)ve kâle'l-Bezzāzī(v.827/1424):Er-
rakṣu huve'l-la^cabü'l-lezī aḥdeṣehu's-Sāmiriyyu evvelen hīne aḥ-
race lehum ^ciclen ceseden lehu huvārun(2)fe-yūfhemü min kelāmihī-
4^b- mā er-rakṣu ḥareketün / maḥṣūṣatün bi'l-lā^cibi.Şāhibu'l-Mücmel

dedi ki:Rakṣ bilinmiştir ve cemi^ci nāsın katında ma^clūm olan rak-
kaşlara(3)maḥṣūṣ olan la^cabdır ve anların hareket-i mevzūnesidir
ve Bezzāzī dir ki:Rakṣ şol la^cabdır ki,ani evvela Sāmīrī iḥdās
eyledi şol(4)hinde ki kavmi için buzaḡu cesedini iḥrāc eyledi ki,
ol cesediñ ancak sadāsi vardi bu ikisiniñ dahi kelāmından mefhūm
(5)olan oldur ki,rakṣ lā^cibe maḥṣūṣ olan ḥareket ola.Ve emmā
fi'l-^curfi fe-hel semi^c te min aḥadin yekūlü fī ḥaḡki hā^cülā^ci'l-
^caşikine'l-müştakine innehum yel^cabūne ve yerḡuşüne illā müte^caş-
şibī(6)zemāninā ev hel semi^c te mine'l-mevleviyyeti yekūlüne innā
nel^cabū ve nerḡuşu ve nelhā bel yekūlüne innā na^cbudu'llāhe (7)
ve neştāḡu ilā cemālihī ve neḡtaribu ve nedürü bi-^caşḡihī ve if-
tirakihī.Amma lisān-ı ^curfdē hiç bir kimseden istimā^ceyledüfmi
ki bu aşıkların ve müştaḡların deverāni ḥaḡḡında deyeler ki,tah-
kīkan bunlar oynarlar ve rakṣ iderler ve lehv iderler,meḡer ze-
manemiz müte^caşşıbları deyeler ve illā bu sözi,ḡayrisi dimez.Ve
yaḡud hiç mevlevīlerden işitdiñmi ki anlar biz la^cab ve lehv i-
deruz deyeler,belki dirler(8):Biz Allāh'a ^cibādet ideriz ve a-

1-İbn Fāris,Ebu'l-Hüseyn Ahmed;el-Mücmelü'l-Lüḡa,c.I,s.394.

2-el-Bezzāz,Ḥāfizu'd-Dīn Muhammed b.Muhammed Şihāb;el-Cāmi^cu'l-
Vecīz,el-Fetāva'l-^cÄlemḡiriyye kenarı,c.VI,s.349.

3-NA:Rakkaşla

4-NA:Şöyle

5-A:Ma^clūm

6-NA:Müte^caşşıbi

7-NA:- "Allāh"

8-NA:- "dirler"

nuñ cemāl-i bā-kemāline müştāk oluruz ve anuñ ʿaşk ve iftirā-
kıyle müd̄tarib ve dāir oluruz. Ve emmā fi'ş-şerʿi fekad sebete
bi'l-edilleti'l-kātıʿati enne'n-Nebiyye şalla'l-lāhu ʿaleyhi
ve selleme nazara maʿal-ʿĀyişeti(1)rağıya'l-lāhu ʿanhā ilā
rağsi'l-Habeşeti ve rağsu'l-Habeşeti ve laʿabuhum lehvün bātı-
lün bilā nizāʿin velev kâne küllü rağsın harāmen lemmā yenzu-
ru'n-Nebiyyu. Ve amma şerıʿatde rağsın cevāzına delil budur ki,
edilleʾi kaṭıʿa ile sābittir ki, taḥkikan Ḥadreti Nebi(2)ʿaley-
hi's-selām Ḥadreti ʿĀyişe ile (rağıya'llāhu ʿanhā) rağs-ı Ha-
5^a- beşeye nazar itdi ve ḥalbuki Habeşe / nuñ rağs ve laʿableri
lehv-i bātıldır bilā nizāʿ , eğer küllü rağs ḥarām olaydı Ḥadre-
ti Nebi ʿaleyhi's-selām anlara nazar ider miydi. Kemā ruviye fi's-
Şahihayni ʿan ʿĀyişete rağıya'llāhu ʿanhā ennehā kâlet: Reey-
tü'n-Nebiyye ʿaleyhi's-selām yesturunî bi-ridāʾihi ve ene en-
zuru ile'l-Habeşeti yelʿabüne fi'l-mescidi hattā eküne ene'l-
lezi esʾemuhu(3) işâretün ilā tûli müddeti vukufihâ. Nitekim Ḥad-
reti ʿĀyişe'den Şahih-i Müslim ve Buhâri'de rivâyet olunmuşdur,
taḥkikan Ḥadreti ʿĀyişe buyurdılar ki: Ben Ḥadreti Nebi'yi gör-
düm beni ridāʾi mübârekiyle setr ider gördüm ve ḥalbuki ben
Habeşenuñ laʿabine nazar iderdim anlar oynarlardı, meşcid etra-
fında hattā şol kadar nazar eyledim ki, ben ondan uşandım ve ba-
na seʾmet geldi. Bu kelām Habeşenuñ tûl-i müddet vukûfuna işâret-
tir. Ve fî rivâyetin uhrâ ennehā kâlet kâle lî Resûlu'llâhi: "E-
teştühine"(4) ve fî rivâyetin "e-tühıbbîne en tenzura ilā züf-

1-NA: ʿĀyişete

2-NA: - "Nebî"

3-el-Buhārî, Ebū ʿAbdi'l-lāh Muhammed b. İsmâʿîl, eş-Şahih, Şalât: 69,
c. I, s. 117; ʿİdeyn: 25, c. II, s. 11; Cihād: 79, c. III, s. 227; Menâkıb: 15,
c. IV, s. 161; Nikâh: 114, c. VI, s. 159. el-Kuşeyrî, Ebu'l-Hüseyn Müslim
b. el-Haccâc, eş-Şahih, ʿİdeyn: 17, 21, 22, c. II, s. 608, 610.

4-el-Buhārî; a. g. e., ʿİdeyn: 13, bâb: 2, c. II, s. 3

ni'l-Ḥabeşeti fe-kultü ne^cam fe-ekāmenī ve ḥaddī ^calā ḥaddihī
hattā izā melettü kāle:"Ḥasbuki",kultü ne^cam,kāle:"Fe'zhebī"
(1)ve fī Şahīḥ-i Müslim "fe-veda^ctü re^sī ^cinde menkebihi fe-
nazartü ilā la^cabihim hattā küntü ene'l-lezī inşareftü(2).Bir
āḥar rivāyetde,Ḥadreti ^cĀyişe buyurdular ki:Resūlü'llah şal-
la'llahu ^caleyhi ve sellem baña buyurdılar ki Yā ^cĀyişe iştī-
hā idermisin ve bir rivāyetde maḥabbet idermisin Ḥabeşenuñ rakş-
sına nazār etmeklikle.-"Züfn" zāyile rakş etmeğe dirler- Pes
ben didim ki,ne^cam Yā Resūle'llah isterim didim.Pes beni tūr-
durdı(3)ve benim yüzüm anuñ yüzüne beraber bakdım,hattā melūl
oluncaya dek(4).Pes baña didi ki:"Kifāyet idermi?" Ben daḥi:
"Ne^cam" didim.Pes didi:"Git imdi".Ve Şahīḥ-i Müslim'de buyurur-
larki:"Ben başımı ol ḥadretiñ omuzına koyub anlaruñ la^cabına
5^b- bakdım hattā ben muşarīf olub/rücū^c idinceye dek".Velew kane'r-
rakşu ve'l-lehvü ve'l-la^cabu ḥarāmen muṭlakān lemmā nazarat^cĀyi-
şetü ile'l-Ḥabeşeti ve hum yezfinūne.Eğer rakş ve lehv ve la^cab
muṭlaka ḥarām olaydı Ḥadreti ^cĀyişe Ḥabeşenuñ rakşına nazār eyler-
miydi,onlar rakş eyledükleri(5)halde.Ve le-in sellem enne deverā-
ne'l-fukarā^si ve's-sūfiyyeti rakşun lākin(6)lā müsellimu kevehu
min cinsi'l-ḥarāmi li-ennehu lā külle rakşın ḥarāmun ve inneme'l-
ḥarāmu ma^ca irādeti'l-la^cabi velev kāne küllü rakşın ḥarāmen lem-
mā şadare ^can(7)ba^cdi's-şahābeti ^cinde's-sürūri.Teslim idelim ki

1-el-Buḥārī;a.g.e.,aynı yer.

2-el-Müslim;a.g.e.;^cİdeyn,bāb:4,Ḥadīş:20,c.II,s.610.

3-NA:Sordurdu

4-A:Oluncaya den

5-N:Eylediği

6-A:- "lākin"

7-NA:Min

mevleviyye ve şūfiyyenuñ deverāni rakş ola, lakin harām kabīlin-
den olan rakş olduğuna teslim itmeziz. Zira her rakş harām değıl-
dir ve harām olan rakş ma^ca irādeti'l-la^cab olan rakşdır. Eğer
her rakş harām olaydı, ba^cdi eshābı kirāmdan ^cinde's-sūrūr rakş
zāhir olurmaydı. Ve kad ruviye ^can cemā^catin mine's-şahābeti li-
mā verede aleyhim es-sūrūru hacelū(1) ve rakşū bimā eşābehum
mine's-sūrūri ve'l-hubūri ve lem yemne^cuhūm en-Nebiyu aley-
hi's-selāmū. Halbuki cemā^cat-i şahābeden mervīdir ki, vaktākim an-
lara sūrūr vārid olduğda rakş eylediler, anlara sūrūr ve hubūrdan
işābet eyleyen şey sebebiyle ve Hādreti Nebī halbūki anlari ol
hinde rakş eylemeden men itmedi. Ve zālike fī kıssati ibneti Ham-
zete bimā ihtesame fihā ^cAliyyū'bnū Ebī Tālibin ve ehūhū Ca^cfe-
ru ve Zeydū'bnū Hārise radiya'llāhu ^canhum fe-teşaccū fī terbi-
yetihā fe-kāle ^caleyhi's-selāmū li-^cAliyyin:"Ente minnī ve ene
minke." fe-hacele (2) ^cAliyyun fe-kāle li-Ca^cfera:"Eşbahte halkī
ve hulki." fe-hacele verā^ce haceli ^cAliyyin fe-kāle li-Zeydin:
"Ente ehūnā ve mevlānā." fe-hacele verā^ce haceli Ca^cfera(3) ve'l-
hacelū ve'z-züfnū er-rakşu ve zālike kāne bi-ferahin ve sūrūrin
ve rakşu'l-fukarā^ci min hāze'l-kabīli. Ve bu aşhabıñ rakş eyleme-
6^a- si Hādreti Hamza'nun kızının / kıssasında vāki^c olmuşdur, anuñ
terbiyesinde Hādreti ^cAli b. Ebī Tālib ve karındaşı Ca^cfer ve
Zeyd b. Hārise ridvānu'llāhi ^caleyhim ecma^cin ihtisām eyledük-
leri sebebiyle pes ol Hamza'nun kızınıñ terbiyesinde huşūmet
idüb biri birinuñ başın yardiler ve Hādreti Resūle geldiler pes
1-NHA:Hacelū(dogrusu da budur. "Hacele" = Utandı, "Hacele" =Oy-
nadı demektir.
2-Dogrusu "Hacele" dir(yukarıda geçtiği gibi).
3-el-Ğazālī, Ebū Hāmid Muhammed b. Muhammed; İhyāu ^cUlūmi'd-Dīn,
Terc. Ahmed Serdaroglu, c. II, s. 748

Ḥadreti Resūl(1)Ḥadreti(2)ʿAli'ye didi ki:"Yā ʿAli sen bendensin ve ben sendenim." pes Ḥadreti ʿAli bu sūrūrdan rakş eyledi an-
dan soñra Ḥadreti ʿAli'nin kardeş i Caʿfer'e didi ki:"Yā Caʿfer
sen beñzedin ḥalkān ve ḥulḳān baña(3)pes Ḥadreti ʿAli'nūñ rakş-
sından soñra bu sūrūrdan Ḥadreti Caʿfer rakş eyledi baʿdehu
Zeyd'e didi ki:"Yā Zeyd!Sen bizim kardeş imizsin ve efendimiz-
sin(4)." pes Zeyd dañi verā- i rakş-ı Caʿfer bu sūrur(5)rakş
eyledi.Ḥacel(6)ve zūfn lügatte rakş a dirler ve(7)bunlaruñ bu
rakş lari ferah ve sūrūrlari sebebiyledir.Fukarānuñ dañi rakş-
lari bu kabīldendir.

Kāle'l-İmāmu fi İhyā fe-ḥukmūhū ḥukmū müheyyicūhū in kāne
ferahūhū maḥmūden fe-huve maḥmūdun ve in kāne mübāḥan fe-huve
mübāḥun ve in kāne mezmūmen fe-huve mezmūmun(8).İmām Ğazālī İh-
yā'da buyurdi ki rakş ıñ ḥukmī muḥarrık ve müheyyiciñ ḥukmīdir.
Eğer ol rakş ı bātından muḥarrık olan maḥmūd ve maḳbūl ise,rakş
dañi maḥmūddur:ve eger muḥarriki mübāḥ ise,rakş dañi mübāḥdır;
ve eğer muḥarriki mezmūm ise,rakş dañi mezmūm ve ḥarāmdır.Ve
kāle's-şeyḥu's-Sühreverdi fi'l-ʿAvārifi fī bābi's-semāʿi kabū-
len ve isāren kāle:Ve kaḍ yerḳuşu baʿdu's-şadikīne min ğayri iz-
hāri vechin(9)ve hālin.Ve vechū niyyetiñ li-yüvāfıka baʿde'l-
fukarāʿi fi'l-ḥareketi fe-yeteharrekūne bi-ḥareketin mevzūnetin

1-A:+ "ʿAleyhi's-şalātü ve's-selam"

2-N:- "Ḥadreti"

3-NA:Sen baña beñzediñ ḥalkān ve ḥulḳān.

4-N:Ve bende ve ḥizmetkārımızsın;A:Ḥizmetkārımızsın.

5-NHA:Bu sūrūrdan

6-Dogrusu "Ḥacel" dir(önceden geğtiği gibi).

7-NA:- "ve"

8-el-Ğazālī;a.g.e.,c.II,s.749

9-NHA:Vecdin

gayra müdde^cin bihā vecden ve hālen fe-yekūnū raḡṡuhū ve harekātūhū min kabīli'l-mübahāti'lleti yecrī ^caleyhi fi ba^cdi'l-evkāti mine'd-dihki ve mülā^cabeti'l-ehli ve'l-evlādi ve rubbemā yeşī-
6^b-ru / zālike ^cibādeten bi-hüsn-i'n-niyyeti izā nevā bihi(1).Hadreti şeyḡ Sühreverdī ^cAvārifü'l-Ma^cārif'de bāb-ı semā^cda kabūl ve ihtār eyledüġi halde didiler ki az olur ki ba^cdi şādikīn raḡṡ iderler vecd ve hāl izhār etmeksizin ve niyyet etmeksizin(2)harekette ba^cdi fukarāya muvāfaḡat itmek için.Pes hareket-i mevzūne ile ol şādikīn hareket iderler vecd ve hāl iddi^ca eylemedikleri halde.Pes anlarıñ bu taḡdirce raḡṡları ve hareketleri şol mübahāt kabīlinden olur ki ba^cdi evkātde anıñ üzerine cārī olur diḡḡ gibi(3)ve mülā^cabe-i ehl ve evlād gibi olur.Ve az olur ki ol raḡṡ hüsn-i niyyetle ^cibādet olur,eġer aña niyyet iderse(4).

Bel bi'l-lehvi ve'l-la^cabi fī ba^cdi'l-evkāti lā yu^oāḡizu'llāhü'l-insāne fe-inne'l-insāne meşelen lev vedāfe(5) ^calā nefsihī en yeda^ca yedehü ^calā re^osihī fi'l-yevmi mi^oete merratin fe-hāzā ^cabegün lā fā^oidete lehu lā yuhramū kemā kāle'llahu Te^cālā:"lā yu^oāḡizükümü'llāhu bi'l-laġvi fi eymaniküm."(6).Fe-izā kāne zikru'llāhi ^cale'ş-şey^oi bi'l-laġvi ve'l-mühālefetü fīhi ma^ca ennehu lā fāyidete(7)fīhi lā yu^oāḡazü bihi fe-keyfe yu^oāḡizü'llāhü bi'ş-şic^cri ve'r-raḡṡı ve's-semā^cı.Belki Allah Te^cālā insanı ba^cdi evkātde li-lehv(8) ve la^cab itdükī sebebiyle mu^oāḡaze it-

1-es-Sühreverdī,Şihābu'd-Dīn Ebī Ḥafş ^cUmer b.(Muḡammed b.)^cAbdi'llāh ;^cAvārifü'l-Ma^cārif,cüz :I,s.96.

2-NA:- "niyyet etmeksizin"

3-H:- "gibi"

4-NA:İderlerse

5-H:Veḡafe(doġrusu da budur);N:Ḥalefe ^calā nefsihī;A:Lev ḡalefe ^calā ni^camihī.

6-el-Bakara:2/225

7-NA:Fā^oidete

8-Metne esas aldığımız "P" nüshasında "li-lehvin" yazılıdır ki bu yanlış olup doġrusu "levh ve la^cab itdükī...." dir.

mez. Zira taḥkīkan insan meselā kendü nefsi üzre bir günde elini başı üzre yüz kerre komāgi vazife kılsa, bu bir abes şeydir, fayidesi (1) yokdur, amma harām kılınmaz. Nitekim Allah Te'ālā Kur'ān' da buyurur: "Allah yeminlerüfüzde lağv itmek sebebiyle mu'āhaz(2) kılmaz der ve beyhude yere yemin itmeğe muhalefetde daḥi mu'āhaze kılmaz, ma'a hāzā beyhude yire yeminde fā'ide yokdur ki annufla ahz olunmaz. Pes Allāh'ın zikrini bir şey üzre beyhudelikle kašem itseñ mu'āhaze olunmayacak, ne halle şicir ve rakş ve semā' sebebiyle mu'āhaze olunur.

Zekera'l-Cevherī (? -401=? 1010) fī Şihāhihi fī fasli'd-dāli

min bâbi'l-lāmi ḥadīsen delle 'alā ibāḥati'r-rakşı ḥayşü kâle:

7^a- "ed-Dirkiletü bi-kesri'd-dāli ve'l-kāfi 'alā/vezni şirzimetri la'ab-
betün li'l-'Acemi. Ve kâle Ebū 'Amr: "Ḍarbün mine'r-rakşı ve fi'l-
ḥadīsi ennehu 'aleyhi's-selām merre 'alā eşhābi'd-Dirkileti fe-
kâle: "Cüddü yā Benī Erfede ḥattā ta'leme'l-yehūdü ve'n-nasārā
enne fi dininā füşhatün(3) ve hāzā emrun. Cevherī Şihāh'da fasl-ı
dāl'de Peygamber aleyhi's-selām'dan bir ḥadīs zikr eyledi ki i-
bāḥat-i la'ab ve rakşa delālet ider şol maḥalde ki Cevherī didi:
"Dirkile kesr-i dāl'le 'Acem diyārında bir oyundur. Bir yere cem'
olub oynarlar ve Ebu Amr didi ki: "Dirkile rakş'ın bir nev'idir."
didi(4). Ve ḥadīste Peygamber 'aleyhi's-selāmdan mervīdir ki bir
gün Aşhāb-ı Dirkile'ye uğrayub pes anlara didi ki: "Cüd eyleñ yā
Benī Erfede ḥatta yehūd ev nasārā bileler ki taḥkīkan bizim di-
nimizde ruḥşat ve füşhat vardır."

1-NA: Fā'idesi

2-NHA: Mu'āhaze (doğrusu da budur).

3-Ahmed b. Hanbel; el-Müsned, c. VI, s. 116, 223. el-Cevherī, Ebū Naşr İsmā'īl b. Hammād; es-Şihāh Tācü'l-lüğa ve Şihāhü'l-'Arabiyye, c. IV, s. 1697.

4-NA: - "didi"

Ve leyin(1)sellem enne deverānenā min hāze'l-ķabīli fe-izā
kānet fi şer'cinā ruḥṣatūn li-hāze'l-misli fe-keyfe yükefferu
men fa'alehū. Pes bizim dīnimizde bu misilli mülā'abeye ruḥṣat
olicak, pes ne halle raḥṣi işleyen ikfār olunur. Teslīm olunsun
ki bizim deverānımız bu ķabīlden ola.

Emme'l-münkirūne fe-yekūlūne lā nūkeffiru men fa'alehū bi-
ğayri istiḥlālīn ve lākin nūkeffirukūm li-ennekūm testahillū-
nehū ve tettehizūnehū 'ibādeten kemā evrede fi risāleti ba'di'l-
münkirīne hākezā ve ķāle fihā ve yecibu 'alā hāzihi't-ṭā ifeti
el-kūfru li-istiḥlālīhim er-raḥṣa ve 'addehum iyyāhu 'ibādeten.
Ve emmā ehlū'l-la'abi fe lā yettaḥizūnehū 'ibādeten ve lā yesta-
hillūnehū. Kulnā: İtlāku'l-kūfri 'alā tilke'l-hāleti'l-mahmūdeti
ve'l-hey'eti'l-ma'rūfeti cehlūn muṭlakun ve ḥatā'ün fāhişun yuḥ-
şā 'alā ķā'ilihi'l-kūfra ve huve nāşin 'an(2)'ademi'l-vuķūfi ilā
ḥaķīķati ef'alinā ve innemā yeşihḥu zālike 'anhu(3)istiḥlālünā
er-raḥṣa ve'l-la'abe ve ittiḥāzūne'l-la'abe 'ibādeten ve leyse
kezālike. Amma münkirler dirler ki biz bi-ğayri istiḥlāl raḥṣ
ve la'abi işleyeni tekfīr itmeziz. Halbuki siz raḥṣi istiḥlāl i-
dersiz ve ani 'ibādet ittiḥāz idersiz. Nitekim münkirlerden ba'-
disi risālesinde bu ṭa'ni irād eyledi ve anda didi ki: Bu ṭāyi-
7^b- fenuñ üzerine küfür vācib olur. Bunlaruñ istiḥlāl / idüb ani 'i-
bādet 'add eyledüklerinden ötürü. Amma ehl-i la'ab ani 'ibādet
ittiḥāz itmezler(4)ve ani istiḥlāl itmezler. Biz diruz, böyle bir
hālet-i mahmūdeye ve hey'et-i ma'rūfeye küfür itlāķi cehl-i mahḍ
ve ḥatāyi fāhişdir. Buña küfür itlāk eyleyen ka'il üzre küfürden
ķurķulur ve anuñ bu hālete küfür itlāk itmesi, bizim ḥaķīķat-i ef-
1-NHA:Lein (doğrusu da budur).
2-H:Min
3-NHA:'inde(metne bu daha uygun düşmektedir).
4-NA:Eylemezler

‘ālimize ‘ādem-i vukūfundan nāşīdir ve küfür ıtlāki şahih olmaz illā bizim rakş ve lā‘abi istiḥlālimiz katında ve lehv ve laġvi ‘ibādet ittihāz eyledüğümüz zamanda olur. Halbuki biz lehvü'l-‘abi(1)ve rakşi ‘ibādet ‘add idüb ani müstahil olmadık. Bel nestahillü'l-vecde ve 'z-zevka'l-ilāhī ellezī ḥaşale lenā inde's-semā‘i ve nestahillü eydan el-ḥarekete's-sādirete minnā bi'l-vecdi'l-müşābeheti li'r-rakşi li-enne müheyvicehā ve sebebehā helālün ya‘dilü'l-şurfe(2)'l-helāli. Belki biz şol vecd-i ratbānī ve zevk-i ilāhī(3)istiḥlāl ideriz ki ‘inde's-semā‘ bize ḥāşıl olur. Ve kezālik bizden vecd sebebiyle şādır olan hareketi dahi istiḥlāl iderüz ki, ol hareket şuretā rakşa müşābihtir. Zira o hareketiñ müheyvic ve sebebi bize ḥelāldir ki, nice biñ ḥelāle mu‘ādil olur. Kemā kīle cezbetün min cezebāti'r-Rahmāni tevāzi ‘amele's-sekaleyni. Nitekim dinildi Rahmān cezbelerinden bir cezbe, a‘māl-i cinne ve inse müsāvidir.

Kāle'l-İmāmü'l-Ġazālī: İzā kāne's-semā‘u yesmuru ‘ilmen ev ḥālen fi'l-kalbi yüsemmā el-vecde ve yesmuru'l-vecdü tahrike'l-etrāfi(4)immā bi-ḥareketin ġayri mevzūnetin fe-yüsemmā el-idṭirābe, ve immā mevzūnetin fe-yüsemmā et-taşfika ,ve'r-rakşü'l-lezī lā min kabīli'l-ḥarāmi(5). İmām Ġazālī buyurdılar ki: Kaçan, semā‘ kalb-i sālikden ‘ilmi ve yahud ḥāli müsür olsa aña vecd tesmiye olunur ve vecd'i müsür olur, yañi mazhar olur. Tahrik-i etrāf ve a‘dāyi ya ḥareket-i ġayri mevzūne ile mazhar olur(6). Bu takdir-

1-H:Lehv ve la‘abi(dogrusu da budur).

2-NHA:Elūfe(dogrusu da budur).

3-NA:İlāhīyi

4-H:Bi-tahrike'l-etrāfi

5-el-Ġazālī;a.g.e.,c.II,s.677

6-NA:- "ya‘ni mazhar olur tahrik-i etrāf ve a‘dāyi ya ḥareket-i ġayr-i mevzūne ile mazhar olur".

8^a- ce aña idtirāb tesmiye olunur ve yahud hareket-i/mevzūneyi mazhar olur, bu taqdirce aña taşfik ve rakş tesmiye olunur, öyle rakş ki harāmdan olan deęil(1).

Ve'l-vecdü yenkasimu ilā hācim ve ilā mütেকellif ve yüsemā
et-tevācūde, ve'l-mütevācidü el-mütেকellifü, fe-minhu mezmūmun ve
huve'l-lezī yukşadü bihī er-riyā'u ve izhāru'l-aḥvāli'ş-şerīfe-
ti ma'a'l-iflāki(2)°anhā. Ve vecd daḥi iki kısma münkasemdir, bi-
ri hücum idüb bilā ihtiyār gelen vecde ve biri daḥi tekellüfle
ḥāşıl olan vecde. Ve tekellüfle ḥāşıl olan vecde tevācüd dirler
ve mütevācid mütেকellif olan kimsedir. Pes ol tevācüdden ba°disi
mezmūmdur ve tevācüdün mezmūmi şol tevācüddür ki anuñla riyā
kaşd oluna ve izhār-ı aḥvāl-i şerīfe kaşd oluna, ol aḥvālden if-
lāsi variken. Ve minhu mā huve maḥmūdün ve huve't-teveşşülü ilā
istid°ā i'l-aḥvāli'ş-şerīfeti ve'ktisābihā ve'ctilābihā bi'l-
ḥiyleti, fe-inne'l-kesbe medḥalen fī celbi'l-aḥvāli ve li-zālike e-
mera Resūlü'llāhi şalla'llāhu °aleyhi ve selleme li-men lem
yahdurhü'l-bükā(3)°inde kırā°eti'l-Ḳur'āni en yetebākā ve yete-
hāvene(4). Ve ol tevācüdden ba°disi maḥmūddur ve maḥmūd olan te-
vācüd şol tevācüddür ki aḥvāl-i şerifenuñ istid°ā ve iktidāsına
vesīle ve mütevaşşile ola ve ol aḥvāl-i şerīfenuñ ḥiyeliyle iktisāb ve ic-
tilābına sebep ola. Zira, taḥkikan kesbiñ celb-i aḥvāl eylemede
medḥal-i azīmi vardır. Anuñçün, Ḥadreti Peygamber °aleyhi's-selām
emr eyledi şol kimseye ki °inde kırā°eti'l-Ḳur'ān bükāsı ḥādir

1-NA:+ "Rakş değil"

2-NHA:el-iflāsi(dogrusu da budur).

3-NA:el-Bükā°ü

4-NHA:Yetehāzene(dogrusu da budur).el-Ġazālī;a.g.e.,c.II,s.729-

730.Ḥadīş:İbn Māce;es-Sünen,el-İkāmetü'ş-şalāt:176,c.I,s.424.

olmaya tebāki ve tehāzin eylemekliđi emr eyledi, ya^cni ađlarcılınmak ve maḥzūn olur Őeklinde olmađı(1) emr eyledi. Zira taḳlīd taḳkīka vesīledir. Fe-inne hāzihi 'l-aḥvāle kađ yetekellefū mebādihā sūmme yeteḥaḳḳaku evāhiruhā(2). Zira bu aḥvāl-i Őerīfenuñ 8^b- mebādīsī kesble ve tekellūfle olur, / anden soñra evāhiri taḳkīk űzre olūr. Pes her nesnenunñ evvelī taḳlīddir. Ve le-kađ Őūhīde fi 'l-^cadeti men iŐtehā en ya^cŐeka Őaḥᐣan ve lem ya^cŐekhu fe-lem yezel yūreddidū zikrehū ^calā nefsihī ve yukarriru ^calā nefsihi 'l-evŐāfe 'l-maḥbūbete ve 'l-aḥlāka 'l-maḥmūdete minhu hattā ^caŐīkahū ve resseḥa zālike fī ḳalbihī rūsūḥan ḥarace ^can ḥaddi iḥtiyārihī ve 'Őtehā(3) ba^cdehu 'l-ḥalāŐe ve lem yeteḥallaŐ(4). Taḳkīk ^cadette ḳatī muŐāhede olunmuŐtur Őol kimse ki bir Őaḥᐣa ^caŐīk olmayı iŐtihā ider, halbuki aña ^caŐīk deđildi(5). Pes daima anunñ zikrini nefsi űzerine terdīd ve tekrīr eyler ve nefsi űzre evŐāf-ı maḥmūde ve aḥlāḳ-ı maḥbūbesin taḳrīr eyler ol Őaḥᐣdan, hatta bu űslūbla(6) aña(7) ^caŐīk olur, ve ol ^caŐīk anunñ ḳalbinde rāsīḥ olur, ile rāsīḥ olur ki, ḥadd-i iḥtiyārdan ḳıkub, bundan soñra ḥalāŐ ister ve lākin kurtulinmaz(8).

1-NA:Olmak

2:NA:+ "kemā ḳāle ^caleyhi 's-selāmū fī ḥadīsīn āḥar: "Ŭtlū 'l-Ḳur'āne fe'bkū ve in lem tebkū fe-tebākü minhu ".el-Ġazālī;a.g.e., c.II,s.729.

3-NA:- "iŐtehā"

4-el-Ġazālī;a.g.e.,c.II,s.730

5-NA:Değildir

6-H:Ol Őaḥᐣında hattā bu űslūbla;NA:Ol Őaḥᐣa bu űslūbla.

7-NA:- "aña"

8-N:Kurtilmaz:A:Kurtilamaz

Fe-kezālike(1)hubbu'llāhi ve's-şevka ilā likā'ihī ve ğay-
ru zālike mine'l-ahvāli's-şerīfeti fe-yenbağī li-men fekadehā
en yetekellefe ictilābehā bi-mücāleseti'l-müttasıfīne bihā ve
müşāhedete ahvālihim ve tahsīne şifātihim ve bi'l-ḥulūsi(2) ma-
cahüm fi's-semā'ci ilā en-yerzūkahu'llāhu tilke'l-hāleti ilā hü-
nā kelāmuhū(3).Pes mahabbetu'l-lāh daḥi, aşk-ı mecāzda taklidle
aşık olan gibidir ve Allāh'ın likāsına şevk daḥi bunuñ gibidir
ve bundan(4),ahvāl-i şerīfedden her ne kadar şey varise heb bu
minvāl üzre tahsīl olur.Pes ahvāl-i şerīfeyi ve mahabbetu'llāhi
fākıd olan kimseye lāyık olan oldur ki,ol ahvāl ve mahabbetiñ
iktisāb ve ictilābında tekellüf eyleye,ol ahvālle muttasıf olan-
laruñ mücālesetiyle ve anlaruñ ahvālını müşāhede etmeklikle ve
anlaruñ şifātını tahsīn itmekle ve anlarla sema' da bile oturmak-
9^a- la tā Allah/Te'alā ol hāleti ol sālīke müyesser eyleyinceye dek.

Ve fī kelāmi'l-İmāmi delīlün 'ale'l-münkirīne'l-lezīne yekū-
lūne enne's-semā'ca ve'l-vecde lā yelīku illā li-ehli'l-kemāli
ke'l-Cünaydi ve'l-Mevlānā ve'bni'l-Fārid ve emsālihim ve'l-mübte-
di'üne'l-mukallidūne lā yesma'üne misle semā'ihim,ve lā şābehe(5)
sem'uhüm ke-sem'ihim ve lā yuşāhidūne ke-şuhūdihim,fe'r-raşu
ve's-semā'cu ḥarāmun el-mislehum(6).Hadreti İmām Ğazālī'nin kelā-

1-H:Fezālike

2-NHA:el-Cülūsi(doğrusu da budur).

3-el-Ğazālī;a.g.e.,c.II,s.730

4-H:Bunda

5-NHA:Ve lā yuşābihü

6-NHA:Harāmun li-mislihim(doğrusu da budur).

mında şol münkirler üzre delil vardır ki anlar dirler:Semâ^c ve vecd Cüneyd ve Mevlânâ ve 'bni Fâriḍ gibi ehl-i kemâl olanlara lâyıkdır ve mübtedî ve muḳallid olanlar,anlar gibi semâ^c ide-
mezler.Ve ol mübtedîler de anlaruñ sem^ci gibi sem^c(1)ve anla-
run şuhûdi gibi şuhûd yokdır.Pes rakş ve semâ^c mübtedî ve mu-
ḳallid olanlara harâmdır.Ve ḳulnâ li-misli hâze'l-ḳâyili(2)hel
şakakte ḳulûbenâ ve hel ittâla^cte esrârenâ fe-min eyyi şey^ḳin
ta^clemü en lâ nesma^ca misle semâ^cihim ve min eyne ta^crifu en
la nerḳuşa misle rakşihim lâ-siyyemâ ḳâle'llâhu Te^câlâ:"Evli-
yâ^ḳî tahte ḳubâbî lâ ya^crifuhum ḡayrî."(3) ve lâ yenḡaşiru^cil-
mu ilâhî li-raculin,bel li-küllü ^cilmin vârisün ve erbâbün fî
küllü zemânin lâ yenḡatı^cu ilâ inkirâḳi'd-deverâni.Ve biz daḡî
şol misilli ḳâyile diriz sen bizim ḳalbimizi yardıñmi ve bizim
esrârimıza muḡḡali^c olduñmi,sen ne delille bilursun ki biz anlar
semâ^cı gibi semâ^c itmeyevüz ve ne maḡalden ve maḡamdan añlarsın
ki,biz anlar rakşî gibi rakş itmeyevüz,ba-ḡuşuş ki ḡaḳ Te^câlâ:
"Evliyâ^ḳî tahte ḳubâbî lâ ya^crifuhum ḡayrî." buyurdî ve hâlbûki
^cilm-i ilâhî bir kimseye münḡaşır degildir.Belki bir ilmiñ
her zamanda nice erbâbi ve vârisi muḳarrerdır,tâ ḳıyâmete dek.

Bilâ es-semâ^c(4)ve'l-vecdü li'l-mübtedi^ḳine lâ yelîḳu li-
zevi'l-menâşibi'l-^câliyeti li-ennehum câzû ḡadde's-semâ^ci ve'l-
vecdi bel ḡadde'l-maḡabbeti ve'l-^caşki kemâ ḳâle İbnü'l-Fâriḍ

9^b- (5):Ve câveztü ḡadde'l-^caşkı/ve'l-ḡubbi ke'l-^culiyi ve ^can şâ-

1-NA:- "Anlaruñ sem^ci gibi sem^c"

2-NA:el-Ḳâ^ḳili

3-el-Eḡâdisü'l-Ḳudsıyye'de ve mevḡû^c hadislere ait kaynaklarda
böyle bir hadis görülemedi.

4-NHA:Beli's-semâ^cu(dogrusu da budur).

5-NA:el-Beyte.

e(1)ve mi^crācū ittihādī rihletī.Ve yekūnu ekseru semā^cı ehli'l-
kemāli ve rakṣihim ta^clīmen li'l-mürīdīne ve irşāden li'l-müs-
terşidīne.Belki semā^c fi'l-hakīka mübtedīler için vad^c olunmuşdır.
Menāsīb-i ^cāliye ve merātīb-i sāmiye şahibi olan sultānlarūñ
mertebesine lāyık değıldir.Zira anlar hadd-i semā^c dan geçmişler-
dir,belki hadd-i mahabbet ve ^caşkdan bile öte geçmişlerdir.Nite-
kim İbn Fāriḍ Hādretleri buyurular:Ben hadd-i ^caşk ve mahabbet-
den(2)tecāvüz eyledim.Pes benim mertebeme nisbet,mahabbet buğđ
ve ^cadāvet gibidir.İttihādım mi^crācınıñ gāyetinden rihlet eyle-
düğüm halde.Şāz(3)gāyet ve nihāyete dirler.Tā^ciyye'ye(4)olan
şerhimizde bu beyti tafşilen şerh eylemişizdir.İktidā olunursa
anda taleb oluna.Ve ehl-i kemālin ekseri semā^c ve rakṣları
mürīdine ta^clīm ve müsterşidīne irşād ve tefhīm içündür,ihtiyā-
cen değıldür.

Ve ba^cdu'l-kibāri feragū fī evāhirihim istignā^cen lā inkāren
kemā hukiye ^cani'l-Cüneydi yeteharrekü fi's-semā^cı fī bidāyetihī
şümme şāre sākinen fī nihāyetihī fe-kīle lehū fī zālike lime sır-
te fāriğan yā şeyhu? Ecābe:"Fe-tera'l-cibāle tahsebühā cāmīdeten
ve hiye temurru merre's-sehābi."(5) ve hāzā işāretün ilā enne'l-
kalbe muḍtaribun ve müteharrikün ilā cānibi'l-a^clā ve'l-cevārihu
müteeddibetün fi'z-zāhiri ve sākinetün fi'ş-şūreti(6) iz(7) kāne
vecdühu dāyimen(8)ve şirbühü müstemirran bi-haysü lā yu^cessiru's-

1-N:Şā^cedin(doğrusu da budur).

2-NA:Hadd-i mahabbet ve ^caşkdan

3-H:Şāv;NA:Şā^ced(doğrusu da budur)

4-NA:Tā^ciyye'de

5-en-Neml:27/88

6-el-Ġazālī;a.g.e.,c.II,s.746-747

7-NA:İzā

8-N:DĀ^cimen

sema^ca fī ziyādetihi. Ve ba^cd-i kibār(1) evāhīr hallerinde raḡş ve hareketden fāriḡ oldiler. İnkār eyledüklerinden deḡil, belki bu zevkten ^cālī zevke vāşıl olub bundan müstaḡnī olduklarından ötüridir. Nitekim Ḥadreti Cüneyd'den hikāye olunur ki(2) bidāyet-i hallerinde semā^cda(3) raḡş ve hareket iderlerdi, amma nihāyet-i hallerinde sākīn olub fāriḡ oldi. Pes aña terk-i raḡş ve hareket eyledüklerinden su²āl olunub didiler ki: Niçün fāriḡ oldun ey 10^a- şeyḡ? Cevab virub didi ki: Pes, sen cibāli görürsün sen / ani cā-mide ve sākīne zan idersin, halbuki ol cibāl şehāb mürūri gibi mürūr ve hareket ider. Ḥadreti Cüneyd'in böyle dimesi kalbinuñ cānib-i ālāya müteharrik olub a^cda ve cevārihi müte²eddib ve sākīn olduğına işaretdir. Zira anuñ vecdi dāyim(4), ve şirbi müstemir oldi, şol haysiyetde ki(5) semā^c anuñ vecd ve şirbiniñ ziyadeligine te²sir itmez oldi. Zira kendü ^cayn-ı zevk olub, zevk-i ^cari-diden müstaḡnī oldi.

Ve mine'l-^cUlemā²i men enkerū ve kālū: "Enne't-tevācūde bid-^catūn(6) ve'l-bid^catū dalāletūn. Fe-ehlü't-tevācūdi, ehlü'd-dalāli. Kulnā lā nüsellimū enne't-tevācūde yekūnū bid^caten(7). Ve keyfe yekūnū bid^caten ve ḡad şadare ^cani'n-Nebiyi ^caleyhi's-selāmū kemā sarraḡa'ş-şeyḡū's-Sühreverdī fi'l-bābi'l-hāmisi ve'l-^cişrūne mine'l-^cAvārifī fi'l-ḡavli fi's-semā^ci(8) revā hadīşen müseneden ilā Enesi'bni Mālikin raḡıya'llāhu ^canhu ḡāle: Künnā ^cinde Resū-

1-NA:- "kibār"

2-NA:- "ki"

3-N:- "semā^cda"; A: Raḡş ve semā^cda hareket"

4-NA: Dā²im

5-NA: Haysi²etden ki

6-NA: + "yekūnū bid^caten"

7-H:- "enne't-tevācūde bid^catūn ve'l-bid^catū dalāletūn fe-ehlü't-tevācūdi ehlü'd-dalāli, kulnā lā nüsellimū enne't-tevācūde yekūnu bid^caten".

8-NA: Fī ḡavli's-semā^ci

li'llāhi ʿaleyhi's-selāmü iz nezele ʿaleyhi Cebrāʾilü fe-kāle:
Yā Resüle'llāhi fukarāʾü ümmetike yedhulüne'l-cennete kable'l-
ağniyaʾi nişfa yevmin ve huve hamsü miʾeti ʿāmin.Fe-ferihā Re-
sülü'llāhi ʿaleyhi's-selāmü fe-kāle:"E-fi-küm men yünşidünā?"
Fe-kāle bedeviyun:Neʿam Yā Resüle'llāhi .Fe-kāleʿaleyhi's-se-
lāmü:"Hāti." fe-enşede'l-bedeviyu:

Le-kaḍ lesiʿat ḥayyetü'l-hevā kebidī,
Fe-lā ṭabībe lehā ve lā rākin,
ille'l-ḥabībe'llezī şefaktü bihi,
Fe-ʿindehu rukuyyetī ve tiryākī(1).

Ulemādan baʿdi kimseler(2)izhār-ı vecde(3)inkār eylediler
ve didiler ki:Taḥkīkan tevācüd(4)bidʿat ve bidʿat dalāletdir.
Pes ehl-i tevācüd,ehl-i dalāldir.Biz diruz,teslīm itmeziz ki te-
vācüd bidʿat ola.Ne ḥalle tevācüd bidʿat olur ki taḥkīk Ḥaḍreti
Nebī(5) ʿaleyh's-salātü ve's-selām'dan şudūr eyledi.Nitekim,şeyḥ
Sühreverdi ʿAvārifü'l-Maʿārifin yikirmibeşinci bābında,ḳavl-i se-
maʿ da taşriḥ idüb Enes İbn Mālik'e müsned bir ḥadīs rivāyet i-
düb didi ki,Ḥaḍreti Enes didi ki:Biz Resülü'llāh'ın (şalla'l-
10^b-lāhu/ʿaleyhi ve selleme) ḳatında ḥadır idik şol vakitte ki Cib-
rīl-i Emīn aña nāzil olub(6)didi ki:Yā Resüle'llah Ḥaḳ saña se-
lām itdi dir ki,fukarāʾ-i ümmetiñ ḳable'l-ağniyā cennet-i aʿlā-

1-Fettenī,Tezkiretü'l-Mevdūʿāt'ında bu ḥadīs için"aslı yoktur",
"mevdūʿ dur","şahīḥ degildir" demektedir.Bkz.s.197.Sührever-
di;a.g.e.,cüz:I,s.108.Dārimī'nin Süneni'inde buna benzer ha-
dis vardır.Bkz.Sünenü'd-Dārimī,Reḳāik,c.II,s.339.

2-N:Kimseler

3-NA:Vecdi

4-NA:Vecd

5-NA:- "Nebī"

6-NA:Oldi

ya dāhīl olurlar nişf-ı yevm mikdari ve ol nişf-ı yevm beşyüz yıl mikdāri ola. Pes Hādreti Risālet-penāh bu kelāmdan mesrūr olub didi ki: "Ey benim aşhābım! Siziñ içiñüzde hiç bir kimse varmidir ki şiir deye, manzūm kelām söyle(1). Pes bedevīlerden birisi: "Ne cam Yā Resūle'llāh vardır." didi. Pes Peygamber ʿaleyhi's-selām buyurdılar ki: "Getūr." pes ol bedevī inşād idüb didi ki: Vallāhi taḥkīk ışırdı ve şokdi hevā yılıni benim ciğerimi. Pes hiç bir tabīb yokdır o kebīdime ve daḥi(2) efsūn ider daḥi yokdır illā şol habīb ki ben aña maḥabbet kıldım. Pes ol habīb bin katındadır benim efsūnum ve tiryākim.

Fe-tevācede Resūlü'l-lāhi ve tevācede'l-aşhābü maʿahū hat-ta saḳaṭa ridāhu ʿan menkebihī. Fe-lemmā feraʿū(3) āvā küllü vāhidin ilā mekānihī kāle Muʿāviyetü'bnü Ebi Süfyān: Mā aḥsene la-ʿabuküm Yā Resule'l-lāhi! Kāle (ʿaleyhi's-selāmü): Meh! Meh! Yā Muʿāviyetü leyse bi-kerīmin men lem yehtezzü ʿinde zikri'l-ḥabībī. Sümme ḳasseme ridāhu ʿalā men ḥādirīhi(4) bi -erbaʿa miḳetin kītʿatin(5). Fe-hāze'l-ḥadīsi evradnāhü müseneden kemā semiʿnāhu ve vecednāhu. Ve ḳad tekelleme fi sıḥḥatihī aşhābü'l-ḥadīsi ve mā vecednā(6) şeyḳen nuḳile an Resūli'llāhi yuşākilü vecde ehli'z-zemāni ve semaʿihim(7) ve temzīki'l-hiraki(8) intehā kelāmuhü.

1-NA: Söyleye

2-NA: - "ve daḥi"

3-NHA: Feraḡū

4-NHA: Ḥādara bihī

5-Fettenī bu ḥadīsin āḥād ve mevdūʿ olduğunu söylemektedir. Bkz. Tezḳiretü'l-Mevdūʿāt, s.197. Semāʿda elbise paralamak hususunda bkz. el-Gazālī; a.g.e., c.II, s.749.

6-NA: Vecednāhu

7-NH: + "semaʿihim ve ʿctimāʿihim illā hāzā ve mā aḥsene ḥucceten li'ş-şufiyyeti ve ehli'z-zemāni fi semāʿihim"; A: + "Semāʿihim ve ʿctimāʿihim illā hāzā ve mā aḥsene ḥuccetü'ş-şufiyyeti ve heli'z-zemāni fi semāʿihim".

8-Sühreverdi; a.g.e., cüz: I, s.108-109

Ve hākezā evrede hāze'l-ḥadīse el-İmāmü'l-Ġazālī ve'n-Necmü'd-
Dāye ve ğayruhum mine'l-muḥakkikīne. Pes Ḥadreti Risālet-penāh
bu beyitte ḥabīb nāmını istima^c idicek tevācüd eyledi ve aṣḥāb
dahı ol Ḥadretle^{ma^can} tevācüd eylediler, ḥatta mübārek ridālari(1) o-
muzlarından düşdi. Pes tevācüdden fāriğ olub her biri mekânına
geldükde Mu^cāviye didi ki: Ne^caceb güzel oynarsın yā Resūle'l-
lah. Ḥadret dahı buyurdılar ki: "Sus yā Mu^cāviye kerīm deĝildir
11^a- şol kimse ki maḥbūb añıldıkda ḥareket itmeye./ Pes ol Ḥadret
mübārek ridālarını hāzırında olan dördyüz aṣḥāba taḫsīm ve tev-
zi^c eyleyüb birer pāre teberrüken anlara virdi. Pes ḥadreti
şeyḥ Sühverdi buyururlar ki, biz bu ḥadīsi İrād eyledik ^can
^canhu ile Enes İbn Malik'e müsned olduğu ḥalde işitduğümüz ve
bulduğümüz gibi ve aṣḥāb-ı ḥadīş, bu ḥadīsiñ sıḥḥatinde tekel-
lüm idüb kāyil(2) olmuşlardır ve biz bir şey bulduk(3) Resūlü'l-
lah'dan nakil oluna ehl-i zamaneñ vecdine ve semā^cine ve icti-
ma^cine müşākil ve müşābih illā bu ḥadīsi bulduk, ne^caceb güzel
hüccetdir, şūfiyye ve ehl-i zamane semā^clarında ve vecdden ḥır-
ka pārelamalarında(4).

Ve kāle'ş-şeyhu'l-Muḥyi'd-Dini'l-^cArabī(560-618=1165-1240)
fi Vaşāyāhu mine'l-Fütūḥāti'l-Mekkī ḥaddeṣenā Ahmed İbn Mes^cūd
b. Şeddādi'l-Mukrī el-Mevsilī kāle ḥaddeṣenā Ebū Ca^cferi'l-Kāḍī ka-
le ḥaddeṣenā Yusuf b. el-Ġanem ed-Diyārbekriyyu kāle ḥaddeṣenā
Cemālū'l-İslām Ebu'l-Ḥasen ^cAlī b. el-Kureyşiiyyu kāle ḥaddeṣenā
Ebu'l-Ḥasen el-Kerḥī kāle ḥaddeṣenā Ebu'l-^cAbbās Ahmed b. el-

1-NA:- "hattā mübārek ridālari"

2-NA:Kā^cil

3-Doğrusu "bulmadık" olacaktı, metinde hatalı yazılmıştır.

4-NA:Pārelamalarına

Faḍl en-Nihāvendī kāle semi^ctü şeyhī Ca^cfer b. Muḥammed b. el-
Huldī yeḳülü: Küntü ma^ca'l-Cüneydi fi ṭarīkı'l-Hicāzi hattā ṣa-
^cadnā ilā cebeli Tūr-i Sīnā fe-lemmā vakāfnā fi'l-mevdi^ci'l-
lezi vakāfe Mūsā (^caleyhi's-selāmü) vakāfet ^caleyha heybetü'l-
mekāni ve kāne ma^canā kavvālün fe-eşāre ileyhi'l-Cüneydü en-ye-
kūle şey^cen, fe-kāle'l-kavvālü beyten(1). Fe-lemmā semi^ca'l-Cüney-
dü tevācede(2) ve tevācednā ma^cahū hattā lem yedri aḥādün minnā
e(3) fi's-semā^ci em fi'l-erḍi(4). Şeyh Muḥyi'd-Din Fütühāt'ın e-
vāhirinde Vaşāya'sında buyururlar ki Ahmed İbn Mes^cud b. Şeddād
Mevsālī baña haber virdi didi ki baña haber virdi Ebu Ca^cfer Kā-
di mā haşale me^can^can, bu haber Şeyh Ca^cfer İbn Muḥammed Huldī'
ye müsned olub anlar didiler ki: Biz Cüneyd'le ṭarīk-i Hicāz'da
bileydik(5) hattā Cebel-i Tūr'a çıkdık ve Hādreti Mūsā'nın ṭur-
duğı yerde ṭurduk. Ol mekānuñ heybeti(6) bizim üzerimize vāki^c ol-
di ve ol maḥalde bizimle bir kavvāl varidi(7). Pes hādreti Cüneyd

1-Ḳavvālın söylediği beyitler şöyledir:

Ve bedā lehū min ba^cdi mendemele'l-hevā,

Berkun te^celleka mūhinen leme^cānühū.

Yebdū ke-hāşiyeti'r-ridā^ci ve dūnehū,

Şa^cbe'z-zürā müttemenni^can erkānühū .

Fe-bede^ce li-yenzura keyfe lā fe-lem yutık,

Nazaran ileyhi ve şaddehū sübhānehū.

Fe'n-nāru me'ştemelet ^caleyhi ḡulū^cuhū,

Ve'l-ma^cu mā semaḥat bihi ecfānühū. (İbn ^cArabī, Muḥyi'd-Dīn

Ebū Bekr Muḥammed b. ^cAlī; el-Fütühātü'l-Mekkiyye, c. IVb, s. 712)

2-A:- "Tevācede"

3-NA:Ev

4-İbn ^cArabī; a.g.e., aynı yer.

5-NA: Bile idik

6-NA:- "heybeti"

7-NA:Var idi

11^b- oJ kavvāle işaret/eyledi. Pes(1)ol ser-āgāz idüb bir beyt okıdı, hemāndem ki Cüneyd-i Bağdādī(2)istima^c eyledi tevācüd eyledi, biz da^hi anıñla ma^can tevācüd eyledik. Hatta^{söyle} vecde geldik ki bizden birimiz bilmedi yerdemiyüz yahud göktemiyüz(3). Ve kâne bi'l-kur-bi minnā deyrun fihi rāhibun fe-nādānā: Yā ümmete Muhammed bi'l-lāhi ecībūnī fe-lem yeltefit minnā aḥadūn ileyhi bi-ṭībi'l-vakti fe-nādānā es-sāniyete fe-lem yucibhu aḥadūn fe-nādānā es-sāliṣete bi-ma^cbūdikum ellā ecebtümünī fe-lem terudde(4) ^caleyhi aḥadūn cevāben. Fe-lemmā feternā mine's-semā^ci kulnā li-Cüneydin enne hāze'r-rāhibe nādānā ve aḥseme ^caleynā. Kāle^ṭtünī fe-etā(5) ve selleme ^caleynā ve se^ṭele: "Eyyüküm şeyhun ve üstāzūn". Fe-eşārū ile'l-Cüneydi. Fe-kāle: "Aḥbirnī ^can hāze'l-lezī fa^caltümū-hu, e-huve maḥşūşun li-akvāmin fi dīnikum ev ma^cmūmun?" Kāle:

- Bel maḥşūşun li-akvāmin. Kāle:

- "Bi eyyi niyyetin tekūmūne?" Kāle:

- Bi-niyyeti'r-recā^ṭi ve'l-ferāḥi bi'llāhi .Kāle: "Bi-eyyi niyyetin tesma^cūne?" Kāle:

- Bi-niyyeti vücāni lezzeti kavli "E-lestü bi-rabbikum? Kālū belā". Kāle: "Mā hāze's-şavtü?" Kāle:

- Nidā^ṭu ezeliyyin. Kāle:

- "Bi-eyyi niyyetin teşḥav?" Kāle:

- Bi-icābeti'l-^cabdi er-Rabbe. Kāle:

- Şadakte. Şümme kāle'r-rāhibu: Müdde yedeke! Fe-medde yede-

1-NA:- "pes"

2-NA:- "Bağdādī"

3-N:Yahud gökte;A:Göktemiyiz bilmedik.

4-NHA:Yerudde

5-NA:Fe-innī

hu, fe-kāle'r-rāhibu: "Eşhedü en-lā ilāhe illa'llāh ve eşhedü enne Muḥammeden ʿabdühü ve resūlühü, fe-esleme(1). Ve bize karīb bir kilisā varidi ve anda bir rāhib varidi. Pes bize nidā eyledi ki: "Yā ümmete Muḥammed baña cevap viriñ". Pes bizden birisi aña iltifat etmedi, vaktimiziñ tayyibliğinden. İkinci kerre nidā eyledi. Yine bir kimse cevap virmedi. Pes üçünci kerre nidā eyledi ki maʿbuduñuz ḥaḳḳiçün niçün baña cevap virmezsiniz. Yine bizden birisi aña ferd-i(2) cevap eylemedi. Vaktākim semāʿdan bize fütür gelub fāriğ oldikse, Cüneyd'e didik ki(3), şu rāhib bize nidā eyledi ve bize ḳasem viridi. Cüneyd didi ki: "Geturuñ". Pes çığırdiler geldi ve bize selām viridi ve suʿal eyledi: / Şeyḥ ve üstāz ḳankiñuzdur? İşaret eylediler. Pes rāhib didi ki: Baña haber vir ey Cüneyd şu işledüğüñüz fiʿilden, bu maḥşūşmidir, bir nice ḳavme ve yahud diniñüzde ʿale'l-ʿumūm cemīʿi nāsa şāmilmidir? Cüneyd buyurdılar ki: Bel ki dinimizde bir nice ḳavme maḥşūşdur. Rāhib didi ki: Ne niyetle ḳalkarsız? Didi ki:

- Recā ve Allah'la feraḥ ve maḥabbetiyle mesrūr olmak niyetiyle. Rāhib didi ki:
- Ne niyetle semāʿ idersiz? Didi ki:
- "Elestü bi-rabbiküm" ḳavliniñ lezzetini bulmak niyetiyle.

Rāhib didi ki:

- Bu şavt nedir? Cüneyd didi ki:
- Nidā-ʿi ezeliʿdir, yaʿni nidā-ʿi ezeli lezzetine müşābihdir demektir. Rāhib didi ki:
- Ne niyetle şahve gelürsüz? Cüneyd didi ki:

1-İbn ʿArabī: a.g.e., c.IVb, s.713-714

2-NHA: Redd-i (doğrusu da budur).

3-NA: Didi ki

- 'Abdiñ Rabbe icābet itmesi niyetle. Zira şahve gelmeyince, 'abd Rabbe icābet idemez. Rāhib didi ki:

- Gerçeksın, eliñ uzat. Pes Cüneyd elin uzatdı, rāhib şehādet kelimesin geturub(1) müslüman oldı. Sümme k̄āle lehu'l-Cüneydü:

- Bime 'arafte enni şādıkun? K̄āle k̄are'tü fi'l-İncīli ha-
vāşşu ümmeti Muhammed yelbesüne'l-hırkate ve yerdavne bi'l-bül-
ğati bi'llāhi yekūmüne ve ileyhi yeştāküne ve fīhi yetevācedü-
ne. Fe-bekiye'r-rāhibü ma'anā selāsete eyyāmin sümme māte rahme-
tü'llāhi 'aleyhi(2). Anden soñra Cüneyd didi ki: Ey(3) rāhib ney-
le bildiñ ki ben şādıkım? Didi ki: Ben İncil'de okudum, ümmet-i
Muhammed'in ^{anlar} haşşalarını ki' hırka giyeler ve ednā kifāfe k̄āni' o-
lalar(4) ve her hālde Allah'la k̄āyim olalar ve aña müştāk olalar
ve anuñ mahabbetinde(5) mütevācid olalar. Pes üç gün rāhib bizim-
le bākī olub soñra öldi(6).

1-NA: Geturdi

2-İbn 'Arabī; a.g.e., aynı yer

3-NA: - "ey"

4-NA: Olurler

5-NA: Mahabbetinden

6-NA: Vefāt eyledi

(!) Eserin "H" rumuzuyla gösterdiğimiz Hacı Mahmud Efendi nüshasının 44^b varagının kenarında kanaatimizce başka birisi tarafından yazılmış olan Arapça şöyle bir not bulunmaktadır.

SORU: Mā kavlü'l-'ulemā'i'l-'āmilīne 'an cemā'atin mine'l-müslimīne talebeti 'ilmi fuḳarā'in yectemi'üne fī mescidi cemā'atin yuḣallüne'l-farīdate ve'l-cemā'ate, sümme yezkürüne'llāhe Te'āla ve yüsebbihühnehü ve yühellilühnehü ve yükebbirühnehü ve yahmedühnehü bi'l-vāridi fi's-sünneti's-şāhīhati'l-me'sūreti ve ğayri zālike mimmā nukīje 'ani's-selefi's-şālihīne ve yahtimune zālike bi-Fātihati'l-Kitābi sümme yezkürüne'llāhe "Lā ilāhe illa'llahu" bi-hey'etin ictima'iyetin yaḣsulü rikḳaten fī kulūbihim ve vecden ve şevkan ve istiğrāken fī vaḣdāniyyeti

ma^cbūdikum fe-minhum men yūsma^cu minhu tevḥīdun bi-lafzi'l-Celāli fakat Allah, Allah, Allah. Ve minhum men yūsma^cu minhu āh, āh, āh. Fe-izen intehā bihim hāze'l-istiğrāku ve ḥāteme vaḥidun minhum bi-"Lā ilāhe illa'llah Muḥammedün Resūlü'l-lah" ve yaḥtimü bāki'l-cemā^cati kezālike fe-yedde^cüne ve yeteferreküne hāzā de^obūhum ve hālūhum. Fe-enkera ^caleyhim ṣaḥṣun kā^oilen bi-enne hāze'l-ictimā^ca ve ref^ca'ṣ-ṣavti bi'z-zikri bid^catün. Ve kāle āheru hā^oülā^oi kilābün ya^cü-vüne. Ve kāle āheru ez-zikru ceḥran leyse lehū aṣlün li-kavliḥi Te^cālā: "Ve'z-kür Rabbeke fī nefsike teḍarru^can ve ḥīfeten ve dūne'l-cehri mine'l-kavli" (el-A^crāf:7/205), ve kāle Resūlü'llāhi ṣalla'llāhu ^caleyhi ve selleme: "Ḥayru'z-zikri mā ḥufiye (el-^cAclūni, İsmā^cil b. Muḥammed el-Cerrāhi; Keṣ-fü'l-Ḥafā ve Müzīlü'l-İlbās ^cammā iṣteḥara mine'l-ehādīsī ^calā elsineti'n-nās, c. I, s. 471). Fe-hel yecüzü ma yef^calühū hā^oülā^oi bi-hāzihi'l-ḥaysiyyeti ve zikrūhum ceḥran em lā. Sümmē ba^cdü'l-münkirīne erāde en yedḥule ^caleyhim ^cinde iṣ-tiğālihim bi'z-zikri kāri^cen li'l-Ḳur^oāni fe-izā lem yebṭulū ^cani'z-zikri ve yeskütü ve yestemi^cü fekat ḥālefü kavle'l-lāhi Te^cālā: "Fe-izā ḳuri^oe'l-Ḳur^oāni fe'stemi^cu lehū ve en-sitü..." (el-A^crāf:7/204). Fe-hel lehū zālike fe-nel yecibü ^cale'z-zākirīne hīne izin es-sükütü ve'l-istimā^cu ve ye^ose-müne izā lem yestemi^cü ve mā yecibu ^cale'l-münkirī ^caleyhim ve men yū^ozīhim bi'l-kavli ve'l-fi^cli ve mā cezā^oühü?

EI-CEVABU: Ve'llāhu 'l-mülhimü li's-ṣavābi enne zikre hā^oülā^oi ve tesbīḥahūm ve tehlīlehum ve tekbīrahūm ve ḥan-dehum bi'l-vāridi fi's-sünneti ve ḡayri zālike mine'l-Ḳur^oāni, ve'l-Ḳur^oāni cābehu kāle Te^cālā: "Ve'z-kürü'llāhe keṣī-ran le^calleküm tüflihūne." (el-Cum^oa:62/10). Ve lafzu'l-Celā-leti'llezī yūsma^cu min ba^cdihim ḳad verade fi'l-Ḳur^oāni fī-mā yenūfü ^calā selāsi mi^oeti mevḍi^cin ve ma^crūfün ^cinde'l-ekābīri bi-enneḥü İsmü'llāhi 'l-A^c zam ve āh, āh, āh min esrā^oi'llāhi ya^crifūhu ehlü'l-baṣīreti. Ve ḥatmūhum bi-"Lā ilāhe illa'llāhu Muḥammedün Resūlü'llāhi " mine'l-Ḳur^oāni kāle Te^cālā: "Va^c lem enneḥü lā ilāhe illa'llāh .." (Muḥammed:47/19) ve kāle Te^cālā: "Muḥammedün Resūlü'llāhi ve'llezīne ma^caḥū

Ve evrede'ş-şeyhu'l-Attāri hāzihi'l-menkıbete fī kitābi-
hi'l-müemmā bi-Tezkireti'l-Evliyā' bi-'ibāreti'l-Fārisiyyeti.
Ve ketebtü teberrüken ve takvıyeten li'l-evveli kâle:Der nesî-
mi'l-ervāh der Tūr-i Sīnā Cüneyd der vecd bûd eşhābeş der gir-
di ō rakş mī kerdend derān hālet rāhibī bang zed ki ez berā-yi
12^b- Hüdā merā cevāb dehīd / ez gāyeti istiğrākı zevk ō rā iltifāt
nekerdend çün semā^c sâkin şüd şeyh rā güftend rāhibī bangī mī
zed ve bedīni İslām süvgend mī dād ez gāyeti istiğrāk ō rā ilti-
fāt nemī kerdīm şeyh bā eşhāb süyi rāhib şüd ez şavma^ca fūrūd
āmed pür sīd ki büzürği şümā kist? İşāret bi-şeyh kerdend. Pes
rāhib goft in çi mezhebest ki şümā mī künīd ez rakş ve vecd
ve semā^c in tarīki maşşūs est yā ^camm, şeyh goft in şīve^oi maş-
şūs est bi-kavmī ki tarīki zühd girend der dünyā. Pes rāhib goft
dest bi-men deh yā şeyh. Pes dest-i şeyh girift ve goft eşhedü
en lā ilāhe illa'llāh ve eşhedü enne Muhammeden ^cabdühü ve Re-
sülühü ki der İncil çenīn mektübested ki havaşş-ı ümmet-i Muham-
med hareket künend der semā^c bi-şartı inkıṭā^c ve i^crād ez dünya
intehā kelāmuhü.

eşiddā^oü ^cale'l-küffāri ruhamā^oü beynehum."(el-Feth:48/29)
el-āyete. Ve lā yecibu ^calā men yakra^oü'l-Ḳur^oāne en yenşite
li-kıra^oeti gayrihi. Fe'ş-Şāfi^cī rahimehu'llāhu :Yüci-
bu'l-kıra^oetü halfe'l-imāmi fi'l-cehriyyeti li-kavlihi
şalla'llāhu ^caleyhi ve selleme:"Lā şalāte li-men lem yeḳ-
ra^o bi-vecdin bi-Fātiḫati'l-Kitābi."(eş-Şāfi^cī, Muhammed b.
İdrīs; el-Ümm, c. I, s. 107. Ḥadīs: Ebū Dāvud; es-Sünen, Şalāt: 132,
Ḥad: 822-823, c. I, s. 217). Fe-lā yecibü ^calā men kâne yakra-
^oü'l-Ḳur^oāne en-yenşite li-kıra^oeti gayrihi ne^cam yecibu
^calā men lem yakre^oi'l-Ḳur^oāne en-yenşite. Ve izā etā bi-
āyetin ev kelimetin mine'l-Ḳur^oāni huve kārī^oün li'l-Ḳur-
^oāni ve yecibü ^cale'l-münkiri ^caleyhim ve'l-mü^ozī lehum
el-men^cu fe-in ve illā yu^oeddeb.

Sürme nekûlu fe-^{min}ulime^h hâzihi'l-menkûlâti enne'r-rağşa he-
lâlün li-ba^cdi't-ğâyifeti(1) ve mübâhün li-ba^cdihî kemâ zehebe
ileyhi eş-Şâfi^ciyü:"Enne'r-rağşa mübâhün"(2) ve kâle el-Fürânî
fi'l-^cUmde:"Er-rağsu mübâhün"(3) ve kezâlike kâle'l-Ğazâlî fi'l-
Vasîğ'i ve'l-Ğalîmî fi Şerhi'l-Vecîz'i min kütübi's-Şâfi^ciyi fi
Kitâbi's-Şehâdeti:"Er-rağsu leyse bi-ğarâmin"(5) ve eşâre'l-Kâdî
el-Hüseyn:"Enne min ehvâli'l-lezîne yekûmüne bi-vecdin yübâhu
lehum ve yekrahu li-ğayrihim(6) ve şarraha bihi'l-Üstâzü Ebü Man-
şur(7).Pes andan soñra biz diruz bu muğaddemetda mürur iden man-
kûlatdan bilindi ki,tağkîkan rağş helaldir ba^cdi ta^cifeye ki
vecd-i ilâhîden bi-iğhtiyâr sâdir olur ve mübâhdır ba^cdi ta^cifeye-
ye.Nitekim İmâm Şâfi^ci ibâhatına zâhib oldi ve Fürânî ^cUmde nâm
kitâbda dir ki:Rağş mübâhdır.Ve kezâlik Ğazâlî"Vasîğ"nâm kitabda
böyle didi ve Ğalîmî,İmâm Şâfi^ci'nun"Veciz"nâm kitabının şer-
hinde kitâb-ı şehâdetde "Rağş Ğarâm degildir" didi ve Kâdî Hü-
seyñ dahi bu ma^cnâya / işâret idüb didi ki:Tağkîkan ehl-i ahvâl-
den vecdle kâyim(8)olan kimseler için mübâh ve Ğayriye(9)mek-
rûh olur ve üstâd Ebü Mansûr dahi tasrîh eyledi.

Fe-in kulte eksera mâ eşerte ileyhi ^calâ mezhebi's-Şâfi^ciy-

1-NA:et-Ta^cifeti

2-el-Ğazâlî;a.g.e.,c.II,s.704

3-el-Fürânî eş-Şâfi^ci;el-^cUmde (bulunamadı).

4-el-Ğazâlî;el-Vasîğ (bulunamadı).

5-Ankaravi'nin ifadesinden Şerhu'l-Vecîz'in el-Ğalîmî'ye ait
olduğı anlaşılıyorsa da bu eserin Es^cad b.Mahmûd el-İclî'nin
Şerhu İbhâmi'l-Vecîz'olduğı tahmin edilmektedir.Bkz.GAL,I/424
(543).

6-el-Kâdî Hüseyn (Kendisi ve eseri hakkında bilgi bulunamadı).

7-Ebü Mansûr (Kendisi tesbit edilemedi ve eseri bulunamadı).

8-NA:Kâ^cim

9-N:Ğayrilere;A:Ve Ğayri kimselere

yi ve emmā fī mezhebi'l-Hanefiyyeti fe-leyse kezālike. Kulnā, ev-
velen sebete müdde^canā fī kevni'l-mes^oeleti muhtelefen fihā fe
lā yükefferu cāhiduhā ve kulna sāniyen innehu lem yesbut naklün
(1)şarihun ve kavlün şahihun min ahadi'l-e^oimmeti'l-erba^cati^ca-
lā tahrīmi mā fe^calehū ihvānünā ve kem min kelāmin şādefnāhu fī
hāzihi'l-mes^oeleti vecednāhu ğayra şahihin ve lev sellim ennehū
harāmün ^cinde ba^cdi'l-e^oimmeti lākin lā hafā li-men lehū ^caqlün
selīmun fī ennehū mübāhun ^cinde's-Şāfi^ciyyeti. Fe-yecüzü fī ba^c-
di'l-evkāti ihtiyāru hāze (2)'l-mezhebi kemā zekere Mecma^cu'l-
Fetāvā(3)innehu ruviye ^can Ebī Yūsufe ennehu şalla bi'n-nāsi yev-
me'l-cum^cati şümme uhbira bi-vücūdi'l-fe^orati fī bīri(4)'l-ħam-
māmi ve kad kāne iġtesele fīhi ve kāne zālike kable te^carrufi'n-
nāsi fe-kāle:Ne^ohüzü bi-kavli ihvāninā min ehli'l-Medīneti "İzā
belāġa'l-mā^ou kulleteyni lā yences ve lā yahtemilü'l-ħabīse."(5)
ve lem yekün zālike mezhebuhu intehā kelāmuhu.

Ve cevveze ^culemā^ounā fī zemāninā fi'l-medāyini küllihā sa-
lāte'l-cenāzeti li'l-ġāyibi ke-cenāzeti's-selāṭīni(6) ve ^cule-
ma^ou'l-^cummelü ve'l-meşāyihu'l-kümmelü ve lem yenne^cu(7)ve hiye
ġayru cāyizin fī mezhebi'l-Hanefiyyeti fe-lime lā yecüzü hāzā
ma^ca enne'l-evliyā^oe ve'l-muħakkikīne fe^calū. Eġer sen dirseñ ki,
seniñ ekser işāret eyledüġüñ edille mezhebi Şāfi^ciyye üzredir.
Ammā mezheb-i Hanefiyye(8)böyle deġildir. Pes fāyide(9)nedir?

1-NA:Bi-naklin

2-N:Hāzihi

3-Mecmū^cu Fetāvā(dogrusu budur).

4-Dogrusu "bi^ori" dir;A:Yevmi

5-İbn Teymiyye, Takıyyü'd-Din Ahmed b. Abdü'l-Halīm el-Harrānī;
Mecmū^cu Fetāvā, Bābü'l-Miyāh, c. XXI, s. 73.

6-NA:Fi'l-mescidi's-selāṭīni

7-N:Yemkū

8-NA:Hanefiyye'de

9-NA:Fā^oide

Biz cevap viruruz evvela biri budur ki bizim müdde^camız sâbit oldi ki ol mes^oele muhtelefun fih olmasidir. Pes bi'l-icmâ^c olmaz ve câhidi ikfâr olunmaz ve sâniyen dahi diruz, nakl-i şarih ve kavli-i şahih ile eyimme-^oi(1)erba^cannâ birinden sâbit olma-
13^b- di bizim kardaşlarımızın işledüğü rakş ve hareketin üzrine / tahrim sâbit olmadı. Belki Ebū Hanīfe katında harām olan rakş, rakşalarıñ(2)ve ehl-i la^cabın rakşidir. Teslim idelim ki ba^cdi e^oimme katında harām olsun, lâkin^cakl-ı selīm şahibi olan kimseye hafā yokdır ki tahkikan rakş Şāfi^ciyeye katında mübāhdır. Pes ba^cdi evkâtde Şāfi^ci mezhebin tutmak cāyızdır(3). Nitekim Mecma^cu'l-Fetāvā'da zikr olindi Ebū Yūsuf'dan rivāyet olundi ki, bir gün nâsla şalât-i cum^cayı kıldı, sonra gusl eyledüğü har-
mâmin küyisine fâre vâki^c olmasını aña haber virdiler ve anın iğtisâli nâs ani bilmezden evvel idi. Pes Ebū Yūsuf mezheb-i Şā-
fi^ci(4) tutub didi ki sen ahz eyle ehl-i Medīne'den olan ih-
vânımızın kavillerini ki anların kavli budur ki, kaçan su kulle-
teyn miqdârına irse necis olmaz ve hubsi ihtimal olmaz(5). Bu
hod Ebū Yūsuf'un mezhebi değildir ve dahi zamanımızda olan^cule-
mâ tecvîz etmişlerdir ki her şehirlerde cenāze-^oi gāyib(6)içün
nemāz kılina. Meğelâ^c ulemā^oi^c âmilîn ve meşāyih-i kâmilîn ve se-
lâtin-i^c âdilîniñ nemāzları ve^c ulema^oi^c Hanefiyye buni merfit-
mezler. Bâ-huşuş ki bu, mezheb-i Hanefiyye'de yokdur. Pes rakşın

1-NA: E^oimm^oi

2-NA: Rakşalardır

3-NA: Cāyızdır

4-N: Şāfi^ciyi; A: Şāfi^ciyi

5-NA: Olunmaz

6-NA: - "Cenāze" gāyibler

ba[°]di evkātde feraḥ ve sürür maḥallinde mübāḥ olması niçun cā-
yiz olma[°]ya, bunun birle ki evliyā[°]i muḥakkikīn eylemişlerdir(1)
ve aşfiyā[°]i müdakkikīn bu kārī kılmışlardır.

Fe-in kulte fe-mā bālū't-ṭībā[°]i tenfiru [°]ani'r-raḫṣi ve
tesbiku'l-evhāmü ilā ennehā bāṭılün ve lehvün ve muḥālifun li'd-
dāni fe-lā yerāhü zū ciddin illā ve yunkiruhu, kulnā inne'l-cid-
de lā yezīdü [°]alā ḥaddi Resūli'llāhi ve ḫad re e'l-Ḥabeşete
yezfunüne fi'l-mescidi ve mā enkerahū fe-izā kāne'r-Resūlü ([°]a-
leyhi's-selāmu) mā enkerā misle raḫṣi'l-Ḥabeşeti fe-keyfe yün-
kiru'l-[°]ulema[°]u(2) misle tevācüdünā ve harekātünā ve deverānünā
ellezī yuşābihu'r-raḫṣa min vechin ve huve [°]aynū [°]ibādetin(3)
fi'l-ḫakīkati bi'n-nisbeti ileynā ve mücāhedeti'n-nefsi. Eğer
sen dersen ki ekser ṭabi[°]atin ḫāli ve şāni nedir ki raḫṣdan

1-NA:- "eylemişlerdir

2- Hadis Kaynaklarında geçtiği üzere Peygamberimiz zamanında,
Onun ibadetini az gören veya onun ibadeti karşısında kendi i-
badetini az görüp ümitsizliğe düşen kişiler olmuştur. Aşağıda-
ki hadis buna bir misaldir.

Enes b. Malik(R.A.)dan rivâyet olunmuştur ki üç grup insan,
Hz.Peygamber'in zevcelerinin evlerine geldiler ve Resûlü'lla-
h'ın ibadetinden sordular.Kendilerine bu konuda bilgi verilin-
ce sanki bunu azımsadılar ve : "Resûlü'llah'a göre bizim derece-
miz ne ki, O'nun geçmiş ve gelecek bütün günâhları affedilmiş-
tir. Bunun üzerine onlardan birisi: "Ben bütün gecelerimi namaz
kılarak geçireceğim.", Öbürü: "Ben de bütün senemi oruçla geçi-
receğim." ve bir diğeri de: "Ben de kadınlardan uzak durup, ebe-
diyyen evlenmeyeceğim." dedi. Resûlü'llah(S.A.V.) geldi ve: "Siz
böyle böyle şeyler söylemişsiniz. Allah'a yemin ederim ki Al-
lah'dan en çok korkanınız ve sakınanız olduğum halde ben, ba-
zen oruç tutuyor, bazen iftar ediyorum, bazen uyuyorum ve kadın-
larla da evleniyorum. Benim sünnetimden yüz çeviren benden de-
gildir." buyurdu(el-Buhârf; es-Sahfh, Nikâh:67, c.VI, s.116).

3-Mûsikî ibadet olabilir mi? Bkz.Süleyman Uludağ; İslâm Açısın-
dan Mûsikî ve Semâ', s.110.

nefret ider ve vehimler aña sebkāt ider ki ol rakş bātıl ve lehv
ola ve dine muhālif ola. Pes hiç bir cid sāhibi ve eylik şāhibi
ol rakşi görmez illā aña inkār ider. Biz derüz taḥkīkan hiç bir
cid ve hiç şalāh, Ḥadreti Resūlün ciddi ve şalāhi üzre ziyāde
olmaz. Halbuki ol sultān , Āyişe ile Ḥabeşenuñ rakşına nazar eyle-
di ve anlar mescidde rakş iderlerdi ve Ḥadret anlara(1)inkār ey-
lemedi. Pes ne halle Ğulemā bizim tevācüdümüz ve harekātımız ve
deverānımız misilli şey>e(2)inkār iderler, ile deverānımız ki,
min vechin rakşa müşābihtir ve ol rakş Ğaynı Ğibādettir. Hakīkat-
de bize nisbet ve dahi mūcāhedezi nefisdir.

Sümme iĞlem inne kavle'l-kāyili enne mā faĞalehu'l-mevle-
viyyetü ve baĞdü'ş-sūfiyyeti Ğale'l-hey'eti'l-maĞrūfeti'l-meşhū-
reti küfrun li-ennehū rakşun ve'r-rakşu ḥarāmun bi'l-icmaĞi fe-
mūstahillühū kāfirun innemā yeşihhu bi-en yecmaĞa Ğalā kevnihā
rakşan ve Ğalā enne külle'r-rakşi ḥarāmun ve lā icmāĞa fī vāhi-
din minhumā fe-innehū Ğindenā ve Ğinde baĞdi'l-Ğulemā'i'l-meşā-
yihi leyse bi-rakşin li-mā enne'r-rakşa mā bihi yuşĞalü Ğani'l-
lāhi ve mā feĞalehū ihvānünā ve'ş-sūfiyyetü mā bihi yuşĞalü
bi'llāhi ve ehlühū Ğarifüne bi-zālike ve in lem yaĞbelhū'l-
mūnkirüne nazaran ile'z-zāhiri. Anden sonra sen bil ey sāmiĞ o-
lan kimse taḥkīkan şol kāyiliñ kavli ki ibtidāyi kitabda mi-
rūr itdi ki didi ki mevleviyye ve baĞdi sūfiyyenuñ hey'et-i maĞ-
rūfe ve meşhūre üzre işledükleri(3) rakşdır ve rakş ḥarāmdır bi'l-
icmāĞ ve rakşın müstahilli(4) kāfirdir bu kavil şahiḥ olmaz illā

1-NA: Anlari

2-NA: Şey'i

3-NA: İşlediği

4-H: Müstahil; NA:- "Müstahilli"

şol zemandaki ol hey²et-i ma^crūfenuñ üzrine icmā^c oluna raqş olmasına ve dahi icmā^c oluna her raqşın̄ harām olmasına bu iki-sinuñ birinde hiç icmā^c yoktur. Zira bizim katımızda ve ba^cdī ^cu-lemā ve meşāyih̄ katlarında bu fi^cil raqş değildir. Anıñçün ne ki taḥkīkan raqş şol şey²e dirler ki Allah'dan ğayre meşğul kıla
14^b- ve bizim ihvanımızñ ve sūfiyyenuñ işledükleri ol/şeydir ki Allah'a meşğul kılar ve bu raqşın̄ ehli, ^cāriflerdir. Bu ma^cnāya eğerçe münkirler zāhirine nazār(1)bunı(2)kaḅul itmezlerse de.
Ve'l-^cākılı ya^clema ^cinde't-temessūki bi-zeyli'l-inşāfi inneḥā
lev kāne fīḥā icmā^cun lemmā fe^calehū keşirun mine'l-ekābiri ke'l-
Cüneydi(v.297/909) ve'bni'l-Fārid(1182-1235) ve Ḥadreti'l-Mevlā-
nā ve emsālihim ve lemmā ebāḥabū keşirun mine'l-^culemā²i ke'l-
Ġazālī ve'l-İmāmi'l-Kāşī(?-1326)(3) ve's-Sühreverdī ve Necmi'd-
Dāye ve ğayrihim. Ve lemmā nakale't-Tatarḥānū cevāze ba^cdī'l-meşā-
yih̄i bi-şurūṭin ma^ckūletin(4)ve lemmā cevveze Şāhibū't-Teshīli
fi'l-Fetāvi't-tevācūdi bi-şihḥati'n-niyyeti(5)ve lemmā istakḅa-
ḥa ta^cne't-^cta^cinē ve şene^ca ^calā teşnī^cihim ^cale'l-fuḅarā²i

1-H:Nazar ideni;NA:Nazar idüb

2-NHA:- "bunı"

3-^cAbdü'r-Rezzāk Kemāle'd-Din b. Ebi'l-Ġanā²im el-Kāşānī, meşhur mutasavvıf müellif olup, Katip Çelebi bununla, aynı isimli daha sonra yaşamış ve Matla u's-Sa dayn ve Mecma^cu'l-Bahreyn eserinin müellifi olan İran'lı tarihçiyi karıştırmıştır. Bkz. İslām Ansiklopedisi, M.E.Baskısı, c.I, s.105-106, 109.

4-NA:+ "Bi-şarṭin ma^ckūletin ve aḅvālin fī-vecdi merātibin, ba^cḅuhū bi'l-İḅṭirāri fe-lā inkāre fīhi muṭlaḅan ve ba^cḅuhū bi'l-iḅṭiyāri ve ḥuve't-tevācūdü fe-lā veche li'l-inkāri ey-ḅan muṭlaḅan li-şāhibi't-teshīli..." el-Fevā²idü'l-Müntehaba Mine'l-Fetāvi't-Tatarḥāniyye (bulunamadı).

5-Şāhibū't-Teshīl, Hanefi kaynaklarından "Teshīlü'l-Fetāvā" nın sahibi olduğunu zannediyoruz (bulunamadı).

kutbu'l-Allāme Mevlānā Sa'dü'd-Din şarāhaten ve remzen(1)ve
lemmā cehhele hā'ülā'i't-ta'cinine ve kabbeha akīdetehum eş-
şeyh 'Alī Semerkandī fī tefsīrihī(2).Ve akıl olan kimse zey-
l-i inşāfa temessük eyledükte bilir ki taḥkīkan bu hey'et-i
ma'rūfe,eğer(3)bu hey'et-i meşhūrede icmā' olaydı ol rakşı iş-
lermiydi aña birden çok kimse Cüneyd ve İbn Fāriḍ ve Ḥadreti
Mevlānā gibi sultānlar ve daḥi eğer bu rakşda icmā' olaydı 'u-
lemādan İmām Gazālī ve İmām Kāşī ve şeyḫ Sühreverdi ve Necmi
Dāye ve bunlar emsāli kibār buni mübāḥ kılarlarmiydi ve Tatar-
hāniyye'den şurūt-ı ma'küle^{ile}ba'ḍi meşāyiḥ^{cevazi} nakil olunurmiydi
ve Şāhib-i Teshīl,Tevācüd fetvāsında şihhat niyetle cevāzin
revā görürmiydi ve Kutb-i 'Allāme Sa'dü'd-Dīn şarāhaten ve rem-
zen ta'cinleruñ ta'cini ve fuḳarā üzre teşnī' idenleruñ teşni-
'ini kabīḥ 'add idermiydi ve bu tā'cini(4) şeyḫ 'Alī Semerkandi
tefsīr(5)itechīl ve 'akīdelerin taḥbīḥ idermiydi.

Fe'l-icmā'u 'alā merātibin,icmā'u's-şahābeti sümme icmā-
'u't-tābi'ine min ba'ḍihim fi-mā lem yürve fīhi ḥilāfün mi-
ne's-şahābeti sümme icmā'uhüm fī-mā ruviye fīhi ḥilāfun minhum
fe-hāzā icmā'un muḥtelefün fīhi.Fe'l-evvelü bi-menzileti'l-āyeti
ve'l-ḥaberi'l-mütevātiri yukefferu cāḥidühü ve's-sānī bi-menzi-
15^a-leti'l-ḥaberi'l-meşhūri / yudallelü cāḥidühü fe's-sālisü la yu-
fekkeru(6)ve lā yudallelü cāḥiduhü li-mā fīhi mine'l-iḥtilāfi
kemā şurriḥa bihī fī 'ilmi'l-uşūli.Pes icmā' bir nice mertebe

1-Mevlānā Sa'de'd-Din(kendisi ve eseri hakkında bilgi bulunamadı).

2-'Alā'u'd-Dīn 'Alī b.Ya'kūb es-Semerkandī;Baḥru'l-'Ulūm (bulunamadı).

3-NA:Ekşer

4-NA:Tā'cinini

5-NA:Tefsirinde

6-NHA:Yukefferu(dogrusu da budur).

mertebe(1)üzrinedir.Evvela icmā^c1 şahabedir.Andan sonra şahabe-
den sonra gelen ümmetiñ icmā^cidir ki ol mes^oelede şahabenuñ ih-
tilāfi rivāyet olunmamış ola.Anden sonra ol ümmetiñ icmā^cidir
bir şey üzere ki şahabeden ihtilāfi rivāyet olunmuş ola,bu ü-
çünci muhtelefun fihdir.İcmā^c1 şahabe eğer tevātürle sâbit oldi-
se naşş-ı şerīf ve haber-i şahih menzilesindedir,cāhidi ikfār o-
lunur.Ve ikinci icmā^c,haber-i meşhûre menzilesindedir,cāhidi(2)
tağlil olunur.Ve üçüncü icmā^c muhtelefun fihdir,cāhidi tekfir
ve tağlil olunmaz.

Ve innemā yekūnu zālike'l-fi^clü'l-meşhûru küfran izā kā-
ne'l-icmā^cu 'aleyhi,icmā^cu's-şahābeti ve kāne icmā^can kaṭ^ciy-
yen izā sebete bi't-tevātüri icmā^cuhüm.Ve ennā yesbut zālike
bel lā icmā^ca aşlen ve men idde^cā el-icmā^ca fekad buhite büh-
tānen 'azīmen ve izā zükira icmā^cu's-şahābeti lem yekün kaṭ-
'ıyyen hattā lem yesbut bi't-tevātüri ve in sebete bi's-şehe-
rati ev bi'l-āhādi lā yekūnu cāhiduhū kāfiran.Bu fi^cil-i meş-
hur ol zemanda küfür olurdi ki anuñ üzrine icmā^c(3)olaydi.Zira
şahabenuñ icmā^ci,icmā^ci kaṭ^cıdır(4).Eğer anlaruñ icmā^ci tevā-
türle sâbit oldise ne halle şahābenuñ icmā^ci sâbit oldi,belki
aşla icmā^c bunuñ üzrine yokdur ve şol kimse ki icmā^c iddi^ca i-
der,bühtān-i 'azīm ider ve kaçan icmā^ci şahābe zikr olunsa kaṭ-
'ı olmaz,mādām ki ol icmā^c tevātürle sâbit olmya eğer şöhretle
veyā āhād ümmetle sâbit olursa cāhidi(5)kāfir olmaz,'ilm-i u-
sulde böyledir.

1-NHA:- "Mertebe" (mükerrer değil).

2-NHA:Cāhidi (doğrusu da budur).

3-NA:İcmā^c-i şahābe

4-NA:+ "icmā^ci sâbit oldi,zira icmā^ci kaṭ^cıdır"

5-Doğrusu "cāhidi" dir

15^b- Fe-izā taḥakkakte ve teyakḥante edilletenā fa^clem inne'l-
ḥakka ve'd-delīle lenā, lā li'l-münkirīne li-enne min delīlihim
yelzemü tekfīru'l-müctehidi ve tekfīru müstahili'r-raḥṣı ve mü-
bīhihi mine'l-^culemā^ıi ve'l-meşāyihi./ Ne^cüzü bi'llāhi min ḥa-
sedi'l-ḥāsidiḥe ve fetvāy-i ^culemā^ıi'l-mütekebbirīne'l-münderi-
cīne taḥte kavli'n-Nebiyyi (^caleyhi's-selāmü): "İnne'llāhe jā
yakbiḍu'l-^cilme intizā^can ve lākin yakbiḍu'l-^cilme bi-ḥabdi'l-
^culemā^ıi hattā izā lem yebka ^cālimen itteḥaze'n-nāsü ru^ıusen
cühhālen fe-sü^ıilü fe-eftev bi-ğayri ^cilmin fe-ḍallü ve edal-
lū"(1). Pes kaçan taḥakkuk ve teyakḥun eylediñse bizim edille-
mizi pes belki ḥak ve delīl bizimidir, münkirīnin değıldir. Zira
anlaruñ delīlinden tekfīr-i müctehid ve tekfīr-i müstahil-i
raḥṣ ve mübīḥ-i raḥṣ olanlar ^culemā ve meşāyiḥdan her kim ise
lāzım gelur. Ḥāsıdleruñ ḥaseddinden(2) ve ^culemā^ıi mütekebbirī-
nin fetvāsından Allāh'a sıgnuruz ile ^culemānuñ fetvāsından ki
kavli-i Nebī'muñ taḥtinde ḥalleri münderic ola. Nitekim ol Sul-
tān buyurur: "Taḥḳıkan Allah Te^cālā ^cilmī ^cibādinden kabḍ eyle-
mez nez^c itmeklikle ve lākin ^cilmi kabḍ eyler ^culemā^ıi(3) kabḍ it-
meklikle ḥatta dünyada bir ^cālim bākī kalmaz, nā^ı iderler cühh-
hāl re^ıislerini. Pes anlardan su^ıāl ideler, anlar daḥi bi-ğayri
^cilm fetvā vireler. Pes hem dāll hem muḍill olalar.

Fe-ini'stefeyte fihi fe-ni^cme'l-müfti el-Cüneydü ve ni^c-
me'l-muḳtedā li-men itteba^ca'l-Hüdā el-Mevlānā ve ni^cme'l-muḥak-
kıḳu'l-münşif el-Ğazālī ve ğayruhum mine'l-meşāyihi raḥimehu'l-
lāhu(4) ve muḥālifūhum min ehli'z-zāhiri ke'l-ḳatreti bi'n-nis-

1-el-Buḥārī; a.g.e., ^cilm:34, c.I, s.34

2-NHA: Ḥasedinden

3-NA: ^cUlemāyı

4-NA: + "Te^cālā"

beti ilā bihāri 'ulūhim ve'z-zerreti bi'n-nisbeti ilā etbā'ci
nebiyyihim fe-keyfe yūnkirūne misluhum mislehum. Eđer sen bu hu-
şūşda fetvā taleb iderseñ pes ne güzel müftīdir bu haqda Hađ-
reti Cüneyd ve ne güzel muhtedādır Hüdāya tābi' olan kimseye
Hađreti Mevlānā ve ne güzel münşif ve muhaqqıkdır bu huşūşda
İmām Gazālī ve bunlardan gayri olan meşāyih ve ehl-i zāhirden
bunların muhālifi bunların bihār-i 'ulūmina nisbet bir kıatre-
dir ve onların etbā'ci bunların nebileriniñ şerī'atine etbā' ey-
ledüğine nisbet bir zerredir. Pes bu misilli kimseler ol misil-
li kimselere(1)nice inkār idebilir.

Ve kāle ba'đü'l-mūnkirīne, lev raqaşa Mevlānā ve ebāhāhū
li-fukarā'ihī le-zekera(2)fī Mesnevīhi. Kulnā lem ya'lem hāzel-
kāyilū(3) el-Mesneviyye ve lem yetetebba' ve illā zūkira fīhi
fī mevādi'a kesīratin lā-siyyemā fī dīvānihī harrāde fukarā'e
ve rağgābe ileyhi kemā kāle fī Mesnevīhi:Mesnevī

Dest mī zed çün rehīd ez dest-i merg,

Sebz-ü raqsān der hevā çün şāh-u berg.

Canhāy-i beste ender āb-ü gil,

Çün zehend(4)ez āb-u gilhā şād dil.

Der hevāy-ı caşq haq raqsān şevend,

Hemçü kurs bedr-i bi-noqsān şevend.

Cismişān der raqs-u cānhā hōd mepors,

Va'nki kird-i can ezānhā hōd mepors(5).

Hafazana'l ve iyyākūm mine'l-inkāri ile'l-kibāri.

1-NA:Kimseleri

2-NA:Ke-zikri

3-NA:Ka'ilū

4-H:Dehend (doğrusu da budur).

5-Mevlānā Celāle'd-Dīn er-Rūmī;el-Mesnevī,Terc. ve Şerh:Tāhi-
ru'l-Mevlevī,Beyt:1340,1345,1346,1347,c.III,s.704,708,709.

EL-BĀBÜ'S-SĀNĪ FĪ IBĀHATI'S-SEMĀ'Ī

İ^clem enne ḥakīkate's-semā'ī istirvāhun min te^cabi'l-vakti
ve teneffüsün min kürabi'l- ahvāli.Fe-nezkuru'd-delāyile(1)^calā
ibāhatihī sümme nücübü li-men enkerahū ve delīlü'l-ibāhati ve
in keşura fi'l-mütavvelāti ve'l-mu^cteberāti min kelāmi's-sikāti
lākin lem yekün lāyıkaten li-fehmi eṭfāli'ş-şerī^cati.Fe-evredtü
en ücibe lehum ^calā kânüni'ş-şer^ci.Ey sāmī^c olan kimse bilgil-
kil ve agāh olğıl ki ḥakikat semā^c ta^cab vaktinden rahat taleb
itmeklidir ve ğumūm-i ahvālden teneffüs itmeklidir.Pes bu se-
mā^cın ibāhati üzre biz delāyil zıkr iderüz anden soñra semā^ca
münkir olana cevap virürüz ve semā^ciñ ibāhatine delīl eğerçe ke-
lām-ı(2)sikāttan kütüb-ü mu^cteberāt ve mutavvelātda çok oldi lā-
kin eṭfāl-i şerī^catin fehmine lāyık olmadı.Pes ben murād eyle-
dim ki bunlara ^calā kânüni'ş-şer^ci cevap virem(3).Fe-evredtü ev-
velen ekāvīle's-sikāti fi's-semā'ī ve^{min} cümletihā kavli Ebī Ṭālib
el-Mekkī nakale ibāhate's-semā'ī can cemā^catin mine's-şahābeti
ve ehli's-sünneti fe-kāle semi^ca mine's-sahābeti (4)^cAbdu'llāh
İbnü(5)Ca^cfer ve'bnü Zübeyr ve'l-Muġīretü'bnü Şu^cbe ve'l-Mu^cāvi-
yetü ve ğayruhum ve kāle kad fe^cale zālike keşirun mine's-selefi
şahābiyyun ve tābi^ciyyun ve kāle lem yezel el-Ḥicāziyyüne ^cinde-
16^b- nā bi-Mekketi / yesma^cüne's-semā'a fī efdali eyyāmi's-seneti ke-
eyyāmi't-teşriki ve fī ba^cdi'l-evkāti fī hāleti's-süruri.Pes ben
irād eyledim evvelen sikātiñ ibāhat-i semā^c da olan kavillerini(6)

1-NA:ed-Delā'ile

2-NA:-"kelām-ı"

3-NA:- "virem"

4-NA:- "ehli's-sünneti fe-kāle semi^ca mine's-şahābeti"

5-NA:Bin

6-NA:Ekāvīlini

ve ol ekāvīlin cümlesindedir Hâdreti Ebî Tâlib Mekkinuñ kavli ol Ebū Tâlib Kütü'l-Kulüb'da semâcın ibâhatini cemâc-at-i şâhâbeden nice kimselerden nakl eyledi ve ehl-i sünnetden dañi nice kimseden nakl eyledi(1).Pes didi ki aşhâb-ı kirâmdan 'Abdu'l-lâhi'bnî Ca'fer semâc eyledi ve İbn Zübeyr ve Muğîre b.Şu'be(2) ve Mu'âviye ve bunlardan ğayrisi dañi semâc eylediler ve dañi Ebū Tâlib Mekki buyurdi ki bu fi'li işlediler selefden çok kimseler şâhâbiden ve tabi'inden ve dañi didi Ebū Tâlib dāyima(3) Hicāziyyūn bizim katımızda Mekke'de(4)semâc iderlerdi(5)efdal-i eyyāmda eyyām-ı teşrîk gibi ğünlerde ve ba'đi eyyām-ı sūrūrda. Ve lem yezel ehlü'l-Medīneti muvāzibine li-ehli Mekkete'ale's-semâc-i ilā zemāninā hāzā ve kâne Ebu'l-Hasen el-'Aklānī(6)mine'l-evliyā'i yesma'cu ve yūlihu inde's-semâc-i ve şannefe fīhi kitāben yeruddū fīhi 'alā münkirīhi ve kezālike cemâc-atün minhum şannefū 'alā münkirīhi ilā hünā kelāmuhū.Ehl-i(7)Medīne dañi ehl-i Mekke ile semâc üzre müdāvemet ve muvāzabat eylemeden hāli olmadiler ilā zemāninā hāzā(8)ve Ebu'l-Hasen 'Aklānī evliya'u'llah'dan bir kimsedir semâc iderdi ve kemāl-i veleh ve şürş izhār iderdi inde's-semâc(9)ve bu semâc huşûsunda bir kitāb eyledi ki ol kitābda sema'ca münkir olanlari red eyledi ve

1-NA:- "ve ehl-i sünnetden dañi nice kimseden nakl eyledi"

2-N:Muğîretü'bnü Şu'be

3-NA:- "dāyima"

4-NA:- "Mekke'de"

5-NA:+ "istimâc iderlerdi"

6-Ebu'l-Hasen el-'Aşkalānī

7-NHA:+ "ve"

8-NA:- "hāzā"

9-NA:- "ve"

kezâlik evliyâ^ou'llâh'dan nice cemâ^cat semâ^c husûsunda kitablar tasnîf idüb,münkir-i semâ^c olanlari red eylediler,buraya gelinceye dek Ebû Tâlib'in kelâmınıñ mefhûmidür(1).

17^a- Ve min cümletihâ kavlü'l-İmâmi'l-Gazâlî kâle:İ^clem enne kavle'l-kâyili es-semâ^cu harâmun ma^cnâhu inne'llâhe yu^câkıbu ^caleyhi ve hâzâ emrun lâ yu^crafu bi-mücerredi'l-^cakli bel bi's-sem^ci ve ma^crifetü's-şer^cıyyâti maşşuratün fi'n-nasşı(2)evi'l-kıyâsi ^cale'l-mansûsi / ve a^cnî bi'n-nasşı mâ ezharahû Resûlü'llâhi (3)bi-kavlihî ev fi^clihî ve bi'l-kıyâsi el-ma^cne'l-mefhûmi min elfâzihî ve ef^calihî fe-in lem yekü(4)fîhi naşşun ve lem yestakim fîhi kıyâşun ba^câle'l-^cukülü bi-tahrîmihî ve bekâ fi^clün lâ ceraha(5)fîhi ke-sâyiri'l-mübâhâti ve la yedüllü ^calâ tahrîmi's-semâ^ci naşşun ve la kıyâşun(6).Ve ol ekâvilin cümlesindendir İmâm Gazâlînuñ kavli.Ĥadreti İmâm buyurdılar ki ey sâmi^c olan kimse bilgikil semâ^c harâmdır deyen kâyilin kavlinuñ ma^cnâsi dimekdir ki taĤkîkan Allah Te^câlâ anuñ üzrine ^cikâb ider dimekdir ve semâ^cın harâm olması bir emirdir ki mücerred delîl-i ^caklî ile bilinmez,belki sem^cle ve nakille bilinür,ve ma^crifet-i şer^cıyyât maşşuredir,naş ve kıyâş ma^crifetine ve naş'dan murâd oldur ki,Resûlü'llâh şalla'llâhu ^caleyhi ve sellem anî izhâr eyledî kavliyle ve yahud(7)fi^cliyle ve kıyâşdan murâd olan oldur ki Ĥadreti Resûlüñ elfâz ve ef^cälinden mefhûm olan ma^cnâdır.Pes bu semâ^c husûsunda naş ol-

1-el-Gazali;a.g.e.,c.II,s.678

2-NA:en-nefsi

3-NA:+ "şalla'llâhu ^caleyhi ve selleme"

4-H:Yekün

5-N:Ĥarace(doğrusu da budur).

6-el-Ĥazâlî;a.g.e.,c.II,s.681

7-NA:- "hüd"

radīse ve kıyās daḥi müstakīm olmaḍise bu semā^cın tahrīmine olan kavil bāṭıl oldi ve sāyir(1)mübāḥāt gibi fi^cl bākī kaldı ki anda harac ve zahmet yokdır,hiç bir naş ve bir kıyāş semā^cın tahrīmine delālet eylemez.

Ve emmā ibāḥatühū fe-kaḍ delle'n-naşsu ve'l-kıyāsu ^caleyhi.
Emme'l-kıyāsu fe-huve inne'l-ğinā icteme^cat fīhi me^cānin yen-
baği en yubḥase ^can āḥādihā sümme ^can mecmū^cihā fe-inne fīhi se-
mā^cu şavti ṭayyibin mevzūnin mefhūmi'l-ma^cnā muḥarriki'l-kalbi
(2). Ammā sema^ciñ ibāḥati üzre naş ve kıyāş delālet ider. Amma kıyās oldur ki taḥkīkan ğinā(3)ya^cni ırlamak ve hoş āvāzla sürūd ve ser-āğāz kılmakda nice ma^cānī müctema^cdır. Lāyık olan oldur ki amūñ efrādinden baḥş oluna, anden soñra mecmū^cisinden baḥş oluna. Zira ol ğinā'da şavt-i ṭayyib ve şadāy-ı mevzūn(4)sera^ceylemek vardır, ile şavt-ı mevzūn ki mefhūmü'l-ma^cnā ve muḥarrikün li'l-kalbidir.

17^b-

Sümme't-ṭayyibu/yenkaşimū ile'l-mevzūni ve ğayrihī. Ve'l-mevzūnū yenkaşimū ile'l-mefhūmi ke'l-eş^cāri ve ilā ğayri'l-mefhūmi ke-esvāti'l-ḥamārāti(5). Anden soñra şadāy-ı ṭayyib münkaşem olur şadāy-ı mevzūne ve şadāy-ı ğayr-i mevzūne, ve şavt-ı mevzūne daḥi münkaşem olur, mefhūmü'l-ma^cnā olan şavte eş^cāriñ mefhūm olduğı gibi ve ğayr-i mefhūme daḥi münkaşem olur(6)ḥamāmelerūñ eşvāti gibi. Emmā semā^cu's-şavti't-ṭayyibi min ḥaysū enne-

1-NA: Sāyir

2-NHA: Li'l-kalbi

3-NA: Ğinā

4-NHA: Mevzūni

5-el-Ğazālī; a. g. e., c. II, s. 681

6-NA: - "şadāy-ı mevzūne ve şadāy-ı ğayr-i mevzūne, ve şavt-ı mevzūne daḥi münkaşem olur, mefhūmü'l-ma^cnā olan şavte eş^cāriñ mefhūm olduğı gibi ve ğayr-i mefhūme daḥi münkaşem olur..."

hū şavtün tayyibun fe-huve helālün bi'l-kıyāsi ve'n-naşsi(1).
Ammā şavt-i tayyibi semā^c itmek tayyib olduğu haysiyetden helāl-
dir bi'l-kıyas ve hem bi'n-naş.Emme'l-kıyāsu fe-innehū telezzü-
zū haşşati's-sem^ci bi-idrākin mā huve maşşūşun bihi ke-telezzü-
zi'l-^cakli bi'l-^culūmi ve'l-ma^cārifive sâyiri(2)'l-havāssi fe-
lezzetü'l-başari bi'l-mübaşşarāti'l-cemīleti ve lezzetü'ş-şemmi
bi'r-revāyihi't-tayyibeti ve lezzetü'z-zevki bi't-tu^cūmi'l-lezī-
zeti ve lezzetü'l-lemsi bi'l-leyyini ve'l-mülāyemeti. Ammā kı-
yās budur ki taḥkīkan semā^c, ḥasse³i sem^cin telezzüzüdir,
şol şey⁴in idrākinde ki ol sem^ca maşşūşdur.Nitekim ^cakliñ ^culūm
ve ma^cārifle telezzüz eyledüğü gibi ve sâyir havāssiñ her bi-
rine maşşūş olan idrākle kendüye mülāyim olan şeyden telezzüz
eyledüğü gibi.Pes başarin telezzüzi mübaşşarāt-ı cemīle iledir
ve şemmin telezzüzi revāyiḥ-i tayyibe iledir ve kuvvet-i zāyi-
kanın telezzüzi nefis ta^camlariledir ve kuvvet-i lāmisenin te-
lezzüzi kendüye mülāyin ve mülāyim olan şeylerledir.Pes hoş(3)
āvāz,sem^cin telezzüz eyledüğü gidāsıdır.

Emme'n-naşsu fe-yedüllü ^calā ibāhati sema^ci's-şavti't-tay-
yibi'l-ḥaseni imtinā(4)'llāhi ^calā ^cibādiñ iz kāle:"Yezidü
fi'l-ḥalki mā yeşā(5)".Kāle ekşeru'l-müfessirüne(6):"Huve şav-
tü'l-ḥaseni".Ve fi'l-ḥadīsi "Mā ba^case'llāhu nebiyyen illā ḥa-
senü's-şavti."(7).Ve fi'l-ḥadīsi fī ma^cradī'l-medhi li-Dāvüde
^caleyhi's-selāmu "İnnehu kāne ḥasene's-şavti fi'n-niyāhati ^ca-

1-el-Ğazālī;a.g.e.,aynı yer

2-NA:Sā³iri

3-H:Hoş

4-NHA:İmtinānu

5-NH:Yeşā³ü (doğrusu da budur);A:Māşā³e.Fātır:35/1

6-Doğrusu "ekşeru'l-müfessirüne" dir.

7-et-Tirmizī,Ebū İsa Muhammed;Şemā³il-i Şerīf,Terc. ve Şerḥ:Hü-
sāmü'd-Din en-Nakşibendī,s.324.Fettenī bu hadisın zayıf oldu-
gunu söylemektedir.Ekz.Tezkiretü'l-Mevdū^cāt,s.196

lā nefsihī ve fī tilāveti'z-Zebūri ḥattā kāne yectemi^cu'l-insū
ve'l-cinnū ve'l-vuḥūṣu ve't-ṭuyūru ilā semā^cihī."(1).Ve fī ḥa-
8^a- dīşin āḥara fī medḥi/Ebī Mūsā "Le-ḳad u^cṭite yā Ebā Mūsā miz-
rāren min mezāmīri āli Dāvūde"(2).Ve kezā fi'l-ḥadīsi "Eriḥnā
yā Bilālū"(3).Amma şavt-i ṭayyibiñ ibāḥatine delīl(4)nās cürle-
den Allah'ın ^cibādına imtinān eylesidir şol maḥalde ki buyur-
di:"Yeẓīdū fi'l-ḥalki mā yeṣa^u" āyetin.Zira ekseri müfessirler
şavt-i ḥasenle tefsīr itmişlerdir ve ḥadīşde daḥi Peyğamber ^ca-
leyhi's-selām buyururlar ki:"Allah Te^cālā bir Nebi göndermedi il-
lā şavt-i ḥasenle" ve(5)bir ḥadīşde daḥi Ḥadreti Dāvud'un medḥi
maḥallinde buyururlar ki:"Taḥḳīḳ ol Dāvud güzel şadālū idi nef-
si üzre niyāḥa eylemede ve daḥi ^cinde tilāveti'z-Zebūr ḥatta
ins ve cin ve vuḥūṣ ve ṭuyūr amūñ şadāsini istimā^c eydemek için
müctema^c olurlardı".Ve bir ḥadīşde daḥi Ebū Mūsā-yı Eş^carīnuñ
medhinde buyururlar:"Yā Ebā Mūsā sen Ḥaḳ cānibinden i^cṭā olun-
duñ Dāvud düdüklerinden bir düdük i^cṭā olunduñ ḥüsn-i şavt ve
ḥalāvet-i na^cmesinden ötüri mizmāra teşbīḥ olundi.Ya^cni Dāvud'un
ḥalāvetinden nefsiñe bir ḥalāvet i^cṭā olundi.

Ve emme's-şavtü't-ṭayyibi'l-mevzūni(6)fe-huve bi- i^ctibāri
meḥāricihī selāsetün fe-innehā immā en teküne ḥāriceten min ce-
mādin ke-şavti'l-mezāmīri ve'l-evtāri(7)ve't-ṭabli ve'n-naḳḳāre-

1-Fettenī bu ḥadīşin kaynaklarda bulunmadığını söylemektedir.Bkz.
Tezkīretü'l-Mevdū^cāt,s.196

2-el-Buḥārī,a.g.e.,Feḳā^uilü'l-Kur^uān,c.VI,s.112;el-Müslim,a.g.e.,
Şalātü'l-Müsāfirīn:235-236,c.I,s.546

3-Ebū Dāvud,Süleymān b. Eş^cas es-Sicistānī;es-Sünen,Edeb,Ḥadīş:
4985-4986,c.IV,s.296-297.

4-NHA:+ "delīl olan"

5-NA:- "ve"

6-NA:+ "Ve emme's-şavtü't-ṭayyibi'l-mevzūni" (mükerrer yazılı).

7-NA:Ve'l-etā^ui

ti ve ğayrihā. Ve immā en yahruce min hancereti hayvānin ve zāli-
ke'l-hayvānū immā insanun ve immā ğayruhū ke'l-^canādili ve'l-
kummāri ve zevāt's-sece^ci mine't-^tuyūri(1). Amma şavt-ı hasene ve
āvāz-ı hoş ve mevzūne gelelim. Pes ol āvāz-ı hoş, mehārici(2) i^cti-
bāriyle üçdür. Zira ol şavt-ı mevzūn ya cemādden hāricedir meselā
dūdükleruñ ve kıl sazlaruñ şadāsi gibi ve tabūr ve rebāb gibi
ve tabl ve naqqāre gibi(3) ve bunlardan ğayrilerin(4) şadāsi gibi
ve yahud zevcāt(5) olanlaruñ boğazından çıkar ve ol hayvān dahi
ya insāndır ve yāhūd insandan(6) ğayrīdir ol insandan ğayri olan
būlbüller ve kumrular gibi ve tuyūrdan hoş-āvāz olan kuşlar gibi.

18^b-

Ve semā^cu hāzihi'l-esvāti min haysū/ennehumā tayyibetün mev-
zūnetün mübāhūn, fe-innehū lā zāhibun ilā tahrīmi şavti'l-^candelī-
bi ve'l-kumrī ve sāyiri't-^tuyūri(7). Ve şu şavtleri tayyibe ve
mevzūne olduğu haysiyetden istimā^c eylemek mübāhdır, zira būlbū-
lūñ ve kumriniñ ve sāyir hoş-āvāz(8) kuşlaruñ āvāziniñ tahrīmi-
ne kimse zāhib olmadı.

Sümme lā farka beyne şavti'l-ādemiyyi ve't-^tayri ve't-^ttabli
ve'l-kaşibi ve'd-düffi ve'n-naqqāreti ve ğayri zālike min esvā-
ti'l-ecsāmi ğayra enne'l-evtāre ve'l-mezāmīra ve'l-melāhi mūni-
^cat bi'n-nasşi teb^can li'l-^hamri li-kevnihā min şicāri ehli'ş-
şirbi kemā hūrrimetü'l-halvetü bi'l-ecnebiyyeti li-ennehā mu-
kaddimetü'l-cem^ci fe-hiye muharremetün tabi^can li-tahrīmi'l-^ham-
ri ve li-te^callukihā bi-ehli'l-fiski fe-yemteni^cu't-teşebbühü bi-

1-el-Ġazālī; a.g.e., c.II, s.683

2-NA: Mecāzi

3-NA: - "gibi ve tabl ve naqqāre"

4-NA: Ġayrinin

5-H: Zū cān; NA: Zū hayāt (doğrusu da budur).

6-NA: - "insandan"

7-el-Ġazālī; a.g.e., c.II, s.684

8-NA: Āvāzlu

him li-enne "Men teşebbehe bi-kaḥmin fe-huve minhum"(1) hattā
lev iceme^cū cemā^catūn ve rettebū meclisen ke-meclisi'ş-şirbi
ve naşabū sākiyen fe-yeşrabūne şerbete'l-^caseli ke-hey²eti şir-
bi'l-ḥamri hurime zālike ve in kāne'l-meşrūbu mübāhan(2).Andan
soñra bil ki ādemīnin şavtiyle ṭayriñ ve ṭabliñ ve nāy ve def'
iñ ve kudūmūñ ve bunlardan gayri ecsāmın şavtlerinden her kan-
kisi olursa şavt-i ṭayyib ve mevzūn olmaḳlıkda ve istimā^c olmaḳ-
da hiç fark yokdır illā kıl sāzları değil ve^{duğuklar değil ve} melāhī değil.Zira
bu naşla şer^cde men^c olundi şarāba tabī^c olub aña ālet olduği-
çün zira bu evtār ve mezāmīr ve melāhī ehl-i şirbiñ şicārın-
dandır.Nitekim bir ecnebī ḥātunla ḥalvet ḥarām oldi(4).Zira mu-
kaddime-²i cimā^cdır,anıñçün ḥarām oldi.Pes bu evtār ve mezāmīr
dahı ḥarām oldi ḥamriñ tahrīmi için ve bunlaruñ ehl-i fişka te-
^calluḳi için.Pes ehl-i fişka teşbīh memnū^c oldi.Zira bir kimse
bir kaḥme teşbīh eylese ol onlardandır,hattā bir cemā^cat mücte-
ma^c olsalar ve meclis-i şerāb gibi bir meclis tertīb eyleseler
ve bir sāki naşb eyleseler pes bal şerbetini içseler şerāb i-
19^a-çer hey²eti gibi,bu ḥarām/olur,eğerçe içilen mübāh ise de.Bel
li-hāzā nühiye ^can lübsi'l-ğiyāri fī bilādin şare'l-ğiyāru
min lübsi ehli'l-fesādi lā yenhā ^can zālike fi Māverāi'n-nehri
li-i^ctiyādi ehli'ş-şalāhi zālike fīhim(5).Belki bu teşebbūh hav-
finden ötüri nehy kılindi kāfirler libāsini giymek ve şabka ve
kalpakların örünmek(6)şol diyārlarda ki kalpak ehl-i fesādiñ li-

1-Ebū Dāvud;es-Sünen,el-Libās,bāb:4,c.IV,s.44

2-H:Ḥelālen.el-Ġazālī;a.g.e.,c.II,s.684,685.

3-NA:Olunmaḳda

4-NA:- "oldi"

5-el-Ġazālī;a.g.e.,c.II,s.685

6-H:Örtmek

basıdır. Amma Māverā'ü'n-nehr'de ʿulemā kalpak giymeden men' it-
mezler. Zira anda ehl-i şalaḥiñ aña(1) i'ctiyādi vardır. Fe-bi-hāze'l-
mā'ānī ḥurrime'l-mizmāru'l-ʿIrākī ve'r-rebābu ve'l-evtāru ve'l-
berbāṭu bi-ḥilāfi mā leyse fī ma'nahā ke-şāhini'l-ğuzāti ve'l-
ḥacīci ve küllü āletin yüstahracü minhā şavtün müstetābun sivā
mā ya' tādühü ehlü'ş-şirbu li-enne zālike lā yete'allaku bi'l-
ḥamri ve lā yücibu't-teşebbühe bi-erbābihā fe-lem yekün fī ma'nā-
hā fe-bekiye ʿalā aşli'l-ibāḥati kıyāsen ʿalā eşvāti't-ṭayri ve
ğayrihā(2). Pes bu teşebbüh ma'nāsī sebebiyle mizmār ve rebāb ve
evtār ve berbaṭ ḥarām olundi. Bunlar ma'nāsında olmayan bunla-
rūñ ḥilāfidir, ya'ni ḥarām olunmadi, ğuzāt ve hüccācın çalkūlari
gibi ve her bir ālet ki andan şadā çıkar müstetābdır ehl-i şir-
biñ mu'tād olduğı sāzlardan ğayrиси. Zira ol ğazīleruñ ve ḥuc-
cācın sāzlari ḥamra müte'allık değıldir. Ol ḥamra mensüb çalkū-
laruñ erbābına teşebbühi mücib olmaz ve bunlaruñ çalkūlarniñ
ma'nāsında olmaz(3). Pes aşli ibāḥet üzre eşvāt-i ṭuyūra kıyāsen
bākī kaldı.

19^b- Ve kezālike'l-kaşibü ve'd-düffü ve'n-naḳkāretü'l-leti tūd-
rabü fī tariḳinā leysset min āleti'ş-şirbi ve ini'sta'melü ehlü'ş-
şirbi fī-meclisihim fī ba'di'l-evkāti ve bi-isti'mālihim ve is-
tilzāzihim minhā lā yelzemü en teküne lehum āleten bel izā erā-
dü yesta'melüne ṭable'l-ğuzāti ve'l-ḥacīci eydan, fe-yerteni'u/
et-teşebbühü bihim ve tekünü mübāḥan fī meclisinā lā-siyyemā lā
naşşa fī tahrīmihinne bel verede fī isti'mālihinne aḫyānen kemā
se-yeci'ü fī darbi'd-düfufi in şā'e'llāhu (4). Hüccāc(5) ve ğuzā-

1-NA:- "aña"

2-el-Ğazālī; a.g.e., aynı yer.

3-NA:- "olmaz"

4-NA:+ "Te'ālā"

5-NA: Hüccāciñ

tiñ tabl ve çalkūsi(1) gibidir. Şol nāy ve def(2) ve naqqāre(3) gibi ki bizim tarīkimizde çalarlar. Zira bunlar ālāt-ı şirbden değildir. Eğerçe ehl-i şirb meclislerinde ba^cdi evkātde isti^cmāl iderlerse de ve bu ehl-i şirbiñ mücerred bunlari isti^cmāl ve bunlardan istilzāz eyledükleri sebebiyle anlara ālet olmak lāzım gelmez. Belki ehl-i şirb murād iderlerse tabl-i guzāt ve hacīci dahi isti^cmāl iderler. Pes anlara teşebbüh bizim meclisimizde mümteni olicak nāy ve def ve kudüm bizim meclisimizde mübāh oldi 'ale'l-huşūş bunlaruñ taħrīminde naşş-i şariħ yokdır. Belki bunlaruñ ahyānen isti^cmālinde naş vārid oldi. Nitekim 'an karīb darb-ı düfūr beyānında gelur inşā'e'llāh .Beli'l-kıyāsu taħlīlü't-ṭayyibāti küllihā illā mā fī taħlīlihi fesādün. Kāle'l-lāhu Te'ālā: "Kul men ḥarreme zīnete'llahi 'lleti ahrace li-'i-bādihi." (4) fe-hāzihī (5) esvātün lā tuḥramu min ḥaysü ennehā esvātün mevzūnetün ve innehā tuḥramü bi-'āridin āḥar ve huve kevnü āleti'l-fiskı(6). Belki kıyas ṭayyibātiñ küllisini ḥelāl kılmakdır meğer ki anuñ taħlīlinde fesād ola. Zira Allah Te'ālā buyürür ki(7): "Ya Muḥammed! Kimdir şol kimse ki Allah'ıñ 'ibādi için ihrāc eyledüğü zīneti ḥarām kılar". Pes bu esvāt-i ṭayyibe ḥarām değildir esvāt-i mevzūne olduğı ḥaysiyetden ve bunlaruñ ḥarām kılınması bir āḥar 'aridī(8) şeyledir ki ol ehl-i fiska ālet olmasidir.

Ve kāle'l-İmāmu emme'l-mevzūnü'l-mefhūmu fe-huve's-şiru,

1-NA:Çalgusi

2-NA:Def ve nāy

3-NA:Negāre

4-el-A^crāf:7/32

5-NA::Fe-hāzā

6-el-Ġazālī;a.g.e.,c.II,s.685-686

7-NA:Buyürdi

8-NA:'Arıda

20^a- le-zālike lā tahricū illā min ḥancerati'l-insāni fe-yünzaru fī
mā yufhemū minhu fe-in kāne ḥasenen fe-ḥasūne ve kabīhan fe-
kubiha ʿalā mā efādehu'ş-Şāfiʿiyyü(1).Ve kâlet ʿĀyişetü raği-
ya'llāhu / ʿanhā:"Kāne aṣḥābü Raşūli'llāh ʿaleyhi's-selāmü
yetenāşedüne'l-eşʿāre ve huve mütebessimun ve lem yünkal ʿan a-
ḥadin mine'ş-şahābeti inkāru'l-eşʿāri bi-eşvātin ṭayyibetin ve
elḥānin mevzūnetin bel rūbbemā kânü yeltemisūnehü(2)tāreten li-
tahriki'l-cimāli ve tāreten li'l-istilzāzi"(3).İmām Ğazālī di-
dī ki amma maʿnāsi mefhūm olan mevzūn ki ol şiʿirdir.Pes ol
şiʿr ḥurūc itmez illā ḥancere-ʿi insandan.Pes nazār olunur a-
ña pes(4)eğer ol şiʿr aklen ve şerʿan müstaḥsen ve mendūb ise
maḳbūldür ve eğer ol şiʿr fuḥşiyāt ve hicv ve kizb ʿale'll-
lāh ve Resūli'llāh ise kabīhdır.İmām Şāfiʿīnuñ ifāde eyledüğü
üzredir ve Ḥađreti ʿĀyişe rağiya'llāhu ʿanha buyurdılar ki:
"Eşḥāb-ı Resūl(5)ʿinde Resūli'llāh eşʿār didilerdi ve ol Ḥađ-
ret mütesessim olurdi ve eşḥābdan bir kimseden mankūl olma-
di ki eşvāt-i ṭayyibe ve elḥān-i mevzūne ile olan eşʿāre(6)in-
kār idelerdi.Belki az olurdi ki anlar şiʿri iltimās iderlerdi
gāh develeri tahrik ve teşvik için ve gāh istilzāz için.

Fe-nekūlu'llāhu Teʿālā serre fī münāsebeti'n-neġamāti
fi'l-ervāhi ḥattā(7)inneḥā tüʿşiru fihā teʿşiran ʿacīben fe-
mine'l-eşvāti mā yufriḥu ve minhā mā yuḥzinu ve minhā mā yunī-

1-el-Ğazālī;a.g.e.,c.II,s.686

2-NA:Yeltemisūne

3-et-Tirmizī;es-Sünen,Edeb:70,Ḥadıṡ:2850,c.V,s.140,Tirmizī bu
hadīs için "şahīḥ ve ḥasen" demektedir;Mālik;el-Muvaṭṭaʿ,
Sefer:93,c.I,s.175;en-Nesāʿī,es-Sünen,Sehv:99,c.III,s.80-81.

4-NA:- "pes"

5-NA:Resūli'llāh

6-NA:Eşʿārī

7-NA:- "ḥattā"

mu ve minhā mā yuṭribū ve yuṣevvikū ve te³sīruhā müşāhedetün
fi's-ṣabiyyi ve huve fi'l-mehdi fekad yūskinuhu's-ṣavtū't-ṭay-
yibū ve yensarifū nefsehū ammā yūbkīhi ilā işgā¹i(1)ileyhi ke-
mā ṣebbehe İbnü'l-Fāriḍi nefsehū bi's-ṣabiyyi ve kāle.Pes biz
diruz Allāh hakkiçün nice sır vardır nağamātiñ ervāḥa münāse-
betinde hatta ol nağamāt ervāḥden(2)te³sīr-i³acible te³sīr ider.
Pes(3)eşvātden ba⁴ḍisi ol ṣavtdır ki ferah virir ve ba⁴ḍisi
hüzn virir ve ba⁴ḍisi uyudur ve ba⁴ḍisi ṭarb(4)ve şevk virir ve
bu nağamātiñ te³sīri kūçek oğlancıkda katī müşāheddir,beşikde
olduğı hālde.Pes dāyeleruñ(5)ṣavt-i mevzūni ani teskīn ider ve
20^b- ol ṣabīnuñ nefsi,ağlamadan ol ṣavti / diñlemege münşarif olur.
Nitekim İbn Fāriḍ Ḥadretleri kendü nefsinı ṣabiye teşbīh idüb bu-
yururlar ki:Beyt.

Ve yūnbike an ṣāni'l-velīdi ve in neṣā(6)

Belīden bi-ilhāmin ke-vaḥyin ve kıṭnatin(7)

İzā enne min ṣeddi'l-kumāti ve cenne fī

Neṣātin ilā(8)tefrīhi ifrāti kūrbetin

Niyāğan(9)fe-yülkā küllü kelle esābetü(10)

Ve yüsği li-men nāgāhu ke'l-mütenaṣṣiti

Ve yünsīhi mürre'l-ḥaṭībi ḥuluvvü ḥitābihī(11)

Ve yūzkiruhū bi-naḥaviyyin ḥuhūde ḳadīmetin

1-NA:el-işgā¹i

2-H:Ervāḥa;NA:Ervāḥde

3-NA:- "Pes"

4-NA:- "ṭarb"

5-Dadı,çocuk bakıcıları.

6-A:Nişān

7-NA:Fıṭnatin(doğrusu da budur).

8-NA:Iā

9-NHA:Yünāğan

10-NHA:Eşābehu

11-H:Ḥuluvvü ḥitābihī;NA:Ḥuluvvü ḥitābihī

Ve yu^cribu ^can hāli's-semā^ci bi-hālihī

Fe-yüsbitü li'r-raḫsı intifa^e'n-naḫşıyyeti(1).

Yâni benim semâ^c da olan zevkimden haber şoran saña ve in-
bâ ve ihbâr ider benim hâlimden beşikde olan velîd vaḫy gibi o-
lan ilhâm sebebiyle ve fiṭnati sebebiyle(2)eğerçe anlamazlıkla
neşv-ü nemâda ise de şu vakıtde saña haber virir ki şedâid-i
ḫumâtdan inîn eyleye ve ḫanîn kılsa ya^cni müştâḫ olsa neşât ve
şafâyâ ziyâde kürbet ve ^cumûmun(3)tefrîhine ol zemânda aña mü-
nâgât olnur ya^cni hoş âvâzla nağmeler kılınur. Pes ol nağmeleri
işitmekle küllü kelâlet ve melâlet ki aña işâbet itmişdi lağv
olur ve zâyil olur ve o şabî(4)kulak tutar nağme eyleyen kimse-
ye mütenâşşit gibi ya^cni sâkit olub diñleyenler gibi ve ol kü-
çeğe unutturur ol ḫumâtiñ ḫatbîniñ telaḫluğini.Ḥatb,emr-i ^cazî-
me dirler ol nâğînuñ ḫulûvv-i ḫitâbi ve ol oğlancığa aındırır
^cuhûd-i ḫadîmede olan gizlû haberleri ve ol velîd i^crâb ve(5)
iḫhâr eyler hâliyle hâl-i semâ^ci. Pes sâbit kılar raḫş için naḫ-
sıñ(6)nefyini. Zira ba^cdılar raḫsa naḫş ĩrâd idüb "er-raḫşu
naḫşun" dimişlerdir. Ve bu ebyât-ı ma^crifet simâtiñ şerḫini Tâ-
^eyye'ye mensûb olan şerḫimizde ^cale't-taḫsîl zikr kılmışız-
dır, murâd olunursa ande taleb oluna.

Vel-cemelü(7)ma^câ bilâdeti tab^cihi yete^esseru te^esîran
yestaḫiffü lehu'l-aḫmâle's-sekilete ve yestaḫşiru bi-ḫuvveti

1-NA:en-Naḫîşati

2-NA:- "ve fiṭnati sebebiyle"

3-H:Gumûmuñ

4-NA:Ol şabî

5-NA:- "ve"

6-N:Naḫşîñ

7-NA:Ve fi'l-cemeli

neşâtin(1) fî semâ'ihî'l-mesâfete'l-ba'îdete. Ve men lem yuḥar-
rikhu's-semâ'u fe-huve nâkıṣun, hâricün 'ani'l-i'tidâli, be'î-
dün mine'r-rūḥāniyyeti, zāyidün ğildati't-ṭab'ı ve keşâfetün
'ale'l-cimâli ve'l-behāyimi fe-inne cemi'ahā yete'esseru
bi'n-nağamāti'l-lezīzeti(2). Kemā kâle's-şeyhu Sa'dî(1213?-
1292):(3)

"Oştör be-şî'ri 'arab der hâletest ve ṭarab ger zevk,
Nîst türâ kesri ṭab' ve(4) cânverî." ve kezâ kâle: Ve 'in-
de ḥubûbi'n-nâşirāti(5) 'ale'l-himâ temlîlü ğusûnü'l-bāni la'l-
ḥaceru's-şaldü". Fi'l-cemeli ma'tûfdur şabî üzre ya'ni ol nağamā-
tiñ te'sîri devede dahi(6) müşâheddir. Bilâdet-i ṭab'ı variken bi-
le aña şöyle te'sîr ider ki anuñ getürdüği aḥmâl-i sakîle aña
ḥafîf(7) ve sema'da olan kuvvet-i neşâti sebebiyle aña mesâfe-'i
ba'îde kasîr gelur ve şol kimseyi ki semâ' tahrik ve teşvîk it-
meye ol nâkıṣdır. İ'tidâl-i mizâc-i rūḥāniyye ve(8) 'unşuriyyeden
hâricdir ve ğilzat-i ṭab'atda ve keşâfet-i beşeriyetde develer-
den ve sâyir ḥayvānlardan ziyâdedir. Zira bu cümlesi müte'essir
olurlar nağamât-i lezîze ile.

Ve kâle ba'du'l-müfessirîne fî hâzihi(9) 'l-âyeti: "Fe-emme'l-
lezîne âmenü ve 'amilu's-şâlihāti fe-hum fi ravḍatin yuḥberüne"
(10) "el-ḥibratü" = en-nağametü'l-ḥasenetü, "et-taḥbîru" = et-tâh-

- 1-NA: Neşâtiḥî
- 2-el-Ġazālî; a.g.e., c.II, s.688-689
- 3-NA: Beyt
- 4-NA: - "ve"
- 5-H: en-Nâşirāti; NA: en-Nâşizāti
- 6-NA: Dahi devede
- 7-NA: Hafîf gelur
- 8-NA: - "ve"
- 9-NA: Hâzâ
- 10-er-Rûm: 30/15

sinü,ey yesma^cüne fi'l-cenneti kemā ruviye ^cani'n-Nebiyi ^caley-
hi's-selāmü innehü zekera'l-cennete ve mā fihā mine'n-na^cīmi ve
fi'l-āhiri'l-kavmi a^crābiyyun(1) fe-kāle:Yā Resūle'llāh hel
fi'l-cenneti semā^cun? Kāle ^caleyhi's-selāmu:"Ne^cam yā a^crābiyyu
inne fi'l-cenneti nehran haftāhu'l-ebkāru yetegannīne bi-esvā-
tin lem tesma^ci'l-ḥalāyiku bi-misliḥā(2).Fe-zālike efdālū na^cī-
mi(3)'l-cenneti kezā fi'l-Keşşāfi(4)ve Ebi(5)'s-Su^cūd(6) fe-izā
kāne's-semā^cu efdale na^cīmi ehli'l-cenneti fe-keyfe yunkeru(7)
ve fī tefsīri hāzihi'l-āyeti evrade(8)'l-Ḥuseynü'l-Va^ciz hāzi-
hi'l-ebyāti'l-laṭīfeti(9):Beyt.

Mā heme eczāy-ı Ādem būde ĩm,

Der bihişt ān lahnā bişunūde ĩm.

Gerçe ber mārīht āb-u kil muşkī,

Yādımā āyed ezānhā geh gehī.

Pes ney-u çeng-u rübāb-u ve sāzhā,

Çize(10)key māned berān ēvāzhā.

1-NA:el-A^crābiyyu

2-Süleyman b. ^cAta³ ṭarikiyle Ebu'd-Derdā³ 'dan rivāyet edilmiş-
dir.Rāvī zincirindeki Süleyman,münkeru'l-hadīs olduğundan,ha-
dīs zayıf görülmektedir.Bkz.ez-Zemaḥşerī Cādu'llāh Maḥmūd b.
^cUmer;el-Keşşāf ^can Hakā³iki Ğavāmi zi't-Tenzīl,c.III,s.471,Dip-
not:1

3-NA:Ni^cme

4-ez-Zemaḥşerī;a.g.e.,aynı yer.

5-NA:Ebū

6-Ebu's-Su^cūd,Muḥammed b.Muḥammedü'l-^cAmādī,Tefsīru Ebi's-Su^cūd,
c.VII,s.53-54.

7-NA:+ "yünkirūnehu ehli'l-cenneti"

8-NA:Nakale

9-NA:+ "Mine'l-Meşnevī"

10-Doğrusu "çenin" dir.

‘Āşıkān kīn nağmehā rā bişnevend,
Āīzu(1) begüzārend ve sūy-i gül revend(2).

21^b- Ve ba‘di müfessirler "Fe-emme'l-lezīne āmenū ve ‘amilu's-
sālihāti fe-hum/fī ravḍatin yuḥberūne" āyetinde "ḥubret" nağme-
i haseneye dirler dimişler yāni mü'min olub ‘amel-i sālih iş-
leyenler cennet ravḍalarında semā‘ iderler. Nitekim rivāyetdir
ki(3) Peygamber ‘aleyhi's-selām bir gün cenneti zikr eyledi ve
ol kavmin āhirinde bir a‘rābī varidi didi ki: Yā Resule'llāh!
Cennetde semā‘ varmıdır? Peygamber aleyhi's-selām buyurdi ki:
"Ne‘am yā a‘rābī cennetde bir nehir vardır anuñ etrafında bkr
hūriler vardır ki tegannī ve ser-āğāz iderler ki şol sadālar-
la ki ḥalāyık anuñ mişlini işitmemişdür ve bu semā‘ cennetin ef-
dal ni‘metididür. Pes semā‘ efdal-i na‘īm-i ehl-i cennet olıcağ
nice inkār olunur.

Ve k̄āle'l-İmāma fi'l-İhyā‘i re‘eytü mektūben fi'l-İncīli
k̄āle'llāhu Te‘ālā ḡanīnen lekūm fe-lime lā terkūşū ey şevvik-
nākūm fe-lime lā teştākū(4). Ve İmām Ġazālī İhyā‘da buyururlar
ki, ben İncil’de mektūb gördüm Hağ Te‘ālā buyurdılar ki: "Kullarım,
biz size şevk virdik siz niçün baña müştāk olmazsuz, biz size ġi-
nā i‘tā kılduk siz niçün rakş itmezsüz demek ki böyle itmişler
fī beyāni ḥuceci'l-kā‘ilīne bi-tahrīmi's-semā‘i.

İhteccū(5)'l-münkirūne bi-kavliḥi Te‘ālā: "Ve mine'n-nāsi

1-Dogrusu "Cozv" dur

2-Bu beytler Mevlānā'ya aittir. Bkz. Tāhīru'l-Mevlevī; Şerḥu Meşne-
vī, c. XII, s. 186, Beyt: 13188.

3-NA:- "ki"

4-el-Ġazālī; a. g. e., c. II, s. 699

5-NA: İhteccē

men yeşterī lehve'l-ḥadīsi..."(1)Kāle İbn Mes'ūd:İnne lehve'l-
ḥadīsi huve'l-ğinā'u fe-mücābun bi-enne şirā'e lehvi'l-ḥadīsi
bi'd-dīni istibdālen bihī(2)li-yuğille bihī 'an sebīli'llāhi ve
huve ḥarāmun mezmūmun ve leyse'n-nizā'u fīhi ve leyse küllü ği-
nā'in bedelen 'an(3)i'd-dīni yeşterī bihī muğillen 'an sebī-
li'llāhi ve huve'l-murādü fi'l-āyeti ve lev kara'e'l-Ḳur'āne
li-yuğille bihī kāne ḥarāmen ke-münāfikın ye'ümmü'n-nāse ve lā
yakra'u illā sūrate 'abesetin li-mā fīhā mine'l-'itābi li'r-Re-
sūli 'aleyhi's-selāmu fe-hemme 'Umeru rađiya'llāhu 'anhü bi-ḳat-
lihī fe'l-idlālü bi's-şiri ve'l-ğinā evlā bi't-tahrīmi.Ammā se-
mā'ın tahrīmine kāyil(4)olanların ḥuccetleri budur ki ol münkir-
ler ḥuccet ibrāz eylediler Haḳ Te'ālānuñ bu ḳavliyle ki buyurur:
"Nās'dan ba'disi şol kimselerdür ki iştirā iderler sözüñ lehvi-
ni..."İbn Mes'ūd bundan murād(5)ğinādur dimiş.Pes cevab viril-
mişdir bunuñla ki taḳkīkan lehv-i/ḥadīsi dinle almak,ol lehv-i
ḥadīse dīni bedel kılmaklıḳla ol lehv-i ḥadīsele Allah yolundan
dal olmadan ötüri bu ḥarāmdur,mezmūmdur,bunda bir kimsenuñ nizā-
'i yokdur.Her ğinā dinden bedel olmaz ki ol ğinā dinle iştirā o-
luna ve Allah yolundan muğil ola.Āyetde olan ğinā bu minvāl üzre
olan ğinādır.Farađa bir kimse Ḳur'ān okusa anūñla dalālet kilme-
dan ötüri bu minvāl üzre Kur'ān okumak ḥarāmdur.Nitekim şol mü-
nāfik nās'a imāmet idüb şalātde okumazdi illā sūre'i 'abeseyi ki
ol sūre'i 'abese'de Resül'e 'itāb olduđi için.Pes Ḥadreti 'Umer
anūñ ḳatline ḳaşd eyledi.Pes şiri ve ğināyile idlālin tahrī-

1-el-Iuḳmān:31/6

2-NA:- "bihī"

3-NA:Min

4-NA:Kā'il

5-NA:- "Murād"

mi bi-tarîk-i evlâdır.

Ve emmâ mâ revethu [‘]Āyışetü [‘]ani'n-Nebiyyi [‘]aleyhi's-selâ-
mu innehu kâle:"İnne'llâhe harrame'l-muğanniyete ve bey[‘]ahâ ve
semenehâ ve ta[‘]limen(1).Fe'l-marâdü bihâ el-câriyetü'lletî tü-
ğanni li'l-füssâki fî meclisi's-şirbi fe-lâ yufhemü tahrîmuhü
(2)min hâze'l-hadîsi.Ammâ Hâdreti [‘]Āyışenüñ Hâdreti Nebî'den ri-
vâyet eyledüğü hadîş ki Peyğamber [‘]aleyhi's-selâm buyurdi:"Tah-
kîk Allah Te[‘]âlâ harâm kıldı muğanniye olan câriyenuñ(3)bey[‘]i-
ni ve semenini ve ta[‘]lîmini.Pes murâd bundan şol câriyedür ki
meclis-i şirbde füssâk için tegannî eyleye.Bu hadîsden mutlaka
semâ[‘]ın tahrîmi münfehim olmaz,kânde kaldı ki bizim semâ[‘]ımız.

Ve'hteccü bi-mâ ruviye [‘]an Câbirin innehu kâle [‘]aleyhi's-
selâmu:"Kâne iblîsü evvele men nâha ve evvele men yuğannî"(4).
Kulnâ lâ cerame kemâ üstüsniye [‘]anhü niyâhatü Dâvud ve niyâha-
tü'l-müznibîne [‘]alâ haţâyâhum.Fe-kezâ yüstesne'l-ğinâ[‘]u'llezî
yürâdü tahrîku'l-mübâhi ve'l-mendûbi(5) ke-ğinâ[‘]i'l-câriyetey-
ni yevme'l-[‘]îdi fî beyti Resûli'llâhi ve ğinâhum [‘]inde kudü-
mi'n-Nebiyyi [‘]aleyhi's-selâmu.Ve münkirler bu hadîsi daği hü-
cet kıldılar ki Hâdreti Câbir'den mervîdir ki Peyğamber [‘]aley-
hi's-selâm didiler:"İblîsdir nevhâ idenleruñ evveli ve daği ib-

1-NHA:Ta[‘]lîmehâ (doğrusu da budur).et-Tirmizî,es-Sünen,Büyü[‘]:51
c.III,s.579;Tefsîru sûre:32,c.V,s.345-346;Ticârât:11,c.II,s.733.

2-NHA:Tahrîmuhü(doğrusu da budur).

3-NA:+ "dinlemesini ve"

4-el-[‘]Irākî,Zeynü'd-Din Ebi'l-Fağl [‘]Abdi'r-Rahîm b.el-Huseyn,
el-Muğnî [‘]an Hamli'l-Esfâri fi'l-Esfâri fi tahrîci mâ fi'l-
İhyâ[‘]i mine'l-Ahbâri adlı eserinde bu hadîs için,onu aslen
Cabir hadisi olarak bulamadım,onu Şâhibü'l-Firdevs,[‘]Alî b.Ebî
Tâlib hadisi olarak zikretmiş ve oğlu da müsned'inde bu hadî-
si tahrîc etmemiştir.Bkz.İhyâ[‘]u [‘]Ulûmi'd-Dîn (Arapça baskı),
c.II,s.285,Dipnot:1

5-NA:el-Mendûhu

tidā tegannī iden İblīs oldi. Biz diruz lā cerame İblīs'in niyā-
hasından Dāvud(ʿaleyhi's-selām)ın ve müznībīniñ niyāhası istis-
22^b- nā o/ Junduğı gibi ğinā dahi istisnā olunur. İle ğinā ki kalbde
mübāh ve mendüb olan zevki tahrik eyleye şol cāriyeleruñ ğināsi
gibi ki beyt-i Resūlü'llāh'da yevm-i ʿidde tegannī eylediler
ve Hādreti Nebī Medīne'ye geldükde tegannī eylediler ʿan karīb
tafsılı gelur. Ve'hteccū eydan bi-mā revā Ebū Ümāmetü ʿanhu ʿa-
leyhi's-selāmu innehū kāle: "Mā refeʿa aḥadün şavtehū bi-ġināʾin
(1) illā baʿase'llāhu şeyṭāneyni ʿalā menkebihī yedribāni bi-aʿ-
kābihimā ʿalā şadrihī hattā yemseke"(2). Kulnā huve menzilü ʿalā
baʿdi envaʿi'l-ġināʾi'llezī yuḥarrikü mine'l-kalbi mā huve murā-
dü'ş-şeyṭāni mine'ş-şehveti ve ʿaşkı'l-mahlūki ve mā feʿalehū
ihvānünü mim mā yuḥaddü murāde'ş-şeyṭāni maʿa ennehū ʿaleyhi's-
selāmu cevvezehū kemā fī kışşati'l-cāriyeti ve'l-Habeşeti fe't-
tecvīzü fī mevdiʿin naşşun fi'l-ibāḥati ve'l-menʿu fī elfi mev-
diʿin muḥtemelün li't-teʾvīli ve't-tenzīhi emme'l-fiʿlü felā
teʾvīle leh(3). Münkirler Ebū Ümame'nuñ Nebī ʿaleyhi's-selām'dan
rivāyet kılduğı ḥadīşle ḥuccet kıldılar ve Hādreti Nebī ʿaleyhi's-
selām buyurdılar ki, hiç bir aḥad(4)ırlamakla şavtini yükseltmez
illā Hak Teʿālā anuñ omuzlari üzre iki şeyṭān baʿs ider ol iki
şeyṭān ökçeleriyle anuñ sīnesine vururlar, tā sākin oluncaya dek.
Biz diruz bu ḥadīş, ğinānuñ baʿdi(5) envaʿine münzeldir, İyle ği-
nā ki kalbden şeyṭānın murādı olan şeyʾi muḥarrik ola ki şehve-
t-i nefsāniyye ve ʿaşk-ı mahlūkdür. Amma bizim ihvānımızıñ semāʿi

1-NA: Bi-ġināʾi'llāhi

2-NA: Yesküne. Fetteñi bu ḥadīsin zayıf olduğuna söylemektedir.

Bkz. Tezkiretü'l-Mevdūʿāt, s. 197.

3-NA: - "leh". el-Ġazālī; a.g.e., c. II, s. 707.

4-NA: Kimse

5-- "Baʿdi"

ve fi^cli murāda şeytāna did ve muhālifdür, buruñ birle ki Peyğamber semā^cı tecvīz eyledi. Nitekim cāriyeleruñ kıssasında ^can ka-
rīb gelse gerek ve Habeşenuñ kıssasında mürūr itdi. Pes bir mev-
di^cde tecvīz naşdur ibāhāt-i semā^ca, amma biñ mevdi^cde mef buyur-
maları te^vvile ve yāhūd nehy-i tenzīhiye muhtemeldir. Amma fi^clin
te^vvili yokdür. Nitekim ol cāriyeleruñ(1)fi^cli muğarrerdür.

Ve'hteccū eydan bi-mā ruviye ^can^cUkbeta Benī(2) ^cAmir ^cani'n-
Nebiyi ^caleyhi's-selāmu innehū k̄āle:"Küllü şey^vin yelbū bihi'r-
racülü fe-huve bāṭılün illā te^vdībuhū feresehū ve rumyehū bi-
kavsihī ve mülā^cabetuhū bi-imra^vetihī"(3). Fe-lā yedüllü ^cale't-
23^a- tahrīmi, bel yedüllü/ālā ^cademi'l-fā^videti. Ve kezālik münkirler
bu hadīsle daḥi hüccet kıldılar ki(4)Peyğamber ^caleyhi's-selām
buyurdılar taḥkīkan her şey ki racül oynar ve aña meşgūl olur,
bāṭıldır, illā atını te^vdīb itmesi değıl ve yāyıyla ok atması de-
ğıl ve hātūnuyla mülā^cabe itmesi değıl. Pes bu daḥi muṭlaka semā-
^cıñ tahrīmine delālet idmez(5). Belki ^cadem-i fāyidesine delālet
ider, eğer lehv murād olunursa ol semā^cden. Ve delīluhumū'l-
kaviy-
yetu kavluhū ^caleyhi's-selāmu:"Küllü lehvin ḥarāmün ille'l-münā-
ḡaletü ve'l-mülā^cabetü bi'l-ehli"(6). Ve kavluhu ^caleyhi's-selā-
mu:"Küllü mā yülhike ^cani'llāhi fe-huve ḥarāmün"(7). Ve kavluhū
^caleyhi's-selāmu:"İstimā^cu'l-melāhi fişkun ve'l-istilzāzū bihī

1-NA:Cevārīnuñ

2-NHA:Bin(doğrusu da budur).

3-et-Tirmizī, es-Sünen, Feḡā^vilü'l-Cihād:11, c. IV, s. 174; İbn Māce,
a.g.e., Cihād:19, Hadīs:2811, c. II, s. 940.

4-NA:Huccet ibrāz iderler

5-H:İdemez

6-ed-Dārimī, Ebū Muḥammed ^cAbdu'llāh. b. ^cAbdi'r-Rahmān b. el-Faḡl,
es-Sünen, Cihād:14, c. II, s. 204-205.

7-"Küllü lehvin bāṭılün izā şağalehū ^can t̄ā^cati'llāhi", el-Buḡārī,
a.g.e., İsti^vzān:52, c. VII, s. 144.

küfrun"(1).Ve küllühü lā yedüllü 'alā tahrīmi's-semā'ı li-enne's-
semā'a leyse bi-lehvin(2)'inde'ş-Şāfi'ıyyi ve'l-Ğazālī ve ekse-
ri'l-meşāyihi ve 'indenā ve ennā yülhīnā 'ani'llāhi bel yüşğilü-
nā bi'llāhi lā-siyyemā es-semā'ı rūhāniyyun ve'l-mülā'abetü bi'l-
ehli nefsanıyyun fe-izā kāne'n-nefsanıyyu mübāhan fe-keyfe la yu-
bāhu'r-rūhāniyyu ma'a ennehü leyse bi-lehvin 'indenā.Emmā izā kā-
ne'l-murādü bi's-semā'ı lehven fe-huve 'indenā istimā'uhu fışkan
ve'stilzāzühü küfrun.Ve bu münkirinin delīl-i kavīleri Hādreti
Peygamberiñ:"Küllü lehvin harāmın buyurmalarıdır,illā ok atış-
mak ve dahi mülā'abet bi'l-ehl değıldür"didikleridir ve dahi:
"Her şol şey ki seni Allah'dan meşğul kıla,ol harāmdur" buyurma-
larıdır ve dahi:"Melāhīnuñ istimā'(3) fışkdur ve istilzāzi kü-
fürdür" buyurmaları ve bu hadīsleruñ küllisi tahrīm-i semā'a de-
lālet itmez.Zira semā' lehv değıldür Şāfi'ı ve Ğazālī ve ba'di
meşāyihi-i kibār katında(4)ve bizim katımızda ve ne halle semā'
bizi Allah'dan ğayre meşğul kılar.Belki bizi Allāh'a meşğul kı-
lar(5)ve murādımız dahi semā'dan Allāh'a meşğul olmakdur bā-huşuş
ki semā'rūhānidür ve mülā'abe'i bi'l-ehl cismānidür.Pes nefsanī
(6) mübāh ola da rūhānī ne halle mübāh olmaya.Bunuñ birle ki se-
ma'ı 'aşıkān lehv değıldür.Amma kaçan semā'dan murād lehv olursa
bizim katımızda dahi ol lehvin istimā'ı fışk ve istilzāzi küfür-
dür.Ve emmā kavlü'bnü Mes'ūdın "el-Ğinā tünbitü'n-nifāka"(7)fe-

1-Fettenī bu hadisin zayıf olduğunu söylemektedir.Bkz.Tezkire-
tü'l-Mevdū'āt,s.196.

2-H:Yelhū;NA:Leyse lehvün bel huve

3-NA:İstimā'ı

4-NA:Şāfi'ı ve Ğazālī katında ve ba'di meşāyihi-i kibār.

5-NA:- "belki bizi Allāh'a meşğul kılar"

6-NA:Cismānī

7-'Ali el-Müttakī el-Hindī,Kenzü'l-'Ummāl,c.XV,s.218-219-221,Ha-
dīs:40658,40659,40670;Nevevī bu hadīsın şahīh olmadığını söyle-
mektedir.Bkz.eş-Şahāvī,Ebu'l-Hayr Muhammed b.'Abdi'r-Rahmān,el-
Mekāsīdū'l-Hasene,s.296.

huve fi ḥaḳḳi'l-muḡanni izā kāne ḡaraḏuhū en yu^criḏa nefseḡ
ale'n-nāsi ve yeteveddedū ile'n-nāsi ve yerḡabū fī ḡinā²iḥī
(1).Ve lākin zālike lā yūcibū't-taḡrīme kerā enne lūbse siyā-
bi'l-cemīleti ve rukūbe'l-ḡayli ve sāyira envā³i'z-zīneti ke'l-
ḡarḡi ve'z-zer^ci ve'l-en^cāmi lā tūnbitū'r-riyā⁴e ve'n-nifāka
lākinne't-tefāḡura biḡā tūnbitū'r-riyā⁴e ve'n-nifāka(2).Amma
İbn Mes^cūd'uñ ḡinā nifāḡ bitūrūr dimesi muḡannīler ḡaḡındadır
eḡer ḡaraḏi nefsinı ḡaḡa ^carḏ itmek murād iderse ve nāsa ra-
ḡabbet idūb ḡināsına terḡīb ve taḡrīḏ iderse ve lākin bu daḡī
taḡrīmi mūcib deḡildir.Nitekim siyāb-i cemīle giymek ve ata
binmek ve sāyir dürlü zīnet ḡarḡ gibi(3)zer^c gibi(4) ve en^cām
gibi ḡiḡ bunlaruñ birisi riyā ve nifāḡ bitürmez,lākin bunlarla
tefāḡur itmek riyā ve nifāḡ bitürür.Ve emmā ḡavli'bnū ^cUmera(5)
:"Elā lā esma^ca'llāhu lekūm li-ḡavmin mücrimīne ve fīhim(6)racū-
lūn yuḡannī"(7)kezālike lā yufīdū't-taḡrīme min ḡaysū ennehū ḡi-
nā⁸ün,bel li-kevnihim mücrimīne ve li-kevni(8)semā^ciḡim li-ḡale-
beti'ḡ-ḡehveti,lā li-ḡevḡi ilā likā⁹i'llāhi ev ilā ziyāreti(9)
beyti'llāhi bel bi-mücerredi'l-lehvi fe-kāne münker(10) bi'l-
iḡāfeti ilā ḡālihim(11).Amma İbn ^cUmer'iñ ḡavli ki:"Āḡāḡ oluñ ey

1-NHA:ḡināhu

2-el-Ġazālī;a.g.e.,c.II,s.709

3-NA:- "gibi"

4-NA:- "gibi"

5-NA:- "^cUmer"

6-NA:Minhum

7-İbni Ömer'in bu kavli veya buna benzer bir hadis,hadis kaynak-
larında görülemedi.

8-NA:Ve lākin

9-H:Lā li-ziyāreti;N:Ziyāret;A:Nāderet

10-Münkeran

11-el-Ġazālī;a.g.e.,aynı yer.

ümme-i Muhammed, Allah Te'âlâ sizi sâmi' kılmasun şol kavm-i mücrimîne ki anlarıñ içinde muğannî ola." bu dañi anlar gibi tahrimi ifade itmez ginâ oldugi hayşiyetden belki ol kavmin mücrim oldukları hayşiyetden delâlet ider ve anlarıñ semâ'î galebe-i şehvet ile olduğundan delâlet ider ki anlarıñ semâ'î Allâh'ın likâsına ve yâhûd ziyâret-i Beytu'llâh'a şevkleri için değildir, belki mücerred lehv ve la'ab içündür. Pes bunlarıñ kendü hallerine nisbet inkâr olunmuşdur. Ve emmâ mâ ruviye 'an Nâfi'in: "Küntü ma'a İbni 'Umera fi't-ṭarîki fe-semi'a zemârete râ'in fe-veda'a işbi'ayhi fî üzüneyhi sümme 'adele 'ani't-ṭarîki fe-lem yezel yekûlu yâ Nâfi'u e-tesma'u(1) zâlike hattâ kûltü lâ fe-aḥ-
race işbi'ayhi ve kâle hâkezâ re'eytü Resûle'llâhi mene'a."(2)

24^a- fe-lâ yedüllü 'ale't-tahrîmi / eydan li-enne vaḍ'ahu işbi'ayhi 'alâ üzüneyhi fe'alehû fe-kad ve lem ye'mur Nâfi'an bi-zâlike ve lâ enkerâ 'alâ semâ'ihî ve in kâne ḥarâmen 'indehû fe-emera bi-zâlike ve innemâ fe'alehû zâlike li-ennehû re'â ez-zikra evi'l-fikra ellezî huve fîhi evlâ min semâ'ihî fe-re'â terkehû evlâ ve nahnü nerâ evleviyete terkihî fî ba'di'l-evkâti ve ekseri'l-aḥvâli(3). Ve amma şol kelâm ki Nâfi'den rivâyet olundi. Nâfi' dedi ki: Ben İbn 'Umer'le bir yolda bile idim. Pes bir çobanıñ düdüğün işitdi hemândem iki barmakların kulaklarına kodi anden sonra yoldan çıkdi dâyima(4) dirdi ki: Yâ Nâfi' işidirmişün ol avâzi? Hatta ben didim ki yok işitmezem, pes barmaklarını çıkarub didi ki: Yâ Nâfi' Peyğamberi böyle gördüm ki men'e eyledi. Bu

1-NHA:es-Sem'u

2-Ebû Dâvud, a.g.e., el-Edeb:52, Ḥadîs:4924, c.IV, s.281-282. Ebû Dâvud bu hadisin münker olduğunu söylemektedir.

3-el-Ġazâlî; a.g.e., aynı yer.

4-NA:Dâ'ima

daği semā^cın tahrīmine delālet idmez. Zira barmakların (1) kulaklarına komasını ancak kendü işledi ve Nāfi^c a emr itmedi ki, yā Nāfi^c sen de böyle eyle dimedi ve Nāfi^c in semā^cına inkār itmedi eğer anuñ katında harām olaydı, Nāfi^c a daği kendü işledüğünü emr iderdi ve anī anıñün ile (2) eyledi ki ol halde zikirde ve yāhūd (3) fikirde idi. Pes zikr ve fikri anuñ semā^cından evlā görub kalbi aña meşğūl olmasun deyū barmakların kulagina (4) kodi ve biz daği semā^cın (5) ba^cdi evkātde ve ekser-i ahvālde terkin evlā görürüz.

Fe-lemmā lem yekūn rīhi naşşun ve lem yestakim fīhi kıyā-
sun ʿalā mansūşın batale'l-kavlü bi-tahrīmihi ve baqiye fi^clen
la harace fīhi ke-sāyiri'l-mübāhāti fe-hükühü hükmü mā fi'l-
kalbi fe-inne's-semā^ca lā yuḥarrikū illā mā fi'l-kalbi. Vaktākim
bu semā^c hakkında naş olmadise ve kıyās daği bir mansūş üzre müstakim olmadise semā^cın tahrīmine olan kaviller bāṭıl olub, bu fi^cl daği sāyir (6) mübāh (7) olan fi^ciller gibi bilā harac bāki kaldı. Pes semā^cın hükmi kalbde olan şey^cin hükmi olur. Zira semā^c tahrīk itmez illā kalbde her ne ise anī tahrīk ider eğer eyu eğer kötü.

Kāle'l-İmāmu men eḥabbe'llāhe ve ʿaşıkahū ve'şṭāka illā li-
ka^cihī fe-lā yenzuru illā şey^cin illā yerāhu fīhi ve lā yekra^cu
sem^cahū kari^cun illā yesma^cuhū minhu fe's-semā^cu fī ḥaqqihī mü-
heyycün li-şevkihī ve mü^cekkidün li-ʿaşkihī ve ḥubbihī ve mü-

1-NA: Barmaklarını

2-NA: Öyle

3-NA: Veya

4-NA: Kulaklarına

5-NA: - "sema^cın"

6-NA: Sa^cir

7-NA: Mübāhāt

veddiyun zenadete kalbihî ve müstahricün minhu ahvâlen mine'l-
mükâşefâti ve'l-müşâhedâti ve lâ yuḥiṭu bihe'l-vaşfu ve'l-makâ-
lâtü yaʿrifü men zâkahâ ve yünkiruhâ men kelle ḥissühü ʿan zev-
kihâ(1). İmâm Ğazâlî buyurdılar ki şol kimse ki Allâh'a maḥabbet
ide ve ʿâşık ola ve liḳāsına müştāk ola, pes ol kimse(2) bir şey'e
nazar itmez illâ anda Ḥakk'i görür ve semʿine bir şey tokunmaz
illâ anî Ḥak'dan işidür(3). Pes semâʿ anuñ ḥakkında anuñ şevkini
müheyyc ve ʿaşkıni müʿekkid olur ve kalbi çakmağın çakıcı o-
lur ve ol ʿâşıkdan mükâşefâtdan ve müşâhedâtdan nice ḥaller istiḥ-
râc idici olur ki ani vaşf ve makalat ihâta eyleyemez ol ahvâli
zâyik olan ʿârifler bilur ve anuñ zevkinden ḥissi kelil olanlar
añâ inkâr kılurler ve bu münkir olanlar ḥakkında Ḥadreti Mevlânâ
buyururlar: Beyt.

Ger semâʿi ʿâşıkânra münkiri

Ḥaşre gerdî der kıyâmet bâ segân(4).

Ve yüsemâ tilke'l-ahvâlü bi-lisâni's-şüfiyyeti vecden maʿ-
ḥuzün mine'l-vücüdi ve'l-müsâdefeti li-ennehu yuşâdifu ahvâlen
lem yuşâdifhâ kable's-semâʿi ve hiye ḡâyetü metâlibi'l-muḥibbî-
ne ve nihâyetü gemerâti'l-ḳurebâti küllihâ fe-müfdî(5)ileyhâ min
cümleti'l-muḳarrebâti lâ min cümleti'l-meʿâsî ve'l-mübâhâti ve
ḥuşûlü hâzihî li'l-ḳalbi bi's-semâʿi fe'fhem ve lâ tünkir. Kâle
Mevlânâ ve Seyyidünâ ve Şeyhunâ ve Mürşidünâ: Rubaʿî

1-NA: el-Ğazâlî; a.g.e., c. II, s. 696.

2-NA: + "Bir şey'i işitmez illâ Ḥak'dan işidür"

3-NA: "Ve semʿine bir şey tokunmaz illâ anî Ḥak'dan işidür"

4-Anḳaravî'nin Mevlânâ'ya izâfe ettiği bu beyt, Tâhiru'l-Mevlevî'nin Şerḫü Meşnevî'sinde görülemedi. Beytin anlamı: "Eğer âşıkların semâʿını inkâr ediyorsan, kıyametde köpeklerle haşrolursun."

5-NHA: Fe'l-müfdî (doğrusu da budur).

Şehbāz-ı Cenāb-ı zū'l-Celālest semā^c,
Firāş-i kulüb-i ehl-i hālest semā^c,
Der mezheb-i 'āşıkān helālest semā^c,
Der mezheb-i münkirān harāmest semā^c (1)

Ve ol ahvāle tesmiye olunur lisān-ı sūfiyyede vecd demekle.

25^a- Vecd, vücūddan ma^hhūzdür/ve müşādefeden ma^hhūzdür ya^cni bulmak ve mülākāt olmak. Zira ol sāmī^c ol ahvāle müşādefe eyler ki ol ahvāle semā^cdan evvel müşādefe eylememişdür(2) ve bu ahvāl, muhibbī-niñ ğāyet-i meṭālibidür ve küllü kurbetleruñ(3) semerātiniñ nihāyetidür. Pes bu ahvāle müfdī ve sebep olan dahī takrīb iden şeyler cümlesindendir, me^cāşī ve mübāhāt cümlesinden değildir ve bu ahvālın kalbe huşūli semā^c sebebiyledür ile(4) inkār eyleme ve'l-lāhu a^clemü bi's-şevāb.

EL-BĀBÜ'S-SĀLİSÜ Fİ DARBI'D-DÜFFİ(5)

Ruviye 'an 'Ayişete radiya'llāhu 'anhā ittefekā 'ale'r-rivāyeti 'anhā kâlet: Dehale Ebū Bekrin 'aleyye ve 'indī cāriyetāni tūğanniyāni bi-mā tekāveleti'l-ensāru yevme būğāsın ve Resūlü'llāhi 'aleyhi's-selāmü müteğāşşin bi-sevbihi fe'nteherehā(6) Ebū Bekrin ve kâle: E-bi-mezāmīri's-şeytāni fī beyti Resūli'llāhi ve zālike fī yevmi 'īdin fe keşefe'n-Nebiyü 'an vechihī ve kâle: "Yā Ebā Bekrin inne li-küllü kavmin 'īdün ve hāzā 'īdünā"(7). Kā-

1-Ankaravī, İsmā'īl b. Ahmed er-Rusūhī; Minhācü'l-Fukarā, s.61.

2-NA: Eylememişdi

3-H: Kurbetlere ki; NA: Kurbetleri

4-NA: + "Fehm eyle"

5-N: ed-Düfüfi

6-NA: Fe'ntehāhā

7-el-Buhārī, a.g.e., 'İdeyn:3, c.II, s.3; İbn Māce, a.g.e., Nikāh:21, Hadīs:1898, c.I, s.612.

le's-şārihu'l-efdalü's-şeyhü'l-Ekmelü fi şerhihi ve kad ihtele-
fe'l-'ulemā'u fi'l-ğinā fe-ebāhahū cemā'atün min ehli'l-Hicāzi
(1)ve hiye rivāyetün 'an Mālikin ve harramehū Ebū Hanīfete ve
ehlü'l-'Irāki ve kerihēhü's-Şāfi'iyü(2)ve huve'l-meşhūru min
mezhebi Mālikin.Bu hadīs-i şerifi Ḥadreti 'Āyişe rivāyet buyu-
rurlar.Rivāyetde Müslim Buhārī(3)ittifāk ider.Ḥadreti 'Āyişe bu-
yururlar ki Ḥadreti Ebū Bekir benim üzrime dāhil oldi ve benim
katımda iki cāriye varidi ki tegannī iderlerdi şol şi'irlerle
ki ensār yevm-i Bügās'de nü'āvele(4)kılmışlardı.Bügās bi-đam-
mi'l-bā'i Medīne'ye karīb bir mevdi'edir ki ande Evs ve Hazrec
kabileleriniñ 'azīm kıtāli olmuşdur.Ve Ḥadreti Resūl,cāriyele-
rin tegannisi halinde kaftanlarıñ bürinüb yaturdi.Pes Ḥadreti
Ebū Bekir Ḥadreti 'Āyişe'yi nehy ve men'eyleyub didi ki Resū-
25^b- lü'llāh'ın evinde mezāmīr-i şeytān neyler.Pes Ḥadreti Resūl/'a-
leyhi's-selām bürde'i yüzünden giderub didi ki(5):"Yā Ebā Bekr
taḥkīkan(6)her bir kavmin bir bayramı vardır ve bugün bizim bay-
ramımızdır.Şeyh Ekmelü'd-Dīn buyururlar ki 'ulemā ırlamakda ihti-
lāf itmişlerdir ehl-i Hicāz'dan bir cemā'at mübāh kılmışlardır.
Mālik'den rivāyet olunan da budur.Ve Ebū Hanīfe ve ehl-i 'Irāk
harām dimişlerdir ve Şāfi'ī kerih 'add itmiştir,Mezheb-i Mālik'
den meşhur olan da budur.

1-el-Bāberti,Ekmelü'd-Dīn Muhammed b.Maḥmūd;Şerhu'l-'İnāye 'a-
le'l-Hidāye,Kemālü'd-Dīn İbnü'l-Hümām'ın Fethu'l-Ḳadīr şerhi
kenarı,Kitābu's-şehādet,c.VI,s.34-35;aynı eser,Kitābu'l-kerā-
hiyye,c.VIII,s.87-89.

2-el-Ğazālī;a.g.e.,c.II,s.704

3-NHA:Ve Buhārī

4-NHA:Mukavele(doğrusu da budur).

5-NA:Buyurdi ki

6-NHA:Tahkīk

İhtecce'l-mücevvezüne bi-hāze'l-ḥadīsi ve ecābe'l-āherüne
bi-ennehū leyse maḥallü'n-nizāci li-enne hāze'l-ḡinā kāne fi'ş-
şecāati ve'l-ḥazki fi'l-ḡitāli ve naḥvi ḡālike.Ve leyse'l-kelā-
mu fihi ve huve cāyizün li-ennehū lā mefsedete fihi ve inneme'l-
kelāmu fi-mā yüheyycü'n-nāse ale'ş-şurūri ve yaḥmiluhum ale'l-
biṭāleti ve'l-ḡabihi ve ruviye enne'l-cāriyeteyni tedüffikāni(1)
ve ruviye enne'l-cāriyeteyni kānetā tel'abāni bi'd-düffi ve huve
bi-ḡammi'd-dāli eşheru ve efsāhu ve ruviye nefḡu(2)'d-dāli inte-
hā kelāmuhu.Semāci mücevvez olanlar bu hadisle ḡucet ibrāz i-
derler ammā muḥarrim olanlar cevab virirler ki bu maḥall-i ni-
zāc deḡildir.Zira bu ḡinā şecāat ve ḡitāde maḡāret ve hizākat
ḡaḡında ve buña beñzer şeylerde oldi bu ḡuşuşda kelām yokdur
ve bu minvāl üzre olan ḡinā cāyizdir.Zira bunda fesād yokdur,ḡa-
rām olan ḡinā oldur ki nāsi şurūra tahrik ide ve biṭālet ve(3)
ḡubḡa taḡmīl ide ve bir rivāyetde daḡi cāriyetān ḡarb-i düff
iderlerdi ve bir rivāyetde cāriyetān düff le oynarlardı.Düf,ḡar-
m-i dāl'le olmak eşher ve efsāhdur.Şeyḡ Ekmel'iñ kelāmi buraya
dekdür(4).

Ve emmā mā naḡalehu'l-Bezzāziyyü min enne'l-ḡināe ve ḡar-
be'l-ḡaḡibi ve'r-raḡşa ḡarāmın bi'l-icmāli(5)indenā ve Mālikin
(6)ve'ş-Şāfi'iyi ve Aḡmede(7) fe-lā ḡafāe fi'ademi sıḡḡatihī
limen teemlele fihi min zevi'l-cūḡūli li-ennehū ḡad iştēhera

1-NHA:Tedüffāni.ḡadīşde:"...cāriyetāni fi'eyyāmi minen tedüffi-
kāni...",el-Buḡārī;a.g.e.,İdeyn:13,bāb:25,c.II,s.11.

2-NHA:Bi fethi(dogrusu da budur).

3-NA:- "ve"

4-NA:ḡadar

5-NHA:Bi'l-icmāci(dogrusu da budur).

6-NA:el-Māliki

7-NA:Vahid.el-Bezzāz,el-Cāmi ü'l-Vecīz,Fetavā el-Ālemḡiriyye
kenarında,c.VI,s.349;İbnü'l-ḡayyim,İḡāsetü'l-Leḡfān min Meşā-
yidi'ş-Şeyṡān,c.I,s.228.

ve sebete enne fīhi'l-ihtilāfu kemā nakale'ş-şārihu'l-efdalü'ş-
şeyhu Ekmelü. Amma Bezzāziyye'nüñ ğinā ve nāy çalmak ve rakş eyle-
26^a- mek bi'l-icmā^c harāmdır bizim/katımızda ve Mālik ve Şāfi^cī ve
Ahmed katında dimesinuñ Ğadem-i şihhatinde hafā yokdur zevi'l-
ġukūlden te^oemmül eyleyen kimseler(1). Zira müştehir ve sābit ol-
di ki bu mes^oelede ihtilāf vardır.

Ve kad fūhime mimmā zekerahu'ş-şeyhu'ş-şārihu ibāhatü se-
ma^cı ihvāninā ve teğannīhim bi'l-eş^cāri'l-ilāhiyyeti ve darbi
düfūfihim Ğalā rivāyetin uhrā ve hiye tedüffikāni(2) ve rakş-
him Ğalā rivāyetin sālīgetin ve hiye tel^cabāni bi'd-düffi(3) li-
enne küllihā rivāyetün şahihātün. Kāle Şāhibü'l-Mefātiḥ fī Şer-
hi'l-Mesābih ve hāza yedüllü Ğalā cevāzi darbi'd-düffi(4) ve ce-
vāzi kırā^oeti'l-eş^cāri'lleti lem yekün fihā vaşfü'mretin(5) mu-
ğanniyetin ve lā hicve müslimin(6). Ve şeyh Ekmel'in zikr eyledü-
ğünden münfelim olan oldur ki bizim ihvānımızın semā^cı mübāh o-
la ve eş^car-i ilāhiyye ile teğannīleri mübāh ola. Zira bunda fe-
sād yokdur ve def çalmaları da mübāhdür, Ğalā rivāyetin uhrā ki
"tedüffāni" dir ve rakşları daḥi mübāhdür rivāyet-i sālīse üz-
re ki "tel^cabāni bi'd-düffi" dūr. Zira bu rivāyetleruñ küllisi ri-
vāyet-i şahihadur ve Şāhibü'l-Mefātiḥ "Şerhu Mesābih" de bu ḥa-
dīsiñ şerhinde dir ki: Bu ḥadīs delālet ider darb-i düffe ve kı-
ra^oet-i eş^cāre ki ande vaşf-ı imre^oe^oi muğanniye ve hicv-i müs-

1-NHA:Kimselere

2-NHA:Tedüffāni. el-Buhārī; a.g.e., İdeyn:13, bāb:25, c.II, s.11.

3-el-Müslim; a.g.e., İdeyn, Ḥadīs:16, c.II, s.607-608.

4-N:ed-Düfūfi

5-NHA:İmra^oetin(doğrusu da budur).

6-Ğalī el-Kārī b.Sultān Muḥammed; Mirkātü'l-Mefātiḥ Şerhu Mişkā-
ti'l-Mesābih, İ^clānu'n-Nikāḥ, c.III, s.419-420.

lim olmaya. Fe-hürmetü'l-ğınā ve's-semā'ı fi-mā kāne 'alā tarī-
ki'l-lehvi ve'l-la'abi(1)ve'l-lağvi 'inde men harreme, ve eh-
lü's-salāhi münezzehun 'an hāze't-ṭarīki. Fe-izā kāne kezālik
ğınā ve semā'ın harām olması lehv ve la'ab ve lağv tarīkiyle
olandadır, semā' harāmdur diyenler katında ve ehl-i salāh ve
fukarā ve 'uşşāk ise böyle lehv ve la'able semā'dan münezzeh
ve müberrādürurlar(2).

Fe-in kulte mā tekūlu fī kavli ba'ḍi(3) şürrāhi'l-Meşāri-
ki'llezī kāle fī şerhi hāze'l-ḥadīsi kavluhū 'aleyhi's-selām
"hāzā 'idünā" i'tizārun 'an(4)'Āyışete fe-inne izhāre's-sürü-
ri fi'l-'īdi min şe'āyiri'l-İslām, ve leyse huve ke-sāyiri(5)'l-
eyyāmi(6). Fe-yüfhemü min kavlihi enne's-semā'a ve'l-ğınā fī
yevmi'l-'īdi ve lā yecüzü fī sāyiri'l-eyyāmi. Ḳulnā ve 'alā hā-
ze/'t-takḍiri yecüzü lenā es-semā'u li-enne lenā külle yevmin
'iden bel fī külli nefesin 'ideyni ve li'l-'āmmeti fī külli se-
netin merrateyni kemā kāle Mevlānā ve Seyyidünā ve Sultānünā
ve Mürşidünā:(7)'Ārifān der demī dū 'īd künend, 'ankebütān meks
kadīd künend(8).

Ve kāle İbnü'l-Fāriḍ:(9)'Ve 'indī 'idī 'idī(10) küllü yev-
min erā bihī cerāle muḥayyāhā bi-'aynin karīretin". Pes eğer sen

1-NA:- "ve'l-la'abi"

2-NHA:Müberradırlar

3-NA:- "Ba'ḍi kavlı"

4-NA:- "'an"

5-NA:Ke-sā'iri

6-İbn Mālik, 'İzzü'd-Din 'Abdü'l-laṭīf b. 'Abdi'l-'Azīz, Şerḫü Me-
şāriki'l-Envār, c. II, s. 9.

7-NA: Beyt

8-NA: Kad bed künend

9-NA: Beyt

10-NA:- "'īdi" (mükerrer değil).

dirsen ki ne dirsen Şurrāh-ı Meşāriq'de(1)ba^cdisinin kavlinde ki ol kimse didi bu hadīsün şerhindeki Hādreti Resūlūñ "ve hā-zā ^cidünā" kavli Hādreti ^cĀyişe tarafından i^ctizardur.Zira yevm-i ^cīdde izhār-ı sürūr şe^cāyir-i İslāmdur.Halbuki yevm-i ^cīd,sāyir eyyām gibi değıldür.Pes bunun bu kavlinden münfehim olur ki taḥḳıkan semā^c ve ğinā yevm-i ^cīdde cāyız olub,sāyir eyyāmda cāyız olmaya.Biz bu taḳdir üzre daḥi bize semā^c cāyızdır diruz.Zira bizim için her günde bir ^cīd vardur belki her bir nefesde iki ^cīd vardur:Biri nefy-i āgyār eylemede ve biri daḥi isbāt-ı mahbūb-i ğayyār eylemede ve ^camme- i nās için her senede iki kerre ^cīd eylemek vardur.Nitekim hādreti pirimiz, sultānımız buyururlar:^cĀrifler her demde iki ^cīd iderler,amma ^cankebūt mertebesinde olan ehl-i nefis etler kurudub ḳadīd iderler.Ve İbn Fāriḳ Hādretleri buyurur:Benim ḳatında ^cīdim her şol gündedir ki ol mahbūbi görem anıñ yüzinin cemālini müşāhe- de ḳılam nūr-i gözle.

Kāle'l-Ġazālī:Es-semā^cu fī evḳāti's-sürūri te^ckīdün li's-sürūri ve tehyīcün lehū izā kāne zālike's-sürūru mubāḥan ke'l-ğinā^ci fi eyyāmi'l-^cīdi ve ^cinde'l-^cursi ve ^cinde ḳudūmi'l-ğāyibi ve vaḳti'l-velīmeti ve velādeti'l-mevlūdi ve küllün zālike mu^ctādün ve mubāḥun li-ecli izhāri's-sürūri yedüllü ^calā hāzā min inşādi(2)'n-nisā^ci bi'd-düffi ve'l-hāni(3)^cinde ḳudūmi Resūli'llāhi ile'l-Medīneti(4):

"Ṭala^ca'l-bedru min genāyāti'l-Vedā^cı,

1-NHA:Meşāriq'den (doğrusu da budur).

2-H:İnşā^ci

3-NA:Ve'l-elhāni (doğrusu da budur).

4-NA:Beyt

Vecebe's-şükürü 'aleyne mā de'ā li'llāhi dā'in." izhāren
li's-sürürü(1)bi-kudūmihī ve huve sürürun mahmūdun fe-izhāru-
hu bi's-şi'ri ve'n-negamāti ve'r-raşı ve'l-harekāti eydan mah-
27^a-mūdun fe-huve cāze fī kudūmi külli kādımın/ve fī külli sebebi
mübāhın min esbābi's-sürürü(2)intehā kelāmuhu.İmām Ğazālī didi
ki semā' evkāt-i sürürda sürürü te'kiddür ve anı(3)müheyyic ve
maħarrikdir.Kaçan ol sürür mübāh oldise meselā eyyām-i 'idde
ve güveygü olduğda(4)ve ğāyibden bir kimse geldükde,düğün vak-
tinde ve oğlan doğdukda,bu cümlesi mu'tād ve mübāhdur(5)sürürü
(6)izhārdan ötüri ve bu mezkūrāne(7)şehādet ve delālet Ĥadreti
Nebīnun Medīne'ye geldüğünde ba'di muğanniye hātunlar inşā'ı
şi'ir idüb defle ve elhānla istikbāl idüb bu beyti dirlerdi ki:
Bizim üzerimize tulū' itdi Vedā' kenarından(8)bir bedr-i münīr
-Vedā' Medīne kurbinde bir depemuñ ismidür- şükür bizim üzerimi-
ze vācib oldi mādām ki Allāh'a dā'ī olanlar da'vet eyledükce.Ol
Ĥadretiñ kudümü sebebiyle olan sürürü izhār için bu ahvāli ider-
lerdi ve bu sürür,sürür-i mahmūddur.Bu minval üzre olan sürü-
run izhāri şi'irle ve nağamātle ve raş ve harekātle dahī mah-
mūddur.Ve bu minvāl üzre semā' cāyizdür(9).Her kādımın kudümün-
de ve her sebab-i mübāhın esbāb-ı sürürunda.

Ve hāzihi'l-keleimātü'lleti zekernāhā ilā hünā lāyikatün li
efhāmi erbābi'z-zāhiri.Ve emmā eşhābü'l-bāṭını yenzurūne ilā ḥa-

1-NA:İzhāru's-sürürü

2-el-Ğazālī;a.g.e.,c.II,s.692

3-N:- "te'kiddür ve anı"

4-H:Olundukda

5-NA:Ve mübāhdur

6-NA:Ve sürürü

7-H:Mezkūrātine;NA:Mezkūrāte

8-NA:Yollarından

9-Cāyizdür

ķikihi(1)kulli şeyyin(2)fe-yesma^cüne(3) min kulli şey³in tesbī-
ha'llahi ve tenzīhehū li-enne kulle şey³in yüsebbihu'llāhe ve
yünezzihuhu kemā kāle'llāhu Te^cālā:"Ve in min şey in illā yüseb-
bihu bi-ħamdihi ve lākin lā tefķahūne tesbīħahum"(4).Fe'd-düffü
ve'l-mezāmīru ve'l-ķasību ve't-ṭablu ve'n-naķķāretü ve emsālühā
dāhilün fi'ş-şey³eti fe-hum yüsebbihūne'llāhe ve yukaddirūnehu(5)
ammā yelīku bi-şānihi fe-keyfe tünkiru ehlü'z-zāhiri li-erbā-
bi't-ṭarīki ellezi yesma^cüne tesbiħa'l-eşyā³i.Ve şu kelimati ki
biz bu mahalle gelince(6)zıkr eyledik erbāb-ı zāhiruñ fehimleri-
ne lāyık kelamdur.Amma eshāb-ı bātin her şey³in ħakīkatına na-
zar iderler.Pes her şeyden tesbiħu'llāhi ve tenzü'llāhi(7) isti-
mā^c iderler.Zira her şey Ĥakķ'i müsebbih ve mukaddisdür.Nitekim
27^b- Allah Te^cālā buyurur:"Hiç / bir şey yokdur illā ol Allāh'i tes-
bīh ider,ħamdine mültebis olduğı ħalde,lākin ey zevāhir-i eşya-
da kalanlar siz anlaruñ tesbiħini bilemezsüz.Pes def ve nāy ve
düdük ve ṭabl ve naķķāre(8) ve bunlar emsali olan sāzlar daħi
dahıldür şey³iyetde.Pes bu cümlesi Allāh'i tesbīħ ve takdīs i-
derler,şanına layık olmayan şeylerden.Pes ehl-i zāhir erbāb-ı
ṭarīka(9) nice inkār iderler ki anlar tesābīħ-i eşyayı istimā^c
iderler(10).

1-N:Ĥakīkati

2-N:Şey³in

3-N:Fe-yesbikūne

4-el-İsrā³:17/44

5-NH:Yukaddisūnehu (dođrusu da budur).

6-NH:Gelinceye dek (doğrusu da budur).

7-NHA:Tenzihu'llāhi (doğrusu da budur).

8-NA:Naġģāre

9-N:Erbāb-ı zāhir,ehl-i ṭarīka

10-N:Beyt

"Hiç mī dānī çī gūyed çeng-ü 'ūd,
Ente ḥasbī, ente kāfī Yā Vedūd"(1).

Fe-in kīle e-fīkūm men yesma'ū tesābīha'l-eşyā'i ve yefhe-
mū ezkārehum ve esrārehum? Kulnā:Ne'am bi-'ināyeti'llāhi ve bi-
himmeti sultāninā ve mürşidinā zālike evvelü mirātinā(2)fi's-
sülūki fe'fhem ve lā tūnkir li-erbābi'l-fakri ve eşābi't-ṭarī-
ki inkāren.Ve lā takfū mā leyse leke bihī 'ilmun inne's-sem'a
ve'l-başara ve'l-fü'āde küllün ülā'ike kāne 'anhu mes'ūlen(3).
Ve's-selāmü 'alā itteba'a(4)'l-Hüdā.Ve'llāhu a'lemu bi-men ih-
tedā ve huve ru'ṭi's-sü'āle ve'l-meniyye.Temme.

1-Ankaravi;Minhācü'l-Fukarā,s.64. Anlamı:Çenk ve ud'un ne söy-
lediğini hiç biliyormusun? Vedūd olan Allah sen bana yeter,
sen bana kāfīsin.

2-A:Mirātina;NH:Meratibinā (doğrusu da budur).

3-el-İsrā':17/36

4-NHA:Men itteba'a (doğrusu da budur).

R İ S Â L E T Ü H Ü C C E T İ ' S - S E M Â '

İ S M A İ L - İ A N K A R A V İ

(Tahkikli Arapça-Türkçe Metin)

رسالة حجة السماع
بسم الله الرحمن الرحيم

اللَّهُمَّ أَيَّاكَ نَجِدُ وَأَيَّاكَ نُسْتَعِينُ أَي بار خدا همان سکا عبادات ایدہ رز و همان
سندن عون⁽¹⁾ و یردم طلب ایدہ رز . وَلَئِكَ نَحْمَدُ فِي كُلِّ أَوْقَاتٍ وَحِينَ
وہمان سکا حمد ایدہ رز کل اوقات و حینہہ . إَهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ صِرَاطَ⁽³⁾
الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَى الْأَنْبِيَاءِ الْمُرْسَلِينَ وَالْأَوْلِيَاءِ الْكَمِيلِينَ الرَّبِّ سَن بَرَه
هدایت قل طوغری یولی شول⁽⁴⁾ یولی کہ انبیا و مرسلینہ و اولیای⁽⁵⁾
کملینہ انعام ایلدک وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ عِلْمًا فَتُشَاهِدْ بِهِ أَسْرَارَ الْيَقِينِ
وَأَنْوَارَ الْمُتَّقِينَ وَبَرَه کَندو⁽⁶⁾ عندکن بر علم موہبت قلکہ بز انکلہ
مشاہدہ قلہ و ز اسرار یقینی⁽⁷⁾ و انوار متقینی وَأَرِنَا الْحَقَّ حَقًّا وَ
الْبَاطِلَ بَاطِلًا حَتَّى لَا نَكُونَ مِنَ الضَّالِّينَ الْمُضِلِّينَ وَبَرَه حقی حق و باطلی
باطل کو ستر حتی بز زمرہ ضالین و مضلیندن اولیہ و ز وَأَنْصُرْنَا عَلَى
الْقَوْمِ الْجَاهِلِينَ الْمُعَانِدِينَ الْمُنْكَرِينَ وَبَرَه نصرت و قوت ویر جاہلین
⁽¹⁰⁾ و معاندین و منکرین اولن⁽¹¹⁾ قوم اوزرہ وَصَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى نَبِيِّكَ
مُحَمَّدٍ سَيِّدِ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ وَدُخِي صَلَوَةٌ وَسَلَامٌ قَلِ سَيِّدِ الْأَوَّلِينَ
وَالْآخِرِينَ اولن پیغمبرک اوزرہ⁽¹⁴⁾ وَعَلَى آلِهِ وَأَصْحَابِهِ أَجْمَعِينَ وَدُخِي
صلوة و سلام قل الی و اصحابی⁽¹⁵⁾ اوزرہ جميعا أَمَا بَعْدُ فَيَقُولُ

A 1 : معاونت . A 6 : کند . NA 11 : اولان .

A 2 : کلی . NA 7 : يقين . A 12 : صلوات .

A 3 : - «المتقيم صراط» NA 8 : - «من» . A 13 : قيل .

NA 4 : + «طغرى» . NA 9 : الجاهلین . NA 14 : اوزرہ . A 15 : اوزرینہ .

NA 5 : اولیاء . NA 10 : الجاهلین . A 15 : اصحاب .

الشيخ إسماعيل المولوي الأنقروئي كشف الله له أسرار الصوري
 والمعنوي أما الله حمد ورسول وآله صلوات⁽²⁾ وسلامدن صكره⁽³⁾
 مولوي وأنقروي⁽⁴⁾ أولن⁽⁵⁾ شيخ اسمعيل دير الله تعالى اكا اسرار
 صوري ومعنوي⁽⁶⁾ كشف ايله سون إن بعض اخواننا لما رأوا⁽⁷⁾
 بعض الطاعنين إلى طريقنا والمنكرين لأركاننا الذي هو أركان شيخنا
 وطريق سلطاننا ومُرشدنا ومولانا / ومولى العارفين الواصلين
 العاشقين // أعني جلال الملة والدين ثبتت الله أقدامنا في طريقه
 المتين يعني مذکور شيخ اسمعيل ديركه تحقيقاً بزم قرداشلر بزم
 بعضی⁽⁹⁾ وفتاکم طریقتمزه طاعن⁽¹⁰⁾ اولناردن واركانمزه انكار
 قناردن بعض سنی⁽¹¹⁾ کوردیلر سه⁽¹²⁾ ارکانمزه اول شیخمزه⁽¹³⁾
 ارکانی در و سلطان مرشدیمزه طریقیدر⁽¹⁴⁾ که اول سلطان بزم⁽¹⁵⁾
 و عارفین⁽¹⁷⁾ وواصلین و عاشقینک مولاسی و افندسی در⁽¹⁸⁾

-٢٩
(١٧٢٩)

- A 1 : «المولى» . NHA 7 : أو .
 NH 2 : صلوة : A 8 : اركاننا .
 NA 3 : سلامدن صكره . NA 9 : بعضی (١٧٢٩) //
 NA 4 : مولوي انقروي . A 10 : طعن
 NA 5 : - « اولن » . NA 11 : بعضیسنی
 H 6 : معنوي : A : معنوي . A 12 : + « ايله » : NH : + « ايله » .
 A 13 : اول شیخمزه .
 NA 14 : طریقیدر .
 NA 15 : - « که » .
 A 16 : اول سلطان
 NA 17 : عارفین
 NA 18 : افندیلسیدر

اعنى⁽¹⁾ اول سلطان⁽²⁾ ملة ودينك⁽³⁾ اولو سيد ر الله تعالى قدميرى
انوك⁽⁴⁾ طريق متسينده ثابت⁽⁵⁾ ايله سون⁽⁶⁾ التمسوا منى ان اجيب
لهم⁽⁷⁾ جوابا شافيا و ابين لهم بيانا كافيا اصلا و فرعا عقلا و شرعا
اول اخوانى بزدن التماس و⁽⁸⁾ طلب⁽⁹⁾ ايله ديلر كه اول منكرينه جواب
شافى ايله جواب ويرم⁽¹⁰⁾ وانلره بيان كافى ايله بيان قلم من حيث
الاصل و الفرع و العقل و الشرع⁽¹¹⁾ و اورد عليهم حجة من كلام
الرسل و اقاويل العلماء الفحول بو منكر لر اوزره كلام رسولدن و
اقاويل علماء فولدن حجت ايراد ايله هم ايلهم قد زعموا⁽¹²⁾ ان هذا الطريق
بدعة و ضلال و سالكه مبتدع و اهل الوبال نعوذ⁽¹³⁾ بالله من سوء
الظن⁽¹⁴⁾ الى اهل الكمال زيرا بو منكر لر تحقيق زعم ايلدير كه تحقيقا
بو طريق بدعة و ضلال اوله⁽¹⁵⁾ و بو طريقك سالكلى مبتدع و اهل⁽¹⁶⁾
وبال اوله بز الله صغور: اهل كماله سوء ظن ايله دن و لم يعلموا انه
طريق قديم و صراط مستقيم و بو منكر لر بله ديلر كه تحقيقا
بو طريق قديم⁽¹⁷⁾ طريق قديم⁽¹⁸⁾ و صراط⁽¹⁹⁾ مستقيم. لان بعض المتقين
من المشايخ الصوفية كالجميد و الشبلى و الثوري و غيرهم

1 NA: يعنى . A 8 : « و » .

2 A : اول سلطان . N 9 : طلب و التماس : A : طلب التماس . NA 15 : « و ضلال اوله

3 NHA : دينك . A 10 : و يردم . A 16 : و اهل و اهل .

4 NA : انك . N 11 : العقل و الفرع و العقل و الشرع : A : العقل . NHA 17 : صغور .

5 A : + « قدم » . و الشرع و العقل و العقل و الشرع . NA 18 : بو طريق .

6 NHA : ايلسون . A 12 : غموا . H 19 : قديم .

7 NA : - « لهم » . N 13 : نعوذ . H 20 : طراط .

سَمِعُوا وَرَقَصُوا وَعَدَّوْا عِبَادَةً ⁽¹⁾ وَأَكْثَرُ الْمُتَأَخِّرِينَ مِنَ الْعُلَمَاءِ الدِّينِيَّةِ
 كَأَبِي طَالِبِ الْمَكِّيِّ وَإِمَامِ الْغَزَالِيِّ وَالشُّهْرِ وَرَدِيِّ وَالنَّجْمِ الدَّائِيَّةِ ⁽²⁾ وَ
 غَيْرِهِمْ بِإِنْزِهَائِهِ أَحَلُّوا لَطَائِفَهُ ⁽³⁾ وَأَبَاحُوا لَطَائِفَهُ وَحَرَّمُوا لَطَائِفَهُ
 أُخْرَى ⁽⁴⁾ وَاسْتَكْرَهُوا بَعْضَهُمْ كَرَاهَةً ⁽⁵⁾ كَمَا سَيَجِيءُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ عَلَى

- ٢ b
 (172b)

التَّفْصِيلِ ⁽⁶⁾ زيرا مشايخ صوفيه دن بعضى متقدمين حضرت
 جنيد و شبلى و نوري/كبي و انردن غيرسى ⁽⁷⁾ سماع و رقص ايله ديلر
 و سماع و رقص اتملى عبادت ⁽⁸⁾ عد ايله ديلر و دخي علماء دينيه دن متأخرينك
 اكثرى ⁽⁹⁾ حضرت ابو طالب مكى و امام غزالى و شيخ ابو النجيب
 سهروردى و نجم دايه ⁽¹⁰⁾ و بونلر امثالى بلا نرهايه سلطانلر بورقص
 و سماعى بر طائفه ايجون حلال و بر طائفه ايجون ⁽¹¹⁾ مباح و بر طائفه
 اخرى ⁽¹²⁾ ايجون حرام قلديلر و بعضى طائفه ايجون دخي كراهت عد
 ايلديلر انشاء الله عن قريب ⁽¹³⁾ على التفصيل بيانى جميعا ⁽¹⁴⁾ كلور ⁽¹⁵⁾ ⁽¹⁶⁾
 لَا سَيِّمًا شَيْخُنَا وَ سُلْطَانُنَا وَ وُلْدَهُ وَ تَوَابِعَهُ وَ لَوَاحِقَهُ كَمَا
 لَصَلَّاحِ الدِّينِ ⁽¹⁷⁾ وَ الْكَرِيمِ الدِّينِ قَدَسَ اللَّهُ أَرْوَاحَهُمْ سَمِعُوا
 رَقَصُوا وَ وَضَعُوا هَذِهِ الرِّهْيَةَ الْمَعْرُوفَةَ لِفَقْرَائِهِمْ وَ ذَلِكَ ثَابِتٌ

A 10 : اكثر يدسى	A 1 : عبادات .
H 11 : الدايه	NA 2 : دايه : H : الداين .
A 12 : - « ايجون »	NA 3 : الطائفة
A 13 : آخرى	A 4 : آخر .
N 14 : عنقریب : A : قريبا	A 5 : واستكر البعض هم .
A 15 : بيان	NA 6 : + « قاطبة » .
NA 16 : كلور جميعا : A : - « جميعا »	NA 7 : بونلردن .
H 17 : + « والحسام الدين » : NA : والحسام الدين قدس الله اروا	A 8 : اينتمكه .
NA 18 : - « الكريم الدين »	N 9 : عبادت .
// N : ٢ b (172b)	

بِالتَّوَاتُرِ وَمَكْتُوبٌ فِي مُقَبِّبَتِهِمْ بِالذَّلِيلِ الْبَوَاهِرِ تَحْقِيقًا عَلَى الْخِصُوصِ
يُيْرَمُزُ وَسُلْطَانُزِ⁽²⁾ حَضْرَتِ سُلْطَانِ وَلَدِ وَاوَلِ سُلْطَانِكِ تَوَابِعِ وَ
لِوَا حَقِّي حَضْرَتِ صِلَاحِ الدِّينِ زَرْكُوبِ قُونُويِ وَحَسَامِ الدِّينِ جَلْبِي
وَشَيْخِ كَرِيمِ الدِّينِ وَخَلْفَا وَفَقْرَادِنِ إِلَى الْآنِ اصْحَابِ عَرْفَانِ وَايْقَانِ⁽³⁾
أَوْلَانِ⁽⁴⁾ أَخْوَانِزِ سَمَاعِ وَرَقْصِ اَيْدِيلِرِ وَبُو هَيْسَةَ مَعْرُوفَهُ بِي أَوْلِ سُلْطَانِزِ
فَقْرَالِرِي⁽⁵⁾ إِيجُونِ طَرِيقِ وَضَعِ اَيْلَهُ دِيلِرِ وَبُو سُلْطَانِزِ بُو حَالِي تَوَاتُرِهِ
ثَابِتُهُ وَمُنَاقِبَتُرُنْدَهُ⁽⁷⁾ وَدَلَائِلِ⁽⁸⁾ ظُوهَرِهِ تَحْقِيقًا مَكْتُوبًا فَإِذَا كَانَ
كَذَلِكَ أَنَّهُمْ لَمْ يَعْمَلُوا⁽¹⁰⁾ عَمَلًا⁽¹¹⁾ مُخَالَفًا لِشَرْعِ نَبِيِّهِمْ⁽¹²⁾ وَمُبَايِنًا لِسُنَنِ⁽¹³⁾
صَفِيَّهِمْ⁽¹⁴⁾ صَفِيْلَا⁽¹⁵⁾ بُو نُلْرُوكِ⁽¹⁶⁾ بُو مَنَوَالِ أَوْزَرِهِ سَمَاعِ وَرَقْصِ اِتْمَلِرِي
ثَابِتِ وَمَحَقِّقِ أَوْلَادِ يَسَهُ تَحْقِيقًا بُو نُلْرُوكِ خُودِ شَوْلِ عَمَلِي⁽¹⁷⁾ اِشْلَمَهُ دِيلِرِكِهِ⁽¹⁸⁾
نَبِيلِرِي نُووكِ⁽¹⁹⁾ شَرْعَنَهُ مُخَالَفِ وَصَفِي لِرِيكِ⁽²⁰⁾ سُنَنِهِ مَبَايِنِ أَوْلِهِ ضَالِّ
وَمُضَلِّ أَوْلَادِ قَلْرِي حَالِدِهِ فَوَجِبَ عَلَيْنَا أَنْ نُبَيِّنَ سَنَدَهُمْ وَمَأْخَذَهُمْ

A 11 : على عملاً .	H 1 : الدلائل .
NA 12 : مخالف الشرع .	NHA 2 : + « و » .
H 13 : لسين	H 3 : ايقان .
NNA 14 : تضليلا	NA 4 : اولان .
NHA 15 : بونلرك : NA : - « پس » .	NA 5 : فقرالر
NA 16 : اتملري .	NHA 6 : سلطانلرك .
H 17 : عمل	NA 7 : مناقبلرنده .
NA 18 : اشلديلركه .	NNA 8 : دلائل
N 19 : نبيلريك : A : نبيلريك .	A 9 : - « تحقيقا » .
N 20 : صفيلريك : A : صفيلريك .	NA 10 : يعملوا .

وَأَوْفَقَهُمُ لِلشَّرْعِ^(١) تَوْفِيقًا يَسْ بَزْمِ أَوْزْرِ سَمَزِهِ وَاجِبِ أَوْلَادِيكِهِ بُو
 سُلْطَانِ لِرُوكِ / سِنْدِ وَمَأْخِذِ لِرِينِي^(٢) بَيَانِ قَلَهْ وَزِ وَبُونِ لِرُوكِ^(٤) أَحْوَالِ وَأَعْمَالِنِي
 شَرِيفَه تَوْفِيقِ اتْمَكَلَكِه مَوَافِقِ قَلَهْ وَزِ حَتَّى يَعْلَمُوا^(٥) الْمُنْكَرُونَ الْمُرْتَابُونَ
 لَيْسَ فِي الشَّرْعِ وَكَلَامِ^(٦) اللَّهِ وَأَحَادِيثِ الرَّسُولِ^(٧) عَلَى تَبَاطُلِ أَحْوَالِهِمْ^(٨)
 وَتَنَاقُضِ^(٩) أَعْمَالِهِمْ نَصًّا وَدَلِيلًا حَتَّى مَنكَرُ لِرُوكِ^(١٠) وَرَيْبِ^(١١) وَشَكِّ أَيْدِي لِرُوكِ^(١٢)
 بَلَهْ لِرُوكِ شَرَعَدَه وَكَلَامِ اللّهِ دَه وَكَلَامِ رَسُولَدَه بُونِ لِرُوكِ حَالِ لِرِينِكِ
 بَطْلَانِي أَوْزَرَه وَعَمَلِ لِرِينِكِ^(١٤) نَقْضِي أَوْزَرَه بَرْنَصِي وَبِرْ دَلِيلِ يَوْقَدِرْ بَلْ
 أَكْثَرُ النَّصُوصِ دَلَّتْ عَلَى أَحْوَالِنَا دَلِيلًا قَطْعِيًّا^(١٥) بَلَكَه أَكْثَرُ نَصُوصِ
 بَزْمِ أَحْوَالِ الزَّوْزَرَه دَلَالَتِ قَطْعِيٍّ إِلَيْهِ دَلَالَتِ أَيْدِي فَحْرَسَتْ هَذِهِ
 الرِّسَالَةَ حِجَّةً لَنَا وَإِخْوَانِنَا تَحْرِيرًا وَسَمِيئَةً حِجَّةَ السَّمْعِ وَطَوِيشَةً
 عَلَى ثَلَاثَةِ أَبْوَابٍ إِيحَازًا وَإِخْتِصَارًا وَتَرْجُمَةً بِالشَّرْكِيةِ لِتَكُونَ
 فَايْدَتُهُ عَمِيمًا يَسْ بِنِ بُو رَسَالَتِي تَحْرِيرِ اتْمَكَلَكِه^(١٦) تَحْرِيرِ أَيْلَهْ دَمِ
 بَزِهِ وَإِخْوَانِهِ حِجَّةً^(١٧) أُولَسُونِ إِيحُونِ وَبُوكَه حِجَّةَ السَّمْعِ دِسْمَكِه
 تَسْمِيَهْ أَيْلَهْ دَمِ وَأَوِجِ بَابِ أَوْزَرَه طِي أَيْلَهْ دَمِ لِحْتَصَرِ وَمَوْجِزِ

-٢٩
(١٧٣٩)

• A 1 : المشرع .	H 10 : ريب	• NA 1 : ريب شك
• NNA2 : سلطان لروك .	• NA 11 : ايد بيجيلك	
• N 3 : ماخذيني . A : ماخذين .	• NA 12 : شرعدن .	
• NNA4 : بونلروك	• NA 13 : احاديث .	
• H 5 : يعلمون	• NA 14 : عمللرينك .	
• A 6 : الكلام	• NA 15 : قطيعا	
• H 7 : + « نصا » .	• A 16 : - « تحرير اتمكلكه » .	
• NNA8 : على ما يبطل .	• NA 17 : حجت .	
• H 9 : يناقض ؛ NA : يناقض	• N : ٣٩ : (١٧٣٩)	

اولسون ایچون وترکی لسانله ترجمه قلم فایده سی طالبینه
عام اولسون^(۱) ایچون^(۲) وَنَسْأَلُ اللَّهَ عَلَى أَنْ يَهْدِينَا صِرَاطًا سَوِيًّا
وَيُرْشِدَنَا طَرِيقًا مُسْتَقِيمًا إِنَّهُ كَانَ لِعِبَادِهِ غَفُورًا رَحِيمًا و بز اللهدن
استرزکه^(۳) بزى طغرى يوله هدايت^(۴) قله و طريق مستقیمه ارشاد
قله زيرا تحقيقا اول الله عبادته^(۵) غفور و رحيم اولدى .

الْبَابُ الْأَوَّلُ فِي بَيَانِ الرَّقْصِ

إِعْلَمُ أَيُّهَا الْأَخُ الْأَعَزُّ رَحِمَكَ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْعُقْبَى إِنْ نَظَرْتَ بَعِيْنَ
الْإِنصَافِ وَالرِّضَا لِابْعَيْنِ السُّخْطِ وَالْبُغْضَا^(۶) دَوْرَانَ الْفُقَرَاءِ
وَالْعُشَاقِ وَرَقَصْتُمْ عِنْدَ السَّمَاعِ لَيْسَ بِحَرَامٍ بَلْ كُلُّ أَيْ عَزِيزٍ قَدْ رَأَى شَكَّهُ
اللَّهُ سَكَ دُنْيَا دَهْ وَأَخْرَجْتَهُ رَحْمَتِ أَيْلَهُ سُونَ^(۸) اكر ديدة خشم و
و غضبه نظر اتمه يوب^(۹) چشم انصاف و رضاييله^(۱۰) نظر ايلر سك
عشاق و فقراتك دورانى و عند السماع رقصلى حرام دكلدر .
فَإِنْ قُلْتَ مَا تَقُولُ فِي الْفِتْوَى^(۱۱) إِلَى أَنْ تَأْخُذُوا بَعْضُ الْمُتَعَصِّبِينَ حُجَّةً
وَأَفْتَوْا بَعْضُ الْعُلَمَاءِ فِي حَقِّ دَوْرَانَ الْفُقَرَاءِ وَقَالُوا الرَّقْصُ حَرَامٌ
بِالْإِجْمَاعِ فَيَكُونُ مُسْتَحَلَّةً كَافِرًا وَفَاعِلُهُ مِنْ غَيْرِهِ اسْتِحْلَالٌ فَاسْتَعْمَلُوا^(۱۲)

۳۵
(۱۷۳۵)

۲ : NHA + « أن دوران » .

۳ : NHA ۲ : ايلسون .

۴ : NHA ۹ : اتيوب .

۵ : HA ۱۰ : رضاييله .

۶ : A ۱۱ : التقوى .

۷ : A ۱۲ : فاعله .

۱ : H ۱ : اولسه .

۲ : NA ۲ - « و بوكه جه السماع ... طالبينه عام » .

اولسون ایچون » .

۳ : NHA ۳ : استرزکه .

۴ : N ۴ : هداية .

۵ : A ۵ : عبادته .

۶ : NHA ۶ : البغضاء .

اگر سن دیر سنکه نه دیر سن^(۱) شول فتوانوک^(۲) حقنده بعضی
متعصبین حجة اتخاذ ایله دیلر^(۳) و بعضی علما دخی فترانک دورانی
حقنده فتوی و یروب دیدرکه رقص حرامد، بالاجماع مستحلی
کافر اولور و من غیر استحلال انوک^(۴) فاعلی فاسق اولور قُلْتُ وَ لِمَ
يَعْلَمُوا أَنَّ مَا حَكَمُوهُ مِنَ الْفَسَادِ وَقَدْ اِنْعَكَسَ عَلَيْهِمْ اِذَا لَمْ يَرْجِعُوا
مِنْهُ^(۵) نَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ سُوءِ الظَّنِّ لِأَنَّ الرَّقْصَ مُطْلَقًا لَيْسَ بِحَرَامٍ
عِنْدَ الشَّافِعِيَّةِ وَقَالُوا بِالرَّقْصِ لَيْسَ بِحَرَامٍ وَ بَلْهُ دِيلَر^(۶) بُو رَقْص
حرامد، دینلر^(۷) تحقیقا فساددن حکم ایلدوکلری شئی یینه^(۸)
کندولر وک^(۹) اوزرینه منعکس اولور^(۱۰) اکر بو قولدن رجوع اتمزلر سه
فَنَقُولُ بِتَوْفِيقِ اللَّهِ تَعَالَى أَنَّ هَذِهِ الْفُتُوَى لَيْسَ فِي حَقِّ الْعُشَّاقِ
وَالْفُقَرَاءِ لِأَنَّهَا بَاطِلٌ وَمُزَيَّفٌ^(۱۱) فِي حَقِّهِمْ مِنَ الْوُجُوهِ الشَّيْءِ بِس
بز دیروز بتوفیق الله و عنایته بو فتوی عشاق و فقرا حقنده دکلر زیرا^(۱۲)
بو فتوی بونلر وک^(۱۳) حقنده باطل و مزیفدر^(۱۴) و جوه شتی ایله^(۱۵)

- NA 11: کندولرنیک: H: کندولرک
H 12: کندولرک رجوع اوزرینه منعکس اولور
NA 13: هذا
N 14: قریق؟ H: تزسیف؟ A: ممزیف
NA 15: دیرز
A 16: —: «فتوی α؟ NH: فتوا
NA 17: فقرا و عشاق
NA 18: —: «بو فتوی α»
N 19: بونلرک: A: بونلر
NA 20: مزیفدر
A 1: دیر سین
NH 2: فتوانک
NA 3: ایلدیلر
NA 4: فتوا
NA 5: انک
NA 6: —: «اذالم یرجعوا منه α»
NA 7: + «که» ، بلدیلر
NA 8: دینلر
NA 9: ایلدکلری
H 10: نه

لأنه يلزم من هذا القول تكفير مجتهد⁽¹⁾ وكثير من العلماء الشافعية⁽²⁾
كإمام الغزالي وغيره وتكفير كثير⁽³⁾ من المحققين الكاملين كصاحب
العوارف ونجم الداية وابن الفارض والقاشاني وأبي طالب المكي⁽⁴⁾
وحضرت مولانا⁽⁵⁾ وأمثالهم لأنهم جوزوا وعدوا عبادة فانظر في
كتيبهم إن لم تقنع زيرا شان بودر كه بونلوك⁽⁶⁾ بو قولندن امام شافعي
كبي مجتهدى تكفيراتك لازم كلور و علماء شافعية دن امام غزالي
كبي اندن غير توابع شافعية/نيجه علمايي تكفير لازم كلور ودخى كامل
اولن محققردن چوق كمسلكوك⁽⁷⁾ تكفير لازم كلور⁽⁸⁾ جمله دن صاحب
العوارف و ونجم دايه و ابن فارض و قاشاني و ابى طالب مكي و حضرت
مولانا كبي و بونلر امثالي سلطانلرى زيرا بونلر رقص و سماعى تجوز
ايدوب عبادت و فضيلت عد اشمشرد⁽⁹⁾ اكر قانع اولمى سلك الملوك⁽¹⁰⁾
كتانلرينه نظر ايله تامفصلا⁽¹¹⁾ بوله سن فأوردت⁽¹²⁾ في تحقيق
بطلان هذه الفتوى مع فوائد زائدة⁽¹³⁾ و حقايق بديعه و دلائل⁽¹⁴⁾
واضحة و براهين قاطعة پس بن بو فتوانك بطلانك تحقيقده

- ۴۹
(۱۷۴۹)

- A 3 : ايشمشلر .
A 1 : مجتهدى .
NH 10 : انلوك : A : انلريك
A 2 : اكثر .
A 11 : حتى تفصيلا
A 3 : كثر .
NA 12 : فوائد .
NA 4 : مكي .
H 13 : - « بن » .
NA 5 : مولانا .
N 14 : تحقيق نده .
NA 6 : بونلوك .
NA 7 : كمسلكوك .
NA 8 : - « و دخی كامل اولن محققردن چوق
كمسلكوك تكفير لازم كلور » .

(1) فوايد زائده وحقايق بديعه اليه بله نيجه دلائل واضحه وبراهين
 قاطعه ايراد ايلدم فقول المنكرين وهو أن دوران المولوية (3) و
 الصوفية رقص فالرقص حرام (4) ومستحله كافر (5) لا صحيح بل
 مزيف (5) باطل لغة وعرفا وشرعا يس منكرينك دوران مولوية
 و صوفيه رقصه يس رقص ايسه حرام حرامك مستحلي كافر
 قولي صحيح دكلدر بلكه مزيف و باطل و نامقبوله هم لغت يو
 نندن وهم عرف يونندن وهم شرع جهنندن كما قال صاحب القاموس
 رقص الرقص (9) اذا لعب و الا بل اذا اضطرب و الخمر اذا غلت
 و لا يكون الرقص الا للاعب (10) و الا بل و الخمر تكلم (11) صاحب قاموس
 رقصك لغتده ديدى رقص الرقص ديرلر قچن رقص اوينه سه
 و رقص الا بل ديرلر دوه مضطرب اولسه و كذلك شراب غليان
 و جوش ايلسه و رقص اولمز الا اوينجيلر ايچون و دوه ايچون
 و شراب ايچون اولور . و قال صاحب المجلد الرقص معروف
 و المعروف عند جميع الناس هو اللعب المخصوص و الحركة
 الموزونة و قال البرازي: الرقص هو اللعب الذي اخذته السامري
 اولاً حين اخرج لهم مجلداً حسداً له حواشٍ فيفهم من كلامها

1 N : زائده : A : رواثده . 11 - الفيروز آبادي ، ابو طاهر محمد بن يعقوب ، الترجمة القاموس ،
 2 N : دلائل : H : دلائل . جلد ٢ ، ص ٢٦ ، باب الصاد ، فصل الرء .
 3 A : - « و » . H 12 : نكلم .
 4 A : فالرقص . 13 NA : - « جوش » .
 5 A : مزيف . 14 N : اوينجيلر ايچون .
 6 NA : - « ايسه » . 15 - ابن فارس ابو الحسين احمد ، المجلد اللغة ، جلد ١ ، ص ٢٩٤ .
 7 A : مقبول دكلدر . 16 - البرازي ، حافظ الدين محمد بن محمد شهاب ، الجامع الوجيز ،
 8 NA : - « يونندن » . الفتاوى العالمكريد كندري ، جلد ٦ ، ص ٢٤٩ .
 9 A : الراقص . 17 N : فيفهم .
 10 A : ملاعبا . N // : ٤٩ (١٧٤٥)

الرَّقْصُ حَرْكَةٌ / مَخْصُوصَةٌ بِاللَّعِبِ صَاحِبِ الْجَمَلِ «دِيكِه» رَقْصِ (۱)
 بَلَنْشِدَر (۲) وَ جَمِيعِ نَاسِكِ قَتْنَدِ مَعْلُومِ اَوْلَنِ رَقَّاصِلَرِهْ مَخْصُوصِ اَوْلَنِ (۴)
 لَعْبِدَرِ وَ اَنْلَرُوكِ حَرْكَتِ مَوْزُونِهْ سِيدَرِ وَ بَزَّازِي دِيرَكِهْ رَقْصِ شَوْلِ لَعْبِدَرِ
 كِهْ اِنِي اَوْلَا سَامَرِي اِحْدَاثِ اَيْلِدِي شَوْلِ حِينْدِهْ كِهْ قَوْمِي اِيچُونِ
 بَزَّاغُو جَسَدِنِي اِخْرَاجِ اَيْلِدِيكِهْ اَوْلِ جَسَدِكِ اَنْجَقِ صِدَاسِي وَ اِرْدِي (۹)
 بُوَا اَيْكِي سِينِكِ دَخِي كَلَامَنْدَنِ مَفْرُومِ اَوْلَنِ اَوْلَدِرَكِهْ رَقْصِ لَاعِبِهْ
 مَخْصُوصِ اَوْلَنِ حَرْكَتِ اَوْلِهْ . وَ اَمَّا فِي الْعَرَفِ فَمَهْلُ سَمِعْتِ مِنْ اَحَدٍ
 يَقُولُ فِي حَقِّ هَؤُلَاءِ الْعَاشِقِينَ الْمُسْتَأَقِينَ اِنَّهُمْ يَلْعَبُونَ وَيُرْقِصُونَ
 اِلَّا مُتَعَصِّبِي زَمَانِنَا اَوْ هَلْ سَمِعْتِ مِنَ الْمُؤَلَوِيَّةِ يَقُولُونَ اِنَّا
 نَلْعَبُ وَ نُرْقِصُ وَ نَلْهِي بَلْ يَقُولُونَ اِنَّا نَعْبُدُ اللَّهَ وَ نَشْتَأِقُ اِلَى
 جَمَالِهْ وَ نَنْظُرُ بْ وَ نَدُوْرُ بَعْشَقِهْ وَ اِفْتِرَاقِهْ . اَمَّا لِسَانِ عَرَفَدِهْ
 هِيچِ بَرَكِيْمَسِهْ دَنِ اسْتِمَاعِ اَيْلِدُو كِي كِهْ بُوَا شَقْلَرُوكِ وَ مَشْتَأَقْلَرُوكِ (۱۵)
 دُورَانِي حَقْنَدِهْ دِيَهْ لَرَكِهْ // تَحْقِيقًا بُوَنَلَرِ اَوْ يَنْزِلَرِ وَ رَقْصِ اَيْدِرَلَرِ وَ لَهْوِ
 اَيْدِرَلَرِ مَكْرُ زَمَانِهْ مَزْ مُتَعَصِّبَرِي دِيَهْ لَرِ وَ الْاَبُو سُوْرِي غَيْرَسِي دِيْمَزِ
 وَ يَاخُوْدِ هِيچِ مَوْلُو يَلِرْدَنِ اَشْتَدِكِي كِهْ اَنْلَرِ بَزْ لَعْبِ وَ لَهْوِ اَيْدِهْ رُوْزِ دِيَهْ لَرِ (۲۱)

- ۷۶
(۱۷۴۶)

12 : NA	اولان	1 : NA 1	ديكِه
13 : NA	اولان	2 : NA 2	بلانشدر
14 : NA	متعصب	3 : NA 3	رقاصله
15 : NA	الله	4 : NA 4	اولان
16 : NA	ايلدكميكه	5 : NA 5	انلروك
17 : NHA	عاشقلروك	6 : NA 6	حركت
18 : NA	مشتاقلروك	7 : NA 7	شويلاه
19 : NA	زمانن	8 : NA 8	بزغوا
20 : NA	اشتككميكه	9 : H	واريدي
NA	۷۶ (۱۷۴۶)	10 : NA 10	ايكيسنك
//		11 : A	معلوم

بلکه در روز بزرگوار الله عبادت ایدرز و انوک جمال با کماله مشتاق اولورز
وانوک عشق و افتراقيله مضطرب و دایر اولورز و ^(۱) ^(۲) ^(۳) ^(۴) ^(۵) ^(۶) ^(۷) ^(۸) ^(۹) ^(۱۰) ^(۱۱) ^(۱۲) ^(۱۳) ^(۱۴)
فَقَدْ ثَبَتَ بِالْأَدْلَةِ الْقَاطِعَةِ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَظَرَ
مَعَ الْعَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا إِلَى رُقِيِّ الْحَبْشَةِ وَرُقِيِّ الْغَبَشَةِ وَلَعَبَهُمْ كَمَا
بِاطِلٌ بِالْأَنْزَاعِ وَكَوْكَانَ كُلُّ رُقِيٍّ حَرَامًا مَا يَنْظُرُ النَّبِيُّ وَأَمَّا شَرِيعَتُهُ
رَقِصِكَ جَوَازُهُ دَلِيلٌ بُوَدْرِكَ أَدْلَةٌ قَاطِعَةٌ إِلَيْهِ ثَابِتَةٌ كَمَا تَحْقِيقًا
حَضْرَتِ نَبِيِّ ءَمِّ ^(۶) ^(۷) ^(۸) ^(۹) ^(۱۰) ^(۱۱) ^(۱۲) ^(۱۳) ^(۱۴)
حَبْشَةٍ يَهْ نَظَرَ أَيْدِي وَحَالِ بُوَكِهِ حَبْشَةٍ / نُوَكِ رَقِصٍ وَ لَعِبَارِي
لَهُوَ بِاطِلٌ بِالْأَنْزَاعِ أِكْرَ كُلِّ رَقِصٍ حَرَامٍ أَوْلِيدِي حَضْرَتِ نَبِيِّ ءَمِّ
أَلَرَهُ نَظَرَ أَيْدِي كَمَا رُوِيَ فِي الصَّحِيحَيْنِ عَنِ عَائِشَةَ
رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّهَا قَالَتْ: رَأَيْتِ النَّبِيَّ ءَمِّ يَسْتُرُنِي بِرِدَائِهِ
وَأَنَا أَنْظُرُ إِلَى الْحَبْشَةِ يَلْعَبُونَ فِي الْمَسْجِدِ حَتَّى أَكُونَ أَنَا الَّذِي
أَسْمَأُهُ إِشَارَةً إِلَى طَوْلِ مَدَّةٍ وَقَوْفَهَا نَهَى كَمِ حَضْرَتِ عَائِشَةَ
دَنْ صَحِيحِ مُسْلِمٍ وَ بَخَارِيْدِهِ رَوَايَتِ ^(۱۲) ^(۱۳) ^(۱۴)
عَائِشَةَ بِبُوَرْدِيْرِكَ بِنِ حَضْرَتِ نَبِيِّ نِي كُوْرْدَمِ بِنِي رَدَاءِ مِبَارِكِيْلِهِ
سْتَرَايْدِرْ كُوْرْدَمِ وَ حَالِ بُوَكِهِ بِنِ حَبْشَةِ نُوَكِ لَعِبْنَهُ نَظَرَ أَيْدِي رَدَمِ

- ۵۹
(۱۷۵۵)

- NA 1 - « دیزلر »
- NA 2 : ا نك
- A 3 : نبي
- NA 4 : عايشه
- A 5 : حرام ما
- NA 6 : - « نبي »
- ? : عليه السلام
- A 8 : حبشيه
- NA 9 : حبشه نك
- NA 11 : نكتم
- NA 12 : بخاري ده
- N 13 : رواية
- NHA 14 : نبیبي

۱۰ : البخاری ، ابو عبد الله محمد بن اسمعيل ، الصحيح البخاری ، صلاة : ۶۹ ، جلد ۱ ، ص ۱۱۷ ، عیدین : ۲۵۱
جلد ۲ ، ص ۴۹ ، جهاد : ۷۹ ، جلد ۲ ، ص ۳۷ ، مناقب : ۱۵۱ ، جلد ۲ ، ص ۱۶۱ ، نکاح : ۱۱۴ ، جلد ۶ ، ص ۱۵۹
مسلم : عیدین : ۱۷ ، ۲۱ ، ۲۲ ، جلد ۲ ، ص ۶۰۸ ، ۶۱۰

انرا وینر لردی مسجد اطرافنده حتی شول قدر نظر ایلدم که
 بن اندن او صدم و بکا سامت کلدی بو کلام حبشه نوك^(۳) طول
 مدة^(۴) وقوفنه اشاتدر و فی روایة^(۵) اُخری اُترها قالت قال لی
 رسول الله أتشترین فی روایة^(۵) أُتجین أن تنظر لی زفن الحبشة
 فقلت نعم فأقامنی و خدی علی خدی حتی إذا ملت^(۷) قال حسبك
 قلت نعم قال فاذهبی و فی صحیح مسلم فوضعت رأسی عند
 منكبیه فنظرت لی لعیهم حتی کتبت^(۸) أنا الذی انصرفت و بر آخر
 روایتده حضرت عایشه بیوردیلر که رسول الله صلی الله علیه
 وسلم بکا بیوردیلر که با عایشه ایشترها ایدرم سین و بر روایتده
 محبت ایدرم سین حبشه نوك رقصه نظر اتمکله زفن زایله
 رقص اتمکه دیر لر پس بن دیدمکه نعم یا رسول الله استرم
 دیدم پس بنی طور دردی و بنم یوزم انوک^(۱۲) یوزنه برابر بقدم
 حتی ملول اولجه ایدک^(۱۳) پس بکا دیدیکی کفایت ایدرم بندخی^(۱۵)
 نعم دیدم پس دیدی کید امدی و صحیح مسلم ده بیورر لر که بن
 باشمی اول حضرتک اوموزینه قویب انلرک لعینه بقدم حتی بن
 منصرف اولوب رجوع ایدنجه ایدک ولو کان الرقص واللہو واللعب

- ۵۶ (۱۷۵b)

• NA 1 : ایلدمکه .	• NA 12 : انک .
• NA 2 : او صدم .	• NH 13 : اولنجیه دک ؟ A : اولنجیه دن .
• NA 3 : حبشه نوك .	• N 14 : کفایة .
• HA 4 : مدت .	• H 15 : بندخی .
• 5- البخاری، العیدین : ۳، باب ۲، جلد ۲، ص ۲/۴	• H 16 : دیدیکه .
• A 6 : فاقلت .	• N 17 : اوموزنه .
• N 7 : ملکت .	• H // ۵۹ : (۱۷۵a)
• 8- البخاری، العیدین : ۳، باب ۲، جلد ۲، ص ۲/۴	
• 9- المسلم، صلاة العیدین، باب ۲، حدیث ۶۰۰	
• جلد ۲، ص ۲/۴	
• NA10 : ایدرم سین .	
• NA11 : صوردردی .	

حراماً مطلقاً لما نظرت عايشة^(١) إلى الحبشة وهم يرفنون^(٢) اكر
رقص ولهو ولعب مطلقاً حرام اوليدى حضرت عايشة حبشه
نوك^(٣) رقصه نظر ايلر ميدى انلر رقص ايلدوكلى^(٤) حاله^(٥) وَلَيْسَ سَلْمٌ
أَنْ دُورَانَ الْفُقَرَاءِ وَالصُّوفِيَةِ رَقَصَ لَكِنْ لَا نُسَلِّمُ وَكَوْنَهُ مِنْ جِنْسِ
الْحَرَامِ لِأَنَّهُ لَا كُلَّ رَقِصٍ حَرَامٌ وَإِنَّمَا الْحَرَامُ مَعَ إِرَادَةِ اللَّعْبِ وَلَوْ كَانَ
كُلُّ رَقِصٍ حَرَامًا لَمَّا صَدَرَ عَنِ بَعْضِ الصَّحَابَةِ عِنْدَ السَّرُورِ تَسْلِيمٌ
أَيْدِهِمْ كَمَا مَوْلُوِيَّةٌ وَصُوفِيَّةٌ نُوكٌ دُورَانِي رَقِصَ أَوْلَاهُ لَكِنْ حَرَامٌ قَبِيلُنْدَن
أَوْلَانِ رَقِصَ أَوْلَادُ وَغَنَّهُ تَسْلِيمٌ أَيْدِيهِمْ زَيْرَاهُ رَقِصَ حَرَامٌ دَكْدَرُ وَحَرَامٌ
أَوْلَانِ رَقِصَ مَعَ إِرَادَةِ اللَّعْبِ أَوْلَانِ رَقِصَ أَوْ كَرَاهٍ رَقِصَ حَرَامٌ أَوْلِيدِي
بَعْضِ أَصْحَابِ كَرَامْدَنَ عِنْدَ السَّرُورِ رَقِصَ ظَاهِرُ أَوْلَادِهِمْ مِيدِي وَقَدْ
رُوي عَنْ جَمَاعَةٍ مِنَ الصَّحَابَةِ لَمَّا وَرَدَ عَلَيْهِمُ السَّرُورُ خَجَلُوا وَرَقَصُوا
بِمَا أَصَابَهُمْ مِنَ السَّرُورِ وَالْحَبُورِ وَلَمْ يَمْنَعِهِمُ النَّبِيُّ ﷺ
حَالُ بُوَكَّةَ جَمَاعَتِ صَحَابَةٍ دَن مَرُويْدِكَةَ وَقَتَا كَمُ انلرهُ سَرُورِ وَارِدِ
أَوْلَادِقَدَهُ رَقِصَ أَيْلِدِيلِرُ انلرهُ سَرُورِ وَحَبُورِ دَن أَصَابَتِ أَيْلِدِيْنِ شَيْ
سَيَهِيْلَهُ وَحَضْرَتِ نَبِيِّ حَالِ بُوَكَّةَ انلرِي أَوْلَ حِينْدَهُ رَقِصَ أَيْلِدِيْهِ دَن
مَنْعَ انلرِي وَذَلِكَ فِي قِصَّةِ ابْنَةِ حِمْرَةَ بِمَا اخْتَصَمَ فِيهَا عَلِيٌّ

- 1 : عائشة .
2 : NA : حبشه نك .
3 : H : ايلدكلى ؛ N : ايلديكى ؛ A : ايلديكى .
4 : PH : ولين .
5 : A : - د لكن - .
6 : NA : ارادة .
7 : NA : من .
8 : NA : ايده ملكه .
9 : NA : صوفيه نك .
10 : NA : اولان .
11 : NA : اتمرز .
12 : NA : السرى .
13 : NHA : جملوا ، طغرى سى جملوا در .
14 : NA : جماعة .
15 : NA : اصابة .
16 : NA : ايلين .
17 : NA : شئى .
18 : NA : سهييله .
19 : NA : المندن .
20 : NA : اتمدى .
(*) عليه السلام .
// N : ٥ b (ivob)

ابن أبي طالب وأخوه جعفر وزيد بن حارثه رضي الله عنهم
 فتساجوا في تربيتها فقال عم^(*) لعلي أنت مني وأنا
 منك فجل علي⁽²⁾ فقال لجعفر أشبهت خلقي وخلق فجل وراء
 نجل علي⁽³⁾ فقال لزيد أنت أخونا ومولانا فجل وراء نجل جعفر⁽³⁾
 والنجل والزفن الرقص وذلك كان بفرج وسرور و رقص
 الفقراء من هذا القبيل و بواصحابك رقص ايلمسي حضرت حمزه
 نوك قزيناك/قصه سنده واقع اولمشدر. انوك تربيه سنده
 حضرت علي بن ابي طالب و قزندايشي جعفر وزيد بن حارثه
 رضوان الله عليهم اجمعين اختصام ايلدوكلي سبه بيله پس⁽⁸⁾
 اول حمزنوك قزيناك تربيه سنده خصومت ايدوب برينوك
 باشن يارديلر و حضرت رسوله كلديار پس حضرت رسول⁽¹²⁾
 حضرت علي يه دديكه يا علي سن بندن سين و بن سنندنم پس⁽¹⁵⁾
 حضرت علي بوسروردن رقص ايلدي اندن صكره حضرت علي نك⁽¹⁶⁾
 قزندايشي جعفره دديكه يا جعفر سن بكره دك خلقا و خلقا
 بكا پس حضرت علي نوك رقصندن صكره بوسروردن حضرت⁽¹⁹⁾

-۶۹
(۱۷۶۹)

12 A : عليه الصلاة والسلام .

13 N : - « حضرت » .

14 NA : ديد يكه .

15 NA : بند نسين .

16 NA : اند نكره .

17 NA : عيناك .

18 NHA : قزندايشي .

19 NA : سن بكا بكره دك خلقا و خلقا .

(*) عليه السلام .

1 NA : حارث

2 NHA : فجل ؛ فجل يا نلسدر كما مر .

3 - الغزالي ، ابو حامد محمد بن محمد ، احياء علوم الدين ، ترجمة ؛

4 NA : يفرح احمد سردار و علي ، جلد ۲ ، ص ۷۱

5 NA : ايلمسي .

6 NA : حمزه نك .

7 NA : انك .

8 NA : ايلد كلري .

9 NA : سبه بيله .

10 NA : حمزه نك .

11 NA : بر بردن منقطع تفرق و تباعد ايلديار .

جعفر رقص ایلدی بعده زیده ددیکه یازید سن بزم قرداشمن^(۱)
سن^(۲) و افند سن^(۳) پس زید دخی و راء رقص جعفر بو سرور
رقص ایلدی نخل و زفن لغتده رقصه دیرلر و بوللرک^(۶) بورقصاری
فرح و سرور لری سببیله در^(۷) فقرانوک^(۸) دخی رقصاری بوقبیلدند
قال الإمام فی إحياء^(۹) حكمة^(۱۰) حکم مریجه^(۱۱) إن کان فرحة محموداً فهو
محمودٌ وإن کان مباحاً فهو مباحٌ وإن کان مذموماً فهو مذموم^(۱۲)
امام غزالی احياءه بيوردیکه رقصک حکمی محرک و مباحیک حکمیدر
اگر اول رقصی باطنندن محرک اولن شی محمود و مقبول ایسه
رقص دخی محموددر و اگر محرکی مباح ایسه رقص دخی مباحدر
و اگر محرکی مذموم ایسه رقص دخی مذموم و حرامدر و قال
الشیخ السهروردی فی العوارف فی باب السماع قبولاً و إثارة
قال و قد یرقص بعض الصادقین من غیر اظهار وجه و حال و وجه
نیته لیوافق بعض الفقراء فی الحركة فیتحرکون بحركة موزونة
غیر مدع بها و جداً و حالاً فیکون رقصه و حرکاته من قبیل اللباحات
التي یجری علیه فی بعض الأوقات من الضحك و الملعبة^(۱۴)
الأهل و الأولاد و ربما یصیر ذلك عبادت بحسن النیة اذ انوی
به حضرت شیخ سهروردی عوارف المعارفه باب سماعده قبول^(۱۵)

-۶۵
(۱۷۶۵)

۱۰- الغزالی، احياء، جلد ۱، ص ۶۹
NA 1 : دیدیکه .
NA 2 : قرداشمن سن .
N 3 : و بنده و خدمتکار بزم سن : A : خدمتکار بزم سن
INHA 4 : بو سروردن
5 - طوغرسی نخل در کما مت .
NA 6 : « و » بوللرک .
NA 7 : سببیله
INHA 8 : فقرانوک
A 9 : حکم

NA 11 : اولان .
NA 12 : شیخ .
NHA 13 : و حله
NH 14 : بعض : A : بعطن . طوغرسی بعض
15 - السهروردی ، شهاب الدین ابی حفص
عمر بن (محمد بن) عبدالله ، جزء ۱، ص ۶۹
N : ۶۹ (۱۷۶۹)

واختار ایلدوکی حالدہ دیدیلرکه ^(۱) آز اولورکه بعضی صادقین رقص
ایدلر وجد و حال اظہار اتمک سزین و نیت اتمک سزین ^(۳) حرکتہ
بعضی فقراہہ موافقت اتمک ایچون پس حرکتہ ^(۴) موزونہ ایلہ اول
صادقین حرکتہ ایدلر وجد و حال ادعا ایلہ دکلری ^(۵) حالدہ پس انلرک ^(۶)
بو تقدیرجہ رقصاری و حرکتہ لری ^(۷) شول مباحات قبیلندن اولورکه
بعضی اوقاتہ انوک ^(۱۰) اوزرینہ جاری اولور ^(۱۱) ضحک کبی و ملاحظہ اهل
و اولاد کبی اولور و آز اولورکه اول رقص حسن نیتلہ عبادت اولور
اکر اکا نیت ایدر سہ ^(۱۳) بل یا اللہو واللعب فی بعضی الأوقات
لایؤاخذ اللہ الإنسان فان الإنسان مثلا لو وُظف علی نفسه
أن یضع یدہ علی رأسہ فی الیوم مائۃ مرۃ فہذا عبث لا فائدہ
لہ لایحرم کما قال اللہ تعالیٰ: لایؤاخذکم اللہ باللغو فی ایمانکم ^(۱۵)
فإذا کان ذکر اللہ علی الشئی ^(۱۶) باللغو والمخالفة فیہ مع أنه لا فایدة
فیہ لایؤاخذ بہ فکیف یؤاخذ اللہ بالشعر و الرقص و السماع ^(۱۷)
بلکہ اللہ تعالیٰ انسانی بعضی ^(۱۸) اوقاتہ لرہو و لعب ایتدوکی سبیلہ ^(۱۹)
مؤاخذہ اتیز زیرا تحقیقا انسان مثلا کندو ^(۲۱) نفسی اوزرہ بر کوندہ
النی باشی اوزرہ یوز کرہ قومغنی و وظیفہ قلسہ بو بر عبث شئی در ^(۲۲)

12 NHA: «و»؛ H: — «وآز اولورکه»	1 NA: ایلدیکی
13 NA: ایدر سہ	2 NH: دیدیلرکه؛ A: دیدیلرکه
14 H: وظف؛ N: خلف علی نفسه؛ A: لوخلف	3 NA: — «و نیت اتمک سزین»
15: البقرة ۲۵۰	4 NA: حرکت
16 NA: شئی . طوغرسی ده الشئی در .	5 NA: ایلمدکلری
17 NA: بعض	6 NA: انلرک
18 NHA: لرہو	7 NA: حرکتلری
19 NA: ایتدوکی	8 H: اولورکه
20 INA: سبیلہ؛ H: بیلہ	9 H: بعض
21 A: کندو	10 NA: انوک
22 N: شیند؛ A: شیند	11 H: — «کبی»
(*) NA: فائده	

بما للشعره دخی مؤاخذة قلنر مع هـ

فأيدہ سی یوقدر اما حرام قلنر تنہم اللہ تعالیٰ قرآندہ بیورر اللہ (۱) (۲) (۳)
 یمنلر وکوردہ لغواتک سبہ ییلہ مؤاخذہ قلنرد و بیہودہ بیسہ بین ائکھ ← (۴) (۵) (۶) (۷) (۸)
 بیہود بیسہ یمیندہ فایدہ یوقدر کہ انوکھ اخذ اولنر لیس اللہک (۹) (۱۰) (۱۱)
 ذکر فی بر شی اوزرہ بیہودہ لکھ قسم ایتسک مؤاخذہ اولنیمہ بحق (۱۲)
 نہ حالہ شعر ورقص و سماع سبہ ییلہ مؤاخذہ اولنور ذکر (۱۳)
 الجوهری فی صحاحہ فی فصل الدال من باب اللام حدیثاً دل علی
 اباحہ الرقص حیث قال الدرکلة بکسر الدال والکاف علی وزن
 شذ ذمة لجة للعجم (۱۴) وقال أبو عمرو ضرب من الرقص و فی
 الحدیث أنه عم مر علی أصحاب الدرکلة فقال جدوا (۱۵)
 یا بنی ارقده حتی تعلم الیہود والنصارى أن فی دیننا فسحة (۱۶)
 وهكذا أمر جوهري صحاحده (۱۷) فصل رالده پیغمبر م دن
 بر حدیث ذکر ایلدیکہ اباحہ لعب ورقصہ دلالت ایدر شول
 بخده کہ جوهری دیدی درکله کسر دالله عجم دیارندہ براویندر
 بریرہ جمع اولوب اوینرلر و ابو عمرو دریکہ درکله رقصک بر
 نو عیدر ددی (۱۸) و حدیثدہ پیغمبر علیہ السلام دن مرویدر کہ برکن
 اصحاب درکلیہ اوغرہ یوب لیس انلر ددیکہ جد ایلک بابنی ارقده (۱۹) (۲۰) (۲۱) (۲۲)

- Va (177a)

14 - احمد بن حنبل، مسند، جلد ۶، ص: ۱۱۶-۲۲۲.
 الجوهري، ابونصر اسمعيل بن حماد، الصحاح تاج اللغة
 و صحاح العربيه، جلد ۱، ص: ۱۶۹۷.
 15 NA: صحاح جندیة.
 16 NA: والدہ.
 17 NA: اباحت.
 18 NA: دیدیکہ.
 19 NA: - ددی.
 20 NA: درکله یہ.
 21 H: اوغرا یوب.
 22 NA: ارقده.
 (x) علیہ السلام.
 // N: 6 b (176 b)

1 NA: فائدہ سی.
 2 NA: نتکم.
 3 A: قراند.
 4 NA: یمنلر یکنر دہ.
 5 NA: سبیلطہ.
 6 NA: مؤاخذہ.
 7 NA: پیرہ.
 8 NA: فائدہ؛ H: فایدہ.
 9 NA: نکلہ.
 10 NA: شغ.
 11 A: اولنیمہ بحق.
 12 A: مؤاخذہ.
 13 A: العجم.

حتى يهود او نصارى بله لركه تحقياً بزم دينمزده رخصت و
 فسخت و اردر ⁽¹⁾ و لين سلم ان دورا ننا من هذا القبيل فاذا كانت
 في شرعنا رخصة لهذا المثل فكيف يكفر من فعله پس بزم
 دينمزده بو مثلي ملاعبه به رخصت او ليحق پس نه حاله رقص
 اشليين الكفار اولنور تسليم اولنسونكه بزم دورانز بو قبيلدن اوله
 اما المنكرون فيقولون لا تكفر من فعله بغير استحلال و لكن
 تكفركم لانكم تستحلونه و تتخذونه عبادت⁽²⁾ كما اوردني رسالة
 بعض المنكرين هكذا وقال فيها و يجب على هذه الطائفة الكفر
 لا استحلالهم الرقص و عدلهم بياة عبادة // و اما اهل اللعب فلا
 يتخذونه عبادت و لا يستحلونه⁽³⁾ قلنا اطلاق الكفر على تلك
 الحالة المحمودت⁽⁴⁾ و الرهبة المعروفة جرح مطلق و خطأ فاحش
 يخشى على قائله الكفر و هو ناش عن عدم الوقوف الى حقيقة⁽⁵⁾
 افعالنا و انما يصح ذلك عنه استحلالنا الرقص و اللعب و
 اتخاذنا اللعب عبادت و ليس كذلك اما منكر رديركه بز بغير
 استحلال رقص و لعبي اشله بهني تكفير اتمرز حال بو كه سر رقصي
 استحلال ايدرسز و اني عبادت⁽⁶⁾ اتخاز ايدرسز تهكم منكر ردت
 بعضي سي رسالة سنده بو طعني ايراد ايلدي و انده دديكه بو⁽⁷⁾

NA 1 : و لين -
 NA 2 : عبادة .
 NA 3 : تستحلونه .
 NHA 4 : المحمودة .
 NA 5 : يخشى .
 H 6 : من .
 NHA 7 : عند ، طوعر سي دد ، بودر .
 NHA 8 : عبادة .
 H 9 : اشليه بهني ؛ NA : اشليين .
 NHA 10 : عبادة .
 NA 11 : تهكم .
 NA 12 : بعضي .
 NA 13 : دديكه .
 NA : N // (NVA)

طائفه نوك⁽¹⁾ اوزرينه كفر واجب اولور بونلرك⁽²⁾ استحلال ايدوب
اني عبادت⁽³⁾ عد ايلدوكلرندن⁽⁴⁾ اوتورى⁽⁵⁾ اما اهل لعب⁽⁶⁾ اني عبادت
اتخاذ اتزلر⁽⁶⁾ واني استحلال اتزلر بزديرز بويله بر⁽⁷⁾ حالة
محمودية⁽⁸⁾ و هيئت معروفه⁽⁹⁾ به كفر اطلاقي جهل محض و خطاي
فاحشد⁽¹⁰⁾ بو كه كفر اطلاقي ايله ين قائل⁽¹¹⁾ اوزره كفردن قور قولور
وانوك بو حالته كفر اطلاق⁽¹²⁾ اتمه سي بزم حقيقت افعلالمزه عدم
وقوفدن ناشيد⁽¹³⁾ و كفر اطلاقي صحيح اولمز⁽¹⁴⁾ الازم رقص ولعبي
استحلالز قتنده⁽¹⁵⁾ و لهو ولغوي عبادت⁽¹⁶⁾ اتخاذ ايلدوكلر⁽¹⁷⁾ زمانده
اولور حال بو كه بز لهو⁽¹⁸⁾ العبي و رقصي عبادت عد ايدوب اني مستحل اولمده
بَلْ نَسْتَحِلُّ الْوَجْدَ وَالذَّوْقَ الْإِلَهِيَّ الَّذِي حَصَلَ لَنَا عِنْدَ السَّمَاعِ
و نَسْتَحِلُّ أَيْضًا الْحَرَكَةَ الصَّادِرَةَ مِنَّا بِالْوَجْدِ الْمَشَابِهَةِ لِلرَّقْصِ
لَأَنَّ مَرْيَجَتَهَا وَسَبَبَهَا حَلَالٌ يَعْدِلُ الْعَرَفَ الْحَلَالَ بَلْكَ بَز شَوْل
وجد رباني و ذوق الیهی⁽²¹⁾ استحلال ایدو رز که عند السماع بزہ حاصل

- ٧٦
(177b)

- 1 NA : طائفه نك : H : طائفه نوك .
2 NA : بونلر .
3 NA : عبادت .
4 NA : ايلدوكلرندن .
5 NA : اوتورى .
6 NA : ايلمز لور .
7 H : حالت .
8 NA : محمودية .
9 NA : هيئت .
10 NA : ايلين .
11 NA : قائل .
12 NA : اناك .
13 NA : ناشيدور .
14 H : بزوم .
15 NA : عبادت .
16 NA : ايلديكلر .
17 H : لهو ولعبي : NA : لهو ولعب .
18 NA : اولمده .
19 H : المشابهات .
20 : العرف يانلشور . NA : الوف .
21 NA : الیهی : H : الیهی بی .

اولور . وكذلك بزدن وجد سبه بيله ⁽⁴⁾ صادر اولان حرکتی دخی استحال
ایده زکه اول حرکت صورتا رقصه مشابه در ⁽²⁾ زیرا او حرکتک مهیج ⁽³⁾
و سبه بی بزه حلالدر که نیجه بیک حلاله معادل اولور . کما قیل جذبۀ ⁽⁴⁾
مِن جَذَبَاتِ الرَّحْمَنِ ⁽⁵⁾ تَوَازَى عَمَلُ الثَّقَلَيْنِ ⁽⁶⁾ نَتَمَّ دینلدی رحمن
جذبۀ لُزْدَنَ بِر جَذَبِهِ اَعْمَالِ جَنِّ و انسه مساویدر . قَالَ الْإِمَامُ الْغَزَالِي ⁽⁷⁾
إِذَا كَانَ السَّمْعُ يَشْتَرُ عِلْمًا أَوْ حَالًا فِي الْقَلْبِ يُسَمَّى الْوَجْدَ وَيَشْتَرُ الْوَجْدُ
تَحْرِيكَ الْأَطْرَافِ ⁽⁸⁾ إِمَّا بِحَرَكَةٍ غَيْرِ مَوْزُونَةٍ فَيُسَمَّى الْإِضْطِرَابَ
وَإِمَّا مَوْزُونَةٍ فَيُسَمَّى التَّصْفِيقَ ⁽⁹⁾ وَالرَّقْصَ الَّذِي لِلْأَمْنِ قَبِيلِ الْحَرَامِ
امام غزالی بیوردیلر که قین سماع قلب سالکده علمی و یا خود حالی شتر
اولسه اکا وجد تسمیه اولنور و وجد شتر اولور یعنی مظهر اولور
تحریک اطراف و اعضاء یا حرکت غیر موزونه ایله مظهر اولور ⁽¹⁰⁾
بو تقدیرجه اکا اضطراب تسمیه اولنور و یا خود حرکت / موزونه بی
مظهر اولور بو تقدیرجه اکا تصفیق و رقص تسمیه اولنور ایله رقص ⁽¹¹⁾
که حرامدن اولن ⁽¹²⁾ رکیل ⁽¹³⁾ وَالْوَجْدُ يَنْقَسِمُ إِلَى هَاجِمٍ وَإِلَى

- ١٩
(١٧٨٩)

- NA 1 : سبيله .
- NA 2 : مشابه در .
- NA 3 : اول
- NA 4 : سبیل .
- NA 5 : الرحمان .
- H 6 : نته کم .
- A 7 : جذب لُزْدَنَ .
- H 8 : بتحریک .
- g - الغزالی ، احیاء ، جلد ٢ ، ص ١٧٧
- NA 10 : - یعنی مظهر اولور تحریک اطراف و اعضاء یا حرکت غیر موزونه ایله مظهر اولور .
- A 11 : اویله .
- NA 12 : اولان .
- NA 13 : + « رقصه » .
- // N : V b (IVU b)

مُتَكَلِّفٌ وَيُسَمَّى التَّوَاجِدُ، وَالتَّوَاجِدُ الْمُتَكَلِّفُ، فَمِنْهُ مَذْمُومٌ وَهُوَ الَّذِي
يُقْصَدُ بِهِ الرِّيَاءُ وَإِظْهَارُ الْأَحْوَالِ الشَّرِيفَةِ مَعَ الْإِفْلَاقِ ^(١) عَنْهَا وَ
وَجَدَ دَخِي أَيْ قَسَمَهُ مِنْ قَسَمِ بَرِي هَجُومِ أَيْدُوبَ بِإِخْتِيَارِ كُلِّ
وَجَدَهُ وَبَرِي دَخِي تَكَلَّفَهُ حَاصِلُ أَوْلَى وَجَدَهُ وَتَكَلَّفَهُ حَاصِلُ
أَوْلَى وَجَدَهُ تَوَاجِدٌ دِيرَلَرٌ ^(٣) وَتَوَاجِدٌ مُتَكَلِّفٌ أَوْلَى كَمَسَهُ دَرِيسٌ أَوْلَى
تَوَاجِدٌ بَعْضِيٌّ سَيِّئٌ مَذْمُومٌ وَتَوَاجِدٌ مَذْمُومٌ شَوْلٌ تَوَاجِدٌ كَه
أَنْوَلَهُ رِيَاءٌ ^(٥) قَصْدٌ أَوْلَى وَإِظْهَارُ أَحْوَالِ شَرِيفَةٍ قَصْدٌ أَوْلَى
أَحْوَالِ دُنْ أِفْلَاقِي وَارِيكِنٌ ^(٧) وَمِنْهُ مَا هُوَ مَحْمُودٌ وَهُوَ التَّوَصُّلُ إِلَى
إِسْتِدْعَاءِ الْأَحْوَالِ الشَّرِيفَةِ وَكَتْسَابِهَا وَاجْتِلَابِهَا بِالْحَيْلَةِ
فَإِنَّ الْكَسْبَ مَدْخَلًا فِي جَلْبِ الْأَحْوَالِ وَلِذَا لَكَ ^(٨) أَمْرٌ رَسُولَ اللَّهِ
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمَّا يَخْضَرُ الْبُكَاءُ ^(٩) عِنْدَ قِرَاءَةِ الْقُرْآنِ
أَنْ يَتَبَاكَأَ وَيَتَحَاوَنَ ^(١١) وَأَوْلَى تَوَاجِدٌ بَعْضِيٌّ سَيِّئٌ مَحْمُودٌ وَ
أَوْلَى تَوَاجِدٌ شَوْلٌ تَوَاجِدٌ كَه أَحْوَالِ شَرِيفَةٍ نَوْكٌ ^(١٢) اسْتِدْعَا وَ

1 NHA: الافلاسي . طوغرسي ده بودر .

10 NHA: قرأته .

2 NA: اولان

11 NHA: يتحازن ، طوغرسي ده بودر .

3 A: درلر .

الغزالي ، احياء ، جلد ٢ ، ص ٧٢٩ - ٧٣٠ .

4 NA: بعضيبي .

حديث : ابن ماجه ، السنن ، اقامة الصلاة : 7

جلد ١ ، ص ٢١٤ .

5 NA: انكله .

12 NHA: شريفه نك .

6 H: رياء .

7 NA: واريكن

8 NHA: ولذلك .

9 NA: البكاء .

اقتضاسنه و سبيله و متوصله اوله و اول احوالك حيليله اكتساب
 واجتلابنه سبب اوله زيرا تحقيقا كسبك جلب احوال ايلمه ده^(۱)
 مدخل عظيمي وارد رانوكچون^(۲) حضرت پيغمبر ﷺ^(۳) // امر ايلدى
 شول كمسيه كه عند قرآت^(۴) القرآن بكاسى حاضر اوليه تباكي و
 تمازن ايلكلكي امر ايلدى يعنى اغار جانق و محزون اولور شكلمده
 اولمغى امر ايلدى زيرا تقليد تحقيقه و سبيله در **فَإِنَّ هَذِهِ الْأَحْوَالَ**^(۵)
قَدْ يَتَكَلَّفُ مَبَادِيرَهَا ثُمَّ يَتَحَقَّقُ أَوَاخِرَهَا^(۶)

زيرا بو احوال شريفه نوك^(۲) مبادى سى^(۸) كسبله و تكلفله اولور /
 اندن صكره اوآخري تحقيق اووره اولور پس هر نسنه نوك^(۹) اولى
 تقليددر **وَلَقَدْ شُوهِدَ فِي الْعَادَةِ مَنْ اشْتَرَى أَنْ يَعِشَ شَخْصًا**^(۱۰)
وَلَمْ يَعِشْهُ فَلَمْ يَزَلْ يُرَدُّ^(۱۱) ذِكْرُهُ عَلَى نَفْسِهِ وَيُقَرَّرُ عَلَى نَفْسِهِ
الْأَوْصَافَ الْمَحْبُوبَةِ وَالْأَخْلَاقَ الْمَحْمُودَةَ مِنْهُ حَتَّى عَشِيقُهُ وَرَسِخَ^(۱۲)
ذَلِكَ فِي قَلْبِهِ رُسُوخًا خَرَجَ عَنْ حَدِّ اخْتِيَارِهِ وَاشْتَرَى^(۱۳) بَعْدَهُ
الْخَلَاصَ وَلَمْ يَتَخَلَّصْ^(۱۴) تَحْقِيقَ عَادَتِهِ قَتَى مَشَاهِدَهُ أَوْلَمَشْدَرِ شَوْل

- ۸۶
(۱۷۸۶)

• NA 8 : مبادى سى .

• NA 1 : ايلمه .

• NA 9 : نسنه نوك .

• NHA 2 : انكچون .

• NHA 10 : العادة .

• 3 - عليه السلام .

• A 11 : بررد .

• NHA 4 : تراءة .

• NHA 12 : المحمودة .

• NA 5 : اولمغى .

• NA 6 : + « كما قال عليه السلام في حديث آخر NA 13 ; - « اشتريه » .

اتلوا القرآن فايكوا اولان لم تبكوا فتبا كوا منه - 14 - الغزالي ، احياء ، جلد / < ، ص / ۳۰
الغزالي ، احياء ، جلد / < ، ص / ۲۹

// N : ۱۸ (۱۷۱۸)

NHA 7 : شريفه نوك

کمسه که بر شخصه عاشق اوله بی اشترها ایدر، حلا بوکه اکا عاشق
دکلدی پس دایما انوک ذکر فی نفسی اوزرینه تردید و تکریر ایلر
ونفسی اوزره اوصاف محموده و اخلاق محبوبه سن تقریر ایلر
اول سخصدن حتی بو اسلوبله اکا عاشق اولور. و اول عشق انوک
قلبنده راسخ اولور ایله راسخ اولور که حد اختیاردن چقوب
بوندن صکره خلاص استرولکن قور تویلنمز. ⁽¹⁰⁾ ⁽¹¹⁾ فَكَذَلِكَ حَبَّتَ اللَّهُ
وَالشَّوْقِي إِلَى لِقَائِهِ وَغَيْرِ ذَلِكَ مِنَ الْأَحْوَالِ الشَّرِيفَةِ فَيَنْبَغِي لِمَنْ
فَقَدَهَا أَنْ يَتَكَلَّفَ اجْتِنَابَهَا بِمَجَالِسَةِ الْمُتَصِفِينَ بِهَا وَمُشَاهَدَةِ
أَحْوَالِهِمْ وَتَحْسِينِ صِفَاتِهِمْ وَبِالْحُلُوسِ مَعَهُمْ فِي السَّمَاعِ إِلَى أَنْ يَرْزُقَهُ
اللَّهُ تِلْكَ الْحَالَةَ إِلَى هُنَا كَلَامُهُ بِسْمِ عِبَادَةِ اللَّهِ دَخِيَ عَشْقَ مُجَارِدِ
تقلیدله عاشق اولن کبی در و اللهک لقاسنه شوق دخی بونک کبی
در و بوندن احوال شریفه دن هر نقد، شی واریسه هب بوموال
اوزره تحصیل اولور پس احوال شریفه بی و محبت اللهی فاقد اولن
کمیسه لایق اولن اولدر که اول احوال // و محبت اکتساب و اجتنابنده

A 13 : قصدها

NHA 14 : المجلس . طوغوسی ده بودر .

15 - الغزالی ، احیاء ، جلد ٢ ، ص ٢٧٢

H 16 : و بونده .

NA 17 : شقی .

N 18 : شریفه بی .

NHA 19 : محبة .

N 20 : کمیسه یه ؛ A : کمیسه یه .

// N : ٨ b (١٧٨ b)

N 1 : شولکیمسه که .

NA 2 : دکلدر .

NA 3 : انک .

H 4 : اول شخصده حتی بو اسلوبله ؛ NA : اول

شخصه بو اسلوبله .

NA 5 - « اکا » .

A 6 : راسیخ .

A 7 : اوله .

H 8 : اختیاردن .

NA 9 : بوندن صکره .

N 10 : قور تیلنمز ؛ A : قور تیلنمز .

H 11 : فذک .

NA 12 : لقائه .

تکلف ایلیه اول احواله متصف اولنلرک مجالستیله وانلرک
احوالنی مشاهده اتمکلکه وانلرک صفاتی تحسین اتمکله وانلره
سماعده بله اوتور مقله⁽³⁾ تا الله/ تعالی اول حالتی اول سالکه میسر
ایله ینجه یدک⁽⁴⁾ و فی کلام الإمام دلیل علی المنکرین الذین یقولون
أن السماع والوجد لا یلیق إلا لأهل الکمال کالجنید والمولانا
و ابن الفارض وأمثالهم والمتبدون المقلدون لا یسمعون مثل
سماعهم ولا شابه سمعهم⁽⁵⁾ کتبعهم ولا یشاهدون کشهودهم
فالرقص والسماع حرام المثلهم⁽⁶⁾ حضرت امام غزالی نیک کلامنده شول
منکرل اوزره دلیل وارد که انار دیرلر سماع و وجد جنید و مولانا
و ابن فارض کبی اهل کمال اولنره لایقده و مبتدی و مقلد اولنلر انلر
کبی سماع ایده مزلر و اول مبتدی لره انلرک سمعی کبی سمع⁽⁸⁾
وانلرک شهودی کبی شهود یوقدر پس رقص و سماع مبتدی
و مقلد اولنره حرامدر و قلنا لیل هذا القایل هل شقت قلوبنا
وهل اطلعت أسرارنا فمن أي شيء تعلم أن لا نسمع مثل سماعهم

- ٩٩
(١٧٩٩)

NA 1 : اولنلرک .

NA 2 : انلرک .

NA 3 : اوتور مقله .

NA 4 : ایلیجه یدک ؛ ایلیجه یدک .

NHA 5 : ولا یشابه .

NHA 6 : لملهم .

NA 7 : مقلد و مبتدی .

NA 8 : « انلرک سمعی کبی سمع » .

NA 9 : القائل .

وَمِنْ أَيْنَ تَعْرِفُ أَنْ لَا تُرْقِصَ مِثْلَ رَقِصِهِمْ لَا سِيَّمَا قَالَ اللَّهُ تَعَالَى:
أُولِيَانِي تَحْتِ قِبَابِي لَا يَعْرِفُهُمْ غَيْرِي^(۱) وَلَا يَنْخَصِرُ عِلْمُ الرَّهَى لِرَجُلٍ بَلْ
لِكُلِّ عِلْمٍ وَارِثٌ وَارِثٌ فِي كُلِّ زَمَانٍ لَا يَنْقَطِعُ إِلَى أَنْفِرَاضِ الدَّوَرَانِ
وَبَزْدَخِي شَوْلِ مِثْلِي قَائِلَهُ^(۲) دِيرِز سَنِ بَزْمِ قَلْبِمِزِي يَرْدَكْمِي وَبَزْمِ
اسْرَارِ مِزِهِ مَطْلَعِ اَوْلَدَكْمِي سَنِ نَهْ دَلِيلَلَهُ بِلُورِ سَنِ كَهْ بَزَانْدَرِ سَمَاعِي
كَبِي سَمَاعِ اَتْمِيهِ وَزُونَهُ مَحْلَدَنِ وَمَقَامَدَنِ اَكْلَرِ سَنِ كَهْ بَزَانْدَرِ رَقِصِي
كَبِي رَقِصِ اَتْمِيهِ وَزِي اَخْصُوصِ كَهْ حَقِّ تَعَالَى اَوْلِيَانِي تَحْتِ قِبَابِي لَا
يَعْرِفُهُمْ غَيْرِي بِيُورْدِي وَحَالِ بَرَكَهْ عِلْمِ اِهْيِ بَرِ كَمْسِيهِ مَخْصَرِ دَكْلَدَرِ
بَلَكَهْ بَرِ عِلْمِكِ هَرِ زَمَانِدَهْ نِيْجَهْ اَرِبَابِي وَوَارِي^(۳) مَقْرَرْدَرِ تَا قِيَامَتِهِ
دَكْ . بِلَا السَّمَاعِ^(۴) وَالْوَجْدِ لِلْبُدَيْنِ لَا يَلِيْقُ لِذَوِي الْمَنَاصِبِ الْعَالِيَةِ
لَا تُرْمُ جَا زَوْا حَدَّ السَّمَاعِ وَالْوَجْدِ بَلْ حَدَّ الْمَحَبَّةِ وَالْعَشْقِ كَمَا قَالَ
ابْنُ الْفَارِضِ وَجَاوَزْتُ حَدَّ الْعَشْقِ^(۵) / وَالْحُبِّ كَالْعُلِيِّ^(۶) // وَعَنْ شَاءِ^(۷)
وَمِعْرَاجِ اِتْحَادِي رِخْلَتِي وَيَكُونُ اَكْثَرُ سَمَاعِ اَهْلِ الْكَمَالِ وَرَقِصِهِمْ
تَعَالِيماً لِلْمُرِيدِيْنَ وَارْشَاداً لِلْمُسْتَرْشِدِيْنَ بَلَكَهْ سَمَاعِ فِي الْحَقِيْقَةِ مَبْتَدِيْلَرِ

- ۹۶
(IV ۹۶)

- 1 : الاحاديث القدسيه و موضوع حديث كتابه بنده 10 NHA : العالیه .
- 2 : NA 2 : قاله . بويله بر حديث كورولدى .
- 3 : NA 3 : ياردكمي .
- 4 : NA 4 : اكلر سنكه .
- 5 : NA 5 : خصوصكه .
- 6 : NA 6 : يكسه يه .
- 7 : NHA 7 : هر علمك .
- 8 : NA 8 : و اوراتي : A : اوراي .
- 9 : NHA 9 : بل السماع .

// 9 a : N (IV 9 a)

ایچون وضع اولمشدر، مناصب عالیہ و مراتب سامیہ صاحبی اولن
سلطانلر وک^(۱) مرتبه سنه لایق دکدر، زیرا انلر حد سماعدن
کچمشلردر بلکه حد محبت و عشقندن بله اوتہ کچمشلردر، نته کم^(۳)
ابن فارض حضرتلری بیورور لر بن حد عشق و محبتندن تجاوز ایلدم^(۴)
پس بنم مرتبه نسبت محبت بغض و عداوت کبی در اتحادم معراجنک^(۵)
غایتندن رحلت ایلدو کم حالده شار غایت و نہایتہ دیر لر تاثیرہ^(۶)
اولن شر حمزده بو بیٹی تفصیلا شرح ایلمشدر، اقتضا اولنور سه اندہ^(۷)
طلب اولنه و اهل کمالک اکثر سماع و رقصلری مریدینہ تعلیم
و مستر شدینہ ارشار و تفہیم ایچوند، احتیاجا دکدر، و بعض
کبار فرغوا فی اواخرهم استغناء لا انکار، اکما حکلی عن الجنید یتحرک
فی السماع فی بدایتہ ثم صار ساکنًا فی نہایتہ فقیل له فی ذلك
لم صرت فارغًا یا شیخ اجاب فتری الجبال تحسبها جامدة وھی
تمرت مر السحاب^(۸) و هذا إشارت الی أن القلب مضطرب و
تمتک الی جانب الأعلى و الجوارح متأدبة فی الظاهر و ساکنہ
فی الصوره إن کان وجدہ دایمًا و شربہ مستمرًا بحيث لا یؤثر^(۹)

12: الفصل : ۲۷ / ۲
NA 13: اذا الغزالی، احیاء، جلد ۲، ص: ۷۴۶ - ۷۴۷
N 14: دغما.

- NA 1 : سلطانلر وک
NA 2 : لایق دکدر
NA 3 : نته کم
NA 4 : حد محبت و عشقندن
NA 5 : عداوة
NA 6 : کبیدر
NA 7 : ایلدیکم
NA 8 : 4 : شاو : NA : شاءر
NA 9 : غایتہ
NA 10 : تاثیرہ ده
NA 11 : اولان

السَّمْعُ فِي زِيَادَتِهِ وَبَعْضِي كِبَارٍ (1) وَأَخْرَجَ حَالاً رَنْدَةً رَقْصًا وَحَرَكَتًا (2)
 فَارِغًا أَوْلَادًا يَلْرُكُونَ دَكْلًا بَلْكَهَ بُو ذَوْقًا رَنْ عَالِي ذَوْقَه (4)
 وَاصِلًا أَوْلُوبًا بُونَدَنَ مُسْتَغْنِيًا أَوْلَادًا قَلْرَنْدَنَ أَوْ تَوْرِيْدَرٍ (5) نَتَكْمِ (8)
 حَضْرَتٍ جَنْيِدَرَنْ حَكَايَهَ أَوْلُورَكَهَ (6) بَدَايَتِ حَالْ رَنْدَهَ سَمَاعَدَه (7)
 رَقْصًا وَحَرَكَتًا اِيْدِرْلَرْدِي أَمَّا نَهَايَتِ (9) حَالْ رَنْدَهَ سَاكِنِ أَوْلُوبِ
 فَارِغِ أَوْلِيْدِي يَسِ اِكَا تَرْكِ رَقْصِ وَحَرَكَتِ اِيْلَهَ دَوَكْلَرَنْدَنِ سَوْأَلِ
 أَوْلُنُوبِ دِيْلَرَكَهَ (10) نِيْجُونِ فَارِغِ أَوْلْدِكِ اِي شَيْخِ جَوَابِ وَيَرْوِبِ دِيْلَكَهَ
 يَسِ سِنِ جِبَالِي كُورِ سِنِ سِنِ / اِنِي جَامِدَه وَسَاكِنَه ظَنِ اِيْدِرْسِنِ
 حَالِ بُوَكَهَ أَوْلِ جِبَالِ سَمْحَابِ مَرْوَرِي كِبِي مَرْوَرِ وَحَرَكَتِ اِيْدِرْ حَضْرَتِ
 جَنْيِدِكِ بُوِيْلَهَ دِيْمَهَ سِي // قَلْبِي نُوْكُ (12) جَانِبِ اَعْلَى يَهَ مُتَحَرِكِ أَوْلُوبِ (13)
 اَعْضَاوِ جَوَارِحِي مُتَأَدَّبِ وَسَاكِنِ أَوْلْدِ وَغَنَهَ اَشَارَتَدِرِ زِيْرَا نُوْكُ (14)
 وَجَدِي دَائِمِ (15) وَشَرِيْبِي مُسْتَحْمَرِ أَوْلْدِي شَوْلِ حَيْشْتَنْدَهَ كَهَ (16) سَمَاعِ
 اَنُوْكِ وَجَدِ وَشَرِيْبِيْنِكِ زِيَادَهَ لَكِنَه تَأْثِيْرَ اَتَمِزِ أَوْلْدِي زِيْرَا كَنْدُو (17)
 عَيْنِ ذَوْقِ أَوْلُوبِ ذَوْقِ عَارِضِيْدِنِ مُسْتَغْنِيًا أَوْلْدِي وَمِنْ الْعُلَمَاءِ

— ۱. α
(180 α)

NA 11 : دِيْمِيِي	NA 1 : « كِبَار »
NA 12 : قَلْبِيْنِكِ	NA 2 : « رَقْصِ وَحَرَكَتَدِنِ »
NA 13 : اَعْلَايَه	NHA 3 : اِيْلْدَكْلَرَنْدَنِ
NA 14 : اَنَكِ	NHA 4 : بُو ذَوْقَدِنِ
NA 15 : دَائِمِ	NA 5 : أَوْ تَوْرِيْدَرِ
NA 16 : حَيْشْتَنْدَنَكَه	NA 6 : « كَه »
NA 17 : كَنْدِي	N 7 : بَدَايَه
	N 8 : « سَمَاعَدَه » A1 : رَقْصِ وَ سَمَاعَدَه حَرَكَتِ
	N 9 : نَهَايَه
	NA 10 : دِيْدِيْلَرَكَه
- (1796) 96 : N //

مَنْ أَنْكَرُوا وَقَالُوا أَنَّ التَّوَّاجِدَ بَدْعَةٌ وَالبَدْعَةُ ضَلَالَةٌ فَأَهْلُ
التَّوَّاجِدِ أَهْلُ الضَّلَالِ قُلْنَا لَا نُسَلِّمُ أَنَّ التَّوَّاجِدَ يَكُونُ بَدْعًا وَكَيْفَ
يَكُونُ بَدْعًا وَقَدْ صَدَرَ عَنِ النَّبِيِّ ^(٣) عَمَّا كَمَا صَرَّحَ الشَّيْخُ السَّهْرُورِيُّ
فِي الْبَابِ الْخَامِسِ وَالْعِشْرُونَ مِنَ الْعَوَارِفِ الْمَعَارِفِ فِي الْقَوْلِ
فِي السَّمَاعِ رَوَى حَدِيثًا مُسْنَدًا إِلَى أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ
قَالَ رَوَى عَنِ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ ^(٥) قَالَ كُنَّا عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ عَمَّا إِذْ نَزَلَ
عَلَيْهِ جِبْرَائِيلُ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَرَأُ أُمَّتِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ
قَبْلَ الْأَغْنِيَاءِ نِصْفَ يَوْمٍ وَهُوَ خَمْسٌ مِائَةَ عَامٍ فَفَرِحَ رَسُولُ
اللَّهِ عَمَّا فَقَالَ أَفِيكُمْ مَنْ يَنْشُدُنَا فَقَالَ بَدَوِيٌّ نَعَمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ
فَقَالَ عَمَّا هَاتِ فَأَنْشُدِ الْبَدَوِيَّ : لَقَدْ لَسِبْتَ حَيَّةَ الرَّهْوِيِّ
كَيْدِي فَلَا طَيْبَ لَهَا وَلَا رَاقٍ إِلَّا الْحَبِيبَ الَّذِي شَفَقْتَ
بِهِ فَعِنْدَهُ رُقِيَّتِي وَرَبِّي يَأْتِي ^(٩) عُلَمَاءُنَ بَعْضُ كَمْسِنِهِ لِرَاطِرِهَا وَجَدَهُ ^(٨)
انْكَارِ إِلَيْهِ دِيلِرُ وَدِيلِرُ كَهُ تَحْقِيقًا تَوَّاجِدَ بَدَعْتَ وَبَدَعْتَ ضَلَالَتَهُ ^(١١)
لَيْسَ أَهْلُ تَوَّاجِدِ أَهْلُ ضَلَالَةٍ بِنِ دِيرُوزِ تَسْلِيمِ أُمَّه زَزَكَه تَوَّاجِدَ ^(١٣)

NA 1 : + « يكون بدعة » .

H 2 : - « أن التواجد بدعة والبدعة ضلالة فاهل التواجد اهل الضلال قلنا

لانسلم أن التواجد يكون بدعة » .

3 : عليه السلام .

NA 4 : في قول السماع .

5 : رضى الله عنه .

NA 6 : خمسمائة .

7 : فتنى ، تذكرة الموضوعات منه بوحديث ايحون اصلى يوقدر ، موضوعه ، صحيح دكيلد ديمكنه در ، باقتز ص : ١٩٧ .

سهروردى ، عوارف المعارف ، جزء ١ / ص ١٠٦ ، دارى ، السنن ده بوكا بكنز حديث واردر . رقائق ، جلد ١ /

ص ٣٣٩

NA 8 : كيمسار . A : كيمسار .

NA 9 : وجدى .

NA 10 : ديد يلكه .

NA 11 : وجد .

NA 12 : بدعة .

NA 13 : ديروز .

(۱) بدعت اوله نه حالله تواجد بدعت اولور که تحقیق حضرت نبی (۲)
 علیه الصلوات والسلامدن صدور ایلدی نته کم (۴) شیخ سهروردی
 عوارف المعارف یکریمی (۵) بشنجی بابنده قول سماعده تصریح (۴)
 ایدوب انس ابن مالکه (۶) مسند بر حدیث روایت ایدوب ردیکه
 حضرت انس ردیکه بز رسول اللہک صلی اللہ علیہ وسلم (۹)
 قتنده حاضر ایدک شول وقتده که جبریل امین آکانازل
 اولوب ردیکه یا رسول الله حق سکا سلام ایتدی دیر که
 فقراء امتک قبل الاغنیاء جنت اعلایه داخل اولور لر نصف یوم
 مقداری و اول نصف یوم بش یوزیل مقداری اوله پس حضرت
 رسالت پناه // بو کلامدن مسرور اولوب ردیکه ای بنم
 اصحابم سزک ایچکزده هیچ برکمه (۱۱) وارمیدر که شعر دیه
 منظوم کلام سویله (۱۲) پس بدویلردن برسی نعم (۱۳) یا رسول الله
 وارد دردی پس بیغمبر ءم بیوردیلر که کتور پس اول بدوی
 انشار ایدوب ردیکه والله تحقیق اصردی و صوقدی هوا

- ۱۰ b
(1806)

NA12 : سویلیه ؛ H : سویلیه ده .
 NA13 : برلیسی .
 NA14 : « وارد در » .
 15 : علیه السلام .

NA1 : بدعت .
 NA2 : « نبی » .
 NA3 : علیه السلامدن .
 NA4 : ننگم .
 N5 : یکریم بشنجی ؛ A : یکر بشنجی .
 NA6 : بن .
 N7 : روایه .
 NA8 : دیدیکه .
 N9 : صلعم .
 NA10 : اولادی .
 NA11 : کیسه .
 NA11 : (۱۰ . a)

بيلا في بنم جكر مي پس لهيچ بر طيبب يو قدر او كبديمه و دخی افسون⁽²⁾
 ايدر دخی يو قدر الا شول حبيب كه بن اكا محبت ققدم پس اول
 حبيبك قنده در بنم افسونم وتر يا قم . فتوا جدر سول الله و
 تواجد الاصحاب معه حتى سقط رداه عن منكبه فلما فرغوا⁽³⁾ اوي
 كل واحد الى مكانه قال معاوية بن ابي سفيان ما احسن لعنكم
 يا رسول الله قال ⁽⁴⁾ «مه مه» ⁽⁵⁾ يا معاوية ليس بكريم من لم يرتز عند
 ذكر الحبيب ثم قسم رداه على من حاضريه ⁽⁶⁾ بأربع مائة ⁽⁷⁾ قطعة
 فهدا الحديث اوردناه مسندا كما سمعناه ووجدناه وقد
 تكلم في صحته اصحاب الحديث وما وجدنا شيئا نقل عن رسول⁽⁸⁾
 الله ⁽⁹⁾ مشاكل وجد اهل الزمان و سماعهم و تمزيق الخرق ⁽¹⁰⁾ انشترى كلامه
 وهكذا اورد هذا الحديث الإمام الغزالي والتجم الدايه وغيرهم
 من المحققين . پس حضرت رسالت پناه بو بيته حبيب نامني
 استماع ايدجك تواجد ايلدي واصحاب دخی اول حضرتله معا
 تواجد ايلدير حتى مبارك ⁽¹¹⁾ ردالري ⁽¹²⁾ او مز لرندن دوشدي پس

- 1 NA : يلا في .
- 2 NA : « دودخی » .
- 3 NHA : فرغوا .
- 4 : عليه السلام .
- 5 H : « مه مه » .
- 6 NHA : حاضريه .
- 7 NA : مائة .

- 8 : فتنى بو حديثك آحاد و موضوع اولدغنى سويلمكته در ، تذكرة الموضوعات ص/ ١٩٧
- 9 NA : وجدناه .
- 10 N : « عليه السلام » .
- 11 NH : « سماعهم واجتماعهم الا هذا وما احسن حجة للصوفية و اهل الزمان في سماء
 + A : « سماعهم واجتماعهم الا هذا وما احسن حجة للصوفية و هل الزمان في سم
- 12 : سهروردی ، عوارفی ، جزء ٧ ، ص / ١٠٨ ، ١٠٩ .
- 13 NA : رسالت پناه .
- 14 NHA : ايدجك .
- 15 NA : ايلدي لر .
- 16 NA : « حتى مبارك ردالري » .

تواجدن فارغ اولوب هربري مكاتنه كلدوكده معاويه دريكه^(۲)
 نه عجب كوزل اوينرسن يار سول الله حضرت دخی بيورديلر كه
 صوص يا معاويه كريم دكلر شول كسه كه^(۳) محبوب اكلد قده
 حركت اتيه/پس اول حضرت مبارك ردالربني حاضرنده اولن دوديو
 اصحابه تقسيم و توزيع ايله يوب برر پاره تبركا انره ويردي پس حضرت^(۴)
 شيخ سروردي بيورر لر كه بز بو حديثي ايراد ايلدك عن عننه ايله انس^(۵)
 ابن مالكة مسند اولدوغى حالده اشدو كوز^(۶) و بولدوغى^(۷) و اصحاب^(۸)
 حديث^(۹) بو حديثك صحتمنده تكلم ايدوب قائل اولمشلردر و بز بر
 شئ بولدق كه رسول الله دن نقل اولنه اهل زمانك وجدنه و^(۱۰)
 سماعنه واجتماعنه مشاكل و مشابه الآبو حديثي بولدق نه عجب
 كوزل مجتهد صوفيه و اهل زمانه سماعلرنده و وجدن خرقة
 پاره له لرنده. وقال الشيخ المحي الدين العربي في وصاياه من^(۱۱)
 الفتوحات المكي حدثنا احمد بن مسعود بن شداد المقرئ الموصلي
 قال حدثنا ابو جعفر القاسمي قال حدثنا يوسف بن الغنم الديار بكرى^(۱۲)

- 11 a
(181 a)

- 1 NHA : كلدوكده .
- 2 H : ديدكه ؟ NA : ديديكه .
- 3 N : كيسه كه .
- 4 NHA : ايليوب .
- 5 NA : عننه .
- 6 NA : بن .
- 7 H : اشدو كوز ؟ NA : اشدو كوز .
- 8 NA : بولدوغى .
- 9 NA : قائل .
- 10 N : b ما (18. b) .
- 11 H : شئ ؟ NA : شئ .
- 11 - طوغرسي بولده دق كه " اولماسي كره كير .
- 12 NA : رسول الله دن .

قال حدثنا جمال الاسلام ابو الحسن علي بن القريشي قال حدثنا
 ابو الحسن الكرخي قال حدثنا ابو العباس⁽¹⁾ احمد بن الفضل النهاوندي
 قال سمعت شيخي جعفر بن محمد بن الخدي يقول كنت مع الجنيد
 في طريق الحجاز حتى صعدنا الى جبل طور سينا فلما وقفنا في
 الموضع النوقوف موسى⁽²⁾ عم وقفت علينا هيبه المكان وكان
 معنا قوال فاشار اليه الجنيد ان يقول شيئاً فقال القوال بيتاً⁽³⁾
 فلما سمع الجنيد تواجد⁽⁴⁾ وتواجدنا معه حتى لم يدر احد منا
 ابي السماء أم في الأرض⁽⁵⁾ شيخ محي الدين فتوحاتك أو اخرنده
 وصايا سنده بيور لركه احمد ابن مسعود بن شدار موصلي
 بك خبر ويردي دديكه بك خبر ويردي ابو جعفر قاضي ما
 حصل معني بو خبر شيخ جعفر ابن محمد خلدى به مسند اولوب
 اندر دياركه بز جنيدله طريق حمزده يله بيدك حتى جبل⁽⁸⁾
 طوره چقدق و حضرت موسى نوك⁽¹⁰⁾ طور روغى بيرده طورق⁽¹¹⁾
 اول مكانون هيبتي بز م اوزر حمزه واقع اولدي و اول محله⁽¹³⁾

- 1 : HHA : العباس . طوغسى ده بودر .
 2 : عليه السلام
 3 : و بدالة من بعد ما أندمل الهوى
 برق تالق موهنا المعانه
 يبدو كحاشية الرداء ودونه
 صعب الذرا متستعار كانه
 قبداً لينظر كيف لا فلم يطبق
 نظراً اليه و صده سبمانه
 فالنار ما اشتملت عليه ضلوعه
 والماء ما سمحت به اجفانه . (ابن العربي) محي الدين ابو بكر محمد بن علي
 في وصايا من الفتوحات ، جلد / بقية ، ص
 4 : A - « تواجد » .
 5 : NA 5 : أو .
 6 : NA 6 : ابن العربي ، الفتوحات ، في معرفة الاسرار الملكيه ، جلد / بقية ، ص
 7 : NA 7 : بن .
 8 : NA 8 : ديديلر كه .
 9 : NA 9 : بله ايدك .
 10 : NA 10 : موسانك ، A : موسى نك .
 11 : NA 11 : طور ديغى .
 12 : NA 12 : يره .
 13 : NA 13 : « هيبتي » .

بزملة بر قوال واریدی پس حضرت جنید اول قواله اشارت /
ایلدی پس اول سراغاز ایدوب بر بیت او قودی هماندم که جنید⁽³⁾
بغدادی استماع ایلدی تواجد ایلدی بزخی انکله معاً تواجد ایلدک⁽⁴⁾
شویله وجده کلدکه بزدن بریز بلمدی یسرده میوز یاخورد کوکده میوز⁽⁵⁾
وکان بالقرب منادیر فیہ راهب فنارانا یا امة محمد بالله اُحییونی
فلم یلتفت منأحدإلیه بطیب الوقت فنارانا الثانية فلم یجبه
أحد فنارانا الثالثة بمعبودکم ألاً اجتمونی فلم تردّ علیه أحد جواباً⁽⁶⁾
فلما فترنا من السماع قلنا لجنید أن هذا الراهب نارانا وأقسم علينا
قال أنتونی فناروا فاتی وسلم علينا و سئل أیکم شیخ⁽⁷⁾ و
أستاذ فأشاروا الی الجنید فقال أخبرنی عن هذا الذی فعلتموه
أهو مخصوص لأقوام فی دینکم أو معموم قال بل مخصوص لأقوام
قال بأی نبیة تقومون قال بنیة الرجاء والفرح بالله قال بأی نبیة
تسمعون قال بنیة وجدان لذت قول ألسنت بریکم قالوا بلی قال ما
هذا الصوت قال نداء أزی قال بأی نبیة تضحوا قال بإجابة العبد

- 11 b
(181b)

- NA 1 : وار ایدی .
NA 2 : « پس » .
N 3 : هماندمکه ؟ A : همان دمکه .
NA 4 : « بغدادی » .
N 5 : یاخورد کوکده ؟ A : کوکده میوز بلمدک .
N // (181a) :
NHA 6 : میوز .
NA 7 : فانی .
NA 8 : استاد .
NHA 9 : لذة .

الرب قال صدقت ثم قال الراهب مد يدك فمد يده فقال الراهب
 أشهد أن لا اله الا الله وأشهد أن محمداً عبده ورسوله فأسلم⁽¹⁾ وبزه
 قريب بركليسا و اریدی و انده بر راهب و اریدی پس بزه ندا⁽²⁾
 ایلدیکه یا امامه محمد بکا جواب و یرک پس بزدن برسی⁽⁴⁾ اکا التفات⁽³⁾
 اتعدی و قتمزک طیبیلکندن ایکنجی کره ندا ایلدی ینه بر کیمسه⁽⁵⁾
 جواب و یرمه دی پس او چنجی کره ندا ایلدیکه معبودیکز حقیقون⁽⁶⁾
 نیچون بکا جواب و یرمز سز ینه بزذن برسی اکا فرد جواب⁽⁷⁾
 ایلمه دی وقتا کم⁽⁹⁾ سماعدن بزه فتور کلوب فارغ اولد قسه جنیده⁽⁸⁾
 دیدککه شور راهب بزه ندا ایلدی و بزه قسم و یردی جنیده⁽¹⁰⁾
 ردیکه کتورک پس چغردیلر کلدی و بزه سلام و یردی و سؤل⁽¹¹⁾
 ایلدی / شیخ و استاذ قنقی کوزدر جنیده اشارت ایلدیلر پس⁽¹²⁾
 راهب ردیکه بکا خبر و یرای جنیده شو اشله دو کوز فعلدن⁽¹³⁾
 بو مخصوص می در بر نیجه⁽¹⁴⁾ قومه و یا خود دینکوزده علی العموم⁽¹⁵⁾
 جمیع ناسه شاملیدر جنید بیور دیلر که بلکه دینکوزده بر⁽¹⁶⁾
⁽¹⁷⁾ ⁽¹⁸⁾ ⁽¹⁹⁾

- ۱۲ a
(182 a)

1 : ابن عربی الفتنات المکیة ، و صایا جلد ۴ بقية ، ص ۷۱۳ - ۷۱۴ .

NA 16 : اشلدیکیکز .

NA 17 : مخصوص میدر .

NA 18 : نیجه .

NA 19 : دینکوزده .

NA 2 : واریدی .

NA 3 : یا امت .

NA 4 : برسی .

N 5 : کیمسه .

NA 6 : و یردی .

NA 7 : نیچون .

NHA 8 : رد .

NA 9 : ایلدی .

NA 10 : و فتاکیم .

NA 11 : دیدیکه .

N 12 : چغردیلر : A : جغصردلر .

NA 13 : استاذ .

NA 14 : قنقکوزدر .

A 15 : ایلدی لر .

(۱) نیجه قومه مخصوصه راهب دریکه نه نیتله قلقرسز دریکه
 رجاء و اللهله فرح^(۳) و محبتیه مسرور اولق نیتله^(۴) راهب دریکه
 نه نیتله سماع ایدرسز دریکه الست بر بکم قولک لذتنی
 بولق نیتله راهب دریکه بو صوت نه در جنید دریکه نداء //^(۵)
 ازلی در^(۶) یعنی نداء ازلی لذتنه مشابه در^(۷) دیمکدر راهب دریکه
 نه نیتله صحوه کلورسز جنید دریکه عبدک ربّه اجابت اته سی^(۸)
 نیتله زیر اصحوه کلمینجه عبد ربّه اجابت ایده مز راهب دریکه
 کرچک سن^(۹) الک اوزات پس جنید الز اوزادی راهب شهرت
 کلمه سن^(۱۰) کتورب^(۱۱) مسلمان اولدی . ثمّ قال له الجنید یم عرفت أنّی
 صادقٌ قال قرأتُ فی الإنجیلِ خواصُّ أمةٍ محمدٍ یلبسون الخرقه
 ویرضون بالبلغةِ باللهِ یقومون إلیه یشتاقون و فیهِ یتواجدون
 فبقی الرّاهبُ معنا ثلثةَ آیامٍ ثمّ ماتَ رَحْمَةُ اللهِ عَلَیْهِ^(۱۲) اندن صکره^(۱۳)
 جنید دریکه ای^(۱۴) راهب نیله بلدک که بن صادق دریکه بن انجیل
 ده^(۱۵) او قودم^(۱۶) امة محمدک خاصه لرینی که انلر خرقه کیه^(۱۷) لر وادنا کغافه

• NA 11 : کتوردی .	• NA 1 : نیجه .
• 12 : ابن عربی ، الفتوحات المکیة ، وصایا ، جلد ۲/بقیه ،	• NA 2 : دریکه .
• ص : ۷۱۲ - ۷۱۴ .	• N 3 : فرخ .
• NA 13 : اندن صکره .	• NH 4 : نیتله .
• NA 14 : « ای » .	• NA 5 : صورت .
• NA 15 : انجیلده .	• N // : ۱۱b (۱۱b)
• N 16 : او قیدم .	• NA 6 : از لیدر .
• NA 17 : کیر لر .	• NA 7 : مشا بهدر .
	• N 8 : اتمسی ، ا : ایتمسی .
	• NA 9 : کرچکسین .
	• NA 10 : کلمه سین .

قانع اوله لر وهر حالده اللهه قائم اوله لر و الكا مشتاق اوله لر و

(1) (2) (3)
Eserin, "H" rumuzuyla gösterdiğimiz Hacı Mahmud Efendi nüshasının 44-b varâfının kenarında, kanaatimce başka birisi tarafından yazılmış olan şöyle bir not vardır.

ما قول العلماء العاملين عن جماعة من المسلمين طلبة علم فقراء
يجمعون في مسجد جماعة يصلون الفريضة والجماعة ثم يذكرون
الله تعالى ويسبحونه ويهللونه ويكبرونه ويحمدونه بالوارد في
السنة الصحيحة المأثورة وغير ذلك مما نقل عن السلف الصالحين
ويختتمون ذلك بفاتحة الكتاب ثم يذكرون لا اله الا الله بهيئة
اجتماعية يحصل رقة في قلوبهم ووجد وشوق واستغراق في
وحدانية معبودهم فمنهم من يسمع منه توحيد بلفظ الجلالة
فقط الله الله الله ومنهم من يسمع منه آه آه آه فاذا
انتهى بهم هذا الاستغراق ختم واحد منهم بلا اله الا الله محمد
رسول الله ويختتم باقي الجماعة كذلك فيدعون ويتفرقون هذا
دأبهم وحالهم فانكر عليهم شخص قائلاً بأن هذا الاجتماع و
رفع الصوت بالذكر بدعة وقال آخر هؤلاء كلاب يعوون
وقال اخر الذكر جهراً ليس له اصل لقوله تعالى واذكر ربك
في نفسك تضرعاً وخيفة ودون الجهر من القول (4) وقال رسول
الله صلى الله عليه وسلم خير الذكر ما خفي (5) فهل يجوز ما يفعله
هؤلاء بهذه الهيئة وذكرهم جهراً ام لا ثم بعض المنكرين
اراد ان يدخل عليهم عند اشتغالهم بالذكر قارفاً للقرآن فاذا

4- الاعراف : ٧/٤٥

5- العجلوني ، اسمعيل بن محمد الجراحي ، كشف الخفاء و

مزيل الإلباس عما اشتهر من الأحاديث على السنة

الناس ، جلد ١ ، ص ١٤٤

1 NA : اولور لر .

2 NA : قائم .

3 N : اكه .

انوك محبتنده متواجد اوله لر پس اوج كون راهب بزمله باقى (1) (2)

لَمْ يَبْطَلُوا عَنِ الذِّكْرِ وَبَسَكْتُوا وَيَسْتَمِعُوا فَقَدْ خَالَفُوا قَوْلَ اللَّهِ تَعَالَى: فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا⁽³⁾ فَمَنْ لَرِهِمْ ذَلِكَ وَهَلْ يَجِبُ عَلَى الذَّاكِرِينَ حِينَئِذٍ السُّكُوتُ وَالِاسْتِمَاعُ أَوْ يَأْتُمُونَ إِذَا لَمْ يَسْتَمِعُوا وَمَا يَجِبُ عَلَى الْمُنْكَرِ عَلَيْهِمْ وَمَنْ يُؤْذِيهِمْ بِالْقَوْلِ وَالْفِعْلِ وَمَا جَزَاؤُهُ؟

الجواب والله الملهم للصواب أن ذكر هؤلاء وتبليغهم و
ترهليلهم وتكبيرهم وحمدهم بالوارد في السنة وغير ذلك من القرآن
والقرآن جابه قال تعالى: واذكروا الله لعلكم تتقون⁽⁴⁾ ولفظ الجلالة الذي
يُسمع من بعضهم قد ورد في القرآن فيما ينوف على ثلاث مائة موضع
ومعروف عند الأكابر بأنه اسم الله الأعظم واه اه اه من
اسماء الله يعرفوه أهل البصرة . وختتمهم بلا اله الا الله محمد
رسول الله من القرآن قال تعالى: واعلم انه لا اله الا الله⁽⁵⁾ وقال تعالى
محمد رسول الله والذين معه أشدء على الكفار رحماء بينهم الآية⁽⁶⁾
ولا يجب على من كان يقرأ القرآن ان ينصت لقراءة غيره . فالشافعي
رحمه الله يوجب القراءة خلف الامام في الجهرية لقوله صلى الله عليه
وسلم لا صلاة لمن لم يقرأ بفاتحة الكتاب⁽⁷⁾ فلا يجب على من كان
يقرأ القرآن ان ينصت لقراءة غيره نعم يجب على من لم يقرأ القرآن
ان ينصت واذا أتى بآية او كلمة من القرآن هو قارئ للقرآن و
ويجب على المنكر عليهم والمؤذى لهم المنع فان والا يؤذون .

NA1 : انك
NA2 : محبتلندن
3- الاعراف : ٧/٢٠٤
4- الجمعة : ٦٢/١٢ متيده كي آيتده "كثرا" لفظي يازيلما مشدر .
5- محمد : ٤٧/١٩
6- الفتح : ٤٨/٢٩
7- الشافعي ، محمد بن ادريس ، الأم ، جلد ١ ، ص ١٧٠ . حديث : ابو داود ،
سنن ، صلاة : ٣٣٢ ، حديث : ٨٢٢ - ٨٢٣ ، جلد ١ ، ص ٢١٧

(۱) اولوب صکره اولدی واورد الشیخ العطار هذه المنقبة فی کتابه المسمی بتذکرت الاولیاء بعبارت الفارسیة وکتبت بترکا وتقویة للاول قال: دَر نَسِیمِ الْأَرْوَاحِ دَر طُورِ سِینَا جَنیدُ دَر وَجْدِ بُودِ أَصْحَابِش دَر کَرْدِ اَوْ رَقْضِ مِی کَرْدَنْدِ دَر آن حَالَتِ رَاهِبِی بَانِکِ زُدْکِه اَز بَرایِ خُدَامِ رَاجُوبِ دَهیدُ/ اَز غَايَتِ اسْتِغْرَاقِ ذُوقِ اَوْ رَا التِّفَاتِ نَکَرْدَنْدِ چُونِ سَمَاعِ سَاکِنِ شُدْ شَیْخِ رَا گَفْتَنْدِ رَاهِبِی بَانِگِی مِی زُدْ وَ بَدِینِ اِسْلَامِ سُوکُنْدِ مِی دَا دَر اَز غَايَتِ اسْتِغْرَاقِ اَوْ رَا التِّفَاتِ نَمِی کَرْدِیمِ شَیْخِ اَبَا أَصْحَابِ سُویِ رَاهِبِ شُدْ اَز صَوْمَعِه فَرُودِ اَمْدِ پُر سَیدِکِه بَزْرُکِ شَمَا کِیَسْتِ اِشَارَتِ بَشَیْخِ کَرْدَنْدِ پَسِ رَاهِبِ گَفْتِ اِینِ چِه مَدَّ هَبَسْتِ کِه شَمَا مِی کَنیدِ اَز رَقْضِ وَ وَجْدِ وَ سَمَاعِ اِینِ طَرِيقِ مَخْصُوصِ اَسْتِ یَا عَامِ شَیْخِ گَفْتِ اِینِ شِیْوَه مَخْصُوصِ اَسْتِ بِقُومِی کِه طَرِيقِ زُهْدِ کِیَرَنْدِ دَر دُنیا پَسِ رَاهِبِ گَفْتِ دَسْتِ بَعْنِ ذَهْ یَا شَیْخِ پَسِ دَسْتِ شَیْخِ کَرَفْتِ وَ گَفْتِ اَشْهَدُ اَنْ لَ اِلهَ اِلَ اِلهِ وَ اَشْهَدُ اَنْ مُحَمَّدًا عِبْدُه وَ رَسُوْلُه کِه دَر اِنْجِیلِ چِنینِ مَکْتُوبَسْتِ کِه خَوَاصُّ اُمَّةِ

- ۱۲ b (1826)

- NA 1 : قائم اولدی .
 - NA 2 : وفات ایلدی .
 - NA 3 : و ذوق .
 - NA 4 : بانک میزد .
 - NA 5 : میدار .
 - NA 6 : نکر دیم .
 - NA 7 : اینجه ؛ A : اینجه
 - NA 8 : سیکید .
 - NA 9 : مخصوصت ؛ مخصوصت .
 - NA 10 : اینچنین .
- // NA : ۱۲ a (۱۸۲ a)

محمد حركت كسنددر سماع بشرط انقطاع واغراض از دنيا^(١)
انتهى كلامه .

ثم نقول فعلم من هذه المنقولات ان الرقص حلال لبعض
الطائفة ومباح لبعضه كما ذهب اليه الشافعي ان الرقص^(٢)
مباح وقال الفوراني في العمدة الرقص مباح^(٣) وكذلك قال الغزالي^(٤)
في الوسيط والحلي قال في شرح الوجيز من كتب الشافعي وكتب
الشهادت الرقص ليس بحرام^(٥) وأشار القاضي الحسين ان من أهل
الأحوال الذين يقومون بوجد مباح لهم ويكره لغيرهم^(٦) وصرح به
الأستاذ أبو منصور^(٧) پس اندن صكره بزيرور^(٨) بمقدماته
مرور ايدن منقولاتدن بلندي كه تحقيقا رقص حلالدر بعضى
طائفة به كه وجد الهى دن بي اختيار صادر اولور ومباحدر بعضى^(٩)
طائفة به نته كم امام شافعي باحتتنه زاهب اولدى وفوراني^(١٠)
عمده نام كتابده ديركه رقص مباحدر وكذلك غزالي وسيط

1 : فريد الدين عطار ، تذكرة الاولياء ، جلد ١ ، ص ٢٦٦

2 : الطائفة ، NA 2

3 : غزالي ، احياء جلد ٢ ، ص ٤٠٠

4 : القوائى ، NA 4

5 : العمدة ، NMA 5

6 : الفوراني الشافعي ، العمدة ، بولنامدى .

7 : الغزالي ، الوسيط ، بولنامدى .

8 : الحلي الشافعي ، شرح ابنهام الوجيز والوسيط ، اسعد بن محمود الاجلى نك شرح اولور

ظن ايدىوروم ، بولنامدى .

9 : القاضي الحسين ، بولنامدى .

10 : ابو منصور ، بولنامدى .

11 : ديرور ، NA 11

12 : بلنديكه ، NA 12

13 : نكلم ، NA 13

14 : فوائى ، NA 14

(١) نام كتابه بويله دري و حليمي امام شافعي نوک و جيز نام کتابک
شرحنده کتاب شهادتده رقص حرام دکدر دري وقاضی حسین
دخی بو معنایه/ اشارت ایدوب دریکه تحقیقا اهل احوالدين
وجدله قائم اولن کسه لر ایچون مباح وغيریه مکروه اولور و
استاد ابو منصور دخی بونی تصریح ایلدی فَإِنْ قُلْتَ الْكُفْرُ اشْرَتْ
إِلَيْهِ عَلَى مَذْهَبِ الشَّافِعِيِّ وَأَمَّا فِي مَذْهَبِ الْحَنْفِيَّةِ فَلَيْسَ كَذَلِكَ
قُلْنَا أَوْلًا ثَبَّتْ مَدْعَانَا فِي كَوْنِ الْمَسْئَلَةِ مُخْتَلِفًا فِيهَا فَلَا يَكْفُرُ
بِحَادِثِهَا وَقُلْنَا ثَانِيًا إِنَّهُ لَمْ يَثْبُتْ نَقْلُ صَرِيحٍ وَقَوْلٌ صَحِيحٌ مِنْ
أَحَدِ الْأَيْمَةِ الْأَرْبَعَةِ عَلَى تَحْرِيمِ مَا فَعَلَهُ إِخْوَانُنَا وَكَمْ مِنْ كَلَامٍ
صَادَقْنَاهُ فِي هَذِهِ الْمَسْئَلَةِ وَجَدْنَاهُ غَيْرَ صَحِيحٍ وَكُوَسَلِمَ اللَّهُ حَرَامٌ
عِنْدَ بَعْضِ الْأَيْمَةِ لَكِنْ لَا خَفَاءَ لَهُ لِعَقْلِ سَلِيمٍ فِي أَنَّهُ مَبَاحٌ عِنْدَ
الشَّافِعِيَّةِ فَيَجُوزُ فِي بَعْضِ الْأَوْقَاتِ لِإِخْتِيَارِ هَذَا الْمَذْهَبِ كَمَا
ذَكَرَ مَجْمَعُ الْفَتَاوِيِّ إِنَّهُ رُوِيَ عَنْ أَبِي يَوْسُفَ أَنَّهُ صَلَّى بِالنَّاسِ

- ١٣٥
(183 a)

- 1 N : شافعيك A٢ : شافعيك .
2 NA : قائم .
3 N : وغيريره A١ : وغير كسه لره .
4 NA : - « الحنفية » .
5 NA : بنقل .
6 NHA : خفاء .
7 N : هذه .
8 : مجموع فتاوى .

يوم الجمعة ثم أخبر بوجود الفأرة في بئر الحمام وقد كان اغتسل فيه وكان ذلك قبل تعرف الناس فقالنا أخذ بقول إخواننا من أهل المدينة إذا بلغ الماء قلين لا يتنجس ولا يحتمل الخبيث ولم يكن ذلك مذهبه إن شئى كلامه وجوز علماؤنا في زماننا في المداين كلها صلوات الجنازة للغائب كجنازات السلاطين وعلماؤ العمل والمشايخ الكمل ولم يمنعوا وهي غير جازية في مذهب الحنفية فلم لا يجوز هذا مع أن الأولياء والمحققين فعلوا أكر سن ديسك كه سنك اكثر اشارت ايلدوك ادله مذهب شافعية اوزره در اما مذهب حنفيه بويله دكدر پس فايدة ندر بز جواب ويزورز اولابري بودر كه بزم مدعائم ثابت اولدي كه اول مسئله مختلف فيه اوله سيدر پس بالاجماع اولمز وجاهدى الكفار اولنمز و ثانيا دخي ديروز نقل صريح و قول صحيح ايله اسمه اربعة نوك برندن ثابت اولمه دي بزم فردا شلريزك اشله دو كى رقص و حركتك اوزريه / تحريم ثابت اولمدى بلكه ابو حنيفة قتنده حرام اولن رقص رقاصلرك

١٣ ب
(183 ب)

- ١ : يوم
٢ : H 2 معرف
٣ : ابن تيمية ، تقى الدين احمد بن عبد الحلیم الحراني ، مجموع فتاوى ، باب المياه ، جلد ١ ، ص ١٨٢
- NA 4 : صلاة
NA 5 : في المساجد السلاطين
NA 6 : والعلماء
NA 7 : يسمقوا
NA 8 : ايلدكك
NA 9 : حنفيه ده
NA 10 : فائده
NA 11 : ويزورز
NA 12 : اولديكه
NA 13 : الائمة
NA 14 : اربعة نوك
NA 15 : المدي
- NA 16 : فردا شلريزك
NA 17 : اشلايكى
NA 18 : اولان
NA 19 : رقاصلردر

و اهل لعبك رقصید، تسلیم ایدہ لم کہ بعض ائیمہ قتنده حرام
اولسون لکن عقل سلیم صاحبی اولن کمسیدہ خفا یوقدر کہ
تحقیقا رقص شافعیہ قتنده مباحدر پس بعض اوقاتده شافعی
مذہبین طوتمق جائزدر^(۲) نتہ کم^(۳) مجمع الفتاوی^(۴) ده ذکر اولندی
ابو یوسفدن روایت اولندی کہ برکون ناسله صلوت جمعہ^(۵)
بی قلدی صکره غسل ایلدوکی^(۶) حمامک قویسنده^(۷) فارہ واقع
اولمہ سننی^(۸) اکا خبر ویردیلر وانک اغتسالی ناسانی بلزدرن
اول ایدی پس ابو یوسف مذہب شافعی^(۹) طو توب دریکه^(۱۰)
سن اخذ ایله اهل مدینہ دن اولن اخوانمک قوللرینی کہ
انرون قولی بورر کہ قحی صو قلتین مقدارنه ارسه نجس
اولمز و خبشی احتمال اولمز^(۱۱) بو خود ابو یوسفک مذہبی دکلر
ودخی زمانه مزده^(۱۲) اولن علما تجویز اتمشلدر کہ هر شهر لردہ
جنارہ غایب ایجون نماز قلنہ مثلا علماء عاملین و مشایخ
کاملین و سلاطین عادلینک نمازلری و علماء حنفیہ بونی منع^(۱۴)

- 1 NA : اولان .
2 NA : جائزدر .
3 NA : ننگم .
4 NA : الفتاویده .
5 NHA : صلوقر .
6 NA : ایلدیکی .
7 NA : قیوسننه .
8 NA : اولمنن .
9 N : شافعی بی ؟ A : شافعی .
10 NA : دیدیکه .
11 NA : اولمنن .
12 NA : زمانزده .
13 NA : علماء .
14 NA : « جنارہ » غایبلر .

استمزلر با خصوص که بو مذهب // حنیفه ده یوقدر پس رقصک
 بعضی اوقاتده فرح و سرور محلنده مباح اولمه سی نیچون جایز
 اولیه بونک برله که اولیاء محققین ایلمشدرده^(۲) و اصفیاء مدققین
 بوکاری قلمشدرده. فإن قلت فما بال الطباع تنفر عن الرقص و
 تسبق الأوهام الى أنه باطل و لهو و مخالف للدين فلا يراه ذو
 جد إلا و ينكره قلنا إن الجد لا يزيد على حد رسول الله و قد
 رأوا الحبشة يزفنون في المسجد و ما أنكره فإذا كان الرسول
 أم ما أنكر مثل رقص الحبشة فكيف ينكر العلماء^(۵) مثل
 تواجدنا و حرکاتنا و دوراننا الذي يشابه الرقص من وجه
 وهو عين عبادة في الحقيقة بالنسبة إلینا و مجاهدة النفس
 اگر سن دیرسک که اکثر طبیعتک حالی و شانی نه ده که قصد
 نفرت ایدر و وهملر اکا سبقت ایدر که اول رقص باطل و لهو
 اوله و دینه مخالف اوله پس هیچ برجد صاحبی و اینک صاحبی
 اول رقصی کور من الا اکانکار ایدر بز دیروز^(۴) تحقیقا هیچ برجد

- ۱۲ α
(184 α)

NA1 : اول موسی .
 NA2 : « ایلمشدرده » .
 H3 : راه
 4- علیه السلام .
 6 : موسیقی عبادة اوله بیلمی ؟ با فکرت سلیمان اولوداع ، اسلام آچیمسندن موسیقی
 و سماع ، ص ۱۱۰ .
 NA7 : ندر که .
 N 8 : دیروز ، A ، در یز .

(۱) ایلمشدرده
 (۲) ایلمشدرده
 (۳) ایلمشدرده
 (۴) ایلمشدرده
 (۵) ایلمشدرده

5 : حدیث قاینادرلیله ثابتدر کی حضرت پیغمبر زماننده رخس او نیک عبادتنی آز گورن
 و یا اونک عبادتی قارشیمسند کندی عبادتنی آز گورن و امید سر لیکه دوشن کشیلر اولمشدر . آشاغیدده
 کی حدیث بوکه بر منالدر . عن النسیان مالک رضی الله عنه یقول جاء ثلاثة
 رهط الى بیوت ازواج النبی (صلعم) یسئلون عن عبادة النبی (صلعم) فلما أخبروا
 كأنهم تقالوا ها فقالوا و این عن من النبی (صلعم) قد غفر له ما تقدم من ذنبه
 وما تأخر قال احد لهم اما انا فانی اصلی اللیل ایداً و قال آخر انا صوم الدهر ولا
 أفطر و قال آخر انا اعتزل النساء فلا أتزوج ابداً فجاء رسول الله (صلعم) فقال
 انتم الذین قلتهم کذا و کذا أما والله انی لاخمشاکم لله و اتقاکم له لکنی اصوم
 و أفطر و اصلی و أرقد و أتزوج النساء فمن رغب عن سنتی فلیس منی . (البخاری)

وهي صلاح حضرت رسولك جدّي وصلاحى اوزره زياده اولمز
حال بوكه اول سلطان عايشه ايله حبشه نوك⁽²⁾ رقصه نظر
ايلدي وانلر مسجده رقص ايدر لردي و حضرت انلره انكار ايلمهري⁽³⁾
ليس نه حاله علماء بزم تواجد مز و حر كاتمز و دور انمز مثللى شيته⁽⁴⁾
انكار ايدر لر ايله دور انمز كه من وجه رقصه مشابه در و اول
رقص عين عبار تد حقيقته بزه نسبت ودخى بجاهده نفسد
ثم ما علم بان قول القايل ان ما فعله المولوية وبعض الصوفية على
الريثة المعروفة المشهورة كفر لانه رقص والرقص حرام بالاجماع
فمستحله كافر انما يصح بان يجمع على كونها رقصا وعلى ان كل
الرقص حرام ولا اجماع في واحد منهما فانه عندنا وعند بعض
العلماء المشايخ ليس برقص لما ان الرقص ما به يشغل عن الله و
ما فعله اخواننا والصوفية ما به يشغل بالله واهله عارفون
بذلك وان لم يقبله المنكرون نظرا الى الظاهر ان دن صكره سن⁽⁷⁾
بل اى سامع اولن كسمه⁽⁸⁾ تحقيقا شول قايلك قولى كه⁽¹⁰⁾ ابتداي

1 NA - « هيج » .

2 NA حبشه نك .

3 NA مسجده .

4 NA انلرى .

5 NA ايلدي .

6 NA شيعى .

7 NA - « سن » .

8 NA اولان .

9 NA كيمسه .

10 NA قائلك .

کتابده مرور ایتدی که دریکه مولویه و بعضی صوفیه نؤک هیئت⁽²⁾
معروفه و مشهوره اوزره اشله دوکلری⁽³⁾ رقصه و رقص حرامده
بالاجماع و رقصک مستحلی⁽⁴⁾ کافر در بو قول صحیح اولمز الا شول
زمانده که اول هیئت⁽⁵⁾ معروفه نؤک اوزرینه اجماع اولنه رقص
اولمه سینه و دخی اجماع اولنه هر رقصک حرام اولمه سینه بویکی⁽⁶⁾
سینوک برنده هیچ اجماع یوقدر زیرا بزم قتمزده و بعضی علما و⁽⁷⁾
مشایخ قتلرند بو فعل رقص دکدر انچون نکه تحقیقا رقص
شول شیئه دیرلر که الله دن غیره مشغول قله و بزم اخوانمیزک⁽⁸⁾
و صوفیه نؤک اشله دوکلری⁽⁹⁾ اول/شیدر که الله مشغول قله و⁽¹⁰⁾
بو رقصک اهلی عارفلر در بو معنایه اگر چه منکرلر ظاهر نه
نظر بونی قبول اتمزلر سده و العاقل یعلم عند الشمسک⁽¹¹⁾
بذیل الانصافی انرا لؤکان فیها اجماع لؤما فعله کثیر من الکابر
کالجسیه و ابن الفارضی و حضرت المولانا و أمثالهم و لؤما أباحه⁽¹³⁾

-14 b
(184 b)

- NA 1 : ایتدیکه .
NA 2 : صوفیه نؤک .
NA 3 : اشلدیکی .
H 4 : مستحل ؟ NA : - « مستحلی » .
NA 5 : هیئته .
NA 6 : المسنه .
NA 7 : ایکسک .
NA 8 : اللهدن .
NA 9 : اشلدکلری .
NA 10 : قلور .
H 11 : نظر ایده نی ؟ NA : ایدوب نظر
NHA 12 : - « بونی » .
NA 13 : ابن فارضی .

كثير من العلماء كالغزالي والإمام القاشي والسهروردي ونجم الداية^(١)
 وغيرهم ولما نقل التاتارخان جواز بعض المشايخ بشرط معقولة^(٢)
 ولما جوز صاحب التسهيل في الفتاوي التواجد بصحة النيّة^(٣)
 ولما استقبح طعن الطاعنين^(٤) وشنع على تشنيعهم على الفقهاء
 قطب العلامة مولانا سعد الدين صراحة ورمزاً ولما جهل هؤلاء
 الطاعنين وقبح عقيدتهم^(٥) الشيخ علي سمرقندي في تفسيره^(٦)
 وعقل اولن كسه^(٧) زيل انصافه تمسك ايلدوكة بلوركة تحقيقاً بوهيئة^(٨)
 معروفه الكربوهيئة مشهوره اجماع اوليدي اول رقصي اشلمبيدي الكابردن
 چوق كسه جنيد و ابن فارض وحضرت مولانا كبي سلطانر
 ودخي الكربو رقصن اجماع اوليدي علمادن امام غزالي وامام قاشي
 و شيخ سهروردي ونجم دايه و بونلر امثالي كبار بوني مباح قلر لميدي^(٩)
 و تاتار خانيه دن شروط معقوله ايله بعض مشايخه جوازي نقل
 اولنورميدي وصاحب التسهيل^(١٠) تواجد فتوا سندد صحت^(١١)
 نيته جوازين روا كوررميدي و قطب علامه
 سعد الدين صراحة و رمزاً طاعنلر و ك^(١٢)

NA 1: «بشروط معقولة واقوال في الوجود مراتب بعضه بالاظهار فلا انكار فيه مطلق
 وبعضه بالاختيار وهو التواجد فلا وجه للانكار ايضاً مطلقاً لصاحب التسهيل
»

NA 10: اهل تواجد.
 NA 11: صحة
 NA 12: طاعنلر و ك

تاتارخان: الفوائد المنصبة من الفتاوى التاتارخانية
 بولنامدي
 2: صاحب التسهيل: حفي كتابلر دن تسهيل الفتاوى اولدوغنى ظن ايد يوروم، بولنامدي
 3: مولانا سعد الدين، بولنامدي

NA 4: عقيدته لهم
 5: علي سمرقندي، علاء الدين علي بن يعقوب السمرقندي، بحر العلوم، بولنامدي
 NA 6: كيمسه
 NA 7: ايلدوكة
 NA 8: اكثر
 NA 9: قلور لميدي
 NA 10: (IV 4 a)

طعنني و فقرا اوزره تشنيع ايدنلوك تشنيعني قبيح عدايدر ميدي
و بو طاعيني شيخ علي سمر قندي تفسير تجريد و عقيد لر مين
تقبيح ايدر ميدي فالإجماع على مراتب إجماع الصحابة ثم إجماع
التابعين من بعدهم فيما لم يرو فيه خلاف من الصحابة ثم إجماعهم
فيما روي فيه خلاف منهم فهذا إجماع مختلف فيه فالأول بمنزلة
الآية والخبر المتواتر يكفر جاحده والثاني بمنزلة الخبر المشهور
يُضلل جاحده فالثالث لا يفكر ولا يضل جاحده لما فيه من
الاختلاف كما صرح به في علم الأصول پس اجماع برتبه مرتبه
مرتبه اوزرينه در اول اجماع صحابه در اندن صكره صحابه دن صكره
كلن امتك اجماعيدر كه اول مسئله ده صحابه نوک اختلافي روايت
اولمه مش اوله اندن صكره اول امتك اجماعيدر برشي اوزرد
كه صحابه دن اختلافي روايت اولنمش اوله بو او چنجي مختلف
فيه در اجماع صحابه اكر تواتر له ثابت اولديسه نص شريف وخبر
صحيح منزله سنده در جاحدي اكفار اولنور وايكنجي اجماع خبر مشهوره

- 10 a
(185 a)

NA 1 : ايدنلوك .

NA 2 : طاعيني .

NA 3 : تفسيرنده .

NA 4 : لم يرد .

NHA 5 : يكفر .

NHA 6 : - « مرتبه » ساده جه « P » نسخه سنده مكرر يازلمشدر .

NA 7 : كلان .

NA 8 : - « امتك » .

NA 9 : صحابه نك .

NA 10 : شيعي .

منزله سنده در جاھدي تضليل اولنور و او چنجي اجماع مختلف فيه
در جاھدي تكفير و تضليل اولنور و انما يكون ذلك الفعل المشهور
كفراً إذا كان الإجماع عليه إجماع الصحابة وكان إجماعاً قطعياً
إذا ثبت بالتواتر إجماعهم وأنى ثبت ذلك بل للإجماع أصلاً و
من ادعى الإجماع فقد بُرِّهت بُرْهتاناً عظيماً وإذا ذكر إجماع الصحابة لم
يكن قطعياً حتى لم يثبت بالتواتر وإن ثبت بالشهرة أو
بالأحاد لا يكون جاھدہ كافرًا⁽³⁾ بو فعل مشهور اول زمانده كفر
اولور ديكه انوك اوز رينه اجماع اوليدي زيرا صحابه نوك اجماعي⁽⁴⁾
اجماع قطعي در اكر انلوك اجماعي تواتر له ثابت اولديسه نه⁽⁵⁾
حاله صحابه نوك اجماعي ثابت اولدي بلكه اصلا اجماع بونك
اوز رينه بو قدر و شول كمنسه كه اجماع ادعا ايدر برهتان عظيم
ايدر و قن اجماع صحابه ذكر اولنسه قطعي اولمز مادامكه اول
اجماع تواتر له ثابت اوليه اكر شهرت له و يا آحاد امت له ثابت
اولور سه جاھدي كافر اولمز علم اصولده بويله در . فاذا تحققت⁽⁶⁾

1. NA4 : جاھدي . طوغرسي ده بودر .

2 : طوغرسي جاھدي در .

3 : جاھدہ خطأ كما مرّ .

4 : NA 4 : انك

5 : NA 5 : اجماع صحابه .

6 : NA 6 : صحابه نك .

7 : NA 7 : « اجماعي ثابت اولدي زيرا اجماع قطعيدر » .

8 : NA 8 : انلوك .

9 : NA 9 : شو كيمسه (١٨٤٦)

10 : جاھدي خطأ كما مرّ .

وَتَيَقَّنَتْ أَدَلَّتْنَا فَاَعْلَمُ اِنْ الْحَقَّ وَالِدَيْلُ لَنَا لَا لِلْمُنْكَرِيْنَ لِأَنَّ مِنْ
دَيْلِهِمْ يَلْزِمُ تَكْفِيْرَ الْمَجْتَهِدِ وَتَكْفِيْرَ مَسْتَحْلِ الرِّقْصِ وَمُبِيْحِهِ مِنْ
الْعُلَمَاءِ وَالْمَشَائِيْخِ/ نَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنْ حَسَدِ الْحَاسِدِيْنَ وَفَتْوَى عُلَمَاءِ
الْمُتَكَبِّرِ الْمُنْدَرَجِيْنَ تَحْتَ قَوْلِ النَّبِيِّ ؑم اِنَّ اللّٰهَ لَا يَقْبِضُ الْعِلْمَ
اِنْتِزَاعًا وَّلٰكِنْ يَقْبِضُ الْعِلْمَ بِقَبْضِ الْعُلَمَاءِ حَتّٰى اِذَا لَمْ يَبْقَ عَالِمًا
اِخْتَذَ النَّاسُ رُؤْسًا جَرَّهَا لَآ فَنَسِئَلُوْا فَاَفْتَوْا بِغَيْرِ عِلْمٍ فَضَلُّوْا
وَأَضَلُّوْا ⁽²⁾ پَسْ فَيَنْ تَحَقَّقْ وَتَيَقَّنْ اَيْلِدِكْسَه بَزْم اِدَلَه مَزِي پَس بِلْكَه
حَقَّ وَدَيْلِ بَزْم دَر مَنْكَرِيْنِك دَكْلَر زِيْرَا اَنْلِرُوْكَ ⁽⁴⁾ دَيْلِيْنْدَنْ تَكْفِيْر
مَجْتَهِدِ وَتَكْفِيْر مَسْتَحْلِ رَقْصِ وَ مَبِيْحِ رَقْصِ اَوْلِنْلِرْ عُلَمَاءِ وَ مَشَائِيْخِ
دَنْ هَر كَيْمِ اَيْسَه لَازِم كَلُوْر حَاسِد لِرُوْكَ ⁽⁶⁾ حَسَد دَنْدَنْ ⁽⁴⁾ وَ عُلَمَاءِ
مُتَكَبِّرِيْنِك فِتْوَا سِنْدَنْ اللّٰهِيْه صَغُوْر ز اَيْلَه عُلَمَائُوْكَ فِتْوَا
سِنْدَنْ لَكِه قَوْلِ نَبِيِّ نُوْكَ تَحْتَسِنْدَه حَالِلِرِيْ مَنْدَرَجِ اَوْلَه نَنْتَم اَوْلِ سُلْطَانِ
بِيُوْر، تَحْقِيْقًا اللّٰه تَعَالَى عِلْمِيْ عِبَادَنْدَنْ قَبْضِ اَيْلِمُوْزِعِ اِتْمَكَلْكَه وَ
لَكِنْ عِلْمِيْ قَبْضِ اَيْلِرْ عِلْمَائِيْ قَبْضِ اِتْمَكَلْكَه حَتّٰى دَنْيَا دِه بِرْ عَالَمِ بَاقِي

-10 b
(185b)

- 1 : عليه السلام .
- 2 : البخارى ، الصحيح ، علم : ٣٤ ، جلد ١ ، ص ٣٤
- 3 : NA 3 : بزمدر .
- 4 : NA 4 : انلرك .
- 5 : NA 5 : مشايخن .
- 6 : NA 6 : حاسد لرك .
- 7 : NA 7 : حسد ندن .
- 8 : NA 8 : نيتك .
- 9 : NA 9 : عباد ندن علمي .
- 10 : NA 10 : علمايي .

(۱) قلزم ناس اتخان ايدر لر جرّال رئيسلريني پس انلردن سؤل ايدده لر انلردنخي بغير علم فتوا ويره لر پس هم ضالّ هم مضلّ اوله لر فان استفتيت فيه^(۲) فنعم المفتي الجنيد ونعم المقتدى لمن اتبع الرهدي المولانا ونعم المحقق المنصف الامام الغزالي وغيرهم من المشايخ رحمهم الله^(۳) و فخالقوهم من اهل الظاهر كما لقطرة بالنسبة إلى بحار علومهم والذرة بالنسبة إلى أتباع نبيهم فكيف يكرّون مثلهم مثلهم اكر سن بو خصوصه فتوا طلب ايدرسك پس نه كوزل مفتي در^(۴) بو حقه حضرت جنيد// ونه كوزل مقتدار هدايه تا بع اولن كسيه حضرت مولانا ونه كوزل منصف و محققدر بو خصوصه امام غزالي و بو نلردن غيري اولن مشايخ و اهل ظاهر دن بو نلرك مخالف بو نلروك^(۵) بحار علومنه نسبت بر قطره در و انلروك اتباعي بو نلروك نسلرينك^(۶) شريعتنه اتباع ايلدو كنه نسبت بر ذره در پس بو مثلي كسه لر اول مثلي كسه لره^(۷) نجه انكار^(۸) ايدده بلور^(۹) / و قال بعض المنكرين لو رقص مولانا و اباحه لفقرايه

- ۱۶ α
(186 α)

- NA 1 : قالماز .
- NA 2 : فاستفتيت .
- NA 3 : + « تعالى » .
- NA 4 : مفتيدر .
- NA 5 : بو خصوصه .
- NA 6 : اولانه .
- NA 7 : اولان .
- NA 8 : و بو نلرك .
- NA 9 : نسلرينك .
- NA 10 : ايلد كنه .
- NA 11 : كيمسه .
- NA 12 : كيمسه لري .
- NA 13 : ايدر .
- NA 14 : لفقرايه .

لذَكَرَ فِي مَثْنَوِيهِ قَلْنَا لَمْ يَعْلَمْ هَذَا الْقَائِلُ الْمَثْنَوِيُّ وَلَمْ يَتَتَّبِعْ وَإِلَّا
 ذَكَرَ فِيهِ فِي مَوَاضِعَ كَثِيرَةٍ لَا سِوَاهَا فِي رِيوَانِهِ حَرَضَ فَقَرَأَ وَرَغَّبَ
 إِلَيْهِ كَمَا قَالَ فِي مَثْنَوِيهِ : مَثْنَوِي

دَسْتِ مِي زَدِ چُون رَهِيدِ اَز دَسْتِ مَرَكِ
 سَبَزُ وَرَقْصَانِ دَرِ هَوَا چُون شَاخُ وَبَرَكِ

جَانِزَهَايِ بَسْتِه اَنْدَرِ آبِ وَكَلِ
 چُون زَهْنِدِ اَز آبِ وَكَلِهَا شَادِ دِكِ

دَرِ هَوَايِ عَشَقِ حَقِ رَقْصَانِ شَوْنِدِ
 هَمچُونُ قَرَضِ بَدْرِ بِي نَقْصَانِ شَوْنِدِ

جِسْمِ شَانِ دَرِ رَقْصِ وَجَانِزَهَا خُوْدِ مِيْرَسِ
 وَانِكِهْ كَرِ دِجَانِ اَز اَنْزَا خُوْدِ مِيْرَسِ^(۶)

حَفْظَنَا اللهُ وَوَلِيَاكُمْ مِنَ الْاِثْكَارِ اِلَى الْكِبَارِ

1 NA : كذکر .

2 NA : القائل .

3 H : بی زد ؛ A : میزد .

4 A : آب کلی .

5 H : دَهْنِدِ ؛ NA : رهند .

6 NA : از بینها .

7 : المولانا جلال الدین الرومی ، المثنوی ، ترجمه و شرح : طاهر المولوی ،

جلد / ۳ ، بیت / ۱۳۴۰ - ۱۳۴۵ - ۱۳۴۶ - ۱۳۴۷ . ص / ۷۰۴ - ۷۰۸ - ۷۰۹ .

الباب الثاني في إباحة السماع

إعلم أنَّ حقيقة السماع إسترواحٌ من تعب الوقت و تنفسٌ من كُرْبِ الاحوال فنذكر الدلائل^(١) على إباحته ثم نجيب لمن أنكره ودليل الإباحة وإن كثر في المطولات والمعتبرات من كلام الثقات لكن لم يكن لايقة لفهم أطفال الشريعة فأوردت أن أحيب لهم على قانون الشرع أي سامع أولن كمنه بكلل^(٢) و اكاه اولغل^(٣) كه حقيقت سماع تعب وقتندن راحت طلب اتمكلكدر و غموم احوال دن تنفس اتمكلكدر پس بو سماعك اباحتي اوزره بز دلائل ذكر ايد^(٤) و اذن صكره سماعه منكر اولنه جواب ويرور^(٥) و سماعك اباحتنه دليل اكر چه كلام ثقاتدن كتب معتبرات و مطولاتده چوق اولدي لكن اطفال شريعتك فهمنه لايقا اولمه دي پس بن مراد ايلدمكه بولنده على قانون الشرع جواب ويرم^(٦) فأوردت أولاً أقاويل الثقات في السماع ومن جملتها قول أبي طالب المكي نقل إباحة السماع عن جماعة من الصحابة وأهل

1 NA : الدلائل .

2 NA : كمنه .

3 H : بكلل ؛ NA : بل .

4 NA : اولغللكه .

5 NA : ايد^(٤) و .

6 NA : ويرور .

7 NA : - « كلام » .

8 NA : - « ويرم » .

9 H : جماعة .

السنة فقال سمع من الصحابة عبد الله بن جعفر وابن زبير
والمغيرة بن شعبه⁽³⁾ والمعوية وغيرهم وقال قد فعل ذلك كثير
من السلف صحابي وتابعي وقال لم يزل الحجازيون عندنا بمكة
يسمعون السماع في افضل ايام السنة كايام التشريق وفي
بعض الاوقات في حالة السرور⁽⁴⁾ پس بن ايراد ايلدم اولا ثقاتك
اباحت سماعه اولن قوللرني⁽⁴⁾ واول اقاويلك جمله سنندن حضرت⁽⁵⁾
ابي طالب مكي نوک قولى اول ابو طالب قوت القلوبه⁽⁶⁾ سماعك
اباحتني جماعت صحابه دن نيجه كمسه لردن نقل ايلدى واهل سنندن
دخى نيجه كمسه دن نقل ايله دى پس دديكه⁽¹⁰⁾ اصحاب كرامدن عبدالله
ابن جعفر سماع ايلدى وابن زبير ومغيره بن شعبه⁽¹²⁾ ومعويه و
بونلردن غير سى دخى سماع ايله ديلر⁽¹⁵⁾ ودخى ابو طالب مكي بيورديكه
بو فعلى اشله ديلر⁽¹⁶⁾ سلفدن چوق كمسه لر صحابي دن وتابعين دن⁽¹⁹⁾
ودخى ددى ابو طالب دايم⁽²⁰⁾ حجازيون بزم قتمزده مكه ده⁽²²⁾ سماع
ايدرلردى افضل ايامه ايام تشريق كى كونلرده و بعضى ايام

- ١٦ b
(186b)

- NA 1 : « اهل السنة فقال سمع من الصحابة » . NHA 15 : ايلدير .
NA 2 : ابن .
NHA 3 : ابن .
N // 15 b (186 b) .
NA 4 : اقاويلنى .
NA 5 : جمله سنندن .
NA 6 : مكينك .
NA 7 : ابي طالب .
NA 8 : قوت .
NA 9 : جماعت .
NA 10 : « واهل سنندن دخى نيجه كمسه دن نقل ايلدى » .
NA 11 : دديكه .
N 12 : مغيرة بن شعبه ؟ ، مغيرة بن شعبه .
A 13 : معاوية .
NA 14 : غير سى .

- NA 16 : اشلديلر .
NA 17 : كمسه .
NA 18 : صحابي دن .
NA 19 : تابعين دن .
NA 20 : ديدى .
NA 21 : « دايم » .
NA 22 : « مكه ده » .
NA 23 : « استماع ايدرلردى » .

سرورده ولم يزل أهل المدينة مؤاظبين لأهل مكة على السماع
إلى زماننا هذا وكان أبو الحسن العقلائي من الأولياء يسمع ويؤله
عند السماع وكتب فيه كتاباً يرد فيه على منكريه وكذلك جماعة^(٥)
منهم صنفوا على منكريه إلى هنا كلامه أهل مدينه رضى أهل مكة
إليه سماع^(٣) أوزره مداومت ومواظبت إليه دن خالى اولمه دييار^(٢) الى
زماننا هذا وأبو حسن حقلاني اولياء اللهدن بر كمنه در^(٤) سماع ايدر
دي و كمال ولة و شورش اظهار ايدر دي عند السماع^(٥) وبو سماع
خصوصه بر كتاب ايلديكه اول كتابه سماعه منكر اولنلري
رد ايلدي وكذلك اولياء اللهدن يجه جماعت^(٦) سماع خصوصه
كتابر تصنيف ايدوب منكر سماع اولنلري رد ايلديار بوريه
كلنجه يه دك ابو طالبك كلامك مفهوميدير ومن جملتها
قول الإمام الغزالي قال اعلم أن قول القائل السماع حرام معناه إن
الله يعاقب عليه وهذا أمر لا يعرف بمجرد العقل بل بالسمع
ومعرفة الشرعيات محصورة في النص^(١٠) أو القياس على المنصوص

1. NHA + « و »
2. NA : اولديار
3. NA - « هذا »
4. NA : كمنه در
5. NA - « و »
6. NA : جماعة
7. NA + « مكينك »
8. H : القائل ؛ NA : القائل
9. NA : معرفة
10. NA : النفس

وَأَعْنَى بِالنَّصِّ مَا أَظْهَرَهُ رَسُولُ اللَّهِ بِقَوْلِهِ أَوْ فَعَلَهُ وَبِالْقِيَاسِ الْمَعْنَى
 الْمَفْرُومِ مِنَ الْفَاعِلِ وَأَفْعَالِهِ فَإِنْ لَمْ يَكْ فِيهِ نَصٌّ وَلَمْ يَسْتَقِمَّ
 فِيهِ قِيَاسٌ بَطُلَ الْعُقُولُ بِتَحْرِيمِهِ وَبَقِيَ فَعْلٌ لِأَجْرَحِ فِيهِ كَسَائِرُ
 الْمُبَاهَاتِ وَلَا يَدُلُّ عَلَى تَحْرِيمِ السَّمَاعِ نَصٌّ وَلَا قِيَاسٌ^(۱) وَأَوْلَا قَاوِيلِكَ
 جَمَلُهُ سَنَدُنْ دَرِ إِمَامِ غَزَالِي نُوَكُّ قَوْلِي حَضْرَتِ إِمَامِ بِيورْدِيلِرْ كَهْ إِي
 سَامِعِ أَوْلَانِ كَمْسَهْ^(۲) بَلْكَكَلْ^(۳) سَمَاعِ حَرَامِدِرْ دِينَ قَايْلِكَ قَوْلِي نُوَكُّ
 مَعْنَا سِي دِيمَكْدِرْ كَهْ تَحْقِيقًا لِلَّهِ تَعَالَى أَلُوَكُّ أَوْزُرِينَهْ عَقَابِ إِي دِرْ
 دِيمَكْدِرْ وَ سَمَاعِكَ حَرَامِ أَوْلَمَهْ سِي بَرَانِدِرْ كَهْ مَجْرَدِ دَلِيلِ عَقْلِي
 إِي لَهْ بَلَنْزِ بَلْكَهْ سَمَاعِلَهْ وَنَقْلَلَهْ بَلَنْوَرِ وَمَعْرِفَتِ شَرْعِيَاتِ مَحْصُورَهْ
 دَرِ نَصِّ وَ قِيَاسِ مَعْرِفَتِنَهْ وَنَصْدِنِ مَرَادِ أَوْلَدِرْ كَهْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى
 اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنْ أَظْهَرَ إِي لَدِي قَوْلِيلَهْ وَبِأَخُودِ فَعْلِيلَهْ وَ قِيَاسِدِنِ
 مَرَادِ أَوْلَانِ أَوْلَدِرْ كَهْ حَضْرَتِ رَسُولِكَ الْفَاعِلِ وَأَفْعَالِدِنِ مَفْرُومِ
 أَوْلَانِ مَعْنَادِرِ بَيْسِ بُو سَمَاعِ خُصُوصِنَهْ نَصِّ أَوْلَمَهْ دَيْسَهْ وَ قِيَاسِ
 دَخِي مَسْتَقِيمِ أَوْلَمَهْ دَيْسَهْ بُو سَمَاعِكَ تَحْرِيمِنَهْ أَوْلَانِ قَوْلِ بَاطِلِ أَوْلَدِي

- ۱۷ a
(۱۸۷ a)

NA 1 : « صلى الله عليه وسلم » .
 NA 2 : « يكن : A ؛ يكفيه » .
 NA 3 : « يستقيم » .
 NA 4 : « بتحريره » .
 NA 5 : « خرج : خرج . طوغوبسي "خرج" در » .
 NA 6 : « كسائر » .
 NA 7 : « غزالي ، احياء ، جلد / ، ص / ۶۸۱ » .
 NA 8 : « غزاليك » .
 NA 9 : « كيمسه » .
 NA 10 : « بلكل : بلكله » .
 NA 11 : « - خود » .
 NA 12 : « اولان » .

وسایر مباحات کبی فعل باقی قلبیکه انده حرج و رحمت یو قدر
هیچ بر نص و بر قیاس سماعک تحریمه دلالت ایله نر و اما باحثة
فقد دل النص والقیاس علیه أما القیاس فهو إن الغناء اجتمعت
فیه معان ینبغی أن یبحث عن آحادها ثم عن مجموعها فإن فیه
سماع صوت طیب موزون مفهوم المعنی لمحرك القلب^(۲) اما
سماعک باحتی اوزره نص و قیاس دلالت ایدر اما قیاس اولدر که
تحقیقا غنا یعنی ارمق و خوش آوازله سرود و سرآغاز قلمقدن
ینجه معانی مجتمعه^(۴) لایق اولن اولدر انوک^(۵) افرادندن بحث اولنه
اندن صکره^(۷) مجموعی سندن بحث اولنه زیرا اول غناده صوت طیب^(۹)
و صدای موزون سماع الملک وارد ایله صوت موزونکه مفهوم
المعنی و متحرك للقب در^(۱۱) ثم الطیب/ ینقسم إلى الموزون وغيره
والموزون ینقسم إلى المفهوم كالاشعار وإلى غیر المفهوم كأصوات
الحمامات^(۱۲) اندن صکره صدای طیب منقسم اولور صدای موزونه
و صدای غیر موزونه و صوت موزونه دخی منقسم اولور مفهوم

- ۱۷۶
(۱۸۷۶)

- NA1 : ساثر .
NHA2 : للقلب ، غزالی ، احیاء ، جلد / ۲ ، ص / ۲۸۱ .
NA3 : غناء .
NA4 : مجتمعه در .
NA5 : اولان .
NA6 : انک .
NA7 : اندن صکره .
NA8 : مجموع سیندن .
NA9 : طیبه .
NHA10 : موزونی .
NA11 : للقلبدر .
12 : غزالی ، احیاء ، جلد / ۲ ، ص / ۲۸۱ .

المعنى اولن صوته اشعارك مفهوم اولدغى كىبى وغير مفهومه دخى
منقسم اولور، حمامه لروك^(۱) صواتى كىبى اما سماع الصوت الطيب
من حيث انه صوت طيب فهو حلال بالقياس والنص^(۲) اما صوت
طيبى سماع اتمك طيب اولدغى حيثىدن حلالدر بالقياس وهم
بالنص اما القياس فانه تلذذ حاسة السمع بإدراك ما هو
مخصوص به كتلذذ العقل بالعلوم والمعارف وسائر^(۳) الحواس
فلذت البصر بالمبصرات الجميلة ولذت الشم بالروائح الطيبة^(۴)
ولذت الذوق بالطعوم اللذيذة ولذت اللحم باللين والملايمة^(۵)
اما قياس بودر كه تحقيقا سماع حاسة سمعك تلذذى در شول^(۶)
شيك ادراكنده كه اول^(۸) سمعه مخصوصدر نته كم عقلك علوم^(۹)
و معارفه تلذذ ايله دو كى كى و سائر حواسك هر برينه مخصوص^(۱۰)
اولن ادراكه كندويه ملايم اولن شيدن تلذذ ايله دو كى كى پس
بصرك تلذذى مبصرات جميله ايله در و شمك تلذذى روائح طيبه
ايله در و قوت زايقه نك تلذذى نفس طعامر ايله در و قوت^(۱۱)

NA 1 : « صدای موزونه و صدای غیر موزونه و صوت موزونه دخى منقسم اولور مفهوم المعنى اولن صوته اشعارك مفهوم اولدغى كىبى وغير مفهومه دخى منقسم اولور... »

N // 176b (182b)

2 : غزالى ، احیاء ، جلد ۱ ، ص ۶۸۱ .

NA 3 : سائر .

NHA 4 : فلذة .

H 5 : الزوق ؛ NA : الشوق .

6 : غزالى ، احیاء ، جلد ۱ ، ص ۶۸۲ .

NA 7 : تلذذیدر .

NHA 8 : ادراكيله كه .

NA 9 : نتكمن .

NA 10 : ایلدیكى .

NA 11 : ذائقه .

N 12 : صعامر ايله .

لامسه نك تلذذی كند و يه ملاين و ملايم اولن شيلر له در پس خوش آواز سمعك تلذذ ايلدوكي غدا سيدر ^(۱) اما النص فيدل على إباحة سماع الصوت الطيب الحسن ^(۲) امتنا الله على عباده إذ قال يزيد في الخلق ما يشاء ^(۳) قال أكثر المفسرون هو صوت الحسن وفي الحديث ما بعث الله نبيا الا حسن الصوت ^(۴) وفي الحديث في معرض المدح لداود ^(۵) «م إنه كان حسن الصوت في النياحة على نفسه وفي تلاوة الزبور حتى كان يجتمع الانس والجن والوحوش والطيور الى سماعه ^(۶) وفي حديث آخر في مدح / أبي موسى: لقد أعطيت يا أبا موسى زمرا من زمير آل داود ^(۷) وكذا في الحديث «أرحنا يا بلال ^(۸) أما صوت طيبك اباحتنه دليل ^(۹) نص جملة من اللهك عباد نه امتنان ايله سيدر شول محله كه بيوردي يزيد في الخلق ما يشاء آيه تن زيرا أكثر مفسر لر صوت حسنه تفسير ايتمشلردر و حديثه دخي بيغمبر ^(۱۰) م بيورر لر كه الله تعالى بر نبى كوندرمه دي ^(۱۱) الا صوت حسنه و بر حديثه دخي حضرت داودك مدحى محله بيورر لر كه

— ۱۸۵
(188 a)

- H 1 : خوش .
- NA 2 : ايلديكي .
- NA 3 : السماع .
- NH 4 : امتنان .
- NH 5 : يشاء ؛ A : ما يشاء . فاطر : ۲۵ ✓

- 6 : الترمذى ، ابو موسى محمد ، شمائل شريف ، ترجمه و شرح حسام الدين النقشبندى ، ص ۳۲۴ . فتنى بو حديثك ضعيف اولدوغنى سويلمكته در ، تذكرة الموضوعات ، ص 7 : عليه السلام .
- 8 : فتنى بو حديثك قايناقلردن بولنمارديغنى سويلمكته در ، تذكرة الموضوعات ، ص 9 : البخارى فضائل القرآن : ۳۱ ، جلد ۱ ، ص ۱۰۱ ؛ مسلم ، صلاة المسافرين : ۲۴۵-۲۳۶ ، جلد ۱ ، ص ۱۰۱ .
- 10 : ابو داود ، سليمان ابن الأشعث السجستاني ، السنن ، ادب ، حديث : ۴۹۸۵-۴۹۸۶ ، جلد ۱ ، ص ۱۰۱ .
- H 11 : « دليل اولن » : NA ؛ « دليل اولان » .
- NA 12 : آيتن .

تحقیق اول داود کوزل صد الوایدی نفسی اوزره // نیاچه ایلمده ورخی
عند تلاوت الزبور حتی انس و جن و وحوش و طیور انوک صداسنی⁽³⁾
استماع ایلمک ایچون⁽⁴⁾ مجتمع اولور لر دی وبر حدیثده رخی ابو موسای
اشعری نوك مدحنده بیور لر یا ابا موسی سن حق جانبدن اعطا اولندک
داود دود کلر ندن بر دورک اعطا اولندک حسن صوت و حلاوت
نعمه سندن اوتوری مزماره تشبیه اولندی یعنی داودک⁽⁵⁾ حلاوت
تندن نفسکه بر حلاوت اعطا اولندی و اما الصوت الطیب الموزون⁽⁶⁾
فهو یعتبر مخرجه ثلثة فانها إما ان تكون خارجة من جمد كهوت
المزامیر والأوتار⁽⁷⁾ والطبل والنقارة وغيرها وإما ان یتخرج من خنجره
حیوان و ذالك الحيوان إما انسان وإما غیره كالعنادل والقاری
وزوات السبع من الطيور⁽⁸⁾ اما صوت حسنه و آواز خوش و موزونه⁽⁹⁾
كله لم یس اول آواز خوش مخرجه⁽¹⁰⁾ اعتباریله اوجدر زیر اول صوت
موزون یا جاددن خارجه در مثلا دود کلرک و قیل ساز لروک⁽¹¹⁾
صداسی کبی و طنبور و رباب کبی و طبل و نقاره کبی و بونلردن⁽¹²⁾
⁽¹³⁾

NA 1 : تحقیقا .

NA 2 : صدالی .

NA 3 : انک .

NA 4 : ایلمکیچون .

NA 5 : داودک .

NA 6 : « و اما الصوت الطیب الموزون » مکرراً .

NA 7 : والاتاء .

8 : غزالی ، احیاء ، جلد ٢ ، ص ١٨٣

9 : خوش آواز .

NA 10 : مجازی .

NA 11 : دود کلرک .

NA 12 : « کبی و طبل و نقاره » .

NA 13 : و بونلردن .

غير يروك صداسى كىبى وياخور زوجات اولن لروك بوغازندن
چقر واول حيوان رخی یا انساندر و یاخور انساندن غيريدر^(٢)
اول انساندن غيرى اولن بلبلر و قمرولر كىبى و طيور دن خوش
آواز اولن قوشلر كىبى و سماع هذه الاصوات من حيث / انهما طيبة
موزونة مباح فإنه لا ذاهب إلى تحريم صوت الغندليب والقمرى
وساير الطيور. و شو صوتلى طيبه و موزونه اولدوغى حيثيتدن^(٤)
استماع ايلك مباحدر زيرا بلبلك و قمرينك و ساير خوش آواز^(٥)
قوشلر و آوازينك تحريمه كسه ذاهب اولدي ثم لا فرق^(٦)
بين صوت الأدمى و الطير و الطبل و القصيب و الدف و النقارة
وغير ذلك من أصوات الأجسام غير أن الاوتار و المزامر و الملاحى
منعت بالنص تبعا للخمر لكونها من شعار أهل الشرب كما
حرمت الخلوة بالأجنبية لآنها مقدمة الجمع فهى محرمة تابعا
لتحريم الخمر و لتعلقها بأهل الفسق // فيتنع التشبه بهم
لأن من تشبهه بقوم فهو منهم حتى لو اجتمعوا جماعة و رتبوا^(٧)

- 18 b
(188b)

NA 1 : غير نك .

H 2 : زوجان ؟ NA : ذو حيات .

NA 3 : - « انساندن » .

4 : غزالى ، احياء ، جلد / < ، ص ١٨٤ .

NA 5 : - « شو » .

NA 6 : آوازلى .

NA 7 : آوازينك .

NA 8 : كيمسه .

// N 146 (147 b) .

9 : ابو داود ، السنن ، اللباس ، باب : ٤ ، جلد / ٤ ، ص ١٨٤ .

10 : NHA لو ؟ متينده الف رائدر .

بجلسا كجلس الشرب و نصبوا ساقيا في شربون شربة
العسل كهيئة شرب الخمر حرم ذلك وإن كان المشروب
مباحا^(۱) آذن صكره بلكه آدمينك صوتيله طيرك و طبلك^(۲) و
ناي و دفاك و قدومك و بونلردن غير اجسامك صوتلردن هر
قنقى سى^(۳) اولور سه صوت طيب و موزون اولمقلقده و استماع
اولمقلقده^(۴) هيج فرق يوقدر الا قل سازلرى دكل و دودكلر دكل و
ملاهي دكل زيرا بونصله شرعه منع اولدى شرابه تابع
اولوب اكاالت اولدو غيچون زيرا بو اوتار و مزامير و ملاهي
اهل شريك شعار ندر نته كم^(۵) براجنبي خاتونله خلوت حرام
اولدى زيرامقدمه^(۶) جماعدر انچون حرام اولدى پس بو اوتار و
مزامير دخي حرام اولدى خمرك تحريمي ايجون و بونلروك^(۷) اهل
فسقه تعلقى ايجون پس اهل فسقه تشبيه^(۸) ممنوع اولدى
زيرا بر كسه^(۹) بر قومه تشبيه ايلسه اول انلردندر حتى بر جماعت^(۱۰)
مجمع اولسه لر و مجلس شراب كبي بر مجلس ترتيب ايلسه لر
و بر ساقى نصب ايله سه لر پس بال شربنى اچسه لر شراب

1 H : حلالاً؛ غزالی، احیاء، جلد ۲، ص ۶۱۴ - ۶۱۵ .

2 NHA : طبلك .

3 NA : قنقىسى .

4 NA : اولمقلقده .

5 NA : نتلم .

6 NHA : خلوة .

7 NA : - « اولدى » .

8 NA : بونلرک .

9 N : تشبيه .

10 NAI : كيمسه .

11 NA : جماعة .

اچر هیئت کی بو حرام/ اولور اگر چه ایچلن مباح ایسه ده بل
لهذا نُرهِی عن لبس الْغِیَارِ فی بلاد صَار الْغِیَارُ من لبس أهل
الفساد لا یُنْهَی عن ذلك فیما وراء النهر لِإِعتیاد أهل الصلاح
ذلك فیهم^(۲) بلکه بو تشبیه خو فندن اوتوری زهی قلندی کافر
لباسنی کیمک و شبیه و قلبقرین اور تمق^(۳) شول دیار لده که
قلیق اهل فساده لباسیدر اما ورا و النهرده علما قلیق
کیمه دن منع اتمزلر زیرا انده اهل صلاح کا اعتباری وارد^(۴)
فبهذا المعانی حُرِّمَ المزمارُ العِراقی و الرباب و الأوتار و البربط
بمخلاف ما لیس فی معناها کشاھین الغزاة و الحجج و کل آلة
یستخرج منها صوت مستطابٌ سوی ما یعتاده أهل
الشرب لأن ذلك لا یتعلق بالخمر ولا یوجب التشبیه
بأربابها فلم یکن فی معناها فَبَقِيَ عَلَى أصل الإباحة قیاساً علی
أصوات الطیر و غیرها یس بو تشبیه معناسی سببه بیله^(۵)
مزمار و رباب و اوتار و بربط حرام اولندی بونلر معناسنده

- ۱۹ α
(۱۸۹ α)

- NA 1 : هذا .
2 : غزالی ، احیاء ، جلد ۲ ، ص ۶۱۵ .
3 : HA 3 : قلبقرین ، N : قلبقرن .
4 : H 4 : اور تمق .
5 : NA 5 - « اکا » .
6 : NA 6 : هار بابها .
7 : غزالی ، احیاء ، جلد ۲ ، ص ۶۱۵ .
N : ۱۸ α (۱۸۱ α)

اولمه ين بونلر وک^(٤) خلا فيدر يعني حرام اولنمدى غزاة و حجاجك
چلقولرى كىبى وهر بر آلت كه اندن صد اچقر مستطابدر اهل
شربك معتاد اولدوغى سازلردن غيرى سى زير اول غازيلر وک^(٣)
و حجاجك سازلري خمره متعلق دكلدر اول خمره منسوب^(٤)
چلقولر وک اربابنه تشبیهى موجب اولمز و بونلر وک چلقولر
نيك معنا سنده اولمز پس اصل اباحت اوزره اصوات طيور ه
قياسا باقى قلدى وكذلك القصب والدف والنقارة التى تضرب
في طريقنا ليست من آلة الشرب^(٥) وإن استعملوا أهل الشرب^(٦)
في مجلسهم في بعض الأوقات و باستعمالهم و استلذاذهم
منها لا يلزم أن تكون لهم آلة بل إذا أرادوا يستعملون طبل
الغزات و الحجيج أيضا فيمتنع/التشبه بهم وتكون مباحا
في مجلسنا لا سيما لانص^(٧) في تحريمهن بل ورد في استعمالهن
أحيانا كما سيبي^(٨) في ضرب الدفوف إن شاء الله^(٩) حجاج^(١٠) و غزاتك
طبل و چلقوسى كىبى در شول ناي و دف و نقاره كىبى كه بزم^(١١)

-19 b
(189 b)

- NA 1 : بونلر وک
• NHA 2 : چلقولرى
• NA 3 : غازيلر وک
• H 4 : منسوب اولن : NA : منسوب اولان
• NA 5 : - « اولمز »
• NHA 6 : آلات
• NA 7 : استعمال
• NA 8 : الدف
• NA 9 : + « تعالى »
• NA 10 : حجاجك
• NA 11 : چلقوسى
• NA 12 : دف و ناي
• NA 13 : نقاره

طریقہ سزده چلرلر زیرا بونلر آلات شربدن دکدر اگرچه اهل شرب
بجلسر نده بعض اوقاتده استعمال ایدر لر سده^(۱) و بواهل شربك
مجرد بونلری استعمال و بونلردن استلذاز ایلدو کمری سبه بیلده^(۲)
انلره آلت اولمق لازم کلمز بلکه اهل شرب مراد ایدر لر سده طبل
غزاة^(۳) و حجیجی دخی استعمال ایدر لر پس انلره تشبه بزم مجلسر نده
ممتنع اولیجق نای و دفی و قدوم بزم مجلسر نده مباح اولدی علی
المخصوص بونلر وک^(۴) تحریمنده نص صریح یوقدر بلکه بونلرون اخیانا
استعمالنده نص وارد اولدی نته کم عن قریب^(۵) ضرب دفوف بیاننده
کلور انشاء الله بل القیاس تحلیل الطیبات کلها إلا ما فی تحلیلده^(۶)
فساد قال الله تعالى: "قل من حرم زینة الله التي اخرج لعباده^(۷) /^(۸) فرهنده
أصوات لا تحرم من حيث أنبها أصوات موزونة وإنما تحرم بعارض
آخر وهو كون آلة الفسق^(۱۰) بلکه قیاس طیباتك کلی سنی حلال
قلمقدر مکرکه انوک تحلیلنده فساد اوله زیرا الله تعالی بیورر که^(۱۲)
یا محمد کیمدر شول کیمسه که^(۱۳) اللهم عبادي ایچون اخراج ایلدوکی^(۱۴)

NA 14 : ایلدیکی .

NA 1 : ایدر لر سده .

NA 2 : سبیلده

NA 3 : وغزاة .

NA 4 : بونلرک .

NA 5 : نتکم .

NA 6 : عنقریب .

NA 7 : تحلیل .

8 : الاعراف : ۷ / ۲۲ .

NA 9 : فرهنده .

NA 10 : غزالی ، احیاء ، جلد ۲ ، ص / ۶۱۵ - ۶۱۶ .

NA 11 : کلیسنی .

NA 12 : بیوردی .

NA 13 : کیمسه .

زینتی حرام قلم پس بواصوات طیبہ حرام رکدر اصوات موزونہ
اولدوغی حیثیتدن و بونلرک حرام قلمہ سی برآخر عارضی شیئله
درکہ اول اهل فسقہ الت اولہ سیدر وقال الإمام أما الموازن
المفهوم فهو الشعر فذلك لا يخرج إلا من خنجره الإنسان فينظر
فيما يفهم منه فإن كان حسنا فحسن وقيحا فقيح على ما أفاده
الشافعي⁽⁵⁾ وقالت عائشة رضي الله عنها كان أصحاب رسول الله
م يتناشدون الأشعار وهو متبسّم ولم ينقل عن أحد من
الصحابه إنكار الأشعار بأصوات طيبة والحان موزونة بل ربما
كانوا يلمسونه تارة لتحريك الجمال وتارة للإستلذان⁽⁹⁾ امام
غزالي⁽¹⁰⁾ اما معنای مفهوم اولن موزون که اول شعرده پس
اول شعر خروج اتز الا خنجره انساندن پس نظر اولنور اكا
پس اگر اول شعر عقلا و شرعا مستحسن و مندوب ایسه
مقبولدر و اگر اول شعر فحشیات و هجو و کذب علی الله و رسول
الله ایسه قبیحدر امام شافعی نوك افاده ایلدوکی اوزرددر و

۵۰ -
(190 α)

NA 14 : شافعی نیک

NA 15 : ایلدیکی

NA 1 : بونلرک

NA 2 : عارضه

NA 3 : شیئله

NA 4 : الموزون

5 : غزالی ، احیاء ، جلد ۲ ، ص ۱۳۷

6 : علیه السلام ، HA : صلی الله علیه و سلم ، N : صلعم

NA 7 : یلمسون

NA 8 : تارة

9 : الترمذی ، سنن ، أدب ، ۷ ، حدیث / ۱۵۰ ، جلد ۵ ، ص ۱۴ ، ترمذی بوحدیث ایچون صحیح

و حسن دیکته در ، مالک ، موطلا ، سفر / ۹۳ ، جلد ۱ ، ص ۱۷۵ ، النسائی ، سنن ،

سهر / ۵۹ ، جلد ۲ ، ص ۸۰-۸۱

NA 10 : دیدیکه

NA 11 : اولان

NA 12 : موزونکه

NA 13 : « پس »

حضرت عایشہ رضی اللہ عنہا بیوردیلرکہ اصحاب رسول⁽¹⁾ عند
رسول اللہ أشعار دیدلردی واول حضرت متبسم اولوردی
واصحا بدن برکمه دن منقول اولمه دیکه اصوات طیبه و الحان
موزونه ایله اولن اشعاره⁽²⁾ انکار ایده لردی بلکه⁽⁴⁾ از اولوردیکه
انلر شعری التماس ایدر لردی کاه⁽⁵⁾ دوه لری تحریک و تشویق
ایچون و کاه استلذاز ایچون⁽⁶⁾ فنقول الله تعالى سر فی مناسبة
النعمة فی الأرواح حتی إنَّها تؤثر فیها تأثيراً عجیباً فمن
الأصوات ما یفرح ومنها ما یحزن ومنها ما ینیم ومنها ما
یطرب ویشوق وتأثیرها مشاهدة فی الصبئی وهو فی المهد
فقد یسکنه الصوت الطیب وینصرف نفسه عما ینبئ به إلى
إصغاء إلیه كما شبّه ابن الفارض نفسه بالصبئی وقال پس
بز دیروز الله حچون نیجه سیر واردر نغماتک ارواحه مناسبه
تندن حتی اول نغمات ارواحدن⁽¹²⁾ تأثیر عجیبه⁽¹⁴⁾ تأثیر ایدر پس اصواتدن⁽¹⁶⁾

NA 1 : رسول الله .

NA 2 : اولان .

NA 15 : عجیبه .

NA 3 : اشعاری .

NA 16 : - « پس »

NA 4 : و بلکه .

NA 5 : که .

NA 6 : فیقول .

NA 7 : - « حتی » .

NA 8 : - « فقد » .

NA 9 : یسکنه .

NA 10 : الاصغاء .

11 : غزالی ، احیاء ، جلد ٢ ، ص ١٨٨

NA 12 : مناسبند .

NA 13 : نغماتک .

بعضی سنی^(۱) اول صوتدر که فرح ویرر و بعضی سنی حزن ویرر و بعضی
 سنی او بودر و بعضی سنی طرب^(۲) و شوق ویرر و بو نغماتک تأثیر
 کوچک او عاجز کرده قتی مشاهددر بشکده اولدوغی حالده پس دایه
 لرون^(۴) صوت موزونی انی تسکین ایدر و اول صبی نوک^(۵) نفسی اغلمه دن
 اول صوتی/ دکلمه که منصرف اولور نته کم این فارض حضرتلمری کندو^(۸)
 نفسنی صبیبه تشبیه ایدوب بیورر لر که بیت

- ٢٠ b
(190 b)

و يُنْبِكُ عَنْ شَأْنِي الْوَلِيدُ وَإِنْ نَشَأَ^(۹)
 بَلِيدًا بِالْهَامِ كَوَحِيٍّ وَقِطْنَةً^(۱۰)
 إِذَا أَنْ مِنْ شَدِّ الْقَمَاطِ وَجَنِّ فِي^(۱۱)
 نَشَاطٍ إِلَى تَفْرِيحِ إِفْرَاطِ كُرْبَةٍ^(۱۲)
 نِيَاغًا فَيُلْقِي كُلَّ أَصَابَةٍ^(۱۳)
 وَيُصْغِي لِمَنْ نَاغَاهُ كَالْمُتَنَصِّتِ^(۱۴)
 وَ يُنْسِيهِ مَرَّ الْخَطِيبِ حُلُوَّ خِطَابَةٍ^(۱۵)
 وَ يُذَكِّرُهُ بِمَحْوِيٍّ عُرُورٍ قَدِيمَةٍ^(۱۶)
 وَ يُعْرِبُ عَنْ حَالِ السَّمَاعِ بِجَالِهِ^(۱۷)
 فَيُنْبِتُ لِلرَّقْصِ إِنْتِفَاءَ النَّقْصِيَّةِ^(۱۸)

12 H: او حزو ؟ NA : حنّ في .	1 N1 : بعضی ؛ A : بعضی
13 NA : لا	2 N2 : بعضی ؛ A : بعضینه .
14 NHA : نیاغا .	3 NA3 : « طرب »
15 NHA : اصابه .	4 NA4 : دایه لرون .
16 NA : کالمتنصّه	5 NA5 : صبینک .
17 NHA : من	6 NA6 : دکلمه .
18 H : حلو خطابه ؟ NA : حلو خطابه .	7 NA7 : نتکم .
19 NA : النقصیه .	8 NA8 : کندی .
	9 A : نشان .
	10 NA10 : فطنه .
	11 NA11 : اذا انشد

يعني بنم سماعده اولن زوقمدن خبر صورن سكا وانبا واخبار ايدر ⁽¹⁾
 بنم حالدن بشكده اولن وليد وحي كبي اولن الرهام سبه بيله و فطنتي ⁽²⁾
 سبه بيله اگر چه اكمنز لقله نشو و نماره ايسه ده شو و قندن ⁽³⁾
 سكا خبر ويرر كه شدايد قماطدن اينين ايليه و حنين قلسه ⁽⁴⁾
 يعني مشتاق اولسه نشاط و صفايه زياده كريت و عمو مك ⁽⁵⁾
 تفريحنه اول زمانده اكا مناغات اولنور يعني خوش آواره نغمه ⁽⁶⁾
 لر قلتور پس اول نغمه لري اشتمكه كل كلات و ملالت كه اكا ⁽⁷⁾
 اصابت اتمشدي لغو اولور و زایل اولور و اوصبي قولق طوتر نغمه ⁽⁸⁾
 ايله ين كسيه متنصت كبي يعني ساكت اولوب دكله ييلر كبي ⁽⁹⁾
 و اول كوچكه او نئدرر اول قماطك خطينك تلخلكني خطب امر ⁽¹⁰⁾
 عظيمه دير لر اول ناغي نوك حلو خطابي و اول اوغلتجغه اگردر ⁽¹¹⁾
 عهود قديمه ده اولن كز لو خبر لري و اول وليد اعراب و اظهار ايدر ⁽¹²⁾
 حاليله حال سماعي پس ثابت قلد رقص ايچون نقصك نفيني ⁽¹³⁾
 زيرا بعضي لر رقصه نقص ايراد ايدوب الرقص نقص ديمشادر ⁽¹⁴⁾

• ايلين : NA 14	• اولان : NA 1
• كيمسيه : NA 15	• زوقمدن : NA 2
• خطينك : H 16	• اخبار : NA 3
• تلخلكني : H 17	• اولن « : NA 4
• ناغينك : NA 18	• سبيله : NA 5
• (189 b) 19 b : N //	• « و فطنتي سبه بيله » : NA 6
• « و » : NA 19	• اكمنز لقله : NA 7
• نقصك : N 20	• كريت : NA 8
• نفيني : A 21	• عمو مك : H 9
• بعضيلر : NA 22	• اولن زمانده : NA 10
	• ملالتكه : NA 11
	• اصابت : NA 12
	• اول وصبي : NA 13

وہو ایات معرفت سماتک شرحنی تاثیرہ منسوب اولن شرحمزدہ
على التفصیل ذکر قلمشزدر مراد اولنورسہ اندہ طلب اولنہ و الجمل^(۱)
مع بلادہ طبعہ يتأثر تأثيراً يستخف له الأحمال الثقيلة و
يستتقر بقوة نشاط^(۲) في سماعه المسافة البعيدة ومن لم يتحركه
السمع فهو ناقص خارج عن الاعتدال/ بعيد من الروحانية زايد
في غلظة الطبع^(۳) وكثافة^(۴) على الجمال والبهائم فإن جميعها يتأثر
بالنغمة اللذيذة كما قال الشيخ سعدي^(۵) :

۲۱ α
(191 α)

« أَشْتَرُّ بِشَعْرِ عَرَبٍ دُرٌّ خَالَتْسَتْ وَطَرَبٌ كَرُّ ذَوْقٍ^(۶)
نِيسَتْ تَرَاكُثْرَ طَبْعٍ وَجَاوُزِيٌّ » وكذا قال «عند هبوب النابشات^(۷)
على الحمى تميل غصون البان لا الحجر الصلد^(۸) في الجمل^(۹) معطوف در
صبي اوزره يعنى اول نغماتك تأثيرى دوده دخی مشاهد در بلادہ^(۱۰)
طبعی واریکن بلہ اکا شوپلہ تأثیر ایدر کہ انوک کتوردوکی احمال ثقيله^(۱۱)
اکا خفیف و سماعده اولن قوت نشاطی سبہ بیلہ اکا مسافہ^(۱۲)
بعیده قصیر کلور وشول کسہ یی کہ سماع^(۱۳) تحریک و تشویق اشمیہ^(۱۴)

NA 14 : خفیف کلور .
NA 15 : ونشاطی .
NA 16 : سبیلہ .
NA 17 : کیمسہ .
NA 18 : « و » .

NA 1 : و فی الجمل .
NHA 2 : نشاطہ .
NA 3 : غلظ الطبع .
4 : غزالی ، احیاء ، جلد / ص ۶۸۸ - ۶۸۹ .
NA 5 : بیت .
NA 6 : « و » .

H 2 : الناشرات ، NA : الناشرات .
NA 8 : « لا » .
NA 9 : و فی الجمل .
NA 10 : دخی دودہ .
NA 11 : انک .
NA 12 : کتوردیکی .
NA 13 : الثقيلة .

اول ناقص واعتدال مزاج روحانيه و عنصرية دن خارجدر و غلظه طبيعته
و كثافت بشريته دوه لردن⁽²⁾ و ساير حيوان لردن زياده در زيرا بو
جمله سي متأثر اولور لر نغمات لذيه ايله و قال بعض المفسرين في هذه الآية⁽³⁾
: «فأما الذين آمنوا و عملوا الصالحات فهم في روضة يحبرون»⁽⁴⁾ الجنة النعمة
الحسنة التحبير المحسين أي يسمعون في الجنة كما روى عن النبي عم⁽⁵⁾
إنه ذكر الجنة و ما فيها من النعيم و في آخر القوم أعرابي⁽⁶⁾ فقال يا رسول الله
هل في الجنة سماع قال عم نعم يا أعرابي إن في الجنة نهرًا حافته
الأبكار يتغيبن بأهوات لم تسمع الخلاق بمثلها فذلك أفضل نعيم⁽⁸⁾
الجنة كذ في الكشاف و أبي السعود⁽⁹⁾ فإذا كان السماع أفضل نعيم أهل
الجنة فكيف ينكر و في تفسير هذه الآية⁽¹²⁾ أورد الحسين الواعظ هذه الأبيات
اللطيفة: بيت⁽¹⁴⁾

مَا لَهُمْ أَجْزَايَ آدَمَ بُوْدِهِ إِيْمَ ذَرَّ بِرَيْثِي أَنْ لِحْنَهَا بِشْنُوْدِ إِيْمِ
كَرَّجِهَ بَرْمَارِيْحَتِ آبٍ وَ كُلِّ مَشْكِي يَار مَا آيْدَ أَرَانْهَا كَهَ كِغْرِي⁽¹⁵⁾
لَيْسَ نِي وَ جَنَّتْكَ وَ رَبَابٌ وَ سَارْفَا حِيْرَه كِي مَا نَدَّ بَرَانِ آوَارِهَا⁽¹⁶⁾
عَاشِقَانِ كِيْنِ نَغْمَهَا رَابِشْنُوْدِ جُزُوْ بَكْدَارِنْدَ وَ سُويِ كُلِّ رُوْنْدِ⁽¹⁷⁾
جُزُوْ⁽¹⁸⁾ بَكْدَارِنْدَ⁽¹⁹⁾ وَ سُويِ كُلِّ رُوْنْدِ⁽²⁰⁾

NA1 - «د و ه» // NA2 : دوردن . NA3 : هذا . NA4 : الروم : ٣٠ / ١٥ . NA5 : عليه السلام . NA6 : الأعرابي . NA7 : «+ ينكرونه أهل الجنة» . NA8 : نعم . NA9 : جز بكذارند . NA10 : أبو . NA11 : أبو السعود ، محمد بن محمد العبادي ، تفسير ابن السعود ، جلد ٧ ، ص ٥٣ - ٥٤ .

و بعضی مفسر^(۱) فاما الذين امنوا و عملوا الصالحات فهم في روضة يحجرون
آیتنده حبرت^(۲) نغمه حسنه يه رير لر ديمشار يعنى مؤمن اولوب عمل
صالح اشله ينلر جنت روضه لرنده سماع ايدر لر نته كم روايتدر كه^(۳) پيغمبر
ء م بركون جنتى ذكر ايلدي و اول قومك آخرنده بر اعرابي و اريدى ديكه^(۴)
يار سول الله جنتده سماع وارميد پيغمبر ء م بيورديكه نعم يا اعرابي
جنتده بر نهر وارد انوك^(۵) اطرافنده بكر حوريلر وارد كه تغنى و سر آغا ايدر لر كه
شول صدرله كه خلايق انوك مثلنى اشتمه مشدر و بو سماع جنتك
افضل نعمتدر پس سماع افضل نعيم اهل جنت اوليحق يسجه انكار
اول نور . وقال الإمام في الإحياء رَأَيْتُ مَكْتُوبًا فِي الْإِنْجِيلِ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى
غَنِينَا لَكُمْ فَلَمْ لَا تَرْقُصُوا أَي شَوْقْنَا كَمْ فَلَمْ لَا تَشْتَاقُوا^(۶) و امام غزالي
احياده بيور لر كه بن انجيل ده مکتوب كوردم حق تعالى بيور ديلر كه
قوللرم بز سزد شوق ويردك سز نيچون بكا مشتاق اولمز سز
بز سزد غنا اعطا قلدق سز نيچون رقص اتمز سز ديمكى بويله
اتمشر في بيان حجج القائلين بتحريم السماع إِحْتَجُّوا الْمَكْرُوفَ بِقَوْلِهِ

۲۱ b
(191 b)

• NHA 1 : مفسر لر .

• NHA 2 : حبرة .

• NA 3 : اشله ينلر .

• NA 4 : نتكم .

• NA 5 : « كه » .

• 6 : عليه السلام .

• NA 7 : ديديكه .

• NA 8 : انك .

• NA 9 : غزالي ، احياء ، جلد ۱ ، ص ۶۹۹ .

• NA 10 : احتج .

تعالى: «وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْتَرِي لِرَبِّهِ الْحَدِيثَ» قَالَ ابْنُ مَسْعُودٍ إِنْ
 لِرَبِّهِ الْحَدِيثَ هُوَ الْغَنَاءُ فَجَبَابٌ بِأَنَّ شَرَاءَ لِرَبِّهِ الْحَدِيثَ بِالذِّينِ إِسْتِبْدَالًا
 بِهِ لِيُضَلَّ بِهِ عَنِ سَبِيلِ اللَّهِ وَهُوَ حَرَامٌ مَذْمُومٌ وَلَيْسَ النِّزَاعُ فِيهِ وَلَيْسَ
 كُلُّ غَنَاءٍ بَدَلًا عَنِ الذِّينِ يَشْتَرِي بِهِ مَضْلًا عَنِ سَبِيلِ اللَّهِ وَهُوَ
 الْمُرَادُ فِي الْآيَةِ وَلَوْ قُرَأَ الْقُرْآنُ لِيُضَلَّ بِهِ كَانَ حَرَامًا كَمَا نَفَقَ يُؤْتَمُّ
 النَّاسَ وَلَا يَقْرَأُ إِلَّا سُورَةَ عَبَسَةَ لِمَا فِيهَا مِنَ الْعِتَابِ لِلرَّسُولِ
 عَمَّ فَهُمْ عَمْرٍ رَضِيَ بِقَتْلِهِ فَأَلْإِضْلَالُ بِالشَّعْرِ وَالغَنَاءُ أَوْلَى بِالْتَحْرِيمِ
 أَمَا سَمَاعُكَ تَحْرِيْمُهُ قَائِلٌ أَوْلَى لِرَبِّكَ حَجَّتْ لِي بَدْرُكَهُ أَوْلَى مِنْكَ لِحِجَّتِ
 إِبْرَاهِيمَ أَيْلِدِيرُ حَقَّ تَعَالَى نُوْكَ بُو قَوْلِيْلَهُ كَهَ بِيُوْرر نَاسِدُن بَعْضِي سِي
 شَوْل كِمْسَه لِرُدْرَه كَهَ اشْتَرَا اِيْدِر لِر سُوْرِك لِر هُوْنِي اِيْن مَسْعُوْر هُوْنِدُن
 سَرَادُ غَنَادِر دِيْمَشِشْ پِسْ جَوَابِ وَيَرْشِدُر بُو نَكَلَه كَهَ تَحْقِيقًا لِرَبِّهِ حَدِيثِي دِيْنَلَه
 الْمَقَّ أَوْلَى لِرَبِّهِ حَدِيثَه دِيْنِي بَدَلِ قَلْمَقْلَقَلَه أَوْلَى لِرَبِّهِ حَدِيثَلَه اِلله يَوْلِدُن
 ضَالِ أَوْلَمَه دُنْ أَوْتُوْرِي بُو حَرَامِدُر مَذْمُومِدُر بُو نَدَه بَر كِمْسَه نُوْكَ نِزَاعِي
 يُوْقَدُر هُوْر غَنَادِر يَنْدُن بَدَلِ أَوْلَمَز كَهَ أَوْلَى غَنَاءِ دِيْنَلَه اشْتَرَا أَوْلَمَه وَالله

- ٢٢ ٥
(192a)

1 : لقمان : ٣١ / ٤ .

2 : NA - « ٥٥ » .

3 : NA من : ٣

4 : NA // (١٩ . ٦) < . ٦

5 : NA ٤ : قائل .

6 : NA ٥ : اولئك .

7 : H : حق تعالىك ؛ N : حق تعالىنك ؛ A : حق تعالىك .

8 : NA 7 - « بو » .

9 : NA 8 : بعضي .

10 : NA 9 : كيمسه .

11 : NA 10 : سورك .

12 : NA - « مراد » .

13 : H : قلمقلقه ؛ NA : قلمقلقه .

14 : NA 13 : اولدن .

یولندن مصل اوله آیتده اولن غنابو منوال اوزره اولن غنابو فرضا
برکمه قرآن اوقسه انوکه ضلالت قلمه دن اوتوری بو منوال
اوزره قرآن اوقمق حرامدر نته کم شول منافق ناسه امامت ایوب
صلوتده اوقمزدی الاسوره عبسه بی که اول سورة عبسه ده
رسوله عتاب اولدوغی ایچون پس حضرت عمر انوک قتلده قصد
ایلدی پس شعرله و غنایله اضلالک تحریمی بطریق اولی در ^(۶) واما
ما رَوَتْهُ عَائِشَةُ عَنْ النَّبِيِّ ^(۷) إِنَّهُ قَالَ: إِنْ أَلَّ اللَّهُ حَرَمَ الْمُغْنِيَةِ وَبَيْعَهَا
وَكُثْمَنَهَا وَتَعْلِيمًا فَالمراد بها الجارية التي تُغْنِي للفَسَّاقِ في مجلس الشرب
فلا يفهم تحريم ^(۹) من هذا الحديث اما حضرت عائشه نوك حضرت
نبی دن روایت ایلدوکی حدیث که پیغمبر دم بیوردی تحقیق الله
تعالی حرام قلدی مغنیه اولن جاریه نوك بیعنی و ثمننی و تعلیمنی
پس مراد بوندن شول جاریه در که مجلس شربده فساق ایچون
تغنی ایلیه بو حدیثدن مطلقا سماعک تحریمی منفرم اولز قنده
قلدیکه بزم سماعز . وَأَخْبَجُوا بِمَارُوي عَنْ جَابِرٍ إِنَّهُ قَالَ «مَنْ كَانَ

- NA 12 : ایلدیکی
- NA 13 : حدیثکه
- NA 14 : اولان
- NA 15 : « د کلمه سننی و »

- NA 1 : کیمسه
- NA 2 : انکله
- NA 3 : نتکم
- NA 4 : اولدیغچون

- NA 5 : انک
- NA 6 : اولید

7 : علیه السلام

8 : NA 8 : تعلیمها . الترمذی ، ابو عیسی محمد بن عیسی بن سورة ، السنن ، بیوع / ۵

جلد / ۴ ، ص / ۵۷۹ : تفسیر سورة / ۲ ، جلد / ۵ ، ص / ۲۴۵ - ۲۴۶ ؛

قال ابو عیسی : هذ حدیث غریب ، ابن ماجه ، ابو عبدالله محمد بن یزید ، السنن ،

تجارات / ۱۱ ، جلد / ۴ ، ص / ۳۳۳ .

9 : NA 9 : تحریمه

10 : NA 10 : نبیدن

11 : N 11 : روایة

إبليس أول من ناح وأول من يغنى^(١) قلنا لا جرم كما أُسْتَشْنِي عنه نياحة داود^(٢) و نياحة المذنبين على خطاياهم // فكذا يُسْتَشْنِي الغناء الذي يُراد تحريك المباح والمندوب^(٣) كغناء الجاريتين يوم العيد في بيت رسول الله وغناهم عند قدوم النبي عم و منكره بو حديثي دخي حجت قلديركه حضرت جابردن مرويدرکه بيغمبر^(٤) م ددير ابليس در لوحه ايدنلر وک اولی ودخي ابتدا تغني ايدن^(٥) ابليس اولدی بز ديروز لا جرم ابليسك نياحه سندن داودک^(٦) م و مذنبينك نياحه سي استشنا اولدوغی کبی غنا دخي استشنا اولنور ايله غناکه قلبده مباح و مندوب اولن داوغي^(٧) تحريك ايليه شول جاريه لروک غناسی کبی که بيت رسول الله دن يوم عيده تغني ايديلر و حضرت نبی مدينه کلدوکه^(٨) تغني ايديلر عن قريب تفصيلي کلور و احبوا ايضاً بما روى ابو امامة عنه عليه السلام **إِنَّهُ قَالَ: مَا رَفَعَ أَحَدٌ صَوْتَهُ بِغِنَاءٍ إِلَّا بَعَثَ اللَّهُ شَيْطَانَيْنِ عَلَىٰ مَنكِبَيْهِ يُضْرِبَانِ بِأَعْقَابِهِمَا عَلَىٰ صَدْرِهِ حَتَّىٰ يُمسِكَ** قلنا هو منزل على بعض أنواع الغناء الذي يحرك من القلب^(٩)

b. ٢٢
(192 b)

1 : العراق ، زين الدين ابى الفضل عبد الرحيم بن الحسين ، المغنى عن حمل الأسفار في الأسفار

2 : N ١٠٤ م ، عليه السلام .
 // N ١٥٨ < (١٩١ a) .
 3 : المندوح : NA 3
 4 : عليه السلام : NA 4
 5 : ايدنلرک : NA 5
 6 : ديرز : NA 6
 7 : داودکه ؟ داود ؟ : A : داو .
 8 : اولديغي : NA 8
 9 : اولان : NA 9
 10 : جاريه لروک : NA 10
 11 : رسول الله : NA 11
 12 : مدينه يه : NA 12

13 : NA 13 : کلدوکه .
 14 : NA 14 : بغناء الله .
 15 : NA 15 : يسكن . فتنى بو حديثك ضعيف اولدوغنى سويلمکنته در . باقلز ، تذكرة الموضوعات ، ص

ماهو مراد الشيطان من الشهوت و عشق المخلوق وما فعله
إخواننا بما يضاد مراد الشيطان مع أنه ⁽²⁾م جوزه كما في قصة
الجارية والمجسنة فالجوز في موضع نص في الإباحة والمنع في
الف موضع محتمل للتأويل والتنزيه أما الفعل فلا تأويل له ⁽³⁾
منكر لـ أبو امامه نوك بنى ⁽⁵⁾م دن روایت ⁽⁶⁾قلدوغی حدیثه ⁽⁷⁾حجت
قلديلو و حضرت نبی ⁽⁸⁾م بیوردیلر که هج بر احد المقله صوتنی
یوکسلتمز الآحق تعالی انوک اومز لری اوزره ایکی شیطات
بعث ایدر اول ایکی شیطان او کجه لر یله انوک سینه سینه
وور لر تا ساکن اولنجیه یه ⁽⁹⁾دق بزدر روز بو حدیث غنائک ⁽¹⁰⁾
بعضی انواعنه منزلدر ایله غناکه قلبدن شیطانک مرادی ⁽¹¹⁾
اولن شیء محک اوله که شهوت نفسانیه و عشق مخلوقدر اما
بزم اخوانمزک سماعی و فعلی مراد شیطانه ضد و مخالفدر
بونک برله که پیغمبر سماعی تجویز ایلدی نته کم جاریه لر وک
قصه سنده عن قریب کلسه کرک و حبشه نوك قصه سنده ⁽¹²⁾

11 : N در لر ؛ A ودر لر .

12 : NHA اولنجیه یه دک .

3 : NA - « له » غزالی، اعیاء، جلد ٤، ص ١٣٠ : NA 13 - « بعضی » .

4 : NHA وكذلك منكر لـ .

14 : N < ١٦ (b) (١٩١)

5 : NA ابو امامه نوك .

14 : NA حبشه نوك .

6 : N رواية .

7 : NA قلديغی .

8 : NA کیمسه .

9 : NA انک .

10 : NA اومزی .

صروا ابتدی پس بر موضعه تجویز نصدر اباحت سماعه اما بیک
 موضعه منع بیورمه لری تاویلہ و یا خود نہی تنزیہیہ محتلمہ
 اما فعلک تاویلی یوقدر نته کم^(۲) اول جاریہ لروک^(۳) فعلی مقرر در
 و ااحتجوا ایضا بما روي عن عقبه بنی عامر عن النبی ءم إنه قال کل
 شیء یلہو بہ الرجل فرہو باطل الا تأدیبہ فرسہ و رومیہ بقوسہ و
 ملاعبتہ بامرئہ^(۶) فلا یدل علی التحريم بل یدل علی عدم الفائدة
 وكذلك منکر لری بو حدیثله دخی حجت قلدیلرکہ پیغمبر ءم بیوردیلر
 تحقیقا هر شی کہ رجل اوینروا کا مشغول اولور باطلدر الا اتنی
 تأریب اتمہ سی دکل و یا بیله اوق اتمہ سی دکل و خاتونیلہ
 ملاعبہ اتمہ سی دکل پس بو دخی مطلقا سماعک تحریمہ دلالت
 ایدمز بلکه عدم فایده سنہ دلالت ایدر اگر لریو مراد اولنورسہ
 اول سماعدن و دلایلهم القویة قوله ءم کل لہو حرام الا المناضلة
 و الملاعبۃ بالاہل و قوله ءم کل ما یلہیک عن اللہ فرہو حرام و قوله
 ءم: «إستماع الملائی فسق و الإستئذان بہ کفر» و کلہ لا یدل

— ۲۳ a
(193 a)

NA 1 : اباحة .

NA 2 : نتکم .

NA 3 : جوارینک .

NA 4 : بن .

5 : علیه السلام .

6 : الترمذی ، السنن ، فضائل الجهاد / جلد ۳ ، ص ۱۷۶ . ابن ماجہ ، السنن ،

جہاد : ۱۹ ، حدیث ۸۱۱ ، جلد ۲ ، ص ۹۶ .

NA 7 : حجت ابراز ایدر لری .

NA 8 : شیکہ .

NA 9 : ایتیمی .

H 10 : ایدہ مز : NA : اتمز .

NA 11 : القوی .

12 : الدارمی ، ابو محمد عبداللہ بن عبدالرحمن بن الفضل ، السنن ، جہاد : ۱۴ ، جلد ۲ ، ص ۲۶ .

13 : کل لریو باطل اذا شغلہ عن طاعة اللہ . الثمار ، الصحیح ، استئذان : ۵۴ ، جلد ۷ ، ص ۶۶ .

14 : فتنی بو حدیثک ضعیف اولدوغنی سوبلمکتہ در ، تذکرۃ الموضوعات ، ص ۱۹۶ .

(۱) پس نفسانی مباح اوله ده روحانی نه حالله مباح اولیه بونک برله که
سماع عاشقان لرهو دکلد، اما قین سماعدن مراد لرهو اولورسه بزم
قتزده دخی اول لرهوک استماعی فسق و استلذازی کفر در و اما
قول ابن مسعود الغنا تنبت النفاق / فیه فی حق المغنی إذا کان غرضه
أن یرض نفسه علی الناس و یتودد الی الناس و یرغبوا فی غنائیه
ولکن ذلك لا یوجب التحريم كما أن لبس ثیاب الجمیلة و رکوب
الخیل و سایر أنواع الزینة کا الحرث و الزرع و الأنعام لا تنبت
الریاء و النفاق لکن التفاخر بها تنبت الریاء و النفاق (۴) اما ابن
مسعودک غنا نفاق بتورر دیمه سی مغنی لر حقنده در اگر غرضی
نفسی خلقه عرض اتمک مراد ایدرسه و ناسه محبت ایدوب
غنا سنه ترغیب و تحریض ایدرسه و لکن بودخی تحریمی موجب
دکدر نته کم ثیاب جمیله کیتمک و آته بنمک و سایر دورلو زینت
حرث کبی زرع کبی و انعام کبی هیچ بونلرک برسی ریا و نفاق
بتورر لکن بونلرله تفاخر اتمک ریا و نفاق بتورر. و اما قول

۲۳ b
(193 b)

NA 1 : جسمانی .
2 : علی المتقی الیهندی ، کنز العمال ، جلد / ۱۵ ، ص / ۲۱۸ - ۲۱۹ - ۲۲۱ ، حدیث
۴۰۶۵۹ ، ۴۰۶۷۰ ، الصماوی ، ابوالخیر محمد بن عبد الرحمان ،
المقاصد الحسنه ، ص / ۲۹۱ ، نووی بو حدیثک صحیح اولمادغنی سولمکتهد

NHA 3 : غناه .
4 : غزالی ، احیاء ، جلد / ۲ ، ص / ۷۹ .

NA 5 : نتکم .

NA 6 : - « کبی » .

NA 7 : - « کبی » .

NA 8 : بونلرک .

NA 9 : برسی .

NA 10 : ایتیمک .

على تحريم السماع لأن السماع ليس بلهو عند الشافعي والغزالي
وأكثر المشايخ وعندنا وأنتي يلهينا عن الله بل يُشغلنا بالله لا
سيما السماع روحاني والملاعبة بالأهل نفساني فإذا كان النفسا
في مباحًا فكيف لا يُباح الروحاني مع أنه ليس بلهو عندنا أما
إذا كان المراد بالسماع لهُوا فهو عندنا إستماعه فسق وإستلذازه
كفر و بومكرينك دليل قولي حضرت بيغمبرك كل لهُو حرام
بيورمه لريدر الاوق اتشقق ودخي ملاعبة بالاهل دكلدر ديدكلريد
ودخي هر شول شي كه سني الله دن مشغول قلبه اول حرامدر
بيورمه لريدر ودخي ملاهي نوك استماع فسق در⁽⁴⁾ واستلذازي كفر
در بيورملي و بوحديتلر و ك⁽⁵⁾ كل شي تحريم سماعه دلالت اتمز⁽⁷⁾
زيرا سماع لهُو دكلدر شافعي وغزالي وبعضي مشايخ كبار قتنده
و بزوم قتمزده و نه حالله سماع بزى اللهدن غيرن مشغول قلب
بلكه بزى اللهدن مشغول قلب⁽⁸⁾ و مراد مز دخي سماعدن اللهدن مشغول
اولقدر باخصوص كه سماع روحاني در و ملاعبة بالاهل جسماني در⁽¹⁰⁾

H 1 : يلهو؟ NA : ليس لهو بل هو .

NA 2 : ملاهينك .

NA 3 : استماعي .

NA 4 : فسقدر .

N 5 : و بوحديتك : A : و حديثك .

NA 6 : كليسي .

// NA : ٢٢٥ (١٩٢٥)

NA 7 : شافعي وغزالي قتنده و بعضي مشايخ كبار .

NA 8 : - « بلكه بزى اللهدن مشغول قلبه » .

NA 9 : - « دخي » .

NA 10 : باخصوصكه .

إبن عمر ^(١) لَّا لَّا أَسْمَعَ اللَّهَ لَكُمْ لِقَوْمٍ مَّجْرِمِينَ وَفِيهِمْ رَجُلٌ يُغْنِي كَذَلِكَ ^(٣)
لَا يَفِيدُ التَّحْرِيمَ مِنْ حَيْثُ أَنَّهُ غِنَاءٌ ^(٤) بَلْ لِكُونِهِمْ مَّجْرِمِينَ وَلِكُونَ سَمَاعِهِمْ ^(٥)
لِغَلْبَةِ الشَّهَوَاتِ لِالشَّوْقِ إِلَى لِقَاءِ اللَّهِ أَوْ إِلَى زِيَارَةِ بَيْتِ اللَّهِ ^(٦)
بَلْ بِمَجْرَدِ اللُّهُوِّ فَكَانَ مَنكَرٌ بِالإِضَافَةِ إِلَى حَالِهِمْ ^(٧) أَمَا بِنِ عَمْرٍكَ قَوْلِي ^(٨)
كَهَ أَكَاهَ أَوْلَاكَ أَي أُمَّتِ مُحَمَّدٍ اللَّهُ تَعَالَى سَرَى سَامِعٌ قَلَمُهُ سَوْنُ شَوْلِ
قَوْمٍ مَّجْرِمِينَ كَهَ النَّارُوكُ أَي جُنْدٌ مَغْنَى أَوْلَاهُ بُو دَخِي النَّارُوكِيُّ تَحْرِيْمِي إِفَادَةٌ
أَتَمَّ غِنَا أَوْلَادِهِ حَيْثُ يَتَدَنَّ بَلْ كَهَ أَوْلَ قَوْمِكَ مَجْرَمٌ أَوْلَادُ وَقَلَرِي ^(٩)
حَيْثُ يَتَدَنَّ دَلَالَتِ إِيدِرِ وَ النَّارُوكِ سَمَاعِي غَلْبَةُ شَهَوَاتِ إِيلِهِ
أَوْلَادُ وَعَدَنَّ دَلَالَتِ إِيدِرِ كَهَ النَّارُوكِ سَمَاعِي اللِّهْكَ لِقَاسِنَهُ وَيَأْخُذُ
زِيَارَةَ بَيْتِ اللَّهِ شَوْقٌ لِرِي إِيْجُونِ دَكَلَرِ بَلْ كَهَ مَجْرَدِ لِهْوِّ لَعْبِ
إِيْجُونِدِرِ بَسْ بُو نَارُوكِ كَنَدُ وَ حَالِ لِرِينَهُ ^(١٠) نَسَبَتِ انْكَارِ أَوْلَانِ شُدْرِ
وَ أَمَّا مَارُوي عَنْ نَافِعٍ كُنْتُ مَعَ إِبْنِ عَمْرِو فِي الطَّرِيقِ فَسَمِعَ زِمَارَةً رَاحَ
فَوَضَعَ إِصْبَعِيهِ فِي أُذُنِيهِ ثُمَّ عَدَلَ عَنِ الطَّرِيقِ فَلَمْ يَزَلْ يَقُولُ يَا
نَافِعُ أَسْمِعْ ذَلِكَ ^(١١) حَتَّى قُلْتُ لَا فَأَخْرَجَ إِصْبَعِيهِ وَقَالَ هَكَذَا
رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ مَنَعَ ^(١٢) فَلَا يَدُلُّ عَلَى التَّحْرِيمِ / أَيْضًا لِأَنَّ وَضَعَهُ ^(١٣)

— ٢٤ a
(194 a)

- NA 1 : - « عمر » .
 - NA 2 : منهم .
 - 3 : ابن عمر بك بو قولي ويا بوكه بكثر بر حديث ، حديث قايينقلرينده گورولدى .
 - NA 4 : غناء .
 - NA 5 : ولكن .
 - 6 : H : لالزيارة ؛ N : زيارت ؛ A : سادرت .
 - 7 : غزالي ، احياء ، جلد / < ، ص / ٥٠ .
 - NA 8 : قوليكه .
 - NA 9 : انلرك .
 - NA 10 : بلكه .
 - NA 11 : حاللر نه .
 - NA 12 : السمع .
 - 13 : ابو داود ، السنن ، اللادب ، ٥٢١ ، حديث / ٤٩٢٤ ، جلد / ٤ ، ص / ٢٨٢ - ٢٨٢ .
- ابو داود بر حديثك منكر اولدوغنى سويليه ملكته در .

إصبعيه على أذنيه فعله فقط ولم يأمر نافعاً بذلك ولا أنكر على
سماعه وإن كان حراماً عنده فأمر نافعاً بذلك وإنما فعله ذلك
لأنه رأى الذكر أو الفكر الذي هو فيه أولى من سماعه فرأى تركه أولى
ونحن نرى أولوية تركه في بعض الأوقات وأكثر الأحوال⁽¹⁾ وأما شول
كلامه نافعون روایت اولندی نافع ددیکه بن ابن عمر له بر یولد بيله
ایدم پس بر چو بانوک⁽⁴⁾ دودکین⁽⁵⁾ ایشتدی هماندم ایکی بر مقلرین⁽⁶⁾ قو
لقلرینه قودی⁽⁷⁾ اندن صکره یولدن چقدی دایما دیردیکه یا نافع⁽⁸⁾
اشیدر مسن اول آوازی حتی بن دیدم که یوق ایشتمزیم پس
بر مقلرینی چقروب ددیکه یا نافع پیغمبری بویله کوردیم که منع⁽¹²⁾
ایلدی بودخی سماعتک تحریمنه دلالت ایدمز زیرا بر مقلرین قو⁽¹³⁾
لقلرینه قومه سنی انحق کندو اشلدی و نافع امر ایتمدیکه یا
نافع سنده بویله ایله دیمه دی و نافعک سماعنه انکار اتمه دی
اگر انوک قسنده حرام اولیدی نافع دخی کندو اشله دوکنی امر⁽¹⁵⁾
ایدردی وانی انکیون ایله ایله دیکه اول حالده ذکرده ویاخورد⁽¹⁸⁾
فکرده اییدی پس ذکر و فکری انوک سماعندن اولی کوروب

• NA 12 : کوردمکه .

• NA 13 : بر مقلرینی .

• NA 14 : انک .

• NA 15 : اشلدیکنی .

• NA 16 : او یله .

• NA 17 : اول حالده .

• NA 18 : ویا .

1 : غزالی ، احیاء ، جلد ۲ ، ص ۷۹ .

2 : روایة .

3 : NA 3 : دیدیکه .

4 : NA 4 : چو بانوک .

5 : NA 5 : دودکین .

6 : NA 6 : بر مقلرن .

7 : NA 7 : قولقلرینه .

8 : NA 8 : اندن صکره .

9 : NA 9 : دایما .

10 : NA 10 : اشیدر مسین .

11 : NA 11 : بر مقلرن .

قلبي اكا مشغول اوله سون ديو بر مقارين قولغنه قودي و بز
دخى سماعك بعضى اوقاتده و اكثر احوالده تركن اولى كوروز
فلما لم يكن فيه نص⁽²⁾ ولم يستقم فيه قياس على منصوص بطل القول
بتحريمه وبقى فعلا لا حرج فيه كسائر المباحات فحكمه حكم ما
في القلب فان السماع لا يحرك الا ما في القلب وفتاكم بو سماع
حقنده نص اوله ديسه⁽³⁾ و قياس دخى بر منصوص اوزره مستقيم
المه ديسه سماعك تحريمه اولن قوللر باطل اولوب بو فعل دخى
سائر مباح⁽⁶⁾ اولن فعل لر كبي بلا حرج باقى قلدي پس سماعك حكمي
قلبه اولن شينك حكمي اولور زيرا سماع تحريك اتز الا قلبده
هر نه ايسه اني تحريك ايدر اكر ايو اكر كتو / قال الامم من احب
الله وعشقه وانشاق الى لقاءه⁽⁸⁾ فلا ينظر الى شئ الا يراه
فيه ولا يقرع سمعه قارع⁽⁷⁾ الا يسمعه منه فالسمع في حقه
سهيح لشوقه و مؤكده لعشقه و حبه و مودي زارة قلبه
و مستخرج منه احوال امن المكاشفات و المشاهدات و لا يحيط

- ۲۴ b
(194 b)

- NA 1 : قولقلنه .
NA 2 : « سماعك » .
NA 3 : اولمديسه .
NA 4 : سماع .
NA 5 : اولان .
NA 6 : سائر .
NA 7 : مباحات .
NA 8 : لقاءه .

بها الوصفُ والمقالات يعرفُ من ذاقها و ينكرها من كلِّ حشَّةٍ عن
ذوقها⁽¹⁾ امام غزالی بيورد يلك كه نشول كسه كه اللره محبت ايد
وعاشق اوله ولقاسنه مشتاق اوله پس اول كسه⁽²⁾ برشينه⁽³⁾
نظر اتز الا انه حقى كور و سمعنه بر شى طوقنم الا انى حقدن
ايشيد⁽⁴⁾ پس سماع انوك⁽⁵⁾ حقدن انوك نشوقنى مهيبج وعشقى
مؤك اولور و قلبى چقمغن چقى اولور و اول عاشقن مكا
شفاتدن و مشاهداتن نيجه حاللر استخراج ايديجى اولور كه
انى وصف و مقالات احاطه ايلمز اول احوالى زايق اولن عارف
بلور و انوك ذوقنن حسى كليل اولنلر اكا انكار قورلر و بو
منكر اولنلر حقدن حضرت مولانا بيورلر بيت
گر سماع عاشقانرا منكرى حشرگردي در قيامت باسگان⁽⁶⁾

وَيُسَمَّى تِلْكَ الْأَحْوَالُ بِلِسَانِ الصُّوفِيَّةِ وَجِدًّا مَأْخُودٌ مِنَ الْوُجُودِ
وَالْمُضَارَفَةُ لِأَنَّهُ يُضَارَفُ أَحْوَالَهُ يَضَارِفُهَا قَبْلَ السَّمْعِ وَهِيَ

1: غزالی، احیاء، جلد ۱، ص ۸۶.

2: NA 2: كيمسه.

3: NA 3: « بر شى اشتمز الا حقدن ايشيد، و ».

4: NA 4: « و سمعنه بر شى طوقنم الا انى حقدن ايشيد، »

5: NA 5: انك.

6: انقروينك مولانا به ازافه ايتديكى بو بيت، طاهر المولى نك شرح مشوى اتريند
گورولدى . بيلك آنلامى :

« اگر عاشقريك سماعنى انكار ايدورسك، قيامتده كوپكلرله حشر اولورسك

غاية مطالب المحبين ونهاية ثمرات القربات كلها فامضني اليها⁽¹⁾
 من جملة المقربات لا من جملة المعاصي والمباحات وحصول
 هذه للقلب بالسمع⁽²⁾ ففهم⁽³⁾ ولا تنكر قال مولانا وسيدنا وشيخنا
 ومرشدنا: رباعى

شرباز جناب ذوالجلالست سماع فرايش قلوب اهل حالست سماع
 در مذهب عاشقان حالست سماع در مذهب منكران حرامست سماع⁽⁴⁾

و اول احواله // تسميه اول نور لسان صوفيه ده وجد در بيمكه وجد وجودن

ماخوذ در / و مصادفه دن ماخوذ در يعنى بولمق و ملاقات اولمق زيرا

اول سماع اول احواله مصادفه ايلر كه اول احواله سماعدن اول

مصادغه ايلمه مشدر⁽⁵⁾ و بو احوال حبينك غايت مطالبى در و كل⁽⁶⁾

قربتلر و ك⁽⁸⁾ ثمراتك نهايتى در⁽⁸⁾ پس بو احواله مفضى و سبب اولن⁽¹⁰⁾

دخى تقريبن ايدن شيلر جمله سنندر . معاصى و مباحات جمله

سنندن دكلر و بو احوالك قلبه حصولى سماع سببه بيله در⁽¹¹⁾

ايله انكار ايلمه والله اعلم بالصواب .⁽¹²⁾

— ۲۵ α
(195 α)

1: NH41 : فاطمضى .

2 : غزالي ، احياء ، جلد / ۲ ، ص / ۹۶ .

3 : فافهم .

4 : الانقروى اسمعيل بن احمد الرسوخى ، مشراج الفقراء ، ص / ۸۱ .

5 : NA 5 : ۲۲۵ (۱۹۳ b) .

6 : NA 5 : ايلمه مشدى .

7 : NA 6 : مطالبسيدر .

8 : H 7 : قربتلره كه ؛ NA : قر بتلرى .

9 : NA 8 : نهايتسيدر .

10 : NA 9 : بو احوال .

11 : NA 10 : اولان .

12 : NA 11 : سبيله در .

13 : NA 12 : + « فهم ايله » .

الباب الثالث في ضرب الدف^(١)

روى عن عايشة رضي الله عنها إتفقا على الرواية عنها قالت دخل أبو بكر عليّ وعندي جاريتان تغنيان بما تقاولت الأنصار يوم بغات ورسول الله ^(٢) متغشش بثوبه فأنسرها أبو بكر وقال أيمز أمير الشيطان في بيت رسول الله وذلك في يوم عيد فكشف النبي عن وجهه وقال يا أبا بكر إن لكل قوم عيداً وهذا عيدنا قال الشارح الأفضل الشيخ الأكل في شرحه وقد اختلف العلماء في الغنا فأباحه جماعة من أهل الحجاز وهي رواية عن مالك وحرمة أبو حنيفة وأهل العراق وكرهه الشافعي وهو المشهور من مذهب مالك بو حديث شريفي حضرت عايشة رواية بيورر لمر ^(٨) وابتدع مسلم بخاري اتفاق ايدر حضرت عايشة بيورر لمرکه حضرت ابو بكر بنم اوزرعه داخل اولدي وبنم قتمده ايكي جارية واريد يکه تغني ايدر لردي شول شعر لمر له که انصار يوم بغاتده نعاوله قلمش لردي بغات بضم الباء مدينه به قريب بر مو ضعدرکه انده اوس و خزرج قبيله لرنيك عظيم قتالي اولمشدر

NHA 10 : و بخاري .

NA 11 : ابى بكر .

NH 12 : شعر له که ؛ شعر يله که .

NHA 13 : مقاوله

N 1 : الدفوف .

2 : عليه السلام

NA 3 : فأنسرها .

4 : البخاري ، الصحيح ، عيدين / ٢ ، جلد / ٢ ، ص / ٣ ؛ ابن ماجة السنن ، خراج / ٢ ،

حديث / ١٨٩ ، جلد / ٢ ، ص / ١٤٤ .

5 : الباري ، اكمال الدين محمد بن محمود ، شرح العناية على الهداية ، في هامش فتح القدير

لكمال الدين ابن الهمام ، كتاب الشهادت ، جلد / ١ ، ص / ٣٤ - ٣٥ ، عيني اثر ، كتاب

الكراهية ، جلد / ٢ ، ص / ٨٧ - ٨٩ .

H 6 : كره ؛ NA ٥ : كرهه .

7 : الغزالي ، احياء ، جلد / ٢ ، ص / ٤٠٤ .

N 8 : رواية .

NA 9 : بيورر لمرکه .

و حضرت رسول جاریہ لریک تغنی سی خالدن قفتانلریں پورینوب^(۲)
 یتوردی پس حضرت ابو بکر^(۳) حضرت عایشہ بی نہی ومنع ایلیوب
 ردیکه^(۴) رسول الله اوئده مزامیر شیطان نیلر/ پس حضرت رسول
 م^(۵) / برده یوزندن کیده روب ردیکه یا ابا بکر تحقیقا هر بر قومک^(۶)
 بر سیرامی وارد و بوکون بزم سیرا مژدر شیخ اکمل الدین بیورر لکه
 علما املقده اختلاف اتمشدر اهل حجازدن بر جماعت^(۸) مباح
 قلمشدر مالکدن روایت اولنده بودر و ابو حنیفه و اهل عراق
 حرام دیمشدر^(۹) و شافعی کره عدا اتمشدر مذهب مالکدن مشهور
 اولنده بودر^(۱۰) **إِخْتِجَ الْمَجُوزُونَ بِهَذَا الْحَدِيثِ وَأَجَابَ الْآخَرُونَ**
بأنه ليس محل النزاع لأن هذا الغنا كان في الشجاعة والحدق
في القتال ونحو ذلك وليس الكلام فيه وهو جائز لأنه لا مفسدة
فيه وإنما الكلام فيما يريج الناس على الشرور ويحملهم على
البطالة والقيح وروى أن الجاريتين تدققان وروى أن الجاريتين
كانتا تلعبان بالذق وهو بضم الهمزة أشهر وأقصر وروى نفع

- ۲۵ b
(195 b)

NHA 13 : تدققان . حدیثده : «... جاریتان شایام
 منی تدققان... البخاری ، الصحيح ،
 العیدین : ۳ ، باب / ۵ ، جلد / ۲ ، ص / ۱۱
 NHA 14 : بفتح .

NA 1 : جاریہ لریک .
 NA 2 : پورینوب .
 NA 3 : ابوبکر .
 NA 4 : ردیکه .
 NA 5 : علیه السلام .
 NA 6 : بیوردیکه .
 NHA 7 : تحقیق .
 NA 8 : جماعت .
 NA 9 : دیمشدر .
 NA 10 : اولنده ؛ اولانده .
 NA 11 : الحدق .
 NA 12 : یریج .

الدال إنتهى كلامه سماعى مجوز اولنر بو حدیثله حجت ابراز ایدر لر
 اما محرم اولنر جواب ویرر لکه بو محل نزاع دکلدر زیر بو غنا شجاعت^(۱)
 و قتالده مهارت و حذاقت حقنده و بوکه بکزر نشیلرده اولدی بو^(۲)
 خصوصه کلام یوقدر و بوموال اوزره اولنر غنا جایزدر زیر بونده
 فسار یوقدر حرام اولنر غنا اولدر که ناسی شروره تحریک ایده و^(۳)
 بطالت و قبحه تحمیل ایده و برروایتده دخی جاریتان ضرب دفوف^(۴)
 ایدر لردی و برروایتده جاریتان دف له^(۵) اوینر لردی دف ضم دالله
 اولمق اشهر و افصحدر شیخ اکملک کلامی بوره یه دقدر^(۶) **وَأَمَّا مَا**
نَقَلَهُ الْبَزَّازِيُّ مِنْ أَنَّ الْغِنَاءَ وَضَرْبَ الْقَصَبِ وَالرَّقْصَ حَرَامٌ بِالْأَجْمَالِ^(۷)
عِنْدَنَا وَمَالِكٌ وَالشَّافِعِيُّ وَأَحْمَدٌ فَلَا خَفَاءَ فِي عَدَمِ صِحَّتِهِ لِمَنْ تَأَمَّلَ فِيهِ^(۸)
مِنْ ذَوِي الْعُقُولِ لِأَنَّهُ قَدْ اِسْتَشْهَرُوا وَثَبِتَ أَنَّ فِيهِ الْاِخْتِلَافَ كَمَا
نَقَلَ الشَّارِحُ الْأَفْضَلُ الشَّيْخُ أَكْمَلُ اما بزازیه نوک غنا و نای چلمق^(۹)
 ورقص ایملک بالاجماع حرامدر بزم/ قستمزده و مالک و شافعی و احمد
 قتمده دیمه سنوک عدم صحتمده خفا یوقدر ذوی العقولدن تأمل
 ایله ین کمسه لر زیر مشتهر و ثابت اولدیکه // بو مسئله ده^(۱۰)

-۲۶ a
(196 a)

- NA 1 : شجاعة
- NA 2 : منهاره
- NA 3 : اولان
- NA 4 : بطالة
- NA 5 : « و »
- NA 6 : د فله
- NA 7 : قدر
- NA 8 : بالاجماع
- NA 9 : المالک
- NA 10 : واحد . البزاز ، الجامع الوجيز ، فتوى العالمکریة کناری ، جلد ۱ ، ص ۲۵۹
- NA 11 : بزازیه نک
- H 13 : کمسه لره ، NA ۱ : کیمسه لره
- NA 12 : دیمسنگ
- NA 13 : کیمسه لره ، NA ۱ : کیمسه لره
- NA 14 : کیمسه لره ، NA ۱ : کیمسه لره
- NA 15 : کیمسه لره ، NA ۱ : کیمسه لره
- NA 16 : کیمسه لره ، NA ۱ : کیمسه لره
- NA 17 : کیمسه لره ، NA ۱ : کیمسه لره
- NA 18 : کیمسه لره ، NA ۱ : کیمسه لره
- NA 19 : کیمسه لره ، NA ۱ : کیمسه لره
- NA 20 : کیمسه لره ، NA ۱ : کیمسه لره

اختلاف واردر وقد فهم ما ذكره الشيخ الشارح بإباحة سماع إخواننا
وتغنيهم بالأشعار الإلهية وضرب دُفوفهم على رواية أخرى وهي
تدققان ورقصهم على رواية ثالثة وهي تلعبان بالدق لئلا كثرها⁽¹⁾
رواية صحيحة قال صاحب المفاتيح في شرح المصابيح وهذا يدل
على جواز ضرب الدف وجواز قرات الأشعار التي لم يكن فيها وصف⁽²⁾
أمره مغنية ولا هجو مسلم⁽³⁾ و شيخ اكمل ذكر ايله دو كندن منهم⁽⁴⁾
اولن اولدر كه بزم اخوانترك سماعي مباح اوله واشعار الهية ايله
تعني لري مباح اوله زيرا بونده فساد يو قدر و دق جمله لريدن⁽⁵⁾
مباحدر على روايت اخريكه تدفان در ورقصلي دخي مباحدر⁽⁶⁾
رواية ثالثة اوزره كه تلعبان بالدف در زيرا بو روايتلر وك كل سى⁽⁷⁾
روايت صحيحة در وصاحب المفاتيح شرح مصابيحده بو حديثك⁽⁸⁾
شرحنده ديركه بو حديث دلالت ايدر ضرب دقه و قرات اشعاره⁽⁹⁾
كه انده وصف امره مغنيه و هجو مسلم اوليه فحرمه الغنا والسماع
فيما كان على طريق اللهو واللعب⁽¹⁰⁾ واللغو عند من حرم وأهل الصلح

- 1 NHA : تدفان، البخاري، الصحيح، العيدين، ١٣، باب ٢٥، جلد ٢، ص ٢٠٠
- 2 - المسلم، الصحيح، العيدين، حديث ٦، جلد ٤، ص: ٦٠٧-٦٠٨.
- 3 N : الدفوف.
- 4 NHA : قراءة .
- 5 H : امره ؟ NA : امرأة .
- 6 : على البخاري بن سلطان محمد ، مرقاة المفاتيح ،
شرح مشكاة المصابيح ، اعلان النكاح ، جلد ٣ ، ص ٤١٥ - ٤٢٠ .
- 7 NA 2 : اكمل .
- 8 H : ايلدو كنده ؟ N : ايلدي كندن ؟ A : ايلدي كنده .
- 9 NA 9 : اولان .
- 10 NA 10 : تغيلري .
- 11 NA 11 : تدفاندر .
- 12 NA 12 : روايتلر ك .
- 13 NA 13 : كليسى .
- 14 N : رواية .

منزهٌ عن هذا الطريق فاذا كان كذلك غنا و سماعك حرام اوله سي
لهو و لعب و لغو طريقيه اولن ده در سماع حرام در دینلر قمتنده
واهل صلاح و فقرا و عشاق ايسه بويله لهو و لعبله سماعدن
منزه و مبرار لر^(۱) **فإن قلت ما تقول في قول بعض شراح المشارق^(۲)**
الذي قال في شرح هذا الحديث قوله **عم** هذا عيدنا إعتذار عن^(۳)
عائشة فإن اظهر السرور في العيد من شعائر الإسلام وليس^(۴)
هو كسائر الأيام فيفهم من قوله أن السماع والغنا جاز في يوم العيد
ولا يجوز في سائر الأيام قلنا وعلى هذا التقدير يجوز لنا السماع
لأن لنا كل يوم عيداً بل في كل نفس عيدين وللعامه في كل سنة
مرتين كما قال مولانا و سيدنا و سلطاننا و مرشدنا: ^(۵)
عارفان دَر دَمِي دُو عِيدِ كُنْتَدُ عَنْكِبُوتَانِ مَكْسُ قَدِيدِ كُنْتَدُ^(۱۰)
وقال ابن الفارض: **وعندي عيدي عيدي كل يوم أرى به جمال^(۱۱)**
محيها بعين قريرة پس اگر سن دیرسك كه نه دیرسن شرح
مشار قدہ بعض سنك قولنده كه اول كسمه ددي بو ^(۱۲) ^(۱۳) حديثك

-۲۶ b
(197 b)

1. NA 15 : بعضیسی .
2. NA 16 : کیمسه .
3. NA 17 : دیدی .

1. NA 1 : مبرادر لر .
2. NA 2 : بعض قول .
3 : علیه السلام .
4. NA 4 : وهذا .

5. NA 5 : « عن » .

6. NA 6 : شعائر : شعائر .

7. NA 7 : كسائر .

8 : ابن ملك ، عزالدین عبداللطیف بن عبدالعزیز ،

شرح مشارق الانوار ، جلد ۱ ، ص ۵۹

9. NA 9 : بیت .

10. NA 10 : قد بد کنند . انلا می : عارف و عاشق لر بر نفسده ایکی یایرم یایار لر ،

11. NA 11 : بیت .

12. NA 12 : « عیدی » لا مکرراً ، انقروینك مولانا به ازا فیه اتدیکی بو بیتی ، طاهر

13. NA 13 : ای

14. NA 14 : مشار قدن .

المولونيك شرح مشنوی اشیرینده گوره مدیم ،

شرح حده که حضرت رسولک و هذا عیدنا قولی حضرت عایشه طرفندن
اعتذار در زیرا یوم عیدره اظهار سرور شعایر اسلامدر حال بوکه یوم
عید سایر ایام کبی دکدر پس بونک بو قولندن منفرم اولور که تحقیقا
سماع و غنا یوم عیدره جایز اولوب سایر ایامدن جایز اولمیه بز بو
تقدیر اور ره دخی بزده سماع جایز در دیروز ⁽²⁾ زیرا ⁽³⁾ بزم ایچون هر کونده
بر عید وارد بلکه هر بر نفسده ایکی عید وارد بر نفی اغیار ایلمه ده و
بری دخی اثبات محبوب غیار ایلمه ده و عامه ناس ایچون هر سنه ده
ایکی کر عید ایلمک وارد نته کم حضرت پیرمز سلطانخر بیور لر
عار فلر هر دمده ایکی عید اید لر اما عنکبوت مرتبه سنده اولور ⁽⁵⁾ اهل
نفس ات لر قور و رب ⁽⁶⁾ قدید اید لر و این فارض حضرتلری بیور بنم
قتمده عیدم هر شول کونده در که بز اول محبوب کورم انوک یوز نیک ⁽⁷⁾
جمالنی مشاهده قلم نوری کوزله ⁽⁸⁾ قال الغزالی السماع فی اوقات السور
تأکید للسور و ترسیح له إذا كان ذلك السور مباحا كالأغناء
فی أيام العید و عند العرس و عند قدوم الغایب و وقت الولیمة و

NA1 : شحاتر .

NA2 : دیرز

NA3 : دیرز

NA4 : نتکم

NA5 : اولان

NA6 : المر قور و رب

NA7 : انک

NA8 : نور

ولادت المولود وكل ذلك معتاد ومباح لأجل إظهار السرور يدل
 على هذان إنشاد النساء بالدف والحان⁽²⁾ عند قدوم رسول الله إلى
 المدينة طلع البدر علينا من ثنديات الوداع وجب الشكر علينا
 مادعا لله داع إظهارا للسرور بقدمه وهو سرور محمود⁽⁴⁾
 فإظهاره بالشعر والنغمات والرقص والحركات أيضا محمود
 فهو جاز في قدوم كل قادم وفي كل سبب مباح من أسباب
 السرور إنشائها كلامه. امام غزالي ددیکه⁽⁷⁾ سماع اوقات سرورده
 سروري تأکیدر وانی مهیج و محرکدر قچن اول سرور/مباح اولیسه
 مثلا ایام عیدره و کویکو اولدقده⁽⁹⁾ و غایبیدن بر کسه تگدوکه⁽¹¹⁾ و
 دوگون و قسند و اوغلان طوغدقده بو جمله سی معتاد مباحدر⁽¹³⁾
 سروري اظهاردن اوتوری و بو مذکور انه شهادت و دلالت حضرت
 نبینک مدینه تگدوگند بعضی مخنیه ساتونلر انشاء شعر ایدوب
 دقله و الحانله استقبال ایدوب بو بیتی دیرلردی که بزم اوزریمزه
 طلوع ایتدی و داع کنارندن بر بدر منیر و داع مدینه تور بینه
 بر دپه نوك اسمیدر شکر بزم اوزریمزه واجب اولدی مادامکه

- 27 a
(197a)

- NA 13 : ومباحدر .
- NA 14 : وسروري
- NA 15 : مذکور اتنه ؟ NA : مذکور اته .
- N 16 : مدینه .
- NA 17 : کدیکنده ؟ A : کدکده .
- NA 18 : دیرلردیکه .
- NA 19 : یوللرندن .
- NA 20 : دپه نوك .

- H 1 : انشاء .
- NA 2 : والاحان .
- NA 3 : بیت .
- NHA 4 : مادعا لله .
- NA 5 : اظهار السرور .
- 6 : الغزالي ، الاحیاء ، جلد ۴ ، ص ۱۹۲ .
- NA 7 : دیدیکه .
- N 8 : « تأکیدر وانی » .
- N // 80 b (190 b)
- N 9 : کویکی .
- H 10 : اولندقده .
- NA 11 : کیسه .
- NA 12 : تگدوکه .

(۱) اللهم داعي اولئكَ دعوت ايلدو كجه اول حضرتك قدوم سبيه بيله
اولن سروري اظهار ايجون بو احوالى ايدر لردي و بو سرور، سرور
محمود در بو منوال اوزره اولن سرورك اظهارى شعرله و نغماتله (۳)
ورقص و حرکاتله دخى محموددر و بو منوال اوزره سماع جايزدر هر (۴)
قارمك قدومندن و هر سبب مباحك اسباب سرورنده و
هذه الكلمات التي ذكرناها الى هنا لا يفتقرها لأفهام أرباب الظاهر
وَأَمَّا أَصْحَابُ الْبَاطِنِ يَنْظُرُونَ إِلَى حَقِيقَةِ كُلِّ شَيْءٍ فَيَسْمَعُونَ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ (۷)
تسبيح الله و تنزيهه لأن كل شيء يُسبح الله و ينزهه كما قال الله
تعالى: وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَلَكِنْ لَا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ (۸)
فالدُّقُّ وَالْمَزَامِيرُ وَالْقَصَبُ وَالطُّبَلُ وَالنَّقَّارَةُ وَأَمْثَالُهَا دَاخِلٌ
فِي الشَّيْئَةِ فَهُمْ يُسَبِّحُونَ اللَّهَ وَيُقَدِّرُونَ عَمَّا يَلِيقُ بِشَانِهِ (۱۰)
فكيف تنكر أهل الظاهر لأرباب الطريق الذي يسمعون تسبيح
الأشياء و شو كلماتي كه بز بو محله كلنجه ذكر ايلدك ارباب (۱۲)
ظاهر ك فهملرينه لايق كلامدر اما اصحاب باطن هر شينك
حقيقتنه نظر ايدر لر پس هر نشيدن تسبيح اللهم و تنزلله (۱۴)

NA1 : سبيله .

NA2 : اولان .

NA3 : شعيله .

N4 : جايزدر .

N5 : حقيقة .

N6 : شئي .

N7 : فسبقون .

8 : الاسراء : ۱۷

NA9 : لنقارة .

NH10 : يقدرسونه .

NHA11 : ينكر .

H12 : كلنجه دك ، N : كلنجه يدك .

N13 : فهملرينه .

NHA14 : تنزيه اللهم .

استماع ایدر لر زیر اهر شی حتی مسبح و مقدسدر نته کم الله تعالی^(۱)
 بیورر هیچ/ برشی یوقدر الا اول اللهم تسبح ایدر حمدنه ملتبس^(۲)
 اولدوغی حالده لکن ای ظواهر اشیاره قلندر سزانلرک تسبیحنی^(۳)
 بله مز سز پس دف ونای ودودک و طبل ونقاره و بونلرامشالی^(۴)
 اولن ساز لر دخی داخلدر در شیئیده پس بو جمله سی اللهم^(۵)
 تسبح و تقدیس ایدر لر شاننه لایق اولمین شیلردن پس^(۶)
 اهل ظاهر ارباب طریقہ نیجه انکار ایدر لر که انار تسابیح^(۷)
 اشیای استماع ایدر لر هیچ می دانی چه گوید چنک وعود انت^(۸)
 حسبی انت کافی یاودود^(۹) فَإِنْ قِيلَ أَفَيْكُمْ مَنِ يَسْمَعُ تَسَابِيحَ
 الْأَشْيَاءِ وَيَفْهَمُ أَذْكَارَهُمْ وَأَسْرَارَهُمْ قُلْنَا نَعْمَ بِعِنَايَةِ اللَّهِ وَبِهِمَّةِ
 سُلْطَانِنَا وَمُرْشِدِنَا ذَلِكَ أَوَّلُ مَرَاتِبِنَا فِي السُّلُوكِ فَفْهَمُ وَلَا
 تَنْكُرُ لِأَرْبَابِ الْفُقَرَاءِ وَأَصْحَابِ الطَّرِيقِ إِنْكَارًا وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ
 لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَئِكَ كَانَ عَنْهُ
 مَسْئُولًا وَالسَّلَامُ عَلَى إِيْتَابِ الرُّهْدَى^(۱۰)
 وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَنِ إِيْتَابَى وَهُوَ
 مُعْطَى السُّؤَالِ

- ۲۷ b
(197 b)

وَالْمُنَى

تم

NA 10 : میدانی
 11 - الانقروی ، اسمعیل بن احمد الرسوخی ، منہر
 الفقراء ، ص ۶۴ . چنک وعودک نه سوبلدیا
 بیورر موسک ، ودود اولان الله سن بکایتر ، سن ،
 NA 12 : وان
 N 13 : - « الله ی »
 NH 14 : مراتبنا ، مراتبنا ، طوغری « مراتبنا »
 15 : نافهم طوغری .
 NHA 16 : الفقراء .
 17 : الاسراء ، ۱۷ / ۲۶
 NHA 18 : من اتبع .

NA 1 : نتم .
 NA 2 : انرک .
 N 3 : تسبیحنی ، A : تسبیحنی .
 NA 4 : بلمز سز .
 NA 5 : نقاره .
 N // ۲۶۵ (۱۹۶ ۵)
 A 6 : اولان .
 N 7 : ارباب ظاهر اهل طریقہ .
 NA 8 : نیجه .
 N 9 : نت .

AYETLER ENDEKSİ

- بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ .
- * إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ . الفاتحة : ١ / ٥ ، ص ٢٥ /
- * لَا يُؤْخِذُكُمُ اللَّهُ بِاللَّغْوِ فِي أَيْمَانِكُمْ . البقرة : ٢ / ٢٥٥ ، ص ٣٠ / ٧٦ -
- * وَتَرَى الْجِبَالَ تَحْسَبُهَا جَامِدَةً وَهِيَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ . النمل : ٢٧ / ٨١ ، ص ٣٣ / ٧٧ -
- * وَاذْكُرْ رَبَّكَ فِي نَفْسِكَ تَضَرَّعًا وَخَيْفَةً وَدُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ
وَلَا تَكُنْ مِنَ الْغَافِلِينَ . الأعراف : ٧ / ٢٥ ، ص ٣١ /
- * وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ . الأعراف : ٧ / ٢٠٤ ، ص ٣١ /
- * وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَعَلَّكُمْ تُفَاحُونَ . الجمعة : ٢٢ / ١٠ ، ص ٣٨ /
- * وَاعْلَمُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ . محمد (قتال) : ٤٧ / ١٩ ، ص ٣٩ /
- * مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ . الفتح : ٤٨ / ٢٥ ، ص ٣٩ /
- * يَزِيدُ فِي الْخَلْقِ مَا يَشَاءُ . الفاطر : ٣٥ / ١ ، ص ٤٦ / ٧٥ -
- * قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِي أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ . الأعراف : ٧ / ٣٢ ، ص ٤٨ / ٧٥ -
- * فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَهُمْ فِي رَوْضَةٍ يُحْبَرُونَ . الروم : ٣ / ١٥ ، ص ٥٠ / ٧٥ -
- * وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُشْتَرَى لَهْوَ الْحَدِيثِ لِيُضِلَّ عَن سَبِيلِ اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ . اللقمان : ٣١ / ٦
- ص / ٥١ - ٦٨ - ٧٤ .
- * وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَئِكَ كَانَ عَنْهُ
مَسْئُولًا . الإسراء : ١٧ / ٣٦ ، ص ٥٩ / ٧٧ -
- * وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَلَكِنْ لَا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ . الإسراء : ١٧ / ٤٤ ، ص ٥٩ /
- ص - ٧١ - ٧٢ - ٧٦ - ٩٠ -
- * وَأَقْصِدْ فِي مَشْيِكَ وَأَغْضُضْ مِنْ صَوْنِكَ إِنَّ أَنْكَرَ الْأَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيرِ .
- اللقمان : ٢١ / ١٩ ، ص ٦٢ /

HADİSİER ENDEKSİ

* عَنْ عَائِشَةَ (رَضَ) أَنَهَا قَالَتْ : رَأَيْتُ النَّبِيَّ (صَلَّمَ) يَسْتُرُنِي بِرِدَائِهِ وَأَنَا أَنْظُرُ إِلَى الْجَبْشَةِ يَلْعَبُونَ فِي الْمَسْجِدِ حَتَّى أَكُونَ أَنَا الَّذِي أُسَامُهُ . ص / ٨١ .

* رَوَى عَنْ نَافِعٍ كُنْتُ مَعَ ابْنِ عُمَرَ فِي الطَّرِيقِ فَسَمِعَ زَمَارَةً رَاحَ فَوَضَعَ إِصْبَعِيهِ فِي أُذُنَيْهِ ثُمَّ عَدَلَ عَنِ الطَّرِيقِ فَلَمْ يَزَلْ يَقُولُ يَا نَافِعُ أَسْمِعْ ذَلِكَ حَتَّى قُلْتُ لَا فَأَخْرَجَ إِصْبَعِيهِ وَقَالَ هَكَذَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى . ص / ٧٧ .

* قَوْلُ ابْنِ مَسْعُودٍ : الْغِنَاءُ تُنْبِتُ التَّفَاقُ فِي الْقَلْبِ كَمَا يُنْبِتُ الْمَاءُ الْبَقْلَ (الْعُشْبُ) . ص / ٧٨ .

* اسْتِمَاعُ الْمَلَأِهِ فِسْقٌ وَالْإِسْتِئْذَانُ بِهِ كُفْرٌ . ص / ٧٢ .

* مَا رَفَعَ أَحَدٌ صَوْتَهُ بِغِنَاءٍ إِلَّا بَعَثَ اللَّهُ شَيْطَانَيْنِ عَلَى مَنْكِبَيْهِ يَضْرِبَانِ بِأَعْقَابِهِمَا عَلَى صَدْرِهِ حَتَّى يَمْسُكَ . ص / ٧٨ .

* كُلُّ مَا يَلْرِيكَ عَنِ اللَّهِ فَهُوَ حَرَامٌ . ص / ٧٩ .

* كُلُّ شَيْءٍ يَلْرُو بِهِ الرَّجُلُ فَهُوَ بَاطِلٌ إِلَّا تَأْدِيبَهُ فَرَسَهُ وَرَمِيَهُ بِقَوْسِهِ وَمَلَاعِبَتَهُ بِأَمْرٍ آتَاهُ . ص / ٧٩ .

* كُلُّ لَهْوٍ حَرَامٌ إِلَّا الْمُنَاضِلَةَ وَالْمَلَاعِبَةَ بِالْأَهْلِ . ص / ٧٩ .

* إِنَّ اللَّهَ حَرَّمَ الْمُغْنِيَةَ وَبَيَعَهَا وَثَمَرَهَا وَتَعْلِيمَهَا . ص / ٧٩ .

* كَانَ إِبْلِيسُ أَوَّلَ مَنْ نَاحَ وَأَوَّلَ مَنْ تَعَنَّى . ص / ٨٠ .

* قَوْلُ ابْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَلَاءِ أَسْمَعَ اللَّهُ لَكُمْ لِقَوْمِ جُحَرِمِينَ وَفِيهِمْ رَجُلٌ يُغْنِي .

ص / ٨٠

* يَا أَبَا بَكْرٍ إِنَّ لِكُلِّ قَوْمٍ عَيْدًا وَهَذَا عَيْدُنَا . ص / ٨٢ .

* وَفِي مَدْحِ أَبِي مُوسَى : لَقَدْ أَعْطَيْتَ يَا أبا مُوسَى مِزْمَارًا مِنْ مِزَامِيدِ

آلِ دَاوُدَ . ص / ٨٢

* أَرْحَنَّا يَا بِلَالُ . ص / ٨٢ .

* وَفِي مَدْحِ دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلَامُ : إِنَّهُ كَانَ حَسَنَ الصَّوْتِ فِي النَّيَاحَةِ

عَلَى نَفْسِهِ وَفِي تِلَاوَةِ الزَّبُورِ كَانَ يَجْتَمِعُ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ وَالْوُحُوشُ

وَالطُّيُورُ إِلَى سَمَاعِهِ . ص / ٨٢ .

* كَانَ أَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَتَنَاشِدُونَ الْأَشْعَارَ وَهُوَ

مُتَبَسِّمٌ وَلَمْ يَنْقُلْ عَنْ أَحَدٍ مِنَ الصَّحَابَةِ إِنْكَارَ الْأَشْعَارِ بِأَصْوَاتِ طَيْبَةٍ

وَالْحَائِنِ مَوْزُونَةٍ بَلْ رُبَّمَا كَانُوا يَلْتَمِسُونَ تَارَةً لِتَحْرِيكِ الْجَمَالِ وَتَارَةً

لِلْإِسْتِلَازِ . ص / ٨٣ .

* وَأَنَّهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ مَرَّ عَلَى أَصْحَابِ الدَّرَكِلَةِ فَقَالَ : جَدُّوا يَا بَنِي أَرْفَةَ حَتَّى

تَعْلَمَ الْيَهُودُ وَالنَّصَارَى إِنَّ فِي دِينِنَا فَسْحَةً . ص / ٨٣ .

* عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّمَ) أَنَّهُ ذَكَرَ الْجَنَّةَ وَمَا فِيهَا مِنْ النَّعِيمِ وَفِي آخِرِ الْقَوْمِ أَعْرَابِيٌّ
فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ هَلْ فِي الْجَنَّةِ سَمَاعٌ ؟ قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ : نَعَمْ يَا أَعْرَابِيٌّ
إِنَّ فِي الْجَنَّةِ نَهْرًا حَافَتَاهُ الْأَنْبَارُ يَتَغَنَّيْنَ بِأَصْوَاتٍ لَمْ تَسْمَعْ الْخَلَائِقُ
بِمِثْلِهَا . ص / ٨٣ .

* عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (رَضِيَ) قَالَ : كُنَّا عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِذْ نَزَلَ
عَلَيْهِ جِبْرَائِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَرَأَ أُمَّتِكَ يَدْخُلُونَ
الْجَنَّةَ قَبْلَ الْأَغْنِيَاءِ بِنِصْفِ يَوْمٍ وَهُوَ خَمْسِمِائَةِ عَامٍ فَفَرِحَ رَسُولُ اللَّهِ
عَلَيْهِ السَّلَامُ فَقَالَ : أَفِيكُمْ مَنْ يُنْشِدُنَا ؟ فَقَالَ بَدَوِيٌّ نَعَمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ
فَقَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ هَاتِ ... ص / ٨٣

* إِنَّ اللَّهَ لَا يَقْبِضُ الْعِلْمَ انْتِرَاعًا وَلَكِنْ يَقْبِضُ الْعِلْمَ بِقَبْضِ الْعُلَمَاءِ حَتَّى إِذَا
لَمْ يَبْقَ عَالِمًا اتَّخَذَ النَّاسُ رُؤُوسًا جُرْهَالًا فَسُئِلُوا فَأَفْتَوْا بِغَيْرِ عِلْمٍ فَضَلُّوا
وَأَضَلُّوا . ص / ٨٤ .

* مَا بَعَثَ اللَّهُ نَبِيًّا إِلَّا أَحْسَنَ الصَّوْتِ . ص / ٨٤ .

* أَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّمَ) مَنْ لَمْ يَحْضُرْهُ لِلْبُكَاءِ عِنْدَ قِرَاءَةِ الْقُرْآنِ أَنْ يَتَّبِعَهُ
وَيَتَحَارَنَ . ص / ٨٥ .

* أَوْلِيَانِي نَحْتُ قَبَائِي لَا يَعْرِفُهُمْ غَيْرِي . ص / ٨٥ .

* لَا صَلَاةَ لِمَنْ لَمْ يَقْرَأْ بِوَجْدٍ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ . ص / ٢٩ .

* خَيْرُ الذِّكْرِ مَا خَفِيَ . ص / ٢٨ .

* جَاءَ ثَلَاثَةٌ رَهْطٍ إِلَى بَعْضِ أَزْوَاجِ النَّبِيِّ (صَلَّمَ) وَسَأَلُوا عَنْ عِبَادَةِ النَّبِيِّ ...
ص / ٤١ .

* وَفِي قِصَّةِ ابْنَةِ حَمْزَةَ ... فَجَلَّ عَلَى ابْنِ أَبِي طَالِبٍ وَأَخُوهُ جَعْفَرُ وَزَيْدُ
بْنِ حَارِثَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ ... ص / ٨١ .

B İ B L İ Y O G R A F Y A

- el-Aclûnî, İsmâîl b. Muhammed el-Cerrâhî; Keşfü'l-Hafâ ve Müzi-lü'l-İlbâs ammâ İştêhere mine'l-Ehâdîsi alâ Elsine-ti'n-Nâs, c. I-II, Beyrut, 1985.
- Aliyyu'l-Kaarî, Ali b. Sultan Muhammed; Mirkatü'l-Mefâtih Şerhu Mişkâtü'l-Mesâbih, c. I-V, Matbaatü'l-Meymeniyye, Mısır, 1309.
- Altıntaş, Hayrani Doç. Dr. ; Tasavvuf Tarihi, Ankara, 1986.
- Attar, Feridüddin Muhammed b. Ebî Bekr İbrahim; Tezkiretü'l-Evli-ya, c. I-II, London, 1905-1907.
- Ankaravî, İsmâîl b. Ahmed er-Rusûhî; Hüccetü's-Semâ' , Süleymaniye Kütüphanesi, Pertev Paşa ktp. 255/2.
- Ankaravî, İsmâîl b. Ahmed er-Rusûhî; Minhacü'l-Fukara, Dâru't-Tıba-ati'l-Bahire, Bulak, Kahire, 1256.
- el-Baberti, Ekmelüddin Muhammed b. Mahmud; Şerhü'l-Înâye ale'l-Hi-dâye, Kemâlüddin İbnü'l-Hümâm 'ın Fethu'l-Kadîr şerhi yanında, Bulak, 1318 tarihli baskıdan ofset Beyrut bas-kı.
- el-Bezzâz, Hâfızü'd-Din Muhammed b. Muhammed Şihâb; el-Fetâva'l-Bezzâziyye (el-Câmiü'l-Vecîz), el-Fetâva'l-Hindiyye IV, V, VI. ciltler kenarında, Beyrut, 1980.
- el-Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl; Sahîhu'l-Buhârî, c. I-IV (8 cüz), İstanbul, 1979.
- Brockelmann, Carl; Geschichte Der Arabischen Litteratur, c. I-V, Le-iden, 1937-1943.
- el-Cevherî, Ebû Nasr İsmâîl b. Hammâd; es-Sihâh Tâc el-Lüga ve Si-hâh el-Arabiyye, c. I-VI, Mısır, 1956.
- el-Cezîrî, Abdurrahman; Kitabu'l-Fıkh ale'l-Mezâhibi'l-Erbaa, c. I-V, Mısır, 1935.
- Çağlayan, Mehmed; Mezheplerin Birleştirilmesi ve İctihad Meselesi, Furkan Yayınları, İstanbul, 1982.
- Çantay, Hasan Basri; Kur'ân-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm, c. I-III, İstan-bul, 1972.
- ed-Dârimî, (Ebû Muhammed) Abdullah b. Abdurrahman b. el-Fadl b. Beh-ram; Sünenü'd-Dârimî, c. I-II, Beyrut, Tarihsiz.

- Ebû Dâvud, Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî; Sünen-i Ebî Dâvud, c. I-IV, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut, Tarihsiz.
- Ebu's-Suûd, Muhammed b. Muhammedü'l-Amâdî; İrşâdü'l-Akli's-Selîr ilâ Mezâye'l-Kur'âni'l-Kerîm (Tefsîr-i Ebu's-Suûd); c. I-IX, Kahire, Tarihsiz.
- el-Fettenî, Muhammed Tâhir b. Ali el-Hindî; Tezkiretü'l-Mevzûât, Dâru İhyai't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut, 1399.
- el-Feyruzâbâdî, Ebû Tâhir Muhammed b. Yakub; et-Tercümetü'l-Kamûs, Yersiz, 1834.
- el-Gazâlî, Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed; İhyâu Ulûmi'd-Dîn, Terc. Ahmed Serdaroglu, Bedir Yayınları, İstanbul, 1973.
- el-Hindî, Ali el-Müttakî; Kenzü'l-Ummâl, c. I-XVI, Beyrut, 1985.
- el-İrâkî, Zeynü'd-Dîn Ebi'l-Fadl Abdu'r-Rahîm b. el-Hüseyn; el-Muğnî an Hamli'l-Esfâri fi'l-Esfâri ff-Tahrîci mâ fi'l-İhyâi Mine'l-Ahbâr, c. I-V, Beyrut, Tarihsiz.
- İbn Fâris, Ebu'l-Hüseyn Ahmed; Mücmelü'l-Lüga, c. I-II, Müessesetü'r-Risâle, 2. Baskı, Beyrut, 1986.
- İbnü'l-Arabî, Muhyiddin Ebû Bekr Muhammed b. Ali; el-Fütûhâtü'l-Mekkiye, c. I-VIII, Kahire, 1293.
- İbn Kayyim el-Cevziyye; İğâsetü'l-Lehfân Min Mesâyidi'ş-Şeytân, c. I-II, Dâru İbn Zeydün, Beyrut, Tarihsiz.
- İbn Mâce, (Ebû Abdillâh) Muhammed b. Yezîd el-Kazvîni; Sünen-i İbn Mâce, c. I-II, M.F.A. Bâkî neşri, Beyrut, 1975.
- İbn Melek, İzzü'd-Dîn Abdüllâtîf b. Abdilazîz; Şerhu Meşâriki'l-Envâr, c. I-II, Dâru't-Tıbaati'l-Âmire, İstanbul, 1328.
- İbn Teymiyye, Takıyyü'd-Dîn Ahmed b. Abdülhalîm el-Harrânî; Mecmûu Fetâvâ, c. I-XXXV, Derleyen: Abdurrahman b. Muhammed b. Kasım, Mekke, 1381-1386.
- Kâtib Çelebî; Keşfü'z-Zünûn, c. I-II, Millî Eğitim Basımevi, 2. Baskı, İstanbul, 1972.
- Kuşeyrî, Abdulkerîm; Kuşeyrî Risâlesi, Haz. Süleyman Uludağ, 1. Baskı, Dergâh Yay. İstanbul, 1978.
- Kuşeyrî, (Ebu'l-Hüseyn) Müslim b. el-Haccâc; Sahîhi Müslim, c. I-V, Beyrut, Tarihsiz.
- Mâlik b. Enes, Ebû Abdillâh; el-Muvatta', c. I-II, Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabiyye, Beyrut, Tarihsiz.
- Mevlâna, Celâleddin-i Rûmî; Mesnevî, Tercüme ve Şerh: Tâhiru'l-Mevlevî, c. I-XIV, İstanbul, 1967-1976.

- Nesâî, Ebû Abdîrrahman Ahmed b. Şuayb b. Ali el-Horasânî; Sünenü'n-Nesâî, c. I-IV (8 cüz), Beyrut, Tarihsiz.
- Pakalın, Mehmed Zeki; Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, c. I-III, M.E. Basımevi, İstanbul, 1983.
- Sâdî Şirâzî; Bostân ve Gülistân, Terc. Kilisli Rifat Bilge, İstanbul, 1975.
- es-Sahâvî, Ebu'l-Hayr Muhammed b. Abdurrahman; el-Mekasidü'l-Hasene, Mısır, 1956.
- es-Sühreverdî, Şihâbu'd-Dîn Ebû Abdillâh, Ebû Hafs Ömer b. Muhammed b. Amunuya; Avârifü'l-Maârif fi't-Tasavvuf, cüz. I-II, Mısır, 1292.
- eş-Şâfiî, Muhammed b. İdris; el-Ümm, c. I-VIII, Beyrut, 1983.
- et-Tirmizî, (Ebû İsa) Muhammed b. İsa b. Sevre; Sünenü't-Tirmizî, c. I-V, Beyrut, Tarihsiz.
- et-Tirmizî, (Ebû İsa) Muhammed b. İsa b. Sevre; Şemâil-i Şerîf, Terc. ve Şerh: Hüsameddin en-Nakşibendî, İstanbul, 1976.
- Uludağ, Süleyman; İslâm Açısından Mûsikî ve Semâ', İstanbul, 1976.
- Yetik, Erhan Dr.; Ankaravî İsmâîl b. Ahmed Rusûhî, 19 Mayıs Ün. İlahiyat Fakültesi Dergisi, c. III içinde s. 119 da makale.
- Yetik Erhan Dr.; İsmâîl-i Ankaravî Hayatı Eserleri ve Tasavvufî Görüşleri (Doktora Tezi), İstanbul, 1985 (basılmadı).
- ez-Zemahşerî, Câdu'llah Mahmud b. Ömer; el-Keşşâf an Hakâik-i Gavâmizi't-Tenzîl ve Uyûnu'l-Ekâvili fi Vücûhi't-Tenzîl, c. I-IV, Beyrut, Tarihsiz.

SUMMARY

ISMAIL-I ANKARAVI'S MUSICAL UNDERSTANDING ACCORDING TO HIS "HUC CETU'S-SEMA"

Ismail b. Ahmed er-Rasuhi el-Mevlevi (d. 1041/1631) was a great author who lived in 17th century. He was from Ankara. Before he entered Tarikah, he studied the current sciences and wrote many books in literature, mysticism and music. He was very much acquainted with Islamic sciences. He was so mighty in mysticism that he could lead a couple of tarikah at one time.

His one of the important works in music is "Huc cet as-Sama" (A Risalah about Music in Islam). He wrote this risalah as a repudiation against the ones who oppose music. He divided his work in three chapters:

First chapter is about the explanation of dancing (raqs)

Second chapter is about the listening to music.

Third chapter is about the playing tambourine.

Ismail-i Ankaravi took Ahmed b. Muhammed b. Muhammed et-Tusi's (d. 520/1126) "Bevariku'l-Ilma' Fi-Tekfiri Men Yuharrimu's-Sema" as a main source for his work. I have dealt with the work in three chapters.

After a short introduction I have addressed Ankaravi's life and his works.

In the second chapter I have recognized the features of the work and its other copies. Depending on these copies I have produced a sound text of the work for contemporary readers transliterating it into today's Turkish.

In the third chapter, I have aimed at dealing with Ankaravi's understanding of music.

In this work the place of music from Islamic perspective is discussed as well as Islamic life and world view is reviewed. Ankaravi interpreted the Quranic verses and hadiths according to their coming causes and criticised those who interpreted them according to their desires.

Bayram AKDOĞAN